ion drăguşanul

bucovina şi suferinţele ei
1914-1918

carte nepublicată,
scrisă în perioada 6 mai 2015 – 6 martie 2016

Cu câteva luni înainte şi după Sarajevo

Nici o provincie europeană nu a avut de suferit, în vremea Primului Război Mondial câte a avut de îndurat Bucovina şi, cu toate acestea, despre suferinţele ei nu există mărturii, decât în paginile îngălbenite şi din ce în ce mai rare şi mai ignorate ale gazetelor vremii, puţine la număr şi atunci, dar mai ales acum, în colecţiile bibliotecilor universităţilor din ţară. Cât despre o literatură istorică, dedicată mărturiilor despre suferinţele ei, aceasta nu există, deşi titluri precum „Bucovina în Războiul Mondial”[1], de Teodor Bălan, „Unirea Bucovinei”[2], de Ion I. Nistor, „Cartea Unirii”[3], de Cezar Petrescu, „Impresiuni şi păreri personale din timpul Războiului României”[4], jurnal zilnic de Vasile Th. Cancicov, „Memorii” volumul I[5] şi II[6], de Nicolae Iorga, „Notiţe zilnice din război”[7], de Mareşal Alexandru Averescu, „Însemnări din Războiul României Mari”[8], de Vasile Bianu şi aşa mai departe, te obligă la lectură, dacă ai, cât de cât, conştiinţa identităţii şi simţi nevoia să te afli. Şi nu întâlneşti mărturii, ci, în cel mai bun caz, personalităţi reale, care îşi rezolvă cumva frustrarea, dar şi o aglomerare de lozinci, de „îngâmfări şi înălţări peste ceea ce suntem”, cum formula Xenopol,

[1] Editura *Glasul Bucovinei*, Cernăuţi, 1929
[2] Editura *Cartea Românească*, Bucureşti, 1929
[3] Editura *Luceafărul*, Bucureşti, 1928
[4] Atelierele Societăţii *Universul*, Bucureşti, 1921
[5] Editura *Ramuri*, Craiova, 1919
[6] Editura *Naţionala* S. Ciornei, Bucureşti, 1920
[7] Institutul de Arte Grafice şi Editură *Apollo*, Bucureşti, 1937
[8] Institutul de Arte grafice *Ardealul*, Cluj, 1926

care, de altfel, a avut singura idee de salvare a Bucovinei, pe care a afirmat-o, din ce în ce mai răspicat, dar, din nefericire, Xenopol nu era nici şef de guvern şi nici rege al României.

După război, fără să se identifice vinovăţii şi responsabilităţi reale, ci doar plutind pe aburii străvezii ai unei demagogii triumfaliste, istoriografia românească avea să aibă, faţă de Bucovina, doar căinări prefăcute, care ascund sub preşul ignoranţei interesele comerciale româneşti şi în special pe cele ale familiei Brătianu, care au pus Bucovina şi la cheremul austriecilor, şi la cheremul ruşilor. „Cât timp a durat războiul, ţara fagilor a fost ţara spânzurătorilor. Pământ de două ori călcat şi de două ori părăsit de ruşi, după cum hotăra soarta fronturilor, n-a fost numai un însângerat teatru de bătălii, ci şi unul mai crâncen al răzbunărilor. Austria avea de luptat cu doi duşmani. Cel dinafară: Rusia. Cel dinăuntru: naţionalităţile. Cea mai mică bănuială, un cuvânt cu înţeles îndoielnic numai o privire şi mai adesea un simplu denunţ neîntemeiat erau prilej îndestulător să ducă românii bucovineni la spânzurătoare. Jandarmii lui Fischer lucrau cu spor. Patru ani văzduhul a fost înveninat de putreziciunea cadavrelor spânzurate în arborii curţilor, în felinarele de pe străzi şi în stâlpii telegrafului. Ultimul răstimp al împărăţiei habsburgice a voit să lase românilor amintire neştearsă şi neagră”[9].

Cartea care urmează e dedicată, în întregime, istoriei obşteşti bucovinene, din vremea primului război mondial, şi nu înseamnă decât un demers, săvârşit în baza unor mărturii răzleţe, de conturare a felului în care a fost percepută Bucovina, cu suferinţele şi cu pripirile ei, de către spaţiul românesc (ziare şi memorii), în timpul primului război mondial, război pe care părea să doreşte să-l evite toată lumea, năpustindu-se, totuşi, unii asupra celorlalţi.

România izbutise să evite înscenările habsburgice, prin care urma să fie acuzată de aruncarea în aer a Episcopiei din Debrecin, devenind, astfel pretextul declanşării războiului, iar în locul ei avea să fie făcută ţap ispăşitor biata Serbie, căreia i s-a imputat, pe nedrept, atentatul de la Sarajevo, din 15/28 iunie 1914, organizat de serviciile secrete ale militarismului austro-ungar.

Am aflat despre atentatul de la Hojdudorog, în mod întâmplător, dintr-o fudulie bucovineană, publicată în „Societatea de mâine”, revistă social-culturală bucureşteană cu apariţie trimestrială, în 1938, de Em. C. Grigoraş, care poveste, cam ambiguu, despre atentatul de la Braşov, din septembrie 1913, când a fost aruncată statuia Regelui Arpad de pe Tâmpa, şi despre cumplitul atentat de la Episcopia Hojdudorog, din februarie 1914, în care au fost ucişi, cu exploziv trimis din Bucovina, cinci oameni şi răniţi alţi nouă. Această monstruoasă crimă putea grăbi, cu patru luni, începerea primului mare măcel planetar, cu România, nu cu Serbia pe post de ţap ispăşitor.

Cu reperele aproximative ale datelor, am început să caut prin presa vremii şi am adunat mărturii, despre care n-am auzit să se facă, vreodată, vorbire pe nicăieri, deşi sunt atent să nu-mi prea scape prea mult din vremuirea vremelniciei, cu premeditarea de a vi le încredinţa exact aşa cum au fost, dacă nu vehiculează platitudini şi extazieri, având eu oroare şi de unele, şi de celelalte.

„La începutul anului 1914, cu câteva luni înainte de Sarajevo, o maşină infernală soseşte la Episcopia Hojdudorog, de curând creată de unguri…

Atentatorul de la Hojdudorog era Cătărău, despre care se scrie în atâtea rânduri. Basarabean, el mai aruncase, în seara precedentă, statuia lui Arpad, din Braşov, în aer…

---

[9] Cezar Petrescu, *Cartea Unirii*, 1918-1928, p. 55

A doua zi după atentat, în redacţie mă aştepta un tânăr gras şi blond. Cu faţa speriată, se aruncă asupra mea şi-mi povesteşte că este reporterul lui „Az Est”, marele cotidian pestan. Că a plecat, cu detectivul şef al Poliţiei politice din Pesta, prin Cernăuţi, la Bucureşti, şi că, în gara Burdujeni, şeful siguranţei maghiare dispăruse de lângă el. Cum erau prea buni prieteni, o festă nu putea să-i fi jucat şi că, în asemenea condiţii, i-e frică să nu-l fi asasinat cineva. Că a fugit, de-a dreptul, de la gară, la mine şi că mă roagă să-i acopăr viaţa, până o putea să se înapoieze. Devenise livid…

Am plecat la poliţie, unde aveam prea mulţi prieteni, ca să mă mintă. Prefectul era, doar, redactor la noi.

În anticameră, mă aştepta, în „stare de libertate”, celălalt şef al siguranţei din Cernăuţi. Prefectul s-a jurat că nu ştie nimic, şeful siguranţei noastre a căzut din cer: „Auzi, domnule, asasinat!”.

În acest moment, şeful de la Cernăuţi îmi povesteşte tot atentatul. Îl cunoştea din fir a păr. Parcă luase parte la el. Cu cele mai mici amănunte.

Bomba fusese expediată din Cernăuţi, iar Cătărău – ştia cum îl cheamă pe atentator – întors la Bucureşti, a plecat de la Interne (?!) cu automobilul oficial, s-a dat jos la prefectura din Ploieşti, de unde i s-a pierdut urma.

Strigătul meu a fost:

– Şi cum, domnule, dumneata nu ai făcut nimic?

– Ba da, mi-a răspuns, am telegrafiat la Bucureşti, poliţiei, dar ieri, fiind Duminică, nu s-a găsit cine să traducă telegrama; azi am sosit şi eu.

– Nu s-a găsit cine să traducă o telegramă nemţească?, m-am adresat nemţeşte celui mai mare de la noi, care vorbea perfect această limbă.

– Nu, dragă, mi-a răspuns acesta, tu ştii că eu nu ştiu decât franţuzeşte!

S-a terminat, sunt în plină operetă.

Întors la redacţie, unde bietul ungur era mai mult mort, decât viu, mă întâmpină un coleg:

– Am fost la legaţia austriacă, chemat de Czernin. Am văzut pe detectivul ungur, arestat, în subsol. El a fost trimis pentru a provoca războiul, prin raportul său. Czernin mi-a spus că, dacă vrei să izbucnească acest război, n-ai decât să faci scandat. Dacă nu vrei, lasă totul, până mâine, baltă şi totul se va aranja.

Ungurul meu, după mutra mea, se pierduse complet. L-am liniştit. Omul lui nu fusese asasinat de nimeni. Seara, l-am expediat, pe răspunderea mea, îndărăt.

Şi am tăcut până a doua zi, pentru a evita României dezarmate o soartă mai grea ca a Serbiei.

Czernin parase lovitura. El, cu protectorul său, Frantz Ferdinand, şeful militarist, bănuiau că războiul le va fi fatal şi, în ultimul moment, au ezitat. / **EM. C. GRIGORAŞ**”[10].

Din presa anului 1914 („Românul”), am putut afla că, în 10/23 februarie 1914, „Palatul Episcopiei de Hajdudorog” din Dobriţin a fost aruncat în aer, cu dinamită, explozia (de fapt, au fost două explozii) omorând 5 oameni, „între cari şi faimosul vicar Jaczkovics” – „acest cadavru e zdrobit cu desăvârşire”, avocatul Csath şi secretarul Slepkovski, deveniţi martiri ai Ungariei, şi rănind alţi nouă oameni. Despre vicarul Jaczkovics, care „a răscolit pacea atâtor creştini cu frică de poruncile legii româneşti”, nu se spun vorbe de compătimire, ci se concluzionează, cu sarcasm specific ortodox, că „l-a ajuns osânda pe renegatul rutean mai curând decât omul putea să prevadă”[11].

[10] *Societatea de mâine*, Anul XV, 1938, no. 3, pp. 89, 90
[11] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 33, pp. 5, 6

Încă nu începuse bine cercetarea poliţienească şi de securitate, când sarcasmului românesc i se răspunde cu un fel de condamnabil sarcasm maghiar, „Budapesti Hirlap" susţinând că „Atentatul a fost pus la cale, cu inimă rece, cu ferocitatea unei furii infernale şi ne indică acel „ţine minte" (cinye mintye) valach, de care istoria ungurească păstrează amintiri atât de nemaipomenit de grozave. Dar metoda cu care a lucrat atentatorul e metoda de mult probată a nihilismului rusesc. Valachul încolţeşte muieri neapărate, copii, incendiază case, jefuieşte castele părăsite"[12], concluzionând că, şi dacă se va dovedi o paternitate rusească asupra atentatului, el înseamnă o agresiune asupra „inimii naţiunii maghiare, cinstei şi sentimentelor ei celor mai scumpe". Ziarul maghiar „admite alternativa unei urziri datorite ruşilor, mai ales că – după cum s-a constat ulterior – cauza nefericirii de la Dobriţin a fost o bombă de ecrasit, trimisă episcopului Miklossy din… Cernăuţi!".

Invectivele presei maghiare, pe care le preia „Românul", răspândindu-le ca pe-o otravă, menită să înceţoşeze minţile valahilor, sunt din ce în ce mai agresive şi mai deşănţate: „Cine au trimis maşina infernală şi cui i-au trimis-o? Românii au trimis-o şi ai trimis-o episcopului ungur!... Psihologia maselor instigate, când aceste mase sunt slave (!), are trei grade: cel dintâi e cuvântul rostit în biserică şi acest cuvânt se propagă în aburii de rachiu ai crâşmei; al doilea e acel al măciucii, al pietrei şi al cuţitului – faţă în faţă; al treilea e maşina infernală, expediată cu poşta, în mod clandestin". Dine nefericire, vorbele acestea ofensatoare pentru neamul nostru sunt, dacă este să recunoaştem cinstit, şi suficient de obiective, deşi nu toţi românii pot fi băgaţi în aceeaşi oală.

Toate ziarele maghiare („Alkotmany", „Pester Loyd", „Vilag", „Nepszaga" etc.) manifestau „ferocitatea unei furii infernale", de data asta specifică naţionalismului unguresc al ciracilor contelui Tisza, recentele vizite reciproce pe care şi le făcuseră Ţarul Rusiei şi Regele României constituind şi pretexte, dar şi argumente pentru declanşarea unui război.

Exact în ziua în care presa maghiară se năpustise feroce asupra identităţii româneşti, 12/25 februarie 1914, Vasile Goldiş, directorul ziarului „Românul", da, la Budapesta, în numele Partidului Naţional Român din Ungaria şi Transilvania, o declaraţie de presă, prin care protesta împotriva nedreptelor acuzaţii şi preciza că „în istoria întreg neamului românesc n-a obvenit niciodată nici un singur atentat politic, căci caracterul, sufletul şi morala poporului românesc respinge asemenea mijloace de luptă"[13].

În 12/25 februarie 1914, „în presa maghiară n-au încetat să fiarbă patimile urâte. Victimele bombei de la Dobriţin sunt date, azi, pământului în cântecele barbare ale acestei prese lipsite de cinste, străină de procedurile civilizate şi atât de mercenară"[14].

„Fiind scrisoarea şi bomba expediate din Cernăuţi, primele cercetări s-au făcut acolo, de poliţia înştiinţată prin telegrame, iar acum (12/25 februarie – n.n.) de detectivii trimişi momentan.

Cele dintâi cercetări duc pe urmele a doi străini, cari, joia trecută, au sosit cu acceleratul din România şi au deplasat la hotelul „Imperial" (din Cernăuţi – n.n.). A doua zi, vineri, seara, au plecat înapoi, peste Iţcani.

Din depunerile hotelierului şi ale funcţionarului de la Poşta Centrală s-a constatat că aceşti doi străini au expediat 100 de coroane şi o ladă grea (cu maşina infernală ambalată într-o „blană de panteră", care, ulterior, s-a dovedit a fi doar o blană de capră – n.n.), pe adresa

[12] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 34, p. 1
[13] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 35, p. 1
[14] Ibidem

episcopului Miklossy, la Dobriţin (scrisoarea fiind semnată, de o mână de femeie, cu numele de „Kovacs Anna, din Careii-mari”[15]).

În registrul hotelului s-au semnat numele:

Silviu Mandasescu, artist, Iaşi, şi

Tudor Avram, negustor, Iaşi.

Ambii sunt de statură înaltă, în etate de 30-40 de ani”[16].

De aici, din declaraţiile martorilor cernăuţeni, începe un adevărat roman de aventuri, în care intervine şi o femeie, Caterina Bugarsky din Kiev, care sosise la Dobiţin, în 5/18 februarie, se cazase la hotelul „Angol kiralyno”, unde a stat până în ziua atentatului, vizitând zilnic Palatul Episcopal, apoi a dispărut. „Are un copil din flori, care-l creşte o femeie din Hajduszoboszlo… E o femeie frumoasă, vorbeşte binişor ungureşte; în faţa locuitorilor trecea drept artistă la Budapesta”[17].

Cercetările poliţieneşti au stabilit, prin metode grafologice, identitatea dintre Caterina Bugarsky şi Kovacs Anna, originară din Timişoara – Kovacs Anna fiind şi numele folosit pentru expedierea bombei din Cernăuţi. Drept consecinţă, la Cernăuţi este arestat un inginer ungur, iar cei doi români din Iaşi sunt scoşi, provizoriu, dintre principalii suspecţi.

La Cernăuţi, cercetările au continuat lenevos, cu incriminarea celor doi oaspeţi ai hotelului „Imperial”, care s-au dat drept români din Iaşi, şi emiţându-se mandate de arestare. „Neguţătorul român (renegat) Cornel Botto din Dobriţin, citind numele atentatorilor prin ziare, s-a prezentat la poliţie şi a declarat următoarele:

– Pe atentatori îi cunosc. Pe la începutul lunii ianuarie, a venit, într-o zi, la mine neguţătorul Epstein şi m-a rugat să caut pe doi străini, sosiţi la hotelul „Frohner”, cari sunt artişti şi ar vrea să dea reprezentaţii, dar nu se pot înţelege cu nimeni, căci nu vorbesc numai româneşte şi franţuzeşte. Mi-a dat şi un bilet cu adresa lor, pe care era scris: „Mandasescu et Comp.” I-am căutat la hotel, unde i-am aflat conversând româneşte. Mi-au spus că sunt artişti şi că ar dori să dea câteva reprezentaţii cu lupte de box în oraş”[18].

De-abia se contura ipoteza că atentatul este tipic pentru Ohrana ţaristă, când episcopul Miklossy primi o scrisoare de ameninţare: „Dacă ai scăpat acum de bombă, să ştii că a doua oară nu o să mai scapi”.

Presa maghiară începu să insinueze că unul dintre cei doi atentatori ar fi fost finanţat, la Budapesta, de Octavian Goga şi Iuliu Maniu, iar „Românul” ripostează, spunând că individul care ar fi primit bani de la cei doi lideri naţionali ar fi fost „un escroc ordinar, cu numele Spiridonow”[19], proaspăt întemniţat la Braşov. Disputele de presă şi, mai ales, disputele politice, declanşate de contele Tisza şi de contele Karoly Gyula, care incriminau şi Partidul Naţional Român, şi ziarul „Românul”, atingeau paroxismul şi părea că nu mai e mult până la declanşarea războiului.

Între timp, urmărirea ucigaşilor continua, inclusiv în România, unde mai mulţi detectivi unguri, trecând graniţa, beneficiau de întreg sprijinul autorităţilor.

O primă declaraţie de presă a procurorului Gathy preciza că „maşina infernală a fost expediată din Cernăuţi”, că de caz se ocupă şeful poliţiei budapestane, Carol Nagy, că „femeia Bugarski” nu are nici o legătură cu atentatul (şi imediat s-a prezentat la poliţia din Kiev,

[15] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 37, p. 5
[16] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 35, p. 3
[17] Ibidem
[18] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 36, p. 5
[19] Ibidem

pentru a declara că aşa este), că România poate să-şi asume crima drept un „atentat politic”[20]. Iar chestia asta, venită din partea unui procuror, chiar nu poate fi trecută cu vederea.

Ministerul de Externe din Viena, într-un mod şi mai perfid, a dat un comunicat, în care susţinea că „atentatul a fost pus la cale de o mafie politică secretă şi sunt dovezi că firul conspiraţiei porneşte din America, unde românii emigranţi au mai multe societăţi de felul acesta”.

În România, cercetările au început viguros, punându-se „în mişcare întreg aparatul poliţienesc din Bucureşti, sub conducerea domnilor Panaitescu şi Corbescu”[21].

În 14/27 februarie 1914, aflat în cercetare la Cernăuţi, seful poliţiei din Budapesta, Dr. Carol Nagy, preciza, într-o conferinţă de presă, că ancheta stagnează, paşi înainte fiind făcuţi doar de poliţia din Iaşi şi din Bucureşti, poliţiştii şi agenţii directorului siguranţei generale a statului român, Panaitescu constatând că numele folosite la hotelul din Cernăuţi aparţin unor paşnici bucureşteni şi că, sub unul din aceste nume se ascundea studentul basarabean Cătărău, bulgar de origine, care sosise în Bucureşti în 1907, trăind în sărăcie, dar care, în ultima vreme, „a început să ducă o viaţă foarte luxoasă”[22].

Între timp, pe adresa episcopului Miklossy a fost primită o altă scrisoare de ameninţare, iar pe adresa prefectului din Dobriţin, Elemer Domahidy, sosea o scrisoare din Bucureşti, scrisă în română şi în care era avertizat că „în România s-a pus la cale o conspiraţie împotriva tuturor persoanelor cu rol în politica maghiară, iar atentatul îndreptat contra episcopului Miklossy a fost numai începutul seriilor de atentate”[23].

Siguranţa generală a statului român a izbutit, până în 1 martie 1914, să-l afle şi pe complicele studentului basarabean Ilie Cătărău, din Orhei, marinarul rus de pe vasul „Potemkin” Teodorow, coordonator al atentatului fiind „faimosul Bobrinsky”, conte rutean. Dezvăluirile grăbite ale presei maghiare, care a preluat, în sfârşit, informaţiile corecte, au determinat, cică, fuga atentatorilor din Bucureşti, spre Giurgiu, deşi toată povestea e cusută cu aţă albă, pentru că, aşa cum declara Panaitescu, în spatele odioasei crime se aflau „interese politice superioare”[24]. Ziariştii maghiari de la „Budapesti Hirlap” înţeleseseră că interesele ruşilor, pe lângă întărirea mişcării pravoslave, urmăreau „să arunce bănuiala asupra românilor şi a României; să facă cu neputinţă o înţelegere prietenească între români şi unguri şi să rupă definitiv legăturile care o ţin pe România la Tripla Alianţă”[25]. Între timp, fără să se îngrijoreze cineva, Rusia anunţa mobilizarea generală.

Fuga atentatorilor, care locuiau la hotelul „Minerva”, s-a soldat cu o pană a taxiului, la Mogoşoaia, în timp ce încercau să fugă spre Constanţa, şi cu angajarea altui taxi, cu care au ajuns la Ploieşti, de unde li s-a pierdut urma, pentru că luaseră un tren spre Brăila.

Prefectul poliţiei, G. Corbescu, cu o declaraţie de presă complica şi mai mult lucrurile, complicele lui Ilie Cătărău fiind, conform concluziilor de după cercetarea de la „Minerva”, „un anume Kiriloff, rus, de statură înaltă, foarte bine legat”[26]. Şi, ca să nu rămână fără activitate, poliţia îi arestă pe studentul de la Litere Silvestru Mândăşescu, cel care îi pusese la dispoziţie propriul paşaport lui Ilie Cătărău, şi pe Tudor Avramov, fost lucrător la hotelul cernăuţean „Imperial”.

---

[20] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 37, p. 5
[21] Ibidem
[22] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 38, p. 5
[23] Ibidem
[24] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 39, p. 5
[25] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 39, p. 6
[26] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 40, pp. 5, 6

În lipsa suspecţilor, se fac cercetări colaterale şi se află că Ilie Cătărău, ca student basarabean, beneficia de protecţia aproape părintească a profesorului Nicolae Iorga şi că, la alegerile generale din 1911, s-a dus la Fălticeni, unde, împreună cu alţi studenţi bucureşteni, a susţinut candidatura naţionaliştilor Ion Zelea Codreanu şi A. C. Cuza, în Colegiul al III-lea.

Complicele lui Cătărău, gigantul fost marinar Kiriloff, trăia, în ultima vreme, din salariul de model al sculptorului Stork. „Cei doi giganţi, cari sunt în parcul „Carol", la peştera de sub Palatul Artelor, sunt modele după Kiriloff. De asemenea, el a servit ca model sculptorului Paciurea şi pictorului Jean Steriade"[27].

O ştire din Brăila, completa tabloul zilei, pe acest subiect, sugerând că bărbatul bine îmbrăcat, care plutea pe un sloi, şi pe care grănicerul Alexandru Horţu încercase să se salveze nu ar fi altul decât Ilie Cătărău, care s-ar fi înecat în Dunărea îngheţată, ceea ce înseamnă şi o ieşire din scenă spectaculoasă.

„Orhei Cătărău, al cărui nume adevărat e Orhei Catarow, şi complicele său, Timotei Kirilow, n-au fost încă prinşi, cu toată desfăşurarea de forţe poliţieneşti care a cuprin toată ţara"[28]. Iar „Rusia pregăteşte o demonstraţiune militară neobişnuit de mare"[29].

Ştirile sunt din ce în ce mai rare şi mai scurte, tragicul atentat de la Episcopia Hojdudorog fiind, în curând, dat uitării, odată cu martirii maghiari. Doar poliţia maghiară profită de ocazie, ca să-şi „rezolve" un caz nerezolvat, cel al distrugerii statuii Regelui Arpad, pe muntele Tâmpa, în septembrie 1913.

În 10 martie 1914, „Românul" publică informaţii ale poliţiei maghiare: „Proprietarul hotelului Kranz din Braşon a recunoscut, după fotografie, pe Cătărău şi Kiriloff, cari au stat mai mult timp la acel hotel. Ancheta a constat că, la 8 septembrie, a venit direct din România şi a părăsit Braşovul cu o zi înainte atentatului.

Poliţia din Braşov afirmă că Cătărău şi Coţofan au aşezat conducta electrică sub statuia lui Arpad. După ce au terminat lucrarea, Cătărău a părăsit oraşul, întorcându-se în România. Coţofan a rămas la Braşov până în ziua atentatului.

În acea zi, Coţofan a aprins fitilul de sub statuia lui Arpad, apoi, cu primul tren, a părăsit Braşovul. Poliţia din Braşov afirmă că aceşti doi indivizi au comis atentatul contra statuii lui Arpad"[30], de pe Tâmpa.

După eşecul temătoarei provocări de război, pe care o premeditase atentatul din februarie, de la Episcopia Hojdudorog, săvârşit cu o bombă expediată, prin poştă, de la Cernăuţi, provocare de război în care au fost implicate serviciile secrete austriece, a urmat atentatul de la Sarajevo, regizat de aceiaşi militarişti austrieci.

Ca şi în cazul nedreptei stigmatizări a României, în cazul precedentului atentat, Serbia a fost ponegrită şi scoasă drept ţap ispăşitor pentru începerea războiului, deşi e limpede ca lumina zilei că atentatul de la Sarajevo a fost pus la cale de serviciile secrete austriece, care, la mai puţin de o zi după atentat, ştiau totul despre Gavrilo Princip şi Nedjelko Gabrinovici, răspândindu-le biografiile prin presă. Iar în urma procesului care a urmat, sentinţa avea să fie suspect de blândă, provocând şi uimirea lui Nicolae Iorga, care scria, în 24 octombrie 1914: „Copilul care a dat foc Europei, liceanul Princip, nu va muri. Va sta douăzeci de ani la închisoare, va posti o zi pe lună şi, în fiecare an, la 28 iunie, se va gândi, în celula neagră, la

[27] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 41, p. 4
[28] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 42, p. 4
[29] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 42, p. 5
[30] *Românul*, Anul IV, 1914, nr. 45, p. 7

îndoita crimă… Va afla mai târziu şi cât sânge a curs de pe urma lui, sângele omenirii întregi”[31].

Cronica atentatului, descrisă la zi de presa vremii, dezvăluie, indirect, graba cu care a fost scris scenariul public de către cei care au conceput, ireproşabil, scenariul asasinării arhiducelui Francisc Ferdinand. Dar mă abţin de la concluzii, lăsându-vă libertatea de a le descifra singuri.

,,Sosirea în Sarajevo. Moştenitorul de tron a sosit în Sarajevo Duminică, pe la ora 10, înainte de amiază, din lagărul militar, ca să ia parte la serviciul divin din catedrală şi la recepţia oficială de la primărie – ce erau să se ţină din prilejul terminării manevrelor în Bosnia. Automobilul mergea pe debarcaderul Appel, când clironomul îşi aduse aminte că augusta soţie, principesa Sofia, tocmai pe timpul acela vizitează preparandia de învăţătoare. A dat semn şoferului să-l ducă acolo, unde s-a dat jos şi a intrat în institut. Tocmai la ieşire s-a întâlnit cu principesa, pe care a luat-o de braţ şi au urcat ambii în automobil.

Atentatul cu bomba. Abia bătuseră zece ore când automobilul cu perechea moştenitoare a intrat pe Uliţa Ciumurja. Pe când oamenii le făceau ovaţii, din public s-a ales un tânăr bine îmbrăcat, a păşit înainte, spre automobil, a scos un obiect de forma unei sticle, pe care l-a aruncat în drum. Bomba a lovit în partea posterioară automobilul clironomului, de pe care a căzut, explodând sub al doilea automobil, care venea cu câţiva paşi mai în urmă. Explozia a rănit grav pe locotenent-colonelul Merizzi şi pe guvernorul Potiorek, cari ambii au leşinat. Contele Waldeck a scăpat cu leziuni mai uşoare, intrându-i în corp câteva cuiuţe si schije din bombă.

Pentru un moment, s-a oprit şi automobilul moştenitorului, dar şoferul ne mai aşteptând ordine, cu viteză mare a mânat spre primărie. Clironomul privea îndărăt şi se vedea surpriza pe faţa lui, când a văzut efectul atentatului. Explozia a mai rănit 20 de persoane, dintre acestea pe 7 foarte grav. Toţi răniţii au fost transportaţi imediat la spital, iar autorităţile au căutat să şteargă repede urmele atentatului şi să facă linişte.

Detunătura s-a auzit până la primărie, unde perechea moştenitoare a fost primită cu urale şi ovaţii, când a descins din automobil. Martorii oculari spun că clironomul nu a mai re-salutat publicul, ca de obicei, ci nervos şi-a luat soţia la braţ şi a intrat în primărie.

Recepţia de la primărie. Consiliul municipal, în frunte cu primarul Ciurdei effendi, aşteptau în incintă perechea moştenitoare, făcându-i ovaţii. Primarul păşise înainte şi voia să-şi înceapă discursul de bineventare, însă moştenitorul l-a oprit, enervat, cu un gest:

– Aşteaptă, domnule primar! Vin aici şi mă primiţi cu bombă!

Abia începuse primarul, cu glasul tremurător, să-i agrăiască: „Alteţă imperială şi regească!”, când arhiducele l-a întrerupt din nou:

– Aşa-i cum zic! Nu poţi fi în siguranţă în oraşul acesta! Acum continuă!

Bătrânul Ciurdei effendi şi-a terminat repede vorbirea; moştenitorul i-a răspuns în câteva cuvinte şi a plecat, momentan, cu soţia la braţ. Întreagă recepţia nu a ţinut mal mult de 5-6 minute.

Perechea moştenitoare s-a suit, din nou, în automobil, la ora 10 şl jumătate, lăsând să fie duşi la spital, ca să cerceteze pe răniţii exploziei.

Al doilea atentat cu sfârşit tragic. Moştenitorul Francisc Ferdinand era foarte agitat. Principesa Sofia, înainte de plecare, i-a spus ceva, dar dânsul nu i-a mai răspuns şi auto mobilul a plecat cu viteză mare.

---

[31] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 101

Când au ajuns în strada Francisc Iosif, care duce la spital, de pe trotuarul de la dreapta, un tânăr slăbănog a tras două focuri de revolver asupra automobilului.

Glontele prim a intrat în gâtul clironomului, spărgându-i artera, din care a început să ţâşnească sângele. Moştenitorul a întins mâinile spre soţia sa, care se aplecase asupra dânsului, ca să-l apere cu corpul ei. În acest moment, un al doilea glonte a intrat în pântecele principesei, care a căzut cu faţa înainte.

S-a iscat o panică enormă, care a oprit pe loc automobilul, pentru un moment. Abia s-a auzit comanda: „Înapoi la conac!” şi automobilul, întorcându-se, a pornit, cu viteză nebună, spre conac, unde a ajuns în trei minute.

Moartea perechii moştenitoare. În curtea conacului, au alergat servitorii, cari i-au dus pe braţe pe cei doi răniţi mortal. Moştenitorul Ferdinand mai da semne de viaţă, se zbătea; principesa Sofia era leşinată. Imediat au sosit medicii, cari însă nu au putut face nimic. A fost chemat abatele, care i-a împărtăşit cu sfintele taine ale muribunzilor.

La 10 ore şi 35 minute, a fost comis atentatul şi, peste 10 minute, moştenitorul Francisc Ferdinand a încetat din viaţă. Principesa Sofia a mai trăit un sfert de oră, apoi inima a încetat a-i mai bate.

Moştenitorul făcut atent asupra pericolului. S-a constatat că primarul oraşului Serajevo l-a rugat pe moştenitor ca să renunţe la programul stabilit şi să nu-şi continue drumul. Arhiducele i-a răspuns însă hotărât:

– Am motive ca să mă ţin de program, până la sfârşit.

Plecând automobilul cu perechea moştenitoare, de la palatul primăriei, la încrucişarea bulevardelor Francisc Iosif şi Appel s-au auzit trei detunături. Cele dintâi două gloanţe au nimerit-o pe ducesă, care a căzut în braţele soţului ei. Arhiducele, plecându-se deasupra soţiei sale, al treilea glonţ l-a nimerit pe el.

Cine sunt atentatorii? Individul car e a aruncat bomba asupra automobilului se numeşte Nedeyko Cabrinovich, un culegător-tipograf, de 27 de ani. El e fiul unui crâşmar din Sarajevo. Deoarece nu i-a plăcut să lucreze şi după ce tatăl său nu mai voi să-i dea bani, pentru viaţa destrăbălată, ce o ducea, a rătăcit, câtva timp, prin Muntenegru şi Belgrad, reîntorcându-se, mai târziu, iarăşi la Serajevo. Pentru principiile lui sindicaliste-anarhiste organizaţiunea socialistă l-a exclus din sinul ei, aşa că ne mai putând câştiga bani de niciunde, s-a dus, din nou, la Belgrad, unde a intrat ca culegător în tipografia statului.

Câştigându-şi câţiva bani, s-a reîntors, acum 4 săptămâni, iarăşi în oraşul lui natal, pentru ca să-şi continue viata desfrânată. Chefuind prin crâşme şi localuri obscure, în câteva zile şi-a gătat banii. După ce a rătăcit, mai multe zile, fără de lucru, în sfârşit a fost primit, acum câteva zile, ca ajutor, într-o tipografie mai mică, unde însă ceilalţi muncitori se fereau de el, pentru sentimentele lui anarhiste.

Al doilea atentator, care a tras focurile ucigătoare asupra perechii moştenitoare, e un student, eliminat din şcoala reală superioară din Sarajevo. Numele lui e Gabro Princip şi e în etate de 19 ani. S-a născut în Grahovo, din părinţi ţărani. Acum doi ani, luând parte la demonstraţiunile ce au avut loc, atunci, în Sarajevo, în legătură cu războiul din Balcani, a fost eliminat din şcoala reală şi, apoi, expulzat de pe teritoriul oraşului Sarajevo. Din cauza aceasta, s-a dus la Belgrad, ca să-şi continue studiile, de unde s-a întors la Sarajevo, acum vreo 8 zile.

O a doua bombă. La încrucişarea străzii Francisc Iosif cu cheiul Appel, un poliţist a găsit, imediat după atentat, o a doua bombă, în formă de sticlă. Unii cred că studentul Princip ar fi aruncat-o sub automobilul cu perechea moştenitoare, dar n-a explodat. Dună alţii, bomba

ar fi căzut din buzunarul atentatorului, încă înainte de a fi putut-o arunca, şi s-a rostogolit până în mijlocul străzii. Poliţistul a aruncat, imediat, un ţol înmuiat în apă asupra bombei, predându-o apoi autorităţilor militare.

Unde au fost fabricate bombele? Experţii militari, desfăcând, cu precauţiune, bomba găsită de poliţist, au constatat că e de aceeaşi construcţiune cu cea explodată şi cu cele găsite, pe timpul anexiunii, la graniţa sârbească. Bombe de acestea, afirmativ, se construiesc numai în arsenalele militare din Serbia.

Atentat politic? În urma faptului că ambii atentatori au fost prevăzuţi cu bombe de aceeaşi construcţie, s-a făcut concluziunea că atentatul a fost pus la cale de o conjuraţie politică. Bănuiala că atentatul s-a executat, după un plan elaborat amănunţit şi pentru toate eventualităţile, pare a o întări faptul că, cu puţin înainte de atentat, agenţii, arestând pe un individ suspect, pe cheiul Appel, în fata palatului ziarului „Serajevoer Tagblatt”, acesta a lovit din mâini şi din picioare şi a răcnit:

– Sunt anarhist! Pe cine mă atinge îl omor.

Prinderea asasinului. Martorii înfiorătorului atentat spun că, în clipa când Gravo Princip a îndreptat revolverul spre automobil, un poliţist a sărit asupra lui, dar un individ l-a împins la o parte. Acest individ se afirmă că ar fi fost unul dintre colaboratorii ziarului „Srbska Rjeci”.

Asasinul grav rănit. Asasinul, când a văzut că automobilul se întoarce şi se duce spre conac, a încercat să fugă. Un ofiţer din armata comună şi un manipulant militar, trăgându-şi săbiile, s-au luat după el. Manipulantul, mai sprinten de picioare, ajungându-l, l-a lovit pe asasin în cap, cu sabia, încât acesta a căzut la pământ, plin de sânge. Rana lui nu e mortală. Agenţii poliţiei l-au luat imediat în primire.

Ştirea asasinatului s-a răspândit cu iuţeala fulgerului, în toate continentele, deşi se luaseră măsuri, la telefon, ca ştirile să fie reduse şi controlate riguros. Când i s-a comunicat groaznica ştire Majestăţii Sale Împăratului, care abia ajunsese la Ischl, bătrânul monarh a izbucnit în plâns şi a exclamat:

– Entsetzlich, nichts bleibt mir erspart! (Grozav, soarta nu mă cruţă de nici o lovitură!).

Majestatea Sa a dat ordin să se înapoieze, imediat, la Viena, unde a şi sosit, astăzi, la amiază.

În Budapesta, ştirea a ajuns pe la amiază. După ce s-a confirmat oficial, autorităţile au dispus ca muzicile, petrecerile să înceteze în toată capitala, arborându-se, pe case, drapelul negru. Ziarele, cari, din cauza sărbătorii catolice (Sf. Petru) de azi, nu erau să apară până miercuri, au apărut ieri şi azi, în ediţii speciale şi îndoliate.

La Arad ştirea a ajuns ieri, după amiază, la ora trei. Muzica militară, care concerta în parc, a fost revocată. Încolo, nu s-a simţit nimic, afara doar de senzaţia ştirii, comentată în public. Drapelul negru a fost arborat, întâi, la „Românul” – pe celelalte edificii abia azi.

Un martor ocular despre primul atentat. Frizerul Marossy, unul dintre cei ce au fost în imediata apropiere a atentatorului Cabrilovich, a povestit, privitor la atentat prin următoarele amănunte:

„Mă aflam la colţul cheului. Trecând cele două automobile, cu funcţionarii poliţiei şi primarul, după o mică pauză, s-a apropiat automobilul în care şedeau arhiducele Francisc Ferdinand, cu arhiducesa de Hohenberg şi cu guvernorul Potiorek. În clipa aceasta, se ivi, pe

partea cealaltă a cheiului, un bărbat tânăr, care, până atunci, stătu în apropierea podurilor, apropiindu-se de balustradele cheiului, a aruncat, de jos, în sus, un obiect, pe care l-a lovit, mai întâi, de părete, spre automobilul arhiducelui.

Individul era însoţit încă de un altul, care, imediat, ce obiectul a fost aruncat, s-a coborât liniştit la vale, pe cheu. Am văzut cum obiectul aruncat s-a lovit de automobil, am văzut ridicându-se puţin fum şi, apoi, am observat că bomba cade la pământ, în calea automobilului următor. În clipa aceasta, a urmat o bubuitură îngrozitoare. Cât ce am observat că individul a aruncat obiectul de la el, am alergat spre el. Desigur, el m-a observat, căci, în clipa următoare, a sărit peste balustradă, aruncându-se în râul Miljacka. Am sărit după el şi un detectiv îmi veni în ajutor. Detectivul ţinea un revolver în mână şi avea de gând să-l împuşte pe străin. I-am strigat detectivului: „Nu împuşca, trebuie să-l prindem viu!”. Individul ţinea mâna sub apă şi, deoarece bănuiam că are vreo armă în mână, am sărit asupra lui, de la o parte, şi, prinzându-i mâna, i-am scos-o deasupra apei. Dar n-avu nici o armă. Într-aceea au sosit şi alţi detectivi, ajutându-ne să-l scoatem afară, din apă, pe atentator, care nu se împotrivea nicidecum”.

Ce spun atentatorii? Nedelco Cabrinovici, atentatorul cu bomba, se poartă foarte cinic, în arest. Declară că nu are complici şi că bomba şi-a procurat-o, în Belgrad, de la un anarhist. După comiterea atentatului, a sărit în râul Miljacka, de unde a fost scos de poliţişti.

Asasinul Gabrilo Princip declară că e duşman al imperialismului şi, fiindcă moştenitorul de tron e cel mai mare reprezentant al imperialismului, a voit demult să-l ucidă. Neagă să dea alte amănunte. Ambii atentatori sunt sârbi de origine.

Trenul special pentru transportarea cadavrelor. Trenul special al Curţii, care a adus pe moştenitorul tronului la manevre, la ordin mai înalt, a fost pus în stare gata în orice moment de plecare, pentru transportarea cadavrelor la Viena.

Poliţia din Sarajevo. E absolut de neînţeles că s-a putut întâmpla atentatul, câtă vreme toate străzile oraşului erau inundate de politie şi jandarmerie. Populaţia oraşului e foarte consternată, pentru neglijenţa condamnabilă a poliţiei şi a jandarmeriei.

Aniversarea luptei de la „Câmpul mierlelor”. Întreg poporul sârb a serbat, ieri, Duminecă, aniversarea luptei de la „Câmpul mierlelor”. Din acest prilej, ziarul sârbesc „Narod”, din Belgrad, a apărut, ca şi în alţi ani, în cadru tricolor sârbesc. Articolul prim al ziarului vorbeşte despre lupta, care a avut loc în anul 1389, pe acel câmp, preamărind eroismul celor cari au murit moarte de eroi, la Kossovo. Articolul se termină, spunând că va suna ora când Serbia-mare îşi va răzbuna toate umilirile suferite până acum.

Enervarea spiritelor. Şeful poliţiei a lansat un comunicat oficial, în care declară că, atât înainte, cât şi la sosirea moştenitorului tronului, a făcut o mare anchetă, operând numeroase arestări împotriva studenţilor sârbi şi a altor sârbi naţionalişti, contra cărora prefectul avea motive de bănuială.

Comunicatul mai aminteşte şi faptul că, în buzunarele celor doi atentatori, Gavro Princip şi Nedjelko Gabrinovici, a fost găsit numărul în care se preamărea lupta de la Kossovo.

Demonstraţii împotriva sârbilor. Noaptea, la orele 11, străzile răsunau de zgomotul provocat de demonstraţiile tinerimii croate şi musulmane împotriva sârbilor. Cortegiul, ajungând pe locul unde s-a întâmplat atentatul, a cântat imnul naţional. După terminarea cântării, croaţii şi mohamedanii strigau: „Să piară Sârbii!”. Un escadron de ulani a alergat, în

galop, în strada Francisc Iosif, deoarece tinerimea croată şi mohamedană se adunase în faţa ospătăriei „Europa”, proprietatea lui Ieftanovici, şeful sârbilor din Sarajevo, şi i-au spart ferestrele. Cavaleria a curăţit, imediat, strada de manifestanţi.

Ascultarea, din nou, a lui Gavro Princip. Ieri, Duminică, după amiază, după ce i-au dat să mănânce, i s-a luat un nou interogator atentatorului Gavro Princip. Princip a declarat că el nu face parte din nici o organizaţie de conjuraţie, ci, ca bun patriot sârb, a urmat îndemnul sufletului său. La celelalte întrebări a refuzat să răspundă.

Pregătiri pentru înmormântare. Ieri seară, mareşalul Curţii, prinţul Montenuovo, a sosit la Viena, venind de la Ischl. Noaptea, între orele 10 şi 11, biroul mareşalului Curţii s-a pus în contact telefonic cu Sarajevo şi a dat îndrumări pentru transportarea moştenitorului de tron şi a soţiei Sale. Ieri noaptea, a sosit şi ministrul de externe, contele Berchtold, venind din Buchlau. Azi, va avea loc un consiliu de miniştri, care va stabili data şi programul înmormântării.

Doliul oraşului Sarajevo. Imediat ce populaţia oraşului Sarajevo a aflat despre moartea moştenitorului de tron şi a soţiei Sale, toate casele au arborat drapele îndoliate. Preşedintele dietei provinciale a trimes cancelariei de cabinet a M. Sale o telegramă de condoleanţe, exprimând M. Sale durerea adâncă şi consternaţia întregii populaţii a oraşului Sarajevo. După-amiază, la orele 4, consiliul comunal a ţinut şedinţă de doliu, şedinţă la fel a ţinut, la orele 5 d. a., şi dieta provincială.

Efectul atentatului în Viena şi Praga. În Viena, vestea despre atentatul împotriva moştenitorului de tron şi a soţiei sale s-a răspândit abia pe la orele 4 d. a., stârnind o adâncă emoţie şi consternare. Institutele şi foarte numeroşi particulari au arborat, imediat, drapele îndoliate.

În Praga, vestea despre atentat s-a răspândit pe la orele 3 d. a. Teatrele şi-au suspendat imediat reprezentaţiile.

Regele Carol al României şi atentatul. Ieri d. a., a avut loc, la Bucureşti, o alergare de cai, la care a asistat şi M. Sa regele Carol. Pe la orele 5 fără un sfert, d. prefect al poliţiei capitalei, d. Corbescu, a alergat cu automobilul la hypodrom. Aci, d. prefect, în pas grăbit, a intrat în loja regală, comunicând M. Sale regelui vestea despre atentat. M. Sa regele a ascultat, până în sfârşit, raportul dlui prefect, dar, terminând d. prefect, M. Sa a făcut cu mâna un gest de neîncredere, spunând:

– E imposibil. E absolut imposibil!

D. prefect a părăsit apoi loja regală, întorcându-se în oraş, iar M. Sa a privit, mai departe, alergările. După o jumătate de oră, d. prefect Corbescu a venit, din nou, de astă-dată comunicând M. Sale vestea din sursă absolut autentică. M. Sa regele şi suita imediat a urcat automobilul şi s-a întors la palat, de unde apoi a trimes suveranului nostru o telegramă de condoleanţe.

Trista veste a deprimat întreagă familia regală.

Demonstraţii în Zagreb, contra sârbilor. Agenţia Telegrafică Maghiară anunţă: În Zagreb, vestea atentatului s-a răspândit pe la ora 1 d. a., dar, la început, nimeni nu vrea să-i dea crezare. După ce însă ştirea a fost confirmată, a stârnit o mare consternaţie şi o adâncă durere. Banul imediat a trimes telegrame de condoleanţe din partea sa şi din partea guvernului provincial. Totodată, a trimis o circulară tuturor prefecţilor, în care le ordonă să arboreze

pretutindeni drapele îndoliate şi să închidă localurile de petrecere. Dispoziţii similare a luat şi primarul oraşului Zagreb.

Societatea sârbă „Socol" încă şi-a sistat serbările aniversare ale luptei de la Kossovo.

Seara, la orele 7, studenţii universitari, având drapele naţionale îndoliate, au parcurs străzile oraşului strigând „Slava!", la adresa moştenitorului de tron. Alţii strigau:

– Jos regele Petru! Jos banditii sârbi! Jos politica sârbească!

Incidente nu s-au întâmplat.

Noul moştenitor de tron e arhiducele Carol Francisc Iosif, nepotul clironomului Francisc Ferdinand, fiul mai mare al decedatului arhiduce Otto. Numele întreg e Carol Francisc Iosif Ludovic Hubert George Otto Maria, Cavaler al Ordinului Lânei de Aur şi locotenent-colonel în armată. Născut în 17 August 1887, a împlinit 27 ani. De trei ani e însurat cu principesa Zita de Parma; din căsătorie, anul trecut, li s-a născut o fetiţă.

Orfanii moştenitorului de tron. În aceste momente de mare jale şi durere, duioasele priviri ale popoarelor monarhiei se îndreaptă spre nefericiţii orfani ai moştenitorului de tron. Trei sunt orfanii rămaşi fără de tată şi fără mamă, doi băieţi, prinţii Maximilian, în etate de 12 ani, şi Ernest, de 10 ani, şi principesa Sofia, de 13 ani. Toţi suntem cuprinşi de mare jale, dar mai mare este jalea acestor orfani. În această Duminecă tristă, ei au pierdut tot ce au avut. Această ziuă a Domnului, lor le-a adus o jale eternă, deoarece, în această ziuă, inima lor nevinovată de copii a fost atinsă de mâna rece a morţii, care, de atâtea ori, a fost atât de îngrozitor oaspe al familiei lor princiare...

Sărmanul Francisc Ferdinand! Cât şi-a dezmierdat el pe îngeraşii lui, ca ori oare alt părinte care numai pentru copii trăieşte. Acest fapt de caldă alipire către copii, nouă, Românilor, ne-a fost o dovadă suficientă pentru a ne putea convinge despre bunătatea inimii viitorul nostru Domnitor.

Lucirea nevinovaţilor ochi ai celor trei orfani este, azi, învelită de durere şi lacrimi.

Sărmanii, la despărţire, cât de dulce va fi fost sărutul de adio, pe care ei, cu atâta iubire caldă, l-au depus pe buzele dulci ale bunului tată şi ale duioasei lor mame, pe cari, atunci ei, sărmanii, i-au văzut pentru ultima oră.

Sărmanii orfani probabil abia acum vor fi aflat despre dureroasa realitate, deoarece ei zburdau ca nişte miei nevinovaţi prin parcul castelului Chlumet, nebănuind că, departe de ei, în Sarajevo, dulcii lor părinţi zac întinşi pe catafalc...

Totul s-a sfârşit! Tata şi mama nu se vor mai întoarce cu viată acasă. Zădarnic plâng şi aşteaptă acei nefericiţi trei mici orfani..."[32].

„**Ultima oră**. Încă ieri noaptea, ambele cadavre au fost îmbălsămate. În trupul arhiducesei a fost găsit glonţul ucigător, care i-a distrus toate intestinele. În trupul moştenitorului n-a fost găsit glonţul care i-a rupt artera de la gât. S-a constatat că moartea la ambii a fost cauzată de pierderea sângelui.

După cum se anunţă din Sarajevo, mâine, după sfinţirea cadavrelor, sicriele vor fi transportate, de acolo, pe drumul cel mai scurt, la Viena, unde vor sosi joi, seara. Vineri, va avea loc misa funebră, în Viena, iar sâmbătă, înmormântarea în cripta familiară din Amstetten, conform dorinţei arhiducelui. Monarhul va petrece sicriele la Amstetten, de unde va merge, iarăşi, la Ischl, şi numai mai târziu se va întoarce iar Viena.

Toţi suveranii statelor străine şi-au anunţat reprezentarea la înmormântare. Împăratul Wilhelm a anunţat, azi, prin o telegramă, că va veni în persoană la înmormântare. Regele Angliei l-a vizitat, azi, pe ambasadorul austro-angar din Londra, exprimându-şi condoleanţele.

---

[32] *Românul*, Anul IV, nr. 131, marţi 17/30 iunie 1914, pp. 1-4

Mici orfani au fost duşi, înainte de plecare, de înşişi părinţii lor, în castelul din Chlumetz, unde petrec şi acum. Ei nu ştiu încă nimic despre sfârşitul tragic al părinţilor lor, ci li s-a spus numai că ambii sunt grav bolnavi.

Guvernul sârbesc publică, azi, în monitorul său, un comunicat oficial, exprimându-şi consternarea şi condamnând atentatul, prin care s-a cauzat monarhiei şi mai cu seamă popoarelor ei cea mai mare pierdere.

Mâne, înainte de amiază, camera ungară va tine şedinţă, în care preşedintele, înainte de ordinea de zi, va face propunere privitor la exprimarea condoleanţelor din partea Camerei, iar după primirea acesteia, preşedintele va face încă propunerea ca dezbaterea proiectelor de la ordinea de zi să se amâne şi să nu se mai ţină şedinţe, până după înmormântarea moştenitorului.

Sârbii din Ungaria îşi exprimă, în telegrama lor de condoleanţe, consternarea adâncă şi, condamnând cu toţii, fără deosebire de partid, atentatul, accentuând că între ei şi sârbii din Bosnia nu e nici o legătură, ci, din contră, sunt divergenţele cele mai mari.

În Sarajevo, după cum se anunţă, a izbucnit, azi, anarhia. Repetându-se, azi, atentatele cu bombă, în diferite părţi ale oraşului şi având loc demonstraţiuni şi excese mari, spărgându-se în mai multe prăvălii şi case particulare, s-a proclamat asupra oraşului şi a împrejurimii starea de asediu.

În şedinţa de azi a Camerei, primul ministru al României, d. I. Brătianu, luând cuvântul, înaintea ordinei de zi, a dat expresiune consternăm adânci şi sentimentelor dureroase, cu care a fost primită în România ştirea îngrozitoare despre atentatului de la Sarajevo. Prietenia sinceră şi veche dintre regele român şi dinastia imperiului vecin şi raporturile prieteneşti dintre cele două state vecine ne transformă sentimentele noastre de condoleanţe – a spus primul ministru – într-o adevărată durere. Primul ministru spune, în sfârşit, că România va păstra, cu mulţămită şi pietate, memoria arhiducelui Francisc Ferdinand. Condamnă şi biciuieşte atentatul. Preşedintele Camerei, d. Pherekyde, aderând la vorbirea dlui Brătianu, face propunerea pentru trimeterea telegramelor de condoleanţe cabinetului din Viena şi guvernelor austriac şi ungar. Membrii Camerei, ascultând vorbirea primului ministru, în picioare, au primit propunerea preşedintelui şi au hotărât, totodată, să se suspende şedinţa, în semn de doliu.

În şedinţa senatului român, a ţinut vorbire ministrul de externe, d. Porumbaru, luându-se aceleaşi hotărâri ca şi în cameră.

Primul mareşal al Curţii – după cum ni se telegrafiază din Viena – a făcut azi cunoscut programul transportării sicrielor, din Sarajevo, la Viena. Cadavrele, îmbălsămate şi aşezate în sicrie, vor fi duse, mâine, la amiază, în portul Metkovici. De aici, vor face drumul până la Triest, pe „Viribus Unitis”, care va fi însoţit de întreaga flotă austro-ungară. De la Triest, până la Viena, sicriele vor fi duse cu un tren special. Catafalcul va fi ridicat în Burg şi, vineri, va avea intrare publicul.

La dorinţa monarhului, înmormântarea se va face fără pompă, despre ceea ce a fost încunoştiinţate toate curţile europene.

Organul preşedintelui partidului opoziţionist Mihail Károlyi aflã de bate, în zilele aceste de cel mai mare doliu pentru întreagă monarhia, să dea din nou pe faţă ura turbată a şovinismului maghiar faţă de românii din Ungaria. „Magyarország”, în furia-i şovinistă, se năpusteşte, din prilejul adunării Ligii culturale, ce a avut loc ieri, în Bucureşti, din nou asupra fruntaşilor Partidului Naţional, contra cărora ridică acuzele cele mai neruşinate şi infame”[33].

[33] *Românul*, Anul IV, nr. 131, marţi 17/30 iunie 1914, p. 7

În 23 iulie 1914[34], Austria dădea un ultimatum Serbiei, cu răspuns aşteptat în 48 de ore, despre măsurile luate de Serbia pentru stoparea imediată a acţiunilor anti-austro-ungare ale „mişcării subversive" din Serbia, iar în 12/25 iulie, Rusia cerea prelungirea termenului ultimatumului, dar toată lumea era gata de şi se pregătea să intre în război. În 15/28 iulie, Austria a declarat război Serbiei, decretând mobilizare generală, iar din 6 august, Austria se afla în război şi cu Rusia. Austria a declanşat primul război mondial, „iar pentru noi, românii bucovineni, soarta Austriei este şi soarta noastră; aceasta este convingerea nestrămutată nu numai a lumii noastre intelectuale, ci şi a întreg Neamul Românesc din Bucovina, până în păturile cele mai largi ale poporului. Cu inimile învăpăiate de însufleţire au pornit ai noştri pe câmpul de luptă, ca să aducă jertfă sângele lor, întru apărarea tronului şi a patriei. Nimeni n-a lipsit de la datoria sa... Femeile române din sudul Bucovinei, la sate şi la oraşe, în fiecare duminecă şi sărbătoare, pun mână de la mână ca să plătească preotul ca, la sfârşitul slujbei dumnezeieşti, să le cetească un Acatist pentru Împărat... Se poate oare o manifestare mai duioasă şi mai înălţătoare a sentimentului patriotic, decât aceste slujbe şi rugăciuni pentru Împărat?"[35].

La Cernăuţii, în 28 iulie având loc o mare manifestaţie triumfală, finalizată, seara, cu ieşirea autorităţilor în balconul primăriei, pentru a rosti „cuvinte patriotice". Entuziasm, muzică, apoi un marş înspre palatul guvernatorului şi înspre monumentul „Austria", pigmentat cu patriotice cuvântări. În zilele următoare, presa bucovineană căzu în extaz, iar biserica împrăştia blagoslovenie, poruncind „preoţilor să rostească rugăciuni pentru bunul şi prea luminatul nostru împărat". „În numele ţării Bucovina, trimise la Viena o depeşă mareşalul Alexandru Hurmuzachi. Şi consistoriul ortodox din Cernăuţi se alătură acestei acţiuni".

„Starea de război cu Rusia"

După aproape un secol şi jumătate de „robie austriacă", Bucovina era „eliberată" de ruşi – cel puţin asta e sugestia indusă în presa bucureşteană de către refugiaţii bucovineni şi de către naţionaliştii români, ba şi de către intelectualii echilibraţi, dar care nu puteau rata şansa afişării de patriotism tumultuos. Realitatea contrazicea aceste aserţiuni, şi o subliniază, cosmetizate patriotard, înseşi veştile care tot vin din Bucovina. Veţi vedea, în ştirile presei româneşti, că românii bucovineni se vor oferi voluntari ca să-şi apere „patria", adică modelul de viaţă şi de civilizaţie europeană pe care îl reprezenta statutul Bucovinei istorice. Când unii români bucovineni, din armata austro-ungară, nu mai rezistă năvălirilor ruseşti, ei trec în România, iar primul lucru pe care îl cer este să fie lăsaţi să se întoarcă în teritoriile bucovinene care încă se mai aflau sub stăpânire austriacă. Iar populaţia, care avea să se convingă, după prima ocupaţie rusească, de modul civilizat şi prietenos cu care o trata noul stăpânitor, aceasta fuge, în masă, din calea ruşilor, aglomerând punctele de trecere în România, deşi România nu le oferea nimic, decât un tranzit, ba chiar şi deportări spre şi în spaţiul austro-ungar. Niciodată nu va fugi populaţia românească a Bucovinei din calea ocupaţiei austro-ungare, ci, mereu şi mereu, doar din calea „eliberatorului" rus (termenul e folosit des în presa bucureşteană şi de asta l-am pus între ghilimele).

[34] Deşi presa românească a vremii se foloseşte doar de calendarul vechi, eu voi folosi datele din calendarul nou, ca să nu se producă încurcături – I. D.
[35] *Viaţa Nouă*, anul III, nr.139, 27 septembrie 1914, p. 1

În mod surprinzător, Bucovina nu fusese luată în calcul pentru respingerea unei eventuale armate ruseşti, regimentele de bucovineni 22 şi 41 fiind trimise în Galiţia şi încorporate în Divizia 43, iar în Bucovina rămânând doar miliţiile Brigăzii 35, conduse de generalul Munzel, şi corpul de jandarmi al maiorului Eduard Fischer, care se ocupa, mai mult, cu achiziţionarea produselor rechiziţionate de guvernul statului român de la ostaşii lui mobilizaţi, printr-o oneroasă afacere a liberalilor români.

„Starea de război cu Rusia trezi în Bucovina entuziasmul elitelor oficiale. Se aştepta ca armata austriacă să intre adânc în teritoriul Rusiei. Oficialitatea nu se gândea decât la victorie şi comunica acest gând şi populaţiei. La 28 Iulie 1914, un număr mai mare de cetăţeni aranja o demonstraţie patriotică, în faţa palatului guvernatorului de la Cernăuţi. Acesta apăru pe balcon şi mulţumi pentru manifestaţie. O zi mai târziu, primarul Cernăuţilor aranja altă demonstraţie în stil mai mare. La ora 7, seara, s-au adunat la primărie toţi membrii consiliului comunal. Primarul deschise şedinţa, zicând că „un vifor trece prin tot Cernăuţul", din momentul când s-a ivit starea de război cu Serbia. De pe balconul primăriei, un membru al consiliului comunal adresă populaţiei adunate în piaţă câteva cuvinte patriotice. În urmă, se formă cortegiul, în frunte cu primarul şi membrii consiliului comunal. Luară parte şi veteranii şi pompierii. O muzică cânta marşuri şi cântece patriotice. Cortegiul se opri în faţa palatului guvernorului, unde primarul Cernăuţilor rosti o cuvântare. A urmat răspunsul guvernorului. La monumentul „Austriei", rostiră cuvântări reprezentanţii populaţiei, toţi accentuând importanţa socotelii cu Rusia"[36].

Manifestaţii, marşuri cu fanfare, entuziasm patriotic al partidelor politice, binecuvântări religioase („În urma tuturor, veni biserica şi împrăştie blagoslovenie. Ea porunci preoţilor să rostească rugăciuni pentru „prea bunul şi prea luminatul nostru împărat" şi îndemnă pe cei rămaşi acasă să aibă răbdare şi să se sprijine reciproc"[37]), deci un spectacol belicos, care ademenea şi îmbăta cu eroism, un spectacol al demagogiilor, din partea unora, dar şi al ataşamentului la un model de viaţă şi de civilizaţie, din partea celorlalţi. Era atât de scontată victoria rapidă a austriecilor, încât, fără speranţa sau suspiciunea unei alternative, nici nu se punea problema unor eventuale trădări, deşi existau, în Bucovina, printre români, şi nostalgici ai unui imperiu ortodox răsăritean, care nu se putea realiza decât sub sceptrul Ţarului, iar printre ucraineni se infiltraseră spioni ruşi („În orăşelul Siret, a sosit şi s-a aşezat, acum vreo câteva luni, un urloier, care lucra, apoi, pe la mai multe case. Noul urloier adeseori făcea plimbări prin apropierea graniţei, încât, în curând, începu să fie bănuit. Mai era bătător la ochi că avea mai mulţi dinţi de aur, lucru nu prea obişnuit la cei de tagma lui. Autorităţile întreprinseră, în sfârşit, o anchetă la locuinţa lui şi atunci ieşi la iveală că urloierul era un ofiţer din statul major al armatei ruseşti"), care, după ce erau prinţi, erau internaţi, împreună cu toţi ruşii din imperiul habsburgic, în lagărul de la Linz[38].

În 6 august 1914, „primele patrule austriece („50 jandarmi, 600 de miliţieni şi vreo 80 de călăreţi"[39]) trecură hotarul Rusiei, în Basarabia, străduindu-se să ocupe locurile strategice, situate de-a lungul frontierei. Acest straniu, ba chiar penibil început de război avea să-şi găsească o magistrală zugrăvire, în „Vremuri de bejenie", sub peniţa lui Ion Grămadă:

„Cele dintâi ciocniri între muscali şi austrieci se dădură la hotarul de miază-noapte al Bucovinei, cam pe la Noua-Suliţă şi pe la Gogolina. Erau mici hărţuieli între patrulele de graniţă, în jurul unui dâmb, numit „Movilele", dar pentru cernăuţeni, care zi de zi aşteptau cu

---

[36] Teodor Bălan, *Bucovina în Războiul Mondial*, Cernăuţi, 1929, p. 13
[37] Teodor Bălan, *Bucovina în Războiul Mondial*, Cernăuţi, 1929, p. 14
[38] *Românul*, IV, nr.170 din 2/15 august 1914
[39] Teodor Bălan, *Bucovina în Războiul Mondial*, Cernăuţi, 1929, p. 18

înfrigurare năvala muscalilor, ele erau adevărate lupte, pe care le comentau cu aprindere pe străzi, prin cafenele, prin redacţiile ziarelor.

Din pricina fricii ce-i stăpânea pe toţi, cea mai mică întâmplare lua proporţii uriaşe în mintea bieţilor orăşeni, care se agitau ca biciuiţi de furtună. La hotare nu era deloc oaste, doar câţiva glotaşi de prin satele de la marginea ţării, încolo nimic; la muscali, asemenea.

În sfârşit, se dăduse poruncă unor companii din Regimentul 22 de „Landwehr" să treacă graniţa în Basarabia şi să scotocească ţinuturile din judeţul Hotinului. Erau toţi Români cătanele trimise. În Basarabia, trecură printre lanuri de secară şi de grâu, tot prin sate moldoveneşti părăsite şi pustii.

Numai câinii rămăseseră să urle a jale şi a pustiu pe cele prispe părăsite.

Locuitorii fugiseră care-încotro.

Au trecut şi dincolo de satele Mămăliga şi Larga. Într-un sat, casele erau părăsite, pustii. Uşile închise şi, la fiecare casă, câte o sapă sau câte o mătură răzimată de uşă, semn că stăpânul nu-i acasă.

Străbătură satul Mămăliga şi, la marginea lui, într-o râpă, ce să le vadă ochii: bărbaţi şi femei, tineri şi bătrâni, claie peste grămadă. Se ascunseseră de groaza războiului.

– Da‘ voi ce faceţi pe aici?

– Ce să facem? Ia te miri ce şi mai nimic! Am fugit, dă! Să nu ne omorâţi! Că ne-au spus că voi prădaţi şi omorâţi...

– Îrrra! Hai înapoi, bre, că doar noi nu ne batem decât cu ostaşii! Nu vă fie frică!...

– Da, dacă ziceţi Dumneavoastră... noi ce ştim!?...

Şi, încetişor, la început mai cu neîncredere, se întoarseră în sat cu copii, cu muieri şi cu ce bruma putuseră lua în grabă.

În Larga, acelaşi lucru: nici un suflet de om nu rămăsese în sat. Fugiseră toţi, numai la o casă, o bătrână, neputând fugi, se aşezase pe prispă, afară şi torcea, aşteptându-şi resemnată soarta.

– Bună ziua, mătuşă!, zise ofiţerul, de fel profesor român din Rădăuţi.

– Mulţămesc, Domnitale, dragul mătuşii!

– Ceva muscali sunt pe aici?

– Nu, încă n-au dat prin satul nostru.

– Dar norodul unde-i?

– S-a tot dus, ca să n-aibă sminteală...

Şi bătrâna rămase foarte mirată de „nemţii" care vorbeau moldoveneşte şi se purtau cu atâta omenie. Şi, cum feciorii noştri erau foarte fripţi de sete, căci era o zi caldă de august, scoaseră apă din fântână cu ciutura, băură cu poftă şi-şi răcoriră feţele arse de soare şi pline de praf. Apoi, aşezară puştile în piramidă şi se lăsaseră pe marginea şanţului. Ofiţerul zări, în grădiniţa bătrânei, nişte straturi cu o minune de busuioc şi măghiran verde, mare şi cu crengile stufoase.

– Mătuşă, ne dai voie să luăm câte o crenguţă de măghiran şi busuioc?

– Cum să nu! Poftim, poftim, luaţi cât vă trebuie, că, slavă Domnului, este el destul magheran!...

Şi feciorii îşi împodobiră chipiile cu verdeaţă, mulţumiră bătrânii pentru apa rece şi pentru florile de pe strat, şi o porniră la drum.

Spre seară, intrară în Cernăuţi, negri de praf, dar veseli şi cu măghiran de Basarabia la chipie...

Nopţile, însă, patrulele de cazaci, pe cai iuţi ca vântul, străbăteau, de-a lungul, ţarinile Basarabiei şi se furişau în Bucovina, unde omorau patrulele nemţeşti, dădeau foc la conacurile boiereşti, băgând groaza în locuitori. În fiecare noapte, cerul se roşea de vâlvoarea focului ca de nişte uriaşe torţe ce te umpleau de fiori.

Erau semnele războiului.

*

Oastea de la Cernăuţi însă nu se mişca. Trenurile soseau zilnic, cu ţărani de-ai noştri trişti, amărâţi şi întunecaţi la faţă. Unii rămâneau la Cernăuţi, alţii erau trimişi în Galiţia.

Dar, într-o zi de lucru, li se dădu ordin la vreo două companii din Regimentul 41 ca să meargă la biserică, la Catedrală, să se roage şi să-şi grijească de suflet.

În altar, preotul se pregătea să-şi ia odăjdiile. În strană, doi-trei cântăreţi, încolo – doar câteva băbuţe, care se închinau cu adâncă smerenie.

Deodată, biserica prinse a răsuna de tropot de cizme şi cătanele începură a roi în cuprinsul lăcaşului de închinare. Erau foarte gravi, foarte tăcuţi, pătrunşi de sfinţenia locului şi a clipei ce-i aştepta: aveau să se cuminece cu Sfânta Euharistie, pregătindu-şi sufletele pentru moarte!

Ofiţerii le dădură, îndată, toată libertatea, să facă ce vor vrea.

Preotul slujea în altar, în strane murmurau cântăreţii.

La început, soldaţii îşi făcură, cu multă smerenie, cruce, închinându-se şi sărutând crucea şi icoana de pe tetrapod, apoi, încet, îşi scoase fiecare, de sub bluza cenuşie, câte o lumânare de ceară albă.

Tăceau, buzele le ţineau strânse, cu câte o brazdă adâncă şi întunecată printre sprâncene. Rând pe rând, aprinseră lumânările, luând foc de la cele din sfeşnice, apoi, călcând pe vârful picioarelor, cu mare băgare de seamă, se îndreptă fiecare, cu lumânarea în mână, spre câte o icoană ca să se roage.

Fiecare îşi alesese câte o icoană, câte un sfânt căruia să-şi destăinuiască sufletul. Îngenunchiaţi şi cu lumânările de ceară albă în stânga, începură să se roage încet, pe şoptite numai.

Prin biserică, rugăciunile lor trecuseră ca un zvon de ape îndepărtate. Preotul îşi scoborî şi el glasul, cântăreţii din strană asemenea, ca să nu-i tulbure pe cei ce-şi pregăteau sufletele pentru eterna cale fără de întoarcere...

Stăteam cu sufletul rănit şi cu ochii scăldaţi în lacrimi, privind cu nespusă durere la aceste tinere vlăstare ce mergeau să moară în ţări străine, fără să ştie pentru ce, apărând pajurile împăratului...

Ei, însă, nu priveau la noi. Erau aşa de cufundaţi în simplele lor rugăciuni de ţărani nevinovaţi ca nişte miei duşi la junghiere, se simţeau aşa de aproape de Dumnezeu, cu care stăteau de vorbă în clipele acelea sfinte, încât altă lume nu mai fiinţa pentru ei.

Toţi erau îngenunchiaţi, băteau mătănii, lipindu-şi frunţile de lespedea rece, şi plângeau amar, cu şiroaie de lacrimi pe obraji. Printre rugăciunile lor abia şoptite, se ridicau suspine grele şi izbucniră hohote de plâns înăbuşit. Unii nu ştiau decât „Tatăl nostru“ şi „Crezul“, pe care mereu le repetau, iarăşi şi iarăşi, de la început. Îl rugau pe Dumnezeu, îi rugau şi pe sfinţii dinaintea cărora îngenuncheaseră ca să-i apere.

De pe lespezile de piatră, pe care le sărutau cu frenezie, de sub icoanele şi crucile afumate, se ridica spre bolta bisericii, împreună cu fumul lumânărilor de ceară, un sfâşietor murmur de suspine, de rugăciuni şoptite cu buzele tremurânde, de oftări îndurerate, de plânsete înăbuşite.

Şi de nicăieri nu venea nici o uşurare, nici un pic de mângâiere.

La urmă, primiră sfintele taine cu sufletul plin de atâta resemnare, dar cu ochii strălucitori încă de durerea ce-şi înfipse ghearele în sărmanele lor inimi de ţărani neştiutori; îşi mai făcură vreo câteva cruci, luară iarăşi icoanele pe rând, bătând mătănii înaintea fiecăreia, îşi ascunseră, din nou şi cu frică parcă, lumânările de ceară în bluzele lor cenuşii, şi ieşiră afară.

Erau parcă mai împăcaţi, mai uşuraţi la suflet; se împreunaseră cu Dumnezeu, Ziditorul lumii, Cel în veci A-tot-bun!...

*

Peste câteva zile, trebuiră să plece!

La hotare se arătaseră numeroase trupe ruseşti.

Din cer cădea o bură subţire, încât abia îi mai puteai distinge în lumina becurilor electrice. Erau împodobiţi cu garoafe roşii şi cu verdeaţă la chipiuri.

Lumea de pe trotuare le făcea ovaţii...

Iar neştiutorii de ei cântau la comandă:

- Hai cu Domnul sfântul,
Haidem peste Prut,
Să luăm pământul
Care l-am avut!...”[40].

Între timp, după cum scrie Teodor Bălan, generalul Munzel, chemat în Galiţia cu brigada sa, a aruncat în aer podurile de peste Prut, apoi a lăsat Bucovina în seama lui Eduard Fischer, şeful jandarmeriei, care a încercat nişte măsuri organizatorice chibzuite, amenajând un depozit de arme la Gura Humorului, un spital la Câmpulung şi o administraţie provizorie la Vatra Dornei, unde s-a retras primul guvernatorul Meran, în Cenăuţi rămânând doar primarul Weisselberger şi mitropolitul Vladimir de Repta.

În 6 august 1914, deci, trupele din Bucovina intrau în Basarabia, fiind obligate să se retragă, înainte de 20 august, când trupele ruseşti se puseseră în mişcare, spre graniţa Bucovinei, incendiind, în 22 august, orăşelul de graniţă Noua Suliţă (austriecii puseseră foc la Novo-Seliţa rusească, spulberând o fabrică de cherestea), părăsit de populaţie şi de primarul Marcus, la timp. „Soldaţii ruşi au pus foc oraşului din mai multe părţi… Focul s-a întins repede şi, în curând, limbi uriaşe de flăcări se ridicau la cer. Ardeau toate casele în centrul târgului; străzi întregi erau în flăcări”, consemna, pentru „Adevărul”[41], corespondentul dorohoian Florian, care adăuga: „Noua Suliţă austriacă era un oraş frumos, comercial, cu clădiri moderne, cu străzi drepte, aliniate şi bine pavate”. „Bătălia de la Noua Suliţă, începută la orele 6, după-amiaza, şi terminată la orele 3, dimineaţa, între Regimentul Nr. 41 austriac, format numai din români bucovineni, şi armatele ruseşti, formate din infanterie şi „o numeroasă cavalerie”. „Şarja cavaleriei ruse a fost hotărâtoare şi Regimentul No. 41, care apăra poziţiunea, s-a retras în dezordine şi completamente decimat din această aprigă luptă… Şarja cazacilor ruşi era înfiorătoare. Ei s-au repezit în mijlocul luptei târziu, în toiul nopţii, cu o furie şi în nişte urlete care au îngrozit pe cei care au asistat la acest crâncen atac”[42].

Amănunte mai precise despre bătălii se află, de fiecare dată şi cum era şi firesc, mai târziu. „Vineri, 21 august, trupele austriece, aflând de sosirea grosului armatei ruse, s-au retras de pe teritoriul rusesc ocupat (satele din nordul Basarabiei, din povestirea lui Ion Grămadă – n.n.), înaintând până la Boian”. Corespondentul din Herţa pare să fie un filo-austriac, dacă scrie că armatele austriece s-au retras… „înaintând până la Boian”.

Urmează capitolul deja relatat, din 22 august, al incendierii caselor din orăşelul Noua Suliţa: „Soldaţii ruşi, după ce au devastat toate casele, au turnat gaz, din bidoane, asupra clădirilor, aprinzându-le cu chibriturile”.

O parte dintre bucovinenii din Noua Suliţa trecuseră în Herţa, unde „li s-au împărţit 100 de pâini, din ordinul domnului Stavri, prefectul judeţului”.

Odată cu bătrânii, femeile şi copiii din Noua Suliţa se retrăsese şi familia Iosef Segale, originară din România, dar cu proprietăţi şi în Noua Suliţa, şi care, de dincoace de Put, şi-a văzut „casele în flăcări”, apoi a leşinat.

---

[40] Ion Grămadă, *Vremuri de bejenie*, în *Junimea literară*, nr. 1-3/1923

[41] *Adevărul*, nr. 9848 din 12 august 1914

[42] *Adevărul* din 14 august 1914

Înfruntarea de la Boian s-a petrecut în 23 august 1914, când bubuiturile tunurilor s-au auzit până în Herţa”[43] şi când în Suceava a avut loc o „călduroasă manifestaţie pentru cei 250 de voluntari, plecaţi pe câmpul de luptă. Pentru întreţinerea familiilor mobilizaţilor, statul austriac plăteşte, pentru fiecare copil, câte 90 helleri, iar soţiei, câte o coroană pe zi.

Miliţienii (Landssturm), postaţi pentru pază la Iţcani, vor pleca, în ziua de 25 august, la Cernăuţi. Ei vor fi înlocuiţi cu dispensaţii.

În toate cafenelele din Suceava li se opreşte clienţilor câte o bucată de zahăr, iar cantitatea totală se strânge şi se trimite pe câmpul de luptă… În general, spiritele sunt liniştite în Bucovina. Locuitorii speră că duşmanii vor fi bătuţi. / **Benno**”[44].

În 23 august, ruşii au cantonat lângă Rarancea, bătălia fiind angajată în 29 august, când ruşii au atacat, în patru coloane, pe sectorul cuprins între Prut şi Nistru.

În presa română din Ardeal, se scria, despre această primă fază a războiului, cu extaz patriotic, ca despre o strălucită victorie („Românii din Cernăuţi au făcut o minune nemaipomenită în analele luptelor. Numai cu foştii grăniceri de la al II-lea regiment îi mai poţi asemăna, în luptele lui Napoleon. Au bătut o divizie de ruşi, armată regulată. Ai noştri nu au fost decât Regimentul 41 de la Cernăuţi, armată regulată, şi o brigadă de glotaşi. Vă salut Dr. C. Schotl”[45]), apoi se relatează, preluându-se un articol bucovinean, scris în acelaşi ton, şi despre „Lupta de la Cernăuţi”:

„Viena, 24 august (K.B.). Atacul unei armate ruseşti de 20.000 de oameni, în partea cea mai mare călăreţi, asupra graniţei Bucovinei a fost respins, lângă Noua Suliţă, cu desăvârşire. Adversarilor li s-au luat sute de prizonieri. Armata lor nebună a lăsat pe câmpul de luptă mult material de războiˮ. Acesta e raportul scurt şi cuprinzător, ce l-a dat biroul corespondenţei militare de război despre luptele care s-au purta, duminica trecută, la graniţa Bucovinei, în apropierea Cernăuţului. În felul acesta scurt, dar limpede, sunt redactate şi ştirile celelalte despre învingerile armatei noastre în Serbia şi Rusia. Se spune pe deplin adevărul, fără laudă şi fără înfrumuseţările pe care le aflăm în rapoartele ce le dau armata franceză sau cea rusească despre minunile lor ostăşeşti, care sunt, totdeauna, neadevăruri iscodite anume ca să astupe ochii popoarelor lor deznădăjduite. Am citit multe rapoarte de acestea, de ale noastre, care de care mai priincioase pentru norocul armatelor noastre, dar mintea noastră se oprea numai la numărul arătat de morţi, de răniţi, de prinşi şi la mărimea prăzii de război.

Lupta de duminica trecută, care s-a purtat chiar sub ochii noştri, ne-a făcut abia să înţelegem câte taine sunt ascunse într-un astfel de raport scurt, câtă groază şi câtă bucurie.

Minunile zilelor trecute s-au petrecut, pe rând, care de care mai neaşteptată, mai fioroasă; întâi întunecimea de soare, care s-a văzut vinerea săptămânii trecute. Cine a mai văzut, cândva, ca pe tainicul cer, care ne acoperă, mândrul soare să se măsoare cu luna, dovedindu-i parcă că şi el, când vrea, se poate preface în crai nou. În adevăr, pe la două ceasuri, după-amiază, oamenii, care se uitau tăcuţi şi înfioraţi spre cer, nu vedeau soarele, ci un crai nou lucitor, care fugea ciudat pe după nori. Cei ce ştiu carte şi cunosc pricina unei întunecimi de soare priveau minunea cerească liniştiţi; ţăranii de la sate, însă, îl vedeau plini de o groază neînţeleasă, căci, după credinţa lor, aşa o minune cerească nu putea fi altceva decât prevestirea unor mari întâmplări. Şi au avut drept şi unii şi alţii.

[43] *Retragerea trupelor austriece* – în „Adevărul” din 13 august 1914
[44] *Din Suceava* – în „Adevărul” din 13 august 1914
[45] *Românul*, IV, nr.181 din 20 august/2 septembrie 1914

Cărturarii ştiau că luna, rotindu-se în jurul pământului şi, cu aceasta, şi în jurul soarelui, a ajuns, pentru scurtă vreme, între soare şi pământ, oprind, prin mărimea ei, razele pe care le trimite soarele pământului.

Au avut drept, însă, şi ţăranii, care cred că vârcolacii se mănâncă cu soarele, întunecându-i lumina, iar aceasta se întâmplă numai atunci când oamenii sunt ameninţaţi de o cumpănă mare.

A doua zi, sâmbătă, prevestirea s-a adeverit, mai cu seamă pentru ţăranii din împrejurimea Cernăuţului. De dimineaţă, s-a lăţit vestea, prin sate, care a ajuns şi la Cernăuţi, că, dinspre Rusia, se apropie de graniţele Bucovinei trupe uriaşe de oaste moscăciască. Pregătirile ce se făceau pe partea noastră adevereau vestea, iar, seara, cumpăna şi-a început urgia.

Trupele Ruşilor, care au intrat fără împotrivirea grănicerilor noştri, retraşi la întărituri, în Noua Suliţă, întâia vitejie ce au isprăvit-o a fost că au dat foc la gară, poştă şi la mai multe case. Locuitorii din Boian începură, pe loc, să părăsească locuinţele, fugind spre Cernăuţi.

De la Cernăuţi, se vedea focul foarte bine. Cei slabi de înger – în Cernăuţi sunt foarte mulţi de aceştia – n-au dormit noaptea întreagă. A doua zi, odată cu răsăritul soarelui, întreg oraşul era în picioare. Neliniştea era cumplită, ea a devenit groază, când, aşa, cam pe la 9 ceasuri, dimineaţa, începură a sosi cele dintâi cârduri de trăsuri cu femei, copii şi ceva mâncare, care părăsiră Boianul, Mahalaua, Cotul Ostriţei şi Buda.

Lumea agitată se îngrămădea pe la trăsuri, întrebând mirată: „Ce se întâmplă?”. „O început bătaia”, răspundeau femeile prin plâns. Ruşii intrară în Boian şi se apropiau spre Mahala. Pe la 10 ceasuri, toloacele oraşului erau pline de trăsuri ţărăneşti. Multe dintre ele, apucară spre Corovia, Ceahor sau Voloca, unde aveau neamuri sau cunoscuţi. Ceilalţi rămâneau în voia întâmplării. De pe dâmburi, se desluşeau înfiorătoarele bubuituri de tunuri, iar cei cu ochi mai buni vedeau focul şrapnelelor şi al granatelor, crăpând pe coasta dintre Boian şi Mahala. Lupta fierbea pe întreaga întindere dintre Boian şi Toporăuţi.

Lumea din Cernăuţi îşi pierdu cumpătul. După masă, pe la 2 ceasuri, sosiră viceprimarul din Cotul Ostriţei Nichita Axani, studentul Ioan Axani, care înlocuieşte pe secretarul comunal, şi un flăcău. Ei au fost cei din urmă care au părăsit Cotul Ostriţei. Ca să-şi aleagă drumul cel mai sigur şi neprimejdios spre Cernăuţi, ei o apucară repede spre Ostriţa, peste şoseaua Boianului, peste câmp. Credeau că Ruşii nu vor fi atât de chiori, ca să-şi îndrepte ghiulelele tocmai peste un câmp, pe care nu se afla nimica. Dar bieţii fugari îşi închipuiau prea mult despre artileria rusească, căci tocmai spre câmpul pe care fugeau ei era îndreptată canonada artileriei ruseşti. Crăpau şrapnelele şi granatele deasupra bălţilor, de se cutremura pământul. Şi pe întreg câmpul nu se afla nimeni, decât aceşti 3 oameni, care şi ei fugeau, fugeau de înghiţeau cărările. După o groază cumplită, scăpă teafără această armată de 3 oameni, până la Ostriţa, unde se opriră, ca să vadă câmpul lor de luptă, peste care zadarnic zburau ghiulelele de canoane.

Neliniştea, ce i-a fost cuprins pe cei fricoşi, a fost potolită, pe la 5 ceasuri, după-amiază. Dinspre câmpul de luptă, sosi vestea că ai noştri i-au învins pe ruşi, alungându-i departe, peste graniţă. Ca după un vis greu, toţi răsuflară uşor. Vestea se lăţi cu iuţeala fulgerului printre locuitorii Cernăuţului, ieşiţi cu toţii pe drumuri. Odată cu vestea, începură şi poveştile, care de care mai ciudate şi mai încoronate. Deodată, parcă o apă care se rupe din iaz, mulţimea năvăleşte spre o stradă. În trăsuri ţărăneşti, vin cei dintâi răniţi. Trăsurile abia îşi pot face loc de atâta lume curioasă. În trăsuri sunt cei răniţi uşor, la mână sau la picior. Ei şed tăcuţi, pe fân, şi se uită nepăsători la lumea care-i năcăjeşte cu strigăte. Pe feţele lor se vede oboseala şi răbdarea omului tare şi viteaz. La întrebările, cu cari sunt îngrămădiţi din toate părţile, ei răspund scurt sau dau numai din cap.

„Ce ştiţi voi fricoşilor?”, acesta-i răspunsul cel mai potrivit, pe care-l cetim din ochii lor. Căruţele cu răniţi trec, una după alta, întâi sosesc cei uşor răniţi, apoi cei răniţi mai greu.

Aceşti din urmă stau culcaţi, câte unul sau câte doi, pe fân, având sub cap perine de la ţărani. De-a lungul drumului, domni sau doamne aleargă la trăsuri cu ţigări, copturi, vin, întinzând celor bolnavi spre împrospătare. O samă primesc, mulţumind cu ochii, alţii fac semne de împotrivire şi nu se mişcă; sunt cei cu braţele rupte. Astfel se petrece această privelişte tristă, până pe la 9 ceasuri, seara.

Deodată străjile încep să facă loc, împingând lumea spre trotuare. Ce să fie?, se întreabă toţi, întinzându-şi capetele de-a lungul străzii ce duce la gară. Un zgomot asurzitor se ridică peste capetele sumedenie de oameni. Vin moscalii! Înconjuraţi de baionete, o ceată de soldaţi, îmbrăcaţi în haine sumbru gălbii, fără arme, trec pe dinaintea lumii, strigă ca nebună. Sunt moscalii, luaţi prizonieri. Ei sunt tăcuţi şi par foarte năcăjiţi. Împărţiţi în două cete, sunt la vreo 200 de toţi. Soldaţii noştri, care îi duc, sunt nespus de voioşi. După aceştia, urmează iarăşi trăsurile tramvaiele cu răniţi.

Lumea se mişcă, pe stradă până, târziu, noaptea. Pe la 10, vine poruncă către toate direcţiunile să ascundă actele şi să plătească slujbaşilor salariile pe 3 luni, înainte. Iarăşi, iarăşi frică! Cei mai nerăbdători apucă ce pot, se pun în trăsuri şi o apucă la sănătoasă. Sănătate bună!

Ziua de luni îşi capătă, din nou oraşul, privelişţea pacinică. Sunt şi acum, nu-i vorbă, guri sparte, care lăţesc câte şi mai câte năzdrăvănii, dar mulţimea nu-i mai ia în samă. Pe drum se mai văd trăsuri de răniţi, dar de astă dată sunt mai cruţaţi ca ieri. Doar o ceată ca de vreo 50 de moscali mai trezeşte mişcare şi strigăte.

În schimb, spre seară, pe la 8 ceasuri, se naşte, din nou, straşnic tărăboi în oraş. Se întorc soldaţii învingători. Însufleţirea e fără seamăn. Strigăte de „Ura!”, „Bravo!”, „Trăiască!” nu mai au sfârşit. Pe urma soldaţilor mai vin soldaţi prinşi. Pe alt drum, se aduce prada de război. Două trăsuri de puşti ruseşti, multe trăsuri de muniţie luate cu cai, cu tot, o muzică militară, după ce vreo câteva mitraliere şi două tunuri se zice că ar fi fost aduse noaptea. În faţa acestor dovezi de pace, liniştea se restabileşte din nou. Locuitorii, fugiţi din satele lor, de groaza războiului, se întoarseră, înapoi spre case.

Printre atâtea noutăţi, aduse de pe câmpul luptă, soldaţii mai aduc, sub baionetă, din când în când, câte doi, trei şi câte opt indivizi, aduşi de la Rarancea. Aceştia sunt vânzătorii, care au dat moscalilor, pentru vreo câteva ruble, denumirile şi puterea ostaşilor noştri. N-are sufletul nostru destul dispreţ pentru fapta lor. Din toate câte le are războiul, mai crud în sine sunt vânzătorii de patrie. În Rarancea, s-au aflat destui, iar pedeapsa lor cea mai mică e spânzurătoarea . Oare ştiu cei legaţi în lanţuri, cu feţele dogorâte, încotro îi duce? La judecată scurtă şi, de acolo, la spânzurătoare. Păcat că nu-i pedeapsă mai aspră decât aceasta...

Şi aşa trecură cele 3 zile de zbucium, de parcă totul s-ar fi întâmplat într-un ceas. Norocul, care însoţeşte armatele noastre de la graniţa Bosniei şi cea a Galiţiei, nu a lipsit nici la graniţa Bucovinei. Moscalii, care se îngrămădiră cu putere uriaşă, ca să treacă în Cernăuţi, nu-şi ajunseră ţinta. Vreo opt sute din ei numai avură acest noroc – cei luaţi prinsoare”[46].

În acelaşi ton, impus de cenzura austriacă, dar şi de mândria unei apartenenţe europene, aflată în conflict cu invazia asiatică, se făcea o relatare a luptelor din zilele anterioare, preluându-se un articol din gazeta „Viaţa Nouă”, care, în curând, se va muta, strategic, la Suceava, ca să-şi continue bătălie ideologică pan-austriacă:

„Trupele noastre, între care şi regimente cu flăcăi de ai noştri, şi toţi bărbaţii miliţieni (Landsturm) le-au dat ruşilor, duminică, în 23 august, pe teritoriul de lângă Boian, Rarancea, Mahala, Toporăuţi şi Noua Suliţă o cumplită bătaie. Ruşii erau în număr de 20.000, aproape de două ori mai numeroşi decât ai noştri, dar vrednicia şi vitejia soldaţilor noştri a înfrânt

[46] *Foaia Poporului* – Cernăuţi, apud *Românul*, IV, nr. 182 din 21 august / 3 septembrie 1914

numărul cel mare de ruşi, care au pierdut 800 de prinşi, mai mulţi ofiţeri superiori, 500 de puşti, 100.000 de gloanţe, patru mitraliere, trei care de muniţii şi o mulţime de alte armamente. Dacă între locuitorii din Rarancea nu s-ar fi găsit trădători ticăloşi, desigur că trupele noastre ar fi făcut prizonieri pe toţi cei 20.000 de ruşi. Pe partea ruşilor, sunt o mulţime de morţi şi răniţi; aceştia din urmă au fost aduşi, în mare parte, la Cernăuţi. La câteva zile după această strălucită victorie a românilor noştri, trupele noastre, aflau că s-au zărit nişte ruşi fugari ascunşi, prin păpuşoaie, unde frigeau cartofi şi păpuşoi. Entuziasmul populaţiei din Cernăuţi era de nedescris, la vederea prinşilor, mai ales că cernăuţenii au stat pe dealuri, cu ocheanele la această luptă, dată în ţarina Boianului şi a Mahalalei. De Boian ne leagă şi amintirea altei victorii româneşti, cea a lui Constantin Cantemir asupra regelui polonez Ioan Sobieski, care a fost înfrânt pe acelaşi loc, unde s-a dat, zilele trecute, lupta între ruşi şi trupele noastre"[47].

Numai azi se pot da ştiri despre luptele care le-a avut aripa dreaptă, lângă Cernăuţi, în 25 august. În ziua aceasta, s-a apropiat, dinspre graniţă, infanterie rusească. La început, i s-a pus duşmanului în faţă numai glotaşi, dar, după ce s-a dezvoltat în linie de bătaie, în frunte cu Regimentele 47 din Kamienitz şi 35 din Chişinău, a intrat în luptă şi armata noastră regulată, sub conducerea Generalului Albert Schmiedt. Duşmanul a fost respins peste graniţă. Din partea ruşilor, a luat parte, în lupta aceasta, o divizie. Am făcut 800 prizonieri şi am luat de la duşman mai multe mitraliere şi muniţie"[48].

În presa românească, ştirile, rareori confuze şi cu reveniri lămuritoare, în cazul unor erori, se menţiona că, odată cu înaintarea ruşilor în Bucovina, începea şi exodul refugiaţilor bucovineni, iar ministrul român de finanţe, Emil Costinescu, informat fiind despre năvala de „lume din Bucovina", a cerut autorităţilor „să facă toate înlesnirile posibile acestor refugiaţi, permiţându-le trecerea frontierei fără să le perceapă vreo taxă pentru bagaje şi tot ce vor putea aduce cu ei"[49]. De la Rădăuţi-Prut, românii puteau zări cum trec, peste dealul Lipcani, „numeroase vagoane, încărcate cu furaje", apoi s-au auzit şi bubuituri de tun, dinspre Noua Suliţă, semn al altei bătălii între austrieci şi ruşi, în seara zilei de 24 august"[50].

În 30 august, Cernăuţii nu mai răspundeau la telegraf, iar de aici s-a ivit bănuiala ocupării lui de către ruşi[51]. Apoi, în 31 august, Poşta Centrală a anunţat instituţiile româneşti „că reşedinţa Bucovinei s-a mutat de la Cernăuţi la Dorna-Vetrei"[52], în Bucovina instalându-se panica şi, odată cu ea, dorinţa de a trece cât mai repede în România neutră, inclusiv din partea funcţionarilor austrieci. „Astfel, în ziua de 29 august, domnul Vasile Petriche, şeful postului de jandarmi Mamorniţa, a găsit, în satul Cotu-Hotin, situat la un kilometru depărtare de graniţă, pe funcţionarii vamali austrieci Frantz Hanusch şi Richard Betea, şi pe soldatul miliţian Friederich Iohan, fugiţi de teama ruşilor. Cu toţii au fost înaintaţi prefecturii judeţului"[53].

Printre zvonurile care circulau fără de nici un control, cel al morţii profesorului Sextil Puşcariu, înlocuitorul lui I. G. Sbiera la catedra de limbă română a Universităţii din Cernăuţi, pusese lumea pe gânduri. Puşcariu nu căzuse eroic, pentru Austria, pe frontul sârbesc, ci se afla, „perfect sănătos, la Braşov"[54].

---

47 *Românul*, IV, nr. 183 din 22 august/4 septembrie 1914
48 *Românul*, IV, nr. 186 din 26 august/8 septembrie 1914
49 *Bucovinenii se refugiază în România* – în „Adevărul" din 13 august 1914
50 *Ce se petrece la frontieră* – în „Adevărul" din 13 august 1914
51 *Cernăuţi a căzut?* – în „Adevărul" din 19 august 1914
52 *Cernăuţi evacuat* – în „Adevărul" din 19 august 1914
53 *Panica în Bucovina* – în „Adevărul" din 19 august 1914
54 *D-rul Sextil Puşcariu în viaţă* – în „Adevărul" din 19 august 1914

Un oarecare „dl T., o figură cunoscută în cercurile comerciale din Capitală”, refugiindu-se din timp la Bucureşti, din Bucovina, lăsată fără apărare, prin mutarea armatelor austriece în Galiţia, susţinea că românii bucovineni au ripostat invaziei ruseşti, la Boian, cu doar 6.000 de glotaşi bucovineni, dar care au luptat cu mult eroism, ţinând piept duşmanului, apoi, când glotaşii au primit ajutor din partea Regimentului austriac No. 41, format tot din bucovineni, şi a unui regiment de artilerie, glotaşii i-au respins pe ruşi, care, însă, nu au renunţat la planul de a ocupa localităţile din zonă. „Luni, seara, trupele ruseşti se aflau la 10 km depărtare de Cernăuţi”. Dar cu o zi înainte (în 2 septembrie – n.n.), odată cu mutarea administraţiei la Vatra Dornei, pe ruta Cernăuţi-Dorna, trenurile circulau din jumătate în jumătate de oră, cu câte zeci de vagoane, ticsite de oameni. „Dar nu numai în trenuri, ci şi în trăsuri şi căruţe, şi chiar pe jos, porneau zeci de mii de locuitori ai Cernăuţului pe drumul ce duce la Dorna Vatra, Gura Humora, Câmpulung şi Suceava. Era un spectacol mişcător revărsarea asta de lume disperată, oameni care porneau în voia sorţii, căutând un adăpost, un loc sigur, ferit de năvala ruşilor. Vremea posomorâtă şi ploaia torenţială au mărit şi mai mult tristeţea acestui tablou al unei populaţiuni care fuge de teama duşmanului”[55].

Un alt refugiat, deputatul Straucher, susţinea că „primarul Cernăuţului, Weisselberger şi mitropolitul primat român,Vladimir de Repta, au primit o comunicare din Viena, ca să predea de bună voie oraşul ruşilor”, iar informaţia avea să se confirme, ulteror.

La Boian, rămăsese doar „o patrulă austriacă, compusă din 50 de soldaţi, câţiva jandarmi şi finanţi”, iar când trupele ruseşti pornesc un nou atac, aceştia „s-au ascuns printre bozii”, de unde au tras înspre ostaşii ruşi şi-abia când aceştia au încercat să-i încercuiască, „au fugit, prin Prut, pe teritoriul nostru”, doi dintre ei înecându-se. În cele din urmă, ei „au fost găsiţi de grănicerul Ghimiş, de la pichetul Mamorniţa, care i-a dezarmat, ducându-i la pichet. Refugiaţii sunt în număr de 51, dintre cari: un plutonier major, doi sergenţi şi un soldat de jandarmi, 3 finanţi, 37 soldaţi rezervişti şi doi civili (un bărbat şi o femeie). De la pichetul Mamorniţa au fost escortaţi la secţia de jandarmi Herţa. Sosirea refugiaţilor a impresionat adânc pe populaţiune. Datorită generozităţii dlui căpitan Haralambie Miloş, primarul oraşului, li s-a servit, pe dată, o masă bună, tratându-i cât se poate de bine. Toţi se roagă să fie înapoiaţi în Austria”[56].

Am mai văzut că, din Suceava, se ridicaseră 250 de voluntari, petrecuţi de un alai entuziast, şi iată că şi românii bucovineni, care luptaseră la Boian, puşi la adăpostul patriei-mumă, rugau „să fie înapoiaţi în Austria”, pentru a o apăra. De ce? Trădaseră ei românismul sau, pur şi simplu, aveau de apărat un model european de viaţă, care se încetăţenise în Bucovina?

Şi mai existase, în acel început de septembrie 1914, un fapt care uimea românimea: „În seara de marţi, pe la orele 7 jumătate, o patrulă, compusă din patru grăniceri austrieci, a tras patru focuri de puşcă asupra grănicerilor români, în dreptul satului Hancea, lângă gara Vereşti. Focurile n-au nimerit. Cazul a fost imediat raportat prefecturii Botoşani, de către jandarmii din Vereşti şi de către primarul comunei Dumbrăveni”[57].

„Se ştie că, Duminică, în 2 septembrie 1914, autorităţile politice din Cernăuţi au părăsit, în taină, oraşul, fără ca cineva să afle de plecarea lor. Guvernatorul Bucovinei, contele Meran, era perfect informat că se apropie de Cernăuţi numeroase trupe ruseşti, pentru care, ca

[55] „Adevărul” din 22 august 1914
[56] „Adevărul” din 22 august 1914
[57] *Grăniceri austrieci trag asupra jandarmilor români!* – în „Adevărul” din 22 august 1914

zel, avea ordin să se mute 1a Vatra Dornei. Trupele austriece au rămas, însă, până în dimineaţa zilei de 3 septembrie, când, pe la orele 3, dimineaţa, au aruncat în aer podurile de peste Prut şi pe cel care leagă oraşul cu mahalaua Horecea. Din cauza detunăturii, s-a produs o panică indescriptibilă în populaţia oraşului, care alerga îngrozită pe străzi, orbecăind prin întuneric, căci, după a doua detunătură, s-au stins toate lămpile de pe valea Prutului. Luminându-se de ziuă, s-a văzut că podurile sunt sfărâmate, că armata şi autorităţile politice sunt plecate spre sud şi că în oraş e o mare lipsă de apă, din cauza ruperii podului de pietoni de peste Prut.

Lumea care avea bani a luat trăsuri şi a fugit spre Siret şi Vatra Dornei, cei sărmani au rămas acasă. Toată ziua de 2 septembrie[58] nu s-a văzut însă nici un rus prin apropierea oraşului, asemenea şi marţi, în 3 septembrie. Cu toate acestea, oraşul rămase, şi mai departe, în voia întâmplării. Atunci, un rănit rus, care se afla într-un spital din oraş, profitând de zăpăceala generală, a evadat şi a alergat spre nord, până ce a întâlnit trupe ruseşti, înştiinţându-le despre evacuarea Cernăuţului.

Comandantul micului detaşament de ruşi din apropierea Cernăuţului, voind să se încredinţeze de adevărul celor relatate de rănitul evadat, a trimis în oraş, miercuri, în 3 septembrie, pe la orele 7, dimineaţa, o patrulă de recunoaştere, care a intrat pe Strada Rusească, trăgând focuri în aer, cu scopul de a-i atrage pe austrieci, pe care îi bănuiau ascunşi. Nearătându-se nimeni, s-au întors îndărăt peste Prut, în staţia Jucica.

Un cazac s-a rătăcit, însă, prin oraş, a intrat într-o cârciumă şi s-a îmbătat de-a binelea, încât, suindu-se pe cal, a fost luat la bătaie de mulţimea care-l înconjura. I s-au furat calul, armele şi cartuşele, iar după aceea, stâlcit cum era, a fost lăsat într-un şanţ, de unde l-au dus, pe urmă, într-un spital.

Dincolo, peste Prut, se aflau numai 100 de soldaţi ruşi, sub comanda sublocotenentului (poruciciului) Evghenie Mihailovici Pigarevschi, un tânăr de 25 ani, de loc din Petrograd. Acesta, fiind un om hotărât, a luat ca ostateci pe doi locuitori din Jucica, un tată şi fiul său, şi a trimis, la orele 12 şi jumătate, prin cel din urmă, o scrisoare către primarul oraşului, pe care scrisoare am copiat-o din arhiva primăriei din Cernăuţi. Epistola e scrisă ruseşte, dar şi în copie nemţească.

„Oraşul Cernăuţi. Trimit la d-sa, domnule primar, ca să aflu dacă eşti dispus să predai oraşul şi să garantezi intrarea oştirii ruseşti fără luptă. În caz că ai înţeles, te rog să vii la fabrica de zahăr din Jucica Veche, ca să discutăm în privinţa locuitorilor de acolo.

Porucic (sublocot) Pigarevschi".

Traducerea în nemţeşte, după originalul rusesc, a fost făcută de un soldat evreu din armata rusă, dar e făcută într-o nemţească înspăimântătoare.

În caz că cel mai tânăr dintre ostateci n-avea să se întoarcă cu răspunsul până la ora 2, după-amiază, tatăl său, care fusese reţinut, avea să fie împuşcat.

Primarul oraşului s-a dus, cu toţi consilierii comunali, pe la orele 2, la fabrica de zahăr din Jucica, unde tânărul sublocotenent Pigarevschi a fixat condiţiunile pentru predarea oraşului. Ele au fost scrise în ruseşte şi în nemţeşte. Le dau, aici, după originalul nemţesc, pe care l-am luat din arhiva primăriei:

„Fac cunoscut că azi, în 2 septembrie, armata rusească a luat oraşul Cernăuţi. De azi, înainte, oraşul se află în mâinile noastre. Îi înştiinţez pe locuitori că, în caz că se va auzi o singură împuşcătură, oraşul va fi imediat nimicit. Ordon locuitorilor ca nimenea să nu se arate

---

[58] Teodor Bălan susţine că „în ziua de 2 septembrie, la ora 6, seara, armata rusă a ocupat oraşul Cernăuţi" – op. cit., p. 20

pe la fereşti sau pe balcoane, ca ferestrele să fie, în decursul nopţii, luminate, iar hotelurile să fie goale şi închise. Pentru aceea, mă obligă că nu voi primejdui oraşul Cernăuţi

În caz că se va opune o rezistenţă, atunci oamenii care se află la noi vor fi împuşcaţi şi oraşul nimicit.

Comandantul oraşului Cernăuţi.

Porucic Pigarevschi".

Primarul a predat, apoi, cheile de aur ale oraşului, care au fost trimise la Movilău, în Rusia, şi depuse în muzeul Regimentului „Ţarul Alexandru I". Nimeni din Cernăuţi n-a ştiut, până după ocuparea oraşului, că Cernăuţul a fost ocupat numai de 100 de oameni.

Întorcându-se primarul în oraş, a tipărit imediat afişe cu condiţiunile impuse de ruşi pentru predarea oraşului. Puţin după aceasta, a plecat cu birja din oraş, spre Jucica şi girantul consulatului român din Cernăuţi, d. G. D. Gallin, împreună cu fiul său mai mare, şi el funcţionar la consulat. Pe capră duceau un steag alb şi drapelul României. Întâlnindu-se cu comandantul Pigarevschi, i-a spus că în Cernăuţi se află un consulat al României, care-i neutră în acest război, şi pentru care cere scut, ca şi pentru supuşii români, aflători în acest oraş. Ofiţerul rus s-a purtat foarte amabil cu reprezentantul consulatului român, promiţându-i că va scuti consulatul şi pe supuşii români; totodată, i-a dat o gardă de onoare, ca să-l petreacă până acasă; d. Gallin însă a refuzat să primească garda, deoarece nu voia ca tocmai reprezentantul României să fie acela care a adus, mai întâi, soldaţi ruşi în oraş. Garda l-a însoţit numai până la Prut.

Două ore mai târziu, au intrat trupele ruseşti în oraş, prin mai multe puncte, deodată, cu toate că podurile erau rupte. Marşul a durat peste 2 ore si jumătate. Cei dintâi au intrat cazacii şi cerchezii, apoi infanterie, artilerie, dragoni şi iarăşi cazaci. Trupele erau comandate de generalii Arutinov şi Pavlov.

Dintre aceştia, cel mai mare în rang era Arutinov, un omuleţ de-o şchioapă, chel şi foarte brutal. Pe cap purta căciulă albă de astrahan, semnul distinctiv al generalilor de cazaci. Când îi vorbea primarul Weisselberger[59], în fata primăriei, că-i predă oraşul, generalul, făcând spume la gură de furie, striga, bătând din picior: „Gavarit poruschi! Gavarit poruschi!" („Vorbeşte ruseşte!"). Nici cu mitropolitul nu s-a purtat, la început, mai cumsecade, pe urmă, însă, intrând în primărie, i-a sărutat crucea şi mâna şi a pus şi pe ceilalţi ofiţeri să-l imite.

Unul din aceştia, văzând tabloul, în mărime naturală, al M. S. împăratului Francisc Iosif I, l-a lovii cu cravaşa, spunând redactorului Menczel, de la „Allgemeine Zeitung", să-l dea jos de pe perete.

– Dă-l dumneata, dacă-ti place!, a fost răspunsul.

Pe cât de brutal s-a purtat generalul cu primarul, pe atât de amabil a fost cu girantul consulatului român, d. G. D. Gallin, care a ţinut, în franţuzeşte, următoarea vorbire:

„Am onoarea a mă prezenta Excelenţei Voastre, în calitate de gerant al consulatului regal al României în Cernăuţi. Cum imperiul Rusiei şi regatul României sunt legate prin sentimente de prietenie şi patria mea nu are nici un fel de amestec în evenimentele războinice, care se petrec între Rusia şi Austro-Ungaria, eu solicit scutul Excelenţei Voastre pentru oficiul meu, pentru personalul şi clădirea consulatului şi pentru supuşii români. În acelaşi timp, am onoarea a ruga pe Excelenţa Voastră să binevoiască a lua în scut şi instituţiunile şi clădirile românilor bucovineni, ca: internatele de băieţi şi de fetiţe române, şi cel de meseriaşi, azilul

59 Însoţit de notabilităţile oraşului şi de mitropolitul Vladimir de Repta – precizează Bălan, p. 20

de băieţi orfani, Palatul Naţional şi Palatul reşedinţei Mitropolitului, care, deşi nu aparţin României, ci sunt făcute pe cheltuiala românilor bucovineni, totuşi aparţin unui popor, cu care avem legături prin faptul că avem origine şi cultură comună.

Totodată, pentru că consulatul fiind, de 20 de ani, aici, datorează recunoştinţă statului pe lângă care a fost acreditat, îmi iau libertatea de a solicita bunăvoinţa Excelenţei Voastre pentru un supus austriac, general la pensie, om de aproape 80 de ani, care trăieşte în Cernăuţi, un venerabil prieten al meu, d. general de brigadă Unczowski".

La acestea, generalul Aritinow a răspuns: „Bine! Domnilor, orice ar cere consulul român, să se facă fără discuţie, căci România a fost, întotdeauna, în frăţie de arme cu noi!".

Generalul Aritinow neştiind franţuzeşte, un ofiţer din suita lui a făcut pe interpretul, între dânsul şi dl Gallin. Imediat după această convorbire, generalul rus a dat ordin ca imediat să se trimită la locuinţa generalului Unczowski o gardă de onoare, de 10 soldaţi, iar generalului i s-a dat permis, să se mişte netulburat de nimeni prin oraş.

Atitudinea românească şi hotărâtă a girantului consulatului român a făcut cea mai bună impresie atât între românii bucovineni, cât şi între străinii din oraş, aceasta, cu atât mai mult, cu cât, doua zi, dl Gallin a cerut, de la generalul Pavlov – generalul Aritinow plecase, dimineaţa – ca să ia sub scut pe toţi românii bucovineni care se află în raza ocupaţiunii ruseşti. Motivarea d-lui Gallin a fost, în adevăr, măiastră. D-sa a zis că o face ca un act de condescendenţă faţă de Austria, care, de 20 de ani, a arătat toată solicitudinea faţă de consulatul român, dar şi din convingere că, în caz că i se vor încredinţa, sub scutul său, românii bucovineni, aceasta va face cea mai bună impresie în România, trezind simpatii pentru Rusia, care se poartă bine cu elementul românesc.

Argumentarea d-lui Gallin şi-a avut efectul dorit, căci generalul Pavlov, un om foarte amabil, a admis toate, chiar şi acordarea de paşapoarte speciale pentru ieşirea din ţară a românilor bucovineni şi trecerea lor în România, prin vama Mamorniţa. Dl Gallin merită toată recunoştinţa noastră, a bucovinenilor, dar şi a guvernului austriac, căci tot d-sa a fost acela care, văzând că ruşii au de gând să ia, duminică, în 6 septembrie, pe toţi răniţii austrieci din spitalele din Cernăuti – aproape toţi erau români, răniţi în lupta de la Boian – şi să-i transporte în Rusia, a cerut de la comandantul oraşului Cernăuţi, Căpitanul Kirienko, ca să-i dăruiască pe cel mal grav rănit dintre ofiţerii austrieci. Norocul a căzut pe sublocotenentul Gorjeţchi, care avea trei răni în piept şi care murea, desigur, pe drum, dacă ar fi fost transportat în Rusia.

În aceiaşi seară de 2 septembrie, s-a impus şi contribuţia de război de 600.000 coroane[60] – după obiceiul austriecilor şi germanilor, a zis generalul Aritinow – şi care a fost redusă, in urma intervenţiei mitropolitului Repta la jumătate. În 24 de ore, s-au strâns toţi banii, în aur şi argint, dar şi în obiecte de aur şi argint. Pe baza acestui stoc metalic, s-au emis bancnote cernăuţene, în limba română, rusească şi germană, căci în oraş se simte mare lipsă de bani mici"[61].

Studiul lui Teodor Bălan, din 1929, „Bucovina în Războiul Mondial", confirmă afirmaţiile lui Ion Grămadă din articolul „Ocuparea oraşului Cernăuţi de către ruşi", care a fost publicat în „Adevărul": „În ziua de 2 septembrie (1914), armata rusă se afla concentrată în faţa oraşului Cernăuţi, pe malul stâng al Prutului. Ştabul rusesc îşi avea sediul în fabrica de zahăr de la Jucica. Pentru a se înţelege asupra predării oraşului, locotenentul rus Pigarevschi trimise primarului din Cernăuţi o scrisoare, scrisă într-o limbă germană oribilă, rugându-l să vină la fabrica de zahăr din Jucica… În ziua de 2 septembrie, la ora 6, seara, armata rusă a ocupat oraşul Cernăuţi… În fruntea lor se aflau generalul Pavlov şi colonelul Ariutinov. În

[60] Ruble, la Bălan, p. 20

[61] Ion Grămadă, *Ocuparea oraşului Cernăuţi de către ruşi*, în *Adevărul*, din 2 noiembrie 1914

fața primăriei, acești doi ofițeri au fost întâmpinați de notabilitățile orașului, între ele mitropolitul Repta și primarul Weisselberger. Generalul Pavlov răspunse primarului că orașul Cernăuți s-a unit cu Rusia prin faptul sosirii armatei rusești și că impune orașului o contribuție de 600.000 de ruble, care trebuie plătită în 24 de ore. Dar, a doua zi, același general sosi la primărie pentru a comunica că renunță la contribuție. Intenția lui a fost să demonstreze împotriva contribuției impuse de austrieci orașului Cameneț-Podolsc”[62].

Între timp, „rușii, după ce au înconjurat Cernăuții, pe care austriecii îl părăsiseră, cu două zile mai înainte, au început o mișcare de înconjurare. Obiectivul este Suceava și Hadikfalva”[63], dar au răzbit doar până la Dărmănești, unde au și ajuns în noaptea de 3 spre 4 septembrie[64], zi în care prefectul Sucevei, Tarangul, mergea la Burdujeni, ca să solicite „un mijloc de aprovizionare a orașului cu combustibilul necesar luminii electrice, iar Inspectoratul căilor ferate din Ițcani solicita omologilor români găzduirea, în stația Burdujeni, „a unui număr de aproape 400 de vagoane cu grâu și porumb, care se găsesc prin stațiile austriece, aceasta ca vagoanele să nu cadă în mâna rușilor”[65]. Ceea ce s-a și aprobat imediat.

La Burdujeni au sosit, „în ziua de 8 septembrie, un număr de 450 vagoane, iar în 9 septembrie, autoritățile austriece au transportat îndărăt 30 vagoane, care au fost încărcate cu cereale și înaintate spre Dorna Vatra și Câmpulung. Vineri, au mai sosit aici 9 locomotive și 47 de vagoane, de astă dată încărcate cu cereale… În cursul săptămânii trecute, au trecut, prin Noua Suliță, 40.000 ruși, în Galiția, iar de la 12 septembrie, au sosit în Cernăuți peste 10.000 soldați ruși. Ei au ocupat, afară de Cernăuți, stațiunile Volksgarden, Molodia, Derelin și Cuciurmare, în interiorul Bucovinei, unde a fost proclamată, peste tot, dictatura militară. Trei soldați ruși au fost ieri (12 septembrie 1914) prinși lângă satul Hliboca, unde făceau recunoaștere. Ei au fost aduși la Suceava…

Patrulele de cavalerie rusă fac, zilnic, recunoașteri în jurul Cernăuțului și, cum se depărtează mulți de oraș, sunt atacate de patrulele austriece, care, din ascunzători, trag asupra celor rusești, omorând mare parte dintre soldați.

Astfel, chiar zilele trecute, dintr-o patrulă de 42 cerchezi, în recunoaștere, numai unul s-a întors, și acesta dezarmat și plin de sânge.

La Mahala, Corovia, Cuciur, Nepolocăuți și Stroința au avut loc, în zilele de 11 și12 septembrie, lupte între câteva detașamente rusești și austriece… Armata rusă s-a fortificat la Mihalcea și Camenca… Ca comandant rus al orașului Cernăuți a fost numit Navrotzchi, în locul căpitanului Korabuki”[66].

În 13 septembrie 1914, de la Gura Humorului, austriecii avertizează asupra trădării în favoarea rușilor – iar toate cazurile ulterioare de condamnări aveau să sancționeze colaboraționismul cu rușii, nu cu românii – printr-un comunicat rigid:

„În războaiele din urmă, purtate în țară cu dușmanul, s-au ivit iarăși cazuri sigure de trădare față de trupele militare. Populația se face la aceasta luătoare de seamă cu obiecția că comandanții militari au ordin strict să împuște, imediat, pe loc, pe oricare s-ar face numai chiar suspicios de trădare sau de altă purtare dușmănoasă Statului.

Gura Humorului, la 13 septemvrie 1914.

De la comanda supremă”[67].

---

[62] Teodor Bălan, *Bucovina în Războiul Mondial*, pp. 20-22
[63] *Rușii spre Suceava* – în „Adevărul” din 22 august 1914
[64] *Rușii la Suceava* – în „Adevărul” din 23 august 1914
[65] *Bucovina fără proviziuni* – în „Adevărul” din 24 august 1914
[66] *Ce se petrece la graniță*, „Adevărul” din 2 septembrie 1914
[67] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 353

Preoţii ortodocşi din Bucovina, care visau tainic la un mare imperiu ortodox de răsărit, au fost primii care aveau să cadă victime suspiciunii austriece, iar Nicolae Iorga nu a ratat şansa de a se manifesta, de la tribuna Parlamentului României, ca un legendar tribun, pururi însetat de propria-i glorie, prezentând dovezi despre atrocităţile austriece în Bucovina:

„Parohul din Iacobeni, Mihălceanu, a fost arestat pentru simplul fapt că ar fi întrebat pe un soldat dacă avem şi tunuri în Bucovina…

Preotul Gheorghe Lanioschi a fost arestat, scuipat în faţă şi pălmuit, pentru că s-a găsit la el o scrisoare rusească.

Preotul Dimitrie Ţopa, din Corneşti, a fost arestat, scuipat în faţă şi lovit cu bastoane… pentru că a vorbit cu foştii săi parohieni, din satul Rarancea.

Preotul Gheorghe Prelici, din Toporăuţi (original, din Breaza – n.n.), a fost arestat, batjocorit şi dus în fiare prin mijlocul Cernăuţilor, pentru că a plecat la drum, în direcţia în care erau soldaţii ruşi.

Preotul Ioan Bucevschi, din Budeni, a fost arestat şi batjocorit, legat şi chinuit, pentru că s-a refugiat, la el, o cumnată a sa, soţia unui preot arestat, a lui Ilarion Prelici din Rarancea.

Preotul Ilarion Prelici, din Rarancea, este arestat şi, se spune, şi executat de mult, pentru că ruşii au împuşcat în soldaţii austrieci (în mare majoritate români bucovineni – n.n.) din turnul bisericii de acolo”[68].

În contrapondere, presa română filo-austriacă începu să difuzeze ştiri despre „barbariile ruseşti”, săvârşite în Bucovina, dar acestea erau combătute, pe bună dreptate, chiar şi de unii dintre iredentiştii bucovineni: „Oraşul Storojineţ a fost ocupat de armata rusă, sâmbătă, 12 septembrie 1914… La Cuciurmare, care e cam la 70 km de Iţcani, nu e nici un proprietar Flondor, ale cărui magazii de cereale să fi fost incendiate, iar familiei Flondor din Storojineţ, Ropcea, Comăneşti, Slobozia, Rogojeşti şi Vicov nu i s-a distrus nici o arie de incendiu. / **Dr. Emilian Şluşanschi** / Avocat în Storijineţ”[69].

Ştirile despre ocuparea Storojineţului, pe care le combătea Sluşanschi, fuseseră închegate din relatările refugiaţilor din Hliboca, aflaţi la Suceava, în 18 septembrie 1914. Conform refugiaţilor, în 12 septembrie, când au ocupat Storojineţul, ruşii „au prins, în primul rând, femei şi fete, ducându-le în lagărul lor, unde au fost maltratate şi apoi violate. O fată de 19 ani, întorcându-se din România, spre a vedea ce fac părinţii ei din acel orăşel, a fost prinsă de către cazaci şi dusă într-un hotel, unde a fost batjocorită. Nemulţumindu-se cu atât, cazacii au scos toate mărfurile din prăvăliile locuitorilor, în special de la evrei, chemând pe lipovenii din Hlinoca, cărora le-au împărţit mărfurile”. Peste şase zile, când austriecii au reocupat Siretul, iar ruşii s-au retras şi din Storojineţ, locuitorii s-ar fi plâns de abuzuri, iar austriecii ar fi recuperat mărfurile de la lipovenii din Strojnitza, arestându-i pe 38 dintre ei, numai că, în 8 septembrie stil vechi, ruşii au revenit în Storojineţ „şi, spre a se răzbuna de purtarea austriecilor faţă de lipoveni, au scos, dintr-o sinagogă, un evreu, în etate de 78 ani, cu alţi şase, în timp ce făceau rugăciuni, şi, după ce i-au maltratat, i-au dus, pe jos, până la Cernăuţi (o depărtare de 75 km), şi nici până în ziua de azi nu se ştie ce soartă au avut acei nenorociţi”[70].

Des avea să se întâmple în Bucovina ca ţărani români, ucraineni şi lipoveni, de cele mai multe ori conduşi de către primarii lor, să năvălească peste conace boiereşti şi peste dughene evreieşti şi, după ce luau tot ce se putea duce, dădeau foc mareţelor conace şi dughenelor, ca să cadă vinovăţia în sarcina armatelor ruseşti de ocupaţie. Arestaţi, ulterior, de

[68] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 354
[69] *Ruşii la Storojineţ*, „Adevărul” din 22 septembrie 1914
[70] *Isprăvile cazacilor*, „Adevărul” din 18 septembrie 1914

austrieci şi încarceraţi la Suceava, autorii acestor vandalisme aveau să fie eliberaţi de ruşi, odată cu prima ocupare a oraşului.

La începutul lunii septembrie a anului 1914, protejaţii imperiului austriac, oamenii cu stare, au început să se retragă, preventiv, în România. În 15 septembrie, au sosit la Dorohoi, cu două trăsuri, familia baronului Kapri şi cea a doctorului Stephanovici. Din relatările acestora, reieşea că „trupele ruseşti au o atitudine frumoasă şi tratează bine populaţia austriacă, totuşi s-au semnalat, pe ici, pe acolo, cazuri izolate de prădăciune şi de siluire, provocate de soldaţi ruşi prin periferiile oraşului şi prin satele Bucovinei, fapte care fac ca populaţia să continue a fugi îngrozită, care încotro… Câteva localităţi din Bucovina au fost incendiate de ruşi. Aşa s-a dat foc oraşului Sadagura, care a ars aproape în întregime, precum şi localităţii Boian, unde focul a distrus numai o parte din oraş. De asemenea, s-a dat foc localităţii Tărăşeni şi altor câteva sate din Bucovina”[71].

În 19 septembrie 1914, între Stăneşti şi Tărăşeni s-au dat lupte puternice între o mie de soldaţi austrieci (Landsturm), comandaţi de un locotenent, şi trei regimente ruseşti. „Soldaţii austrieci au fost nimiciţi cu toţii. Au rămas numai nouă soldaţi, dintre care şapte, grav răniţi, s-au refugiat în pădurea Franzenthal, iar doi au trecut pe teritoriul nostru, predându-se, cu arme, cu tot, grănicerilor români de la pichetul Posat, din comuna Buda… Soldaţii austrieci, ascunşi în pădurea din Franzenthal, au fost trădaţi de un lipovean, care a venit la dânşii, urmat fiind, la distanţă, de armata rusă. Lipoveanul a spus soldaţilor austrieci că se apropie numai o mică patrulă rusă… Cei doi soldaţi austrieci au putut scăpa, culcându-se la pământ şi târându-se, pe pântece, până la frontiera română, unde au trecut pe teritoriul nostru”[72].

Evadaţi din închisoarea din Cernăuţi, după ce fuseseră condamnaţi pentru spionaj probat, fraţii Gerowski au revenit în capitala Bucovinei, odată cu ocupaţia rusească, unul dintre ei devenind viceguvernator şi, ca să se răzbune, trimiţând drept ostateci în Rusia, pe 8 septembrie, şase personalităţi cernăuţene, în frunte cu fostul primar, Weisselberg, în ciuda protestelor oficiale ale mitropolitului Repta. Noul primar, impus de ruşi, era avocatul român Bocancea. Sub ocupaţie rusească, avocatul Onciu a fost numit prefect al poliţiei din Cernăuţi, după ce fostul director al poliţiei, Eugen Prelici, a refuzat postul, motivând că, depunând un jurământ de credinţă faţă de împăratul Franz Josef, nu poate să-l încalce. Prelici a fugit, apoi, din Cernăuţi, prin Herţa, şi a ajuns la Viena, prin Predeal[73].

Schimbarea de administraţie avea să provoace sarcasmele naţionaliste ale lui Nicolae Iorga: „Ruşii au scos pe Weisselberger şi alţi germano-evrei din Consiliul comunal de la Cernăuţi şi au instalat o comisie interimară, compusă numai din români. Fac parte din ea un Hacman, din neamul fostului mitropolit, un Onciul – dar nu dl Aurel, duşmanul României barbare, care cine ştie pe unde şi-o fi mutat democraţia neagră-galbenă, deputatul Modest Scalat şi Temistocle Bocancea din Câmpulung”[74]. Apoi avea să răbufnească istoricul împotriva descendentului dintr-o veche familie boierească, Spânul, care devenise lider al „ruşilor tineri”, aidoma altui descendent moldovean, Vasilco: „Când au venit ruşii la Cernăuţi, Spenul a crezut, totuşi, că trebuie să rămână. Să rămână şi, împreună cu primarul Weisselberger şi alţi onorabili evrei cezaro-crăieşti, să lucreze. Noul guvernator l-a arestat, noaptea, şi l-a trimis într-o destinaţie necunoscută. Aşa s-a încheiat cu Spenul. Şi păcat că nu şi cu Coco Wasilko, care şi el era un nobil fugar de la Moldova, la Ucraina”[75].

[71] *Ştiri de la graniţa austriacă*, „Adevărul” din 4 septembrie 1914
[72] *Luptă austro-rusă lângă graniţa noastră*, „Adevărul” din 10 septembrie 1914
[73] *Gerowski, viceguvernator la Cernăuţi*, „Adevărul” din 10 septembrie 1914
[74] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 43
[75] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 43

Majoritatea refugiaţilor din Bucovina nu rămân în România, ci pleacă, prin Predeal şi, mai ales, prin Palanca, fie la Viena, fie la Vatra Dornei, capitală, pe timp de război, a Bucovinei. Cei mai mulţi dintre ei, inclusiv românii, vor să se înroleze şi să lupte împotriva ocupaţiei ruseşti. De la aceşti refugiaţi, corespondentul dorohoian al „Adevărului" afla, în 25 septembrie 1914, că „în Cernăuţi continuă arestările operate de ruşi în persoana notabilităţilor oraşului", că mulţi oameni importanţi au fost deportaţi în Rusia, sub învinuirea de spionaj. „Prin mahalale, cerchezii se dedau la jafuri din cele mai ordinare şi nimic şi nimeni nu-i poate înfrâna. Ofiţerii şi comandamentul rus se poartă, însă, bine cu populaţia. În jurul Cernăuţilor, se dau lupte între patrulele ruse şi finanţii (vameşii – n.n.) austrieci. Ruşii au incendiat câteva sătişoare"[76].

Duminică, 27 septembrie 1914, în sala „Victor" din Bacău, a avut loc o adunare naţională, convocată de Liga Culturală şi prezidată de George Sion, în scopul adoptării moţiunii, prin care se cerea ocuparea Ardealului şi a Bucovinei de către Armata Română. Au vorbit, în cadrul dezbaterilor, Leonida Demetrescu, Gheorghe Jovian şi George Berea[77].

În 30 septembrie 1914, la Fălticeni, un dezertor român din armata austriacă avertiza că Austria a luat în calcul un posibil atac românesc şi că a pus populaţia civilă să construiască parapete şi adăposturi pentru tunuri în toate trecătorile. Cu o zi înainte, căpitanul de jandarmi Stavrat capturase, la punctul de control Buneşti, doi spioni austrieci, care fuseseră „conduşi de autorităţile austriece până la graniţa noastră, dându-li-se bani şi o mare cantitate de explozibil, destinat a arunca în aer anumite depozite mari de muniţii ale noastre, gări, poduri, căi ferate etc. Ţinta lor a dat, însă, greş, graţie şefului poliţiei Buneşti, dl Săndulescu, care, având ceva bănuieli, a avizat prefectura judeţului Suceava". Căpitanul de jandarmi Stavrat şi poliţaiul oraşului Fălticeni, Ion Creţu, au izbutit să-i captureze pe spioni, care, de altfel, au şi „mărturisit planurile lor criminale"[78].

În 2 octombrie 1914, pe la unu şi jumătate, la Fălticeni, un incendiu devastator, pornit de la prăvălia lui Bercu, din Strada Mare, a cuprins oraşul, transformând în cenuşă peste o sută de case şi ucigând un copilaş. „Sute de oameni, rămaşi fără adăpost, sunt îngroziţi de spaimă şi durere"[79].

În dimineaţa zilei de 6 octombrie 1914, odată cu năvala ruşilor în Bucovina, un tren cu funcţionari austrieci a sosit, la ora 11, în gara Burdujeni, iar la prezentarea paşapoartelor, aceştia au cerut autorităţilor române permisiunea de a călători spre Viena, prin Predeal, iar cererea le-a fost acceptată. De la refugiaţi s-a aflat că grosul armatei ruseşti cantonase în pădurea Terebleşti, o patrulă rusească ajungând până la Hatna (Dărmăneşti). La Cernăuţi, debarcaseră trei regimente de voluntari ruşi, întâmpinate cu fanfară militară.

În seara zilei de 8 octombrie, soseau, în Burdujeni, 350 refugiaţi din Bucovina, dar toţi şi-au continuat drumul spre Ploieşti, iar de acolo, prin Predeal, spre Viena. Alţi 400 de refugiaţi erau aşteptaţi la Burdujeni, din clipă în clipă, „cu destinaţia pentru Predeal"[80].

În 11 octombrie 1914, ziarele aduc vestea tristă a morţii, peste noapte (9 spre 10 octombrie), a regelui Carol I, la Castelul Peleş din Sinaia, iar în 30 septembrie, cea a

---

[76] *Ce se petrece în Bucovina*, „Adevărul" din 14 septembrie 1914
[77] *Pentru ocuparea Ardealului şi Bucovinei*, în „Adevărul" din 17 septembrie 1914
[78] *Senzaţionala arestare a doi spioni în Suceava*, „Adevărul" din 19 septembrie 1914
[79] *Dezastrul din Fălticeni*, „Adevărul" din 20 septembrie 1914
[80] *Exodul din Bucovina*, „Adevărul" din 26 septembrie 1914

încoronării lui Ferdinand I, care a depus jurământul în 12 octombrie, ambele evenimente fiind însoţite de corul laudativ tradiţional românesc al cultului personalităţii.

Între timp, pentru că ruşii ajunseseră la Hatna (Dărmăneşti), la gara Burdujeni debarcă „mari bogătaşi şi comercianţi, cu familiile lor" şi se cazează pe la oamenii din sat, iar primarul Burdujenilor, I. Vasiliu, ordona brutarilor „să facă mai multă pâine decât de obicei", pentru că alte trenuri cu refugiaţi aşteptau la Iţcani, apoi soseau la Burdujeni, „din cea în ceas"[81].

Impresionat de suferinţele nedrepte, şi care puteau fi evitate, ale Bucovinei, A. D. Xenopol cerea curmarea calvarului, printr-o soluţie-precedent, din 1853, numai că, în cadrul statalităţii româneşti, nimeni nu avea interes în salvarea Bucovinei:

„Sărmana Bucovină, grădina Moldovei, regiunea unde se află rămăşiţele decăzute ale fostului cuib de eroi, Suceava, unde se înalţă încă, din văile umbroase, mănăstirea Putna. Locaşul ce adăposteşte cenuşa celui mai mare dintre toţi domnitorii români, – sărmana Bucovina în ce hal a ajuns! Trece, de azi, pe mâine, de la o stăpânire la alta, spre dauna cea mai mare a elementului ei de baştină, neamul românesc. După ce acest element a fost torturat, timp de. mai bine de un veac, de nemţi şi de ruteni, uniţi spre a-l despoia, a crezut într-un moment de mântuire, când ţara lor fu cucerită de ruşi. Dar numai puţin timp le fu dat răgazul de a răsufla. Ruşii, neocupând Bucovina decât spre a atrage, prin o mişcare aparentă, puterile austriece din Galiţia, după ce si-au ajuns scopul, au părăsit-o aproape cu totul, ceea ce a dat prilej austriecilor de a o reocupa. Se înţelege că ei veneau acuma aprinşi de dorul de răzbunare. În contra cui? Desigur că mai cu seamă în contra românilor „a trădătorilor" cari se bucuraseră de izbânda ruşilor şi cari trebuiau pedepsiţi. Îi dădură, deci, pe mâna ungurilor, cari găsiră aci prilejui ce le lipseşte, pentru moment, la ei, în tară, unde au nevoie de elementul românesc – pentru a se năpusti asupra lor cu barbaria lor hunică, cu desăvârşita lor lipsă de milă şi îndurare, cu ochii încruntaţi ca de fiare sălbatece, cu puşca şi ştreangul în mână, împuşcând şi spânzurând în dreapta şi în stânga, fără a căuta nici vârsta, nici sexul; căci toţi poartă în fiinţa lor un păcat de moarte, acela de *a* fi români, şi care păcat nu poate fi ispăşit decât tot prin moarte.

*

Şi noi, mişeii şi netrebnicii, stăm liniştiţi faţă cu ţipătul unui popor întreg, care este sânge din sângele nostru şi carne din carnea noastră! Stăm liniştiţi, căci nu îndrăznim a ne atinge de sacro-sancta Austro-Ungria, căreia i-am jurat credinţă. Toţi conducătorii noştri, de cari suntem vrednici şi cari şi ei sunt vrednici de noi, sunt hotărâţi a menţine, cu orice preţ, supuşia către Austro-Ungaria, plecarea şirei spinării către cei mai mari oameni politici ai lumii, Berchtold şi Tisz*a*. Ce ne pasă de români! Cum să sărim noi în ajutorul fraţilor, când suntem pândiţi de bulgari? Înţelepciunea cea mai elementară, dar, totodată, cea mai laşă şi mai dezgustătoare cere ca întâi să ne gândim la noi şi apoi la părinţii şi la fraţii noştri. Nu ştim de unde vor fi luat aceste principii de morală şi de conducere în viată, desigur însă că nu din comoara vitejiei şi a datoriei. Când datoria vorbeşte în mod imperativ şi când ea îşi face calea printr-un suflet vrednic şi curajos, atunci nu poţi sta, nici un moment, la gândul dacă trebuie să aperi pe sora ta de cuţitul ridicat asupra sânului ei, chiar dacă ai vedea ridicate asupra ta o sută de cuţite şi întinse contra pieptului tău o sută de puşti!

*

Dar fiindcă avem a face cu laşi şi cu nemernici, apoi să le arătăm un mijloc de a apăra nenorocita Bucovină, fără a ne pune rău cu Austria, lucru cumplit şi care nici nu poate trece prin mintea conducătorilor noştri. Este de a cere – cu sărutarea de mâini necesară – Austro-Ungariei voie de a ocupa Bucovina, pe cât timp va ţine războiul, obligându-ne a o restitui tot

---

[81] *Exodul populaţiei din Bucovina*, „Adevărul" din 30 septembrie 1914

ei, care desigur doar că va ieşi învingătoare, la încheierea păcii. Acest sistem nu este nou. Luăm pilda lui tocmai din istoria Austriei. La 1853, când ruşii declaraseră război Turciei, care obţinu sprijinul puterilor apusene, Austria propuse ambilor războitori să ocupe ea ţările române, pe atunci Moldova şi Muntenia, arătând aliaţilor că le-ar apăra de a cădea în mâna Rusie, iar ruşilor că ar împiedica pe duşmanii ei de a o ataca prin aceste regiuni apropiate de Polonia şi că, deci, ar scăpa-o de un mare pericol. Şi la pacea din Paris, Austria a înapoiat aceste ţări Europei, care le luase sub a ei ocrotire. Pentru ce nu am face şi noi tot aşa? Ocupăm acuma Bucovina, scutind şi pe ruşi, şi pe austriece de a mai vărsa sânge, pentru menţinerea acestui colţişor de pământ, care nu este neapărat necesar nici unuia din cei doi războitori pentru hotărârea izbânzii finale.

Prin această măsură însă s-ar scăpa de ruină şi de măcel partea aceea a neamului românesc ce locuieşte în cuibul lui Ştefan cel Mare.

*

Ar fi, nu e vorba, şi alt mijloc, mai energic decât acel propus de noi. Ar fi un ultimatum de trimis Austro-Ungariei, că: sau încetează cu desăvârşire orice acţiune de răzbunare contra românilor din Bucovina sau ne aruncăm imediat în tabăra Triplei Înţelegeri şi intrăm, cu puterea, în vechea baştină a Moldovei. Acest ultimatum ar avea un efect imediat şi nu ar fi nevoie decât a ne răsti cu el, fără măcar de-al pune în aplicare, spre a dobândi efectul dorit, atâta e de mare frica în Austria de intrarea şi a României în hora duşmanilor ei, intrare care, determinând şi pe Italia, ar pune îndată crucea pe pieptul Habsburgilor.

Dar asemenea mijloace eroice cer eroi pentru înfăptuirea lor, iar nu babe ca acei ce, din nenorocire pentru neamul românesc, prezidează acuma la a lui înmormântare.

De aceea, mai îndemânatec ne pare mijlocul celălalt, cu sărutul de mâini, domnilor Bertchtold şi Tisza"[82].

„Această comedie tragică, acest joc de-a războiul"

Fără să însemne o prioritate strategică pentru austrieci sau pentru ruşi, Bucovina trăia, spre începutul lui octombrie 1914, „o cumplită stare de nesiguranţă", pe fondul căreia se conturau întâmplări şi opţiuni hilare, inclusiv pariuri despre durata ocupaţiei ruseşti, cafenelele cernăuţene căpătând roluri de Agora, dar o Agora plină de ridicol, în care nu identitatea naţională prima, ci opţiunea fie pentru o stăpânire austriacă, fie pentru una rusească (mai ales dinspre ortodoxie). „Bucovina a fost austriacă, prin urmare datoria tuturor locuitorilor este să-şi manifeste patriotismul, care a fost totdeauna predominant. Or, această provincie fiind, actualmente, ocupată de trupe ruseşti, orice manifestare este riscantă. Îţi păstrezi patriotismul neatins? Eşti urmărit, de aproape, de autorităţile trupelor de ocupaţie, care văd în tine un duşman primejdios, iar de-i priveşti cu simpatie, rişti a cădea în dizgraţia concetăţenilor tăi. Rămâi indiferent la toate evenimentele? Eşti considerat, de ambele părţi, ca element nefolositor, fără nici o însemnătate pentru patrie", scria, în 27 septembrie / 10 octombrie 1914, din Cernăuţi, corespondentul ziarului „Adevărul".

În ecuaţia zilei, România şi românismul nu contau nici pentru bucovineni, nici pentru Austria, nici pentru Rusia. Între timp, ruşii au dat un ucaz, o „Ordinaţiune obligatoare a Guvernatorului militar general al Galiţiei", publicată integral şi de „Adevărul":

---

[82] A. D. XENOPOL, *Bucovina*, în Adevărul, *15 octombrie 1914, p. 1*

„Guvernul general militar din Galiţia, generalul locotenent contele Bobrinsky, a ordonat, pe baza punctelor 1, 2 şi 3 al paragrafului 19 din statutele pentru ţinuturile care se află în stadiul de război, următoarele:

1). Fără cenzură militară premergătoare, nu e permis a publica, în imprimate, articole şi rapoarte asupra acţiunilor militare sau asupra activităţii organelor guverniale ruseşti, asemenea nu este permisă discutarea chestiunilor militare, politice şi celor publice.

2). Interzis e de a tipări şi răspândi, fără încuviinţarea poliţiei locale, pancarte, publicaţii, foi volante şi ilustraţiuni.

3). Interzis de a da din tipografii, institute litografice şi din ateliere publice orice fel de tipar, fără numele şi adresa posesorului.

4). Vânzarea, prin librării şi chioşcuri, a cărţilor tipărite în limba rusă sau în dialectul rus mic, care nu-s tipărite în Rusia, asemenea şi împrumutarea ăstor fel de cărţi din bibliotecă este interzisă. Astfel de cărţi trebuie depuse într-un loc anumit, conform ordinelor guvernului local.

5). Vânzarea şi împrumutarea cărţilor tipărite în toate celelalte limbi şi dialecte este interzisă, dacă conţinutul lor e ostil guvernului sau poporului rus.

6). Reprezentările publice în piesele teatrale, care nu sunt aprobate de cenzura rusă, sunt interzise. Asemenea, nu e permis a da concerte sau a ţine prelegeri publice, fără încuviinţarea poliţiei locale.

Acei care calcă ordinaţiunea aceasta se vor pedepsi, pe cale administrativă, cu temniţă, până la 3 luni, sau în bani, până la 3.000 de ruble.

Cu executarea acestei ordinaţiuni sunt însărcinaţi guvernatorii Galiţiei şi Bucovinei, precum şi căpitanul oraşului Lvov, conform competenţei lor.

Pedepsele decretate se execută imediat.

Guvernatorul militar al Galiţiei
General locotenent
Conte Bobrinsky

Lvov, în 2 octombrie 1914.

Aceasta aduc conform demindului Guvernorului Militar General al Galiţiei la cunoştinţa tuturora.

De la guvernorul din Cernăuţi, Camer-Iunker al Curţii Majestăţei Sale Împărăteşti,
S. EVREINOV”[83].

Ruşii păreau să se aşeze temeinic în Bucovina, iar austriecii intraseră în panică, fără să înţeleagă prea bine de ce, pe neaşteptate, ruşii sporiseră valoarea strategică a nordului moldav, în condiţiile în care frontul răsăritean părea să conteze doar pe aliniamentele poloneze.

„Vatra Dornei este în plină panică. Din moment în moment se aşteaptă năvălirea ruşilor, care vin din partea Maramureşului (ocupaseră Transcarpatia – n.n.)… Câteva regimente austriece sunt în localitatea Iacobeny, unde au întărit cu şanţuri şi sârme muntele Mestecăniş. Tot acolo, au tăiat pădurile, ca să lase valea deschisă înspre Câmpulung”[84].

[83] *Adevărul* din 1 octombrie 1914
[84] *Adevărul* din 2 octombrie 1914

În 17 octombrie 1914, alţi o sută de voluntari din Suceava s-au înscris pentru paza localităţilor din Bucovina, în condiţiile în care toţi jandarmii fuseseră mobilizaţi şi trimişi pe frontul din Galiţia[85].

În 20 octombrie, pe fondul acalmiei primejdioase a războiului-nerăzboi din Bucovina, austriecii intră în Cernăuţi. „Îşi poate închipui oricine entuziasmul cu care au fost primite trupele de către populaţia austriacă din Cernăuţi, populaţie care, oricât de bine s-a purtat armata rusă de ocupaţie, a avut, totuşi, destul de suferit. Trupele ruseşti, evacuând Cernăuţii, au pornit spre frontiera rusă, în diferite direcţiuni", dar lupte pentru ocuparea şi, respectiv, cedarea Cernăuţilor nu s-au dat[86]. Din 21 octombrie, s-a reluat circulaţia feroviară Suceava-Cernăuţi, dar cu punct final staţia „Volksgarten", de la intrarea în Cernăuţi[87].

Nicolae Iorga confirmă acest entuziasm, cu maliţiozitatea-i caracteristică: „A fost la Cernăuţi o bucurie mare. Trupele austro-ungare au intrat – adevărat, fără gloria unei biruinţe – în capitala Bucovinei. Şi toată lumea le-a ieşit înainte, cu osanale"[88].

Reocupând Bucovina, austriecii încep persecuţiile, iar „populaţia ruteană, rusă şi românească este aceea care are, acum, de suferit. Oricine este bănuit că întreţinea legături cu ruşii, până ieri, atotputernici, are de suferit consecinţe din cele mai triste. Austriecii s-au năpustit cu toată furia asupra acestor nenorociţi"[89].

Responsabil de aceste persecuţii era partenerul de afaceri al fraţilor Brătianu, colonelul Fischer, care va fi eliberat, în 1919, cu onoruri militare de Regatul Român, armatei căruia i se va preda, şi care, în 1914 era zugrăvit de Nicolae Iorga într-o cromatică (doar e vorba de cameleonism) interesantă: „Era serbarea lui Ştefan cel Mare (din 1904 – n.n.). Căpitanul de jandarmerie Fischer, din Bucovina, s-a aprins de admiraţie pentru faptele eroului moldovean. Şi a scris o carte despre lupta din codrii Cosminului. Cartea s-a împărţit prin Ministerul de Externe… Un ofiţer a tradus-o… Şi acum… cine e în fruntea prigonitorilor elementului românesc din biata Bucovină prădată şi pângărită, cine pune lanţ pe popii români, cine umple temniţele Muncaciului? Admiratorul lui Ştefan cel mare, decoratul regelui Carol: căpitanul Fischer"[90].

În 25 octombrie 1914, revenea la Cernăuţi şi contele Meran, funcţionarii rămânând la Vatra Dornei, de teama unei noi invazii ruseşti. Trupe maghiare, care veneau din Ardeal, prin Bistriţa, erau întâmpinate cu prăjituri şi lapte, în gara din Dărmăneşti, „de doamne din elită din Iţcani şi Suceava". Primarul Cernăuţilor, numit de ruşi, avocatul Bocancea, îşi urmase binefăcătorii, luând cu ele şi cele 150.000 de coroane, încasate de la populaţie ca impozite. Medicul spitalului din Cernăuţi, Zambilovici, se străduia să împiedice extinderea epidemiei de holeră, care apăruse în Austro-Ungaria[91].

În seara zilei de 28 octombrie, se semnalau lupte puternice, pe Prut, la circa 7 km de Cernăuţi. Ruşii bombardau Cernăuţii, cu bateriile de artilerie de la Zuska. „Un şrapnel a căzut în curtea reşedinţei mitropolitului Repta şi a produs oarecare deteriorări; un altul a căzut pe acoperişul bisericii Sfintei Paraschiva. În urma ordinului dat de comandantul oraşului, colonel Fischer, circulaţia s-a suspendat în oraş. Populaţia continuă să fugă îngrozită. Aseară şi azi,

[85] *Adevărul* din 7 octombrie 1914
[86] *Adevărul* din 10 octombrie 1914
[87] *Adevărul* din 9 octombrie 1914
[88] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 94
[89] *Adevărul* din 11 octombrie 1914
[90] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 62
[91] *Adevărul* din 14 octombrie 1914

trenuri speciale au adus aproape 3.000 de refugiaţi la Iţcani şi Suceava", transmitea, în 16 octombrie vechi, corespondentul din Burdujeni al ziarului „Adevărul", A. Sandu[92].

Acalmia bucovineană, cu rare ştiri de presă, este vag tulburată de capturarea unor spioni austrieci de către ruşi. În 27 octombrie vechi 1914, corespondentul dorohoian transmitea că „patrulele ruseşti din apropierea localităţii Boian au observat un tânăr, care nu avea nici 20 de ani, travestit şi care ţinea ceva ascuns sub haină. Arestându-l, l-au dus la comandamentul rus, care, după o cercetare sumară, a putut stabili că băietanul nu este decât un spion austriac, ce asundea, cu atâta grijă, sub haină, 5 bombe cu dinamită". La fel de cusută cu aţă albă este şi povestea spionului arestat lângă Noua Suliţă, care purta straie ţărăneşti, dar s-a dovedit a fi „un jandarm austriac, trimis, de asemenea, în spionaj". Cu câteva zile înainte, fuseseră arestaţi de către români, lângă Mamorniţa, doi ţărani bucovineni, Ilie Badragan şi Mitru Ilie Ştirbu, care aveau două kilograme de dinamită. „Interogaţi, ei au declarat că dinamita le-a fost dată, într-o cutie închisă de lemn, de un ţăran necunoscut", apoi au fost băgaţi în arest, la Dorohoi, „pentru contrabandă şi contravenţie la legea paşapoartelor"[93].

„Suceava, 5 noiembrie 1914. Se pare că guvernul austriac a pus mare preţ pe salvarea moaştelor Sfântului Ion cel nou din Suceava şi, înainte chiar de apărarea Bucovinei de invazia rusească, autorităţile imperiale au ţinut să pună la adăpost antica relicvă de o eventuală răpire de către armatele pravoslavnice ale ţarului. În acest scop, sfintele moaşte, care se păstrează în biserica mitropoliei româneşti din Suceava, din timpul lui Alexandru cel Bun, au fost transportate la Viena, chiar din primul moment, şi o telegramă, apărută în ziarele de ieri, anunţă că ele au fost depuse în capela română din capitala Austriei.

Astfel, sfântul este, deocamdată, apărat de cotropirea rusească...

Nu se ştie, într-adevăr, dacă ruşii, în dragostea lor pentru cele sfinte, nu le-ar fi luat, pentru totdeauna, intrând în Suceava, şi, odată în stăpânirea lor, cine mai putea spera la readucerea lor? Căci sfântul acesta, pe care şi-l dispută două puternice împărăţii, nu este om de rând.

Adus în Moldova şi depus, întâi, în biserica Mirăuţilor din Suceava, de Alexandru cel Bun, el a fost, mai pe urmă, aşezat în mitropolia locală şi de numele său se leagă cele mai scumpe amintiri istorice ale Bucovinei.

El este chiar patronul acestei provincii şi numele său este deopotrivă venerat şi de români, şi de ruteni. La 24 iunie, când se serbează patronul său, sosesc pelerini din regiunile cele mai îndepărtate ale Galiţiei şi Ucrainei, chiar şi din Polonia, şi această zi este singura din an în care Suceava îşi mai aduce aminte de fastul şi gloria de odinioară.

Românii bucovineni ţin în special la moaştele sfântului, adăpostit, până acuma, în venerabila mitropolie a Sucevei, şi în el dânşii, văd un protector şi ocrotitor al libertăţilor religioase, singurele – vai! – de care se mai bucură astăzi.

Adus în vechea capitală a Moldovei, la sfârşitul secolului al 14, el exercită această protecţie de mai bine de 500 de ani şi face parte din viaţa intimă religioasă şi culturală a românilor din Bucovina. A intrat în tradiţie şi către el se îndreaptă rugile bunilor creştini, când vreun mare pericol îi ameninţă. Iar când sfântul le lipseşte, cum este cazul acum, dânşii se simt mâhniţi şi lipsiţi de ajutor!...

Aşa a fost şi în vremea când, după strămutarea capitalei Moldovei, de la Suceava, la Iaşi, sub domnia lui Alexandru Lăpuşneanu, Bucovina a rămas expusă invaziilor tătarilor şi cazacilor. De teamă ca moaştele sfântului să nu fie profanate de barbarii aceştia, mitropolitul Dosoftei a luat hotărârea ca să le transporte la Leopol, în Polonia, şi acesta este al doilea mare

[92] *Adevărul* din 17 octombrie 1914
[93] *Adevărul* din 29 octombrie 1914

pelerinaj, pe care martirul patron al Bucovinei îl face, după aducerea sa de Alexandru cel Bun de la Ackerman, din Basarabia.

Numai după un veac, el a putut fi readus înapoi la Suceava şi acum asistăm la pelerinajul său la Viena. Aceasta este odiseea moaştelor sfântului Ioan cel Nou şi îndoiala românilor bucovineni, când au văzut că a fost ridicat din anticul său locaş, e că blândul martir, care-i proteja de atâtea veacuri, nu le va mai fi restituit.

Iar temerea lor este cu atât mai mare, cu cât nu se ştie care va fi soarta războiului sângeros, care se desfăşură, şi ne explicăm astfel mâhnirea şi durerea sufletească a românilor bucovineni. E o parte din credinţa strămoşească şi trecutul lor glorios, care s-a înstrăinat prin transportarea moaştelor sfântului la Viena!"[94].

În 10 noiembrie 1914, spre seară, Galin, girantul român al consulatului din Cernăuţi sosea, cu maşina, la Dorohoi, pentru a transmite o depeşă telegrafică ministerului de externe din Bucureşti. În Storojineţ şi în împrejurimile Cernăuţilor, pe la Jucica, se dădeau lupte între patrule austriece şi ruseşti, grosul armatelor confruntându-se în Galiţia, lângă Przemysl[95]. În timpul zilei de 10 noiembrie, ţărani bucovineni, fără paşapoarte, au trecut graniţa românească, unde li s-au „dresat acte de dare în judecată pentru contravenţie la legea paşapoartelor", apoi au fost „duşi, în convoi nesfârşit, la Dorohoi, unde sunt judecaţi de tribunal. Toţi descriu mizeria şi jalea care domnesc în nenorocita populaţie a Bucovinei, redusă, aproape în totalitate, la sapă de lemn"[96].

„Arad, 12 noiembrie 1914. Populaţia bucovineană trece prin momente de groază nespusă. De altminteri, această populaţie, timp de două luni şi mai bine, a fost într-o continuă şi nesfârşită enervare şi agitaţie. Abia au ocupat ruşii oraşele din Bucovina, şi au şi început plecările în masă ale populaţiei austriece şi evreieşti, persecutată de Ruşi...

Plecau oamenii, luându-şi femeile şi copiii, îşi lăsau acasă, la discreţia celui dintâi venit, averi, gospodării, abandonau situaţii create şi fugeau numai pentru a-şi pune viaţa în siguranţă. Pribegeau bieţii oameni în căutarea unui nou cămin...

Cernăuţii şi celelalte oraşe din Bucovina, până ieri ocupate de ruşi, sunt azi din nou în mâinile trupelor austro-ungare. Am descris împrejurările în care au urmat evacuarea Cernăuţilor de către ruşi şi intrarea trupelor austro-ungare în oraş. În unele ziare ruseşti se spune că, în prima zi chiar a trupelor austro-ungare în Cernăuţi şi în celelalte localităţi bucovinene, au fost arestaţi mulţi ruteni, învinuiţi de trădare şi, după o judecată sumară, au fost ucişi. Se vorbeşte că sunt şi câţiva români, care ar fi suferit rigorile.

*

Ziarul bucovinean „Viaţa Nouă", care apare, acum, la Suceava, publică, în numărul său recent, un articol de fond, cu numeroase pasagii şterse de cenzură, din care extragem următoarea încheiere:

„Ne sosesc din multe părţi ale tării plângeri de prea mare asprime şi de dureroase dovezi de neîncredere din partea acelora care sunt chemaţi să poarte grijă de buna ordine şi de siguranţa în ţară. Şi aceasta este o jertfă, pe care, fie ea cât de grea, ni-o cere războiul. În aceste vremuri de nemaipomenită cumpănă, numai un singur gând trebuie să ne stăpânească şi acesta este mântuirea Patriei. Pentru aceasta varsă fiii noştri sângele lor pe câmpul de luptă, pentru aceasta trebuie să îndurăm şi noi, fără preget, toate greutăţile şi neajunsurile. Vor veni iarăşi vremuri de pace, vremuri senine, şi atunci vom şti să cerem socoteală şi să tămăduim rănile războiului".

*

[94] *Românul*, IV, nr. 225, 12/25 octombrie 1914, p. 1
[95] *Adevărul* din 31 octombrie 1914
[96] *Adevărul* din 30 octombrie 1914

Faţă de zvonurile ruseşti despre cruzimile si execuţiile din Bucovina, general-majorul Höffer, locţiitorul şefului statului major, a dat următoarea dezminţire:

„Ruşii, necruţând sume însemnate de bani, răspândesc zvonul că trupele noastre s-ar deda la cruzimi faţă de populaţia din Cernăuţi şi localităţile ocupate de noi, în Bucovina. După aceste zvonuri, mai ales românii suferă mult sub regimul austriac; mulţi chiar ar fi fost executaţi. Deşi tendinţa acestor calomnii bădărane e foarte transparentă, cu toate acestea trebuie să declar, cu toată hotărârea, că nici o iotă nu e adevărată din aceste zvonuri şi din alte zvonuri ruseşti de felul acestora.

Trupele noastre, primite cu entuziasm unanim, şi autorităţile noastre au tratat, totdeauna, în mod loial populaţia bucovineană, la care se bucură de multă încredere. Special accentuez în mod hotărât că românii bucovineni n-au dat un singur prilej care ar fi invocat o intervenţie din partea trupelor noastre sau a autorităţilor noastre. Dimpotrivă, întreaga populaţie se simte fericită, spre nemulţumirea inamicilor noştri, sub administraţia austriacă. / Gen. major Höffer, locţiitorul şefului statului major”[97].

„Respingerea ruşilor peste Prut. Dorna Vatra. De când ruşii s-au aşezat în fata Cernăuţului, pe malul stâng al Prutului, afară de unele hărţuieli mai mici, care toate s-au terminat în defavoarea ruşilor, până în 10, n-a avut loc vreun eveniment mai important. În 10 noiembrie, după-amiază, pe la orele 5 şi jumătate, au căzut primele şrapnele şi granate asupra oraşului deschis şi neapărat, dar n-au făcut nici o pagubă. Artileria noastră a deschis, imediat, focul asupra bateriilor ruseşti şi, după un schimb de foc de o oră şi jumătate, bubuiturile tunurilor ruseşti a început să slăbească, încetând în sfârşit cu bombardarea. Patrulele trimise au constatat că ruşii şi-au părăsit poziţiile şi trupele ruseşti, aşezate spre nord-vest de Mahala, s-au retras spre nord-est. Trupele noastre au trecut, atunci, peste Prut şi l-au urmărit în front larg pe duşmanul ce se retrăgea.

În terenul părăsit de ruşi, soldaţii noştri sanitari au cules sute de răniţi şi morţi.

Trupele noastre, urmărindu-i pe ruşi, le-au cauzat mari pierderi ariergărzilor duşmane, respingând grosul armatei duşmane până la graniţa rusească. După ştirile sosite, duşmanul alungat se concentrează la Onud. În cursul bombardării oraşului, am avut un mort şi mai mulţi răniţi. Dintre edificii, au fost foarte puţine ruinate şi pot fi, cu puţine jertfe, restaurate. De pe străzi s-au cules numeroase şrapnele de ale duşmanului, care n-au explodat. Am făcut mulţi prizonieri şi o mare pradă de război”[98].

De-ale Bucovinenilor. Ni se scrie: În Bistriţa, venise, cu refugiaţii, şi o româncă neaoşă, în frumosul port moldovenesc şi cu brâu tricolor românesc. O întreb, mai mult din mândrie naţională, dacă e din Bucovina. Mare mi-a fost mirarea, când, la repetatele-mi întrebări, îmi răspunde tot cu „bitte, bitte?”. În sfârşit, o întreb nemţeşte: „Nu eşti Româncă?”, şi-mi răspunde: „O ja, aber bei uns spricht man nur deutsch und rutenisch”. M-am depărtat amărât în suflet[99].

„Guvernatorul rusesc al Bucovinei a numit pe d. Dr. Hoştiuc, fruntaş român din Cernăuţi, primar al oraşului Cernăuţi”[100].

„O convorbire cu mitropolitul Bucovinei. Se ştie că venerabilul mitropolit al Bucovinei, Î.P.S. Sa Dr. Vladimir de Repta se află, actualmente, refugiat în Vatra Dornei, împreună cu membrii consistoriului bucovinean. Aici, este centrul dragostei mulţimii de

---

[97] *Românul,* IV, nr. 229, 18/31 octombrie 1914, p. 3
[98] *Românul,* IV, nr. 232, 22 octombrie vechi / 4 noiembrie nou 1914, p. 3
[99] *Românul,* IV, nr. 262, 28 noiembrie v. / 11 decembrie n. 1914, p. 3
[100] *Românul,* IV, nr. 265, 2/ 15 decembrie 1914, p. 4

credincioşi din toate părţile Bucovinei. După cum e informat ziarul „Ziua", Î.P.S. Sa primeşte, zilnic, delegaţii de cetăţeni, care vin să exprime adânca lor mulţumire pentru bunăvoinţa şi scutul adevărat părintesc ce l-a dat populaţiei, pe timpul stăpânirii ruseşti din Cernăuţi.

Unul din membrii acestor delegaţiuni povesteşte următoarea convorbire avută cu veneratul prelat:

– Din primul moment al intrării ruşilor – a zis Î.P.S. Sa – nervii mei au fost puşi la o grea încercare. Cu durere în suflet, am auzit de contribuţia de război, în sumă de 600.000 coroane, ce o impusese oraşului comandantul rusesc. Ştiind că mai toţi notabilii s-au refugiat, rămânând în oraş numai populaţia sărmană, am văzut imposibilitatea depunerii acestei sume mari. Am rugat pe comandant să reducă contribuţia la 300.000 coroane, dar el s-a răstit, lovind cu pumnul în masă, nevoind să audă de o reducere, ameninţând chiar că, dacă până după-amiază, întreaga sumă nu va fi depusă, va bombarda oraşul. În cele din urmă, comandantul a cedat stăruinţelor mele şi a primarului, reducând suma la 300 mii coroane. Nefiind însă monedă disponibilă în oraş, populaţia a început să aducă obiecte de aur şi argint. Eu am oferit coroana mea de vlădică şi multe obiecte preţioase. Prima enervare a trecut. Peste câteva zile, mi se aduce vestea că 7 demnitari ai oraşului, între care şi primarul, au fost ridicaţi, noaptea, de pe la casele lor şi deportaţi în Rusia. O intervenţiune a mea fusese tardivă. Acum, nu rămăsesem decât eu în oraş, căruia populaţia i se putea adresa. Mi se rupea inima de durere, văzând prigonirile neomeneşti ce toţi aveau să le îndure. Momentul cel mai teribil pentru mine a fost somaţiunea, ce mi-au adresat-o ruşii, ca să celebrez o slujbă religioasă, în toate bisericile, pentru ţarevici, cu ocazia onomasticei lui. Această somaţiune a fost culmea. Am refuzat aceasta, cu motivarea că am jurat credinţă Majestăţii Sale, împăratului meu, şi nu cunosc altă supunere decât împăratului meu. Au venit, apoi, cu ameninţări, dar eu mi-am menţinut punctul de vedere, cu toată puterea. Am dat răspuns solului guvernatorului, că chiar în fata sentinţei de moarte nu-mi voi călca jurământul meu. Sunt şi aşa bătrân şi viaţa mea n-ar mai valora nimic, dacă aş săvârşi un sperjur diavolesc. După mai multe tratative enervante, guvernatorul a renunţat, în sfârşit, la concursul meu personal, acceptând ca alţi preoţi să săvârşească slujba pentru ţarevici. Vă puteţi închipui starea mea sufletească, în ziua slujbei! De atunci, au început şicanele împotriva mea. Dar bunul Dumnezeu ne-a trimis o zi de bucurie, liberându-ne de pacostea ce a dat peste noi. Duşmanul a fost curăţit de pe pământul nostru iubit, dar n-a uitat să-mi plătească poliţa şi, într-una din zile, fiind adăpostit dincolo de Prut, şi-a îndreptat tunurile împotriva reşedinţei mitropolitane. Dumnezeu nu l-a ajutat, aşa că planul ruşilor de a distruge cu totul cea mai frumoasă podoabă a românilor bucovineni nu s-a îndeplinit. Numai câteva spărturi au reuşit să producă şrapnelele ruşilor. Regret din suflet că am trebuit să părăsesc, acum, Cernăuţii şi mă gândesc, cu inima înfrântă, la nenorocita populaţie de acolo, care e lăsată pradă duşmanilor fără Dumnezeu!"[101].

„Situaţia în Bucovina. Evacuarea oraşului Cernăuţi. Bucureşti. Corespondentul din Burdujeni al ziarului „Ziua", organul legaţiunii austro-ungare din Bucureşti, comunică ziarului său că, la Hatna (Bucovina), a avut o convorbire cu mai mulţi prizonieri ruşi, care i-au spus că starea armatei ruseşti din faţa Cernăuţului e foarte critică, din cauza lipsei de hrană şi muniţii. Unul dintre prizonieri a adăugat că stau, toată ziua şi noaptea, în şanţuri, îndurând foamea şi lipsa cea mai mare şi îngheţând de frig. În acelaşi timp, i se spune corespondentului că zilnic trec, spre Cernăuţi, noi şi numeroase trupe austro-ungare"[102].

„Luptele în Bucovina. Vicovu de Jos. După o defensivă eroică de cinci săptămâni, după cum s-a comunicat şi oficial, am evacuat oraşul Cernăuţi, deoarece pe malul de dincolo al Prutului s-au ivit forţe foarte considerabile duşmane. Comandamentul nostru a ordonat

[101] *Românul*, IV, nr. 267, 4/ 12 decembrie 1914, pp. 2, 3
[102] *Românul*, IV, nr. 253, 16/29 noiembrie 1914, p. 2

trupelor noastre a se retrage pe teren corespunzător, nu cumva oraşul să sufere din cauza luptelor. În zilele din urmă, ruşii încontinuu au tras focuri, care au continuat şi după retragerea trupelor noastre, deoarece ruşii, de bună seamă, n-aveau cunoştinţă de schimbarea situaţiei"[103].

„Ruşii reocupă mai multe localităţi din Bucovina. Mizeria în Bucovina. Burdujeni (Cenzurată). Se ştie că, înainte de reocuparea Cernăuţilor de către ruşi, el fusese evacuat de către armata austro-ungară, care s-a retras spre Dorna-Vatra. Acum, nefiind împiedecaţi de nimeni, reocupă mai multe localităţi, ce mai erau în stăpânirea lor, şi anume: Strojineţ, Siret, Hliboka etc. În aceste localităţi, vine, ziua, câte o patrulă de cazaci, stă toată ziua şi, seara, se retrage. Populaţia bucovineană, îngrozită de barbariile comise de cazaci, încă din prima oară, îşi lasă avutul în părăsire şi se refugiază, unii pe lângă frontiera română, alţii în ţară, ori trec, prin Palanca, spre Viena. Zilnic trec prin gara locală sute de familii, care se găsesc într-o cumplită mizerie, căci în Bucovina e mare lipsă de alimente, iar din România nu-şi pot procura, deoarece nu li se permite de către funcţionarii vamali. Funcţionarii şi autorităţile din gară, văzând situaţia precară în care se găsesc aceşti nenorociţi, se poartă foarte amabil faţă de ei. În localitate s-a format un comitet de domnişoare, care, zilnic, sunt în gară, împărţind acestor prigoniţi de soartă ceai, pâine vin etc."[104].

„În jurul Cernăuţilor, luptele continuau, după ce ruşii, regrupaţi lângă Zalucze, au încercat să răzbată spre Noua Suliţă, dar, întâlnind trupe austro-ungare, au luat poziţii pe malul drept al Prutului, de unde au început să bombardeze capitala Bucovinei. Un atac al cazacilor dinspre Zucika (Jucica) a fost respins. Veştile despre sacrificii supreme pe câmpul de bătaie încep cu moartea unui ardelean, profesorul Alexandru Bogdan, care s-a prăbuşit la Zunina, în Galiţia, pe 2 noiembrie 1914, lovit de o grenadă, pe când îşi îndemna ostaşii la atac.

Până în 27 noiembrie, desele năvăliri ruseşti, dinspre Văşcăuţi pe Ceremuş, înspre Lencăuţi, Jucica şi Ţureni, prevesteau o nouă retragere austriacă, Tribunalul Ţării din Cernăuţi, condus de vicepreşedintele Dr. Vasile Iacubovici, fiind mutat, preventiv, la Suceava, unde şi-a reluat activitatea în 27 noiembrie, în vreme ce închisoarea Sucevei nu mai izbutea „să cuprindă poporul, adus cu sutele din părţile care fuseseră invadate de trupele ruseşti. Sunt, mare parte, ruteni, dar şi români, bărbaţi, femei şi copii din părţile Siretului, Storojineţului şi Cernăuţului, învinuiţi de a fi participat la jafurile întinse, făptuite de miliţia rusească"[105]. Jafurile însemnau, de fapt, iniţiative locale, care se vor perpetua pe toată perioada războiului, de cele mai multe ori fără nici o complicitate a miliţiei ruseşti. Sătenii ruteni, români şi lipoveni luau de prin conacele boiereşti tot ce se putea lua, de multe ori conduşi la pradă de primari, apoi puneau foc, fiind convinşi că barbaria va fi pusă pe seama ruşilor.

Un alt semn al previzibilei abandonări a Cernăuţilor o reprezenta deschiderea unei sucursale a Băncii Ţării la Vatra Dornei, ca urmare a deciziei luate de Mareşalul Bucovinei, baron A. Hurmuzachi, guvernatorul Meran poposind în Cernăuţi doar o foarte singură dată şi timp de numai două zile, cică luând „măsurile trebuincioase pentru îngrijirea oraşului cu alimente şi materiile de primă necesitate". Între timp, erau mobilizaţi, prin „Preaînalt apel la arme a tuturor gloatelor i. r. şi r, u.", cei născuţi între anii 1892-1895, deci tinerii cu vârste între 19 şi 22 de ani, care nu aveau nici o experienţă militară.

---

[103] *Românul*, IV, nr. 254, 18 noiembrie v. / 1 decembrie n. 1914, p. 2
[104] *Românul*, IV, nr. 259, 25 noiembrie v. / 8 decembrie n. 1914, p. 3
[105] *Viaţa Nouă*, III, nr. 148, 15 nov. n. 1914, p. 4

În 3 decembrie 1914, contele Meran, guvernator al Bucovinei, se afla la Vatra Dornei, de unde făcea un apel către cetăţeni pentru susţinerea „împrumutului de război austriac de 5 ½ % scutit de bir din anul 1914”, iar sublocotenentul Silviu Iliuţ primea Medalia de Aur pentru vitejie, iar alţi luptători români, precum caporalul Gavril Rotar, plutonierul de la secţia a IV-a mitraliere, Ioan Cocârlă, fruntaşul Grigore Pătrăucean, plutonierul Ioan Repta şi voluntarul George Rusu, erau onoraţi cu Medalia de Argint, clasa a II-a.

Între timp, deputatul Dr. Aurel Onciul lansa apelul, „adresat chiar ţăranilor români din Bucovina, ca să se întrunească, duminică, în 5 decembrie, la Suceava, în adunare ţărănească”, apel semnat şi de „George Hutu, gospodar şi primar al oraşului Câmpulung, Alexandru Buburuzan, gospodar în Mănăstirea Humorului şi fost deputat în Sfatul Ţării, Ştefan Forfotă, gospodar şi primar al oraşului Vatra Dornei, Ştefan Bârtoi, gospodar şi primar în Stroieşti, George Boncheş, gospodar în Vatra Dornei şi deputat în Sfatul Ţării, Zaharie Zub, gospodar în Horodnicul de Sus”, apel adresat Regelui României, căruia i se cerea să intre în război de partea Austro-Ungariei, precizându-se că „noi, ţăranii români din Bucovina, am fost şi rămânem pururea credincioşi împărăţiei”, spre finalul textului răspicându-se: „Poporul Român Bucovinean a dat până acum cu prisos dovadă că este „neclintit în credinţa sa cătră Împărăţie”, se luptă doară fiii acestui popor cu neasemuită vitejie pe câmpul de luptă şi mii de feciori de ai noştri au pornit de bună voie în război, ca să-şi verse sângele întru apărarea Patriei şi a Tronului”[106]. Istoriografia românească ulterioară avea să nege, ba chiar să băşcălizeze expresia majoritară a acestui apel, pe care faptele aveau să o tot confirme, duplicitatea bucovineană manifestându-se ceva mai târziu, atunci când Regatul României avea să recompenseze duplicitatea şi să ignore total eroismul faptic iredentist.

A doua năvală rusească pe „drumul pribegiei”

Ştirile lunii decembrie a anului 1914 vestesc sfârşitul reocupării Cernăuţilor, după patruzeci de zile, şi întoarcerea, pentru a doua oară, a ruşilor, populaţia din nordul Bucovinei plătind câte 20 de coroane, o sumă enormă pentru acele vremuri, pentru a ajunge la Suceava, iar de acolo, la nevoie, în Burdujeni. Peste zece mii de cernăuţeni se aflau, la 1 decembrie 1914, în Suceava şi în Iţcani, aşteptând, de la Bucureşti, permisiunea telegrafică de a intra în România. „Nenorociţii de bucovineni stau, în Suceava şi Iţcani, aproape muritori de foame. Copiii cer zadarnic mâncare, căci acolo e mizerie şi mare lipsă de alimente”, transmitea, în 16 noiembrie vechi, corespondentul sucevean secret al „Adevărului”, iar din Dorohoi veneau veşti asemănătoare.

În 1 decembrie 1914, o altă corespondenţă, sosită de la Mihăileni, confirma că „nenorocita populaţie a Cernăuţilor continuă drumul pribegiei”, drumul de la Cernăuţi la Siret lăsând „impresia unui lanţ mişcător, format din peste 6.000 de oameni, bărbaţi şi femei, bătrâni, care cu copii în braţe, care cu ce au putut lua din rămăşiţele gospodăriei lor, îndreptându-se, pe jos, spre localitatea unde ei cred să poată găsi salvarea din mizeria pe care au îndurat-o de atâta vreme… Ajunşi la Siret, nenorociţii au constatat că mizeria este departe de a lua sfârşit. Aici lipsesc alimentele, nefiind permis exportul, de la noi, în Austria. Frigul şi lipsa de hrană fac pe aceşti nenorociţi să plângă şi să ceară, în genunchi, ajutor pentru ei şi pentru copilaşii care tremură de frig şi abia mai pot îngăima vreo vorbă”.

Primăria din Mihăileni hotărâse să trimită, zilnic, la Siret, câte 500 de pâini, dar încă nu sosise aprobarea de la ministrul de finanţe Costinescu, din Bucureşti. „Întreaga populaţie

[106] *Viaţa Nouă*, III, nr. 149, 22 nov. n. 1914, p. 4

de la noi, cea creştină şi cea evreiască, a adunat zeci de pâini, pe care le oferă bieţilor oameni, deznădăjduiţi de atâtea suferinţe". Şi cum aprobarea ministrului Costinescu întârzia, la Bucureşti s-a deplasat Dr. Euseb Popovici, care a ţinut să spulbere suspiciunile din presă, în 4 decembrie 1914, cu care era privită sosirea sa la Bucureşti.

Profesorul sucevean Euseb Popovici, originar din Udeşti şi de o duplicitate exemplară, fusese acuzat, cu o zi înainte, că ar fi „un nou agent austriac" şi că, „în timpul din urmă, făcea pe inspectorul de la graniţa austriacă, lângă Burdujeni, denunţând guvernului austriac pe toţi românii bucovineni care treceau dincoace".

Ofensiva rusească asupra Bucovinei începuse, în 25 noiembrie 1914, cu un schimb de focuri violent între patrulele ruseşti şi austriece. În 26 noiembrie, sprijinite de un baraj de artilerie, trupele ruseşti au trecut Prutul, ocupând poziţii pe malul drept, luptele de avanposturi angajându-se în noaptea de 27 spre 28 noiembrie 1914, când austriecii s-au retras spre Franzenthal, iar de acolo, spre Sadagura, de unde se aşteptau la un atac, numai că atacul a venit de pe poziţiile proaspăt părăsite, obligându-i pe austrieci să se retragă spre Storojineţ. Renunţaseră la intenţia de a apăra Cernăuţii, pentru că îşi închipuiau că spre Cernăuţi se va îndrepta grosul armatei ruseşti. „Ruşii, informaţi de locul de refugiu al austriecilor, printr-o admirabilă şi abilă mişcare înconjurătoare, izbesc în flanc armata austriacă, pe care o decimează, luând mulţi prizonieri şi cauzându-le mari pierderi de material de război, morţi şi răniţi. Restul trupelor austriece începând fuga spre Dorna, ruşii au ocupat Cernăuţii, unde nu mai rămăseseră decât familiile săracilor şi majoritatea românilor, care-şi văd liniştiţi de treburile lor".

„Imediat după intrarea trupelor ruseşti în oraş şi mai înainte de a se organiza poliţia şi administraţia comunală, derbedeii şi oamenii fără căpătâi au început a jefui oraşul, distrugând vitrinele prăvăliilor", dar, în scurtă vreme, noul şef al poliţiei, Gherovsky, a făcut ordine, numindu-l primar interimar, până la sosirea avocatului Temistocle Bocancea, pe tânărul Hariuk, „ajutat de şase preoţi, ca consilieri, dintre care trei români", printre care Tarnavsky şi Şandru. Comandat al oraşului a fost numit locotenentul de cazaci Stanow, iar luni, 30 noiembrie 1914, „a sosit în Cernăuţi şi guvernatorul Evreinov, împreună cu un puternic detaşament de jandarmi", după care au fost stabilite garnizoanele şi patrulele – cele mai multe, pe drumul dintre Zurin şi Cernăuţi[107].

A doua zi, în 1 decembrie, acelaşi corespondent cernăuţean al „Adevărului", prezintă o altă realitate: „Totul e pustiu; pe stradă, nici picior de om, prăvăliile toate închise şi numai din când în când vezi apărând câte o patrulă de cazaci sau soldaţi, care, cu cizmele lor, lovesc pavajul, tulburând liniştea acestui oraş, ce pare că doarme de când îi lumea! Prăvăliile sunt toate închise. Proprietarii lor au fugit, lăsându-şi avutul în voia sorţii. Uniformitatea obloanelor de fier este întreruptă, din distanţă în distanţă, la prăvăliile de haine şi ceasornicării, sparte de mulţimea deznădăjduită".

Odată cu retragerea austriecilor, locuitorii mai cu stare încercaseră să părăsească Cernăuţii, dar au fost ajunşi de cazacii generalului Laurentieff şi ai colonelului Mihailovici Şehim şi readuşi, prin zăpadă, ger şi viscol, bătuţi cu cnuturile şi ameninţaţi tradiţional ruseşte: „Pohod na Sibir!". Războiul se târâse spre sudul Bucovinei, de unde expedia spre Cernăuţi răniţi şi convoaie de prizonieri, „care imediat sunt trimişi spre Noua Suliţă, urcaţi în trenuri şi expediaţi în fundul Rusiei"[108].

---

[107] *Adevărul*, 27, nr. 9950, sâmbătă, 22 noiembrie 1914, p. 4
[108] *Adevărul*, 27, nr. 9951, duminică, 23 noiembrie 1914, p. 4

În Bucovina, apăsa dureros sărăcia, iar în 11 decembrie 1914, după ce-i bătuseră pe imperiali la Rarancea, ruşii re-ocupau Cernăuţii. „De aici, ruşii au înaintat pe teritoriul cuprins între râurile Prut, Ceremuş şi Siret, concentrându-se, în mase considerabile, pe malul Prutului, la Zalaucea, în drept cu oraşul Sniatin, şi pe malul Siretului, la Berhomet şi Hliboca. Repetatele lor încercări de a înainta, de-a lungul poalelor Carpaţilor, în direcţia Seletin, spre a câştiga trecătorile peste Carpaţi, în Ungaria, au fost respinse, într-un şir de lupte sângeroase, în care au pierdut numeroşi prizonieri şi însemnat material de război"[109]. Lucrurile nu stăteau deloc aşa, ruşii pregătind un asalt, peste ape şi peste munţi, până în vecinătatea oraşului Vatra Dornei, în care sosise Arhiducele Moştenitor Carol Francisc Iosif, în 30 decembrie, pentru a primi raportul guvernatorului conte de Meran şi a colonelului Eduard Fischer, iar în dimineaţa zilei de 1 ianuarie 1915 începu, de la Câmpulung, o călătorie cu trenul spre Dărmăneşti (Hatna) şi Dorneşti (Hadicfalva), cu intenţia de a inspecta „toate staţiunile militare, înaintând, în urmă, până în tranşeele din faţa frontului duşman"[110]. S-a reîntors la Vatra Dornei, în 2 ianuarie, la timp retrăgându-se din faţa ofensivei ruseşti, care, practic, îi călca pe urme, ocupând întreaga Bucovină, inclusiv Suceava, Gura Humorului şi Câmpulungul.

Vizita arhiducelui, întâmpinat cu entuziasm patriotic exaltat, confirmat şi de Nicolae Iorga, îi oferă istoricului şansa de a face, în 14 decembrie 1915, pe baza realităţii, şi o profeţie despre recompensarea duplicităţii în viitoarea Românie Mare, care profeţie, cum era de aştepta, avea să se împlinească, după Unire:

„Noul şi neexperimentatul moştenitor al Coroanei habsburgice a vizitat Bucovina… „Naţionalistul" Dori Popovici, întors din Bucureşti, unde l-a chemat dorul de noi, a ars tămâia cea mai curată în căţuia de aur a guriţei sale, şi arhiducele a găsit că miroase bine. Chestie de nas! Va să zică, de acum să ne luăm orice gând din partea aceea. Nu ne vor „gospodarii" de la Câmpulung şi nici dl Dori Popovici… Dar se poate să intrăm. Atunci dau sigur următorul lucru: Părintele Repta n-o să binecuvânteze pe feciorii în uniforma României libere. Dar cel dintâi discurs o să-l ţină dl Dori Popovici, iar cele dintâi aclamaţii au să vină de la „gospodari". Şi mai garantez un lucru: că o să le primim şi o să le răsplătim"[111].

Ziarul „Viaţa Nouă" îşi suspendă activitatea, până prin mai 1915, odată cu noua contraofensivă austro-ungară, când avea să fie publicată şi povestea ocupării Sucevei, pe care v-am reprodus-o într-un capitol anterior, atunci când încă nu mă hotărâsem dacă voi reveni asupra „organului naţional" al lui Aurel Onciul, cu apariţii teoretice în zilele de joi şi duminică, pe parcursul anului 1914, şi cu apariţii duminicale, în 1915, redacţia rămânând preventiv în Suceava, Calea Francisc Iosif nr. 12 (actuala stradă Ştefan cel Mare). Încă din 1914, spre sfârşitul anului, redactor responsabil al gazetei a fost, în locul lui Ieremievici-Dubău, Ambrosie Popovici.

În timpul revenirii austriecilor în Cernăuţi, mulţi bucovineni au avut de suferit pentru colaborarea cu ruşii. „Adevărul" din 20 decembrie 1914 povesteşte despre cazurile din Cuciurul Mare, cauzate de împărţirea proprietăţilor boiereşti, odată cu venirea ruşilor. După întoarcerea austriecilor, aceştia „au început o goană turbată contra celor care au luat din hambarele boierului", inclusiv vornicul Damian, care a fost „ţinut în închisoare, împreună cu încă câţiva săteni, câteva zile, după care toţi, morţi de bătaie, au fost legaţi şi transportaţi la Cernăuţi şi, de aici, la Bistriţa". Un tânăr, care se afla la cosit, împreună cu tatăl său, a fost acuzat de spionaj, dar a fost salvat de soldatul Nazarie Ciobotaru, din Cuciurul Mare, care a depus mărturie favorabilă pentru ei.

---

[109] *Viaţa Nouă*, III, nr. 151, 20 dec. n. 1914, p. 4
[110] *Viaţa Nouă*, III, nr. 152, 27 dec. n. 1914, p. 1
[111] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, pp. 124, 125

La jumătatea lunii decembrie a anului 1914, armatele ruseşti ajunseseră la Cârlibaba şi se pregăteau să dea piept cu sutele de miliţieni austrieci din poziţiile fortificate „cu şanţuri, gropi de lup şi garduri de sârmă", dar fără tunuri, care le blocau drumul spre Ardeal. Deşi un ocol prin Vatra Dornei nu intra în vederile ruşilor, austriecii evacuau grăbiţi târguşorul de sub Ouşor, „temându-se să nu pună ruşii mâna pe cele 70 milioane numerar, luate din Suceava, din fondul mitropoliei româneşti"[112].

În după-amiaza zilei de 1 ianuarie 1915, după două lupte, în 31 decembrie, la Storojineţ şi la Rădăuţi, „primele patrule ruseşti şi-au făcut intrarea în Suceava, venind din direcţia Hatna şi luând drumul spre satele Costâna şi Mihoveni. În urma patrulelor, trupele ruseşti au cantonat în pădurea Costâna", iar sucevenii şi iţcănenii s-au refugiat în Burdujeni. În 2 ianuarie, pe la orele 14, 300 de ruşi au intrat în Suceava, ocupând oraşul. La pichetele de grăniceri ruse au fost instalaţi soldaţi basarabeni, care, „aflând că este teritoriul românesc, au salutat, retrăgându-se".

În Suceava, singurul om care s-a împotrivit ocupaţiei ruseşti a fost finanţul (vameşul) Hoffman, care a împuşcat doi cazaci. În schimbul de focuri care a urmat, a fost răniţi o femeie şi doi copii. Până spre seară, au sosit în Suceava numeroase trupe ruseşti de artilerie, urmărite discret, din beciuri, de către sucevenii înspăimântaţi. În aceeaşi zi, a fost ocupat, cu lupte nesemnificative, şi Câmpulungul Moldovenesc.

La gara Burdujeni, ticsită de refugiaţi, au fost aduse, de la Iţcani, 400 de vagoane şi 30 de locomotive, oamenii aşteptând aprobările refugierii în Ardeal, prin trecătoarea Palanca-Ghimeş.

Austriecii se regrupaseră pe culmile Mestecănişului, iar prin Cernăuţi „treceau interminabile convoaie de prizonieri". „Suceava a fost predată comandantului trupelor ruseşti la ora 4, de locţiitorul primarului, Voronca, care a ieşit în pragul primăriei (actualul Palat Administrativ – n.n.) cu un steag alb. Un număr de soldaţi şi un ofiţer rus au preluat, de îndată, primăria. Grosul trupelor ruseşti se găsesc, în acest moment (seara zilei de 2 ianuarie 1915 – n.n.), în satul Şcheia. Suceava şi Iţcani sunt ocupate de un singur regiment de cavalerie. Centrul oraşului Suceava, de la primărie, până la tribunal, este ocupat de cazaci. Cu ocuparea acestor două oraşe, întreaga Bucovină, până la Carpaţi, se găseşte sub stăpânirea armatelor ruseşti". Pentru că Burdujenii erau sufocaţi de refugiaţi, Direcţia Căilor Ferate nu a mai aşteptat aprobările de la Bucureşti, ci a permis formarea unor trenuri speciale pentru Palanca, primul dintre ele, format din şase vagoane de călători şi din şapte vagoane de marfă, plecând din gara Burdujeni la ora 20[113].

În zilele următoare, cavaleria rusească s-a îndreptat spre munţi (comandamentul rămăsese la Costâna), o primă confruntare armată având loc, în 5 ianuarie 1915, la Vama[114].

În presa bucovineană, ocuparea Sucevei de către ruşi este descrisă mai amănunţit, datorită calităţii de martor ocular al unor evenimente recente, pe care o avea naratorul:

„Pe la sfârşitul lunii lui decembrie (stil vechi n. n.), ruşii începuseră a înainta peste apa Siretului... Vineri, în ziua anului nou a bisericii apusene, pe la 12 ore din amiază, străbătu ca un fulger prin populaţiunea îngrozită a Sucevei vestea că drumul ce vine de la Iţcani este negru de căzăcime rusească. Era spaima care sporise şi însutise numărul. Nu erau decât 22 cazaci călări, care intrară, venind dinspre Hatna, în gara Iţcani. Un detaşament mic de patru

[112] *Adevărul*, 27, nr. 9961 din 3 decembrie 1914, p. 2
[113] *Adevărul*, 27, nr. 9980 din 22 decembrie 1914, p. 2
[114] *Adevărul*, 27, nr. 9983 din 25 decembrie 1914, p. 4

oameni pătrunse pe strada Burdujenilor, până la bariera frontierei române, şi unul dintre ei, cu glas brusc şi semeţ, se răsti la ostaşul român ce stătea de sentinelă la barieră, somându-l să nu lese populaţiunea austriacă să se refugieze pe teritoriul românesc.

Ostaşul român, un fecior zdravăn şi isteţ, ridică puşca şi-l invită pe rusul îngâmfat, cu un gest hotărât, să-şi caute de treabă şi să-şi păzească frontiera dacă poate. Ruşii, cam zăpăciţi de această întâmpinare puţin prietenoasă, n-au mai lungit vorba şi s-au cam dus.

Patrula întreagă de 22 cazaci se concentra, peste scurt (timp), la capătul podului ce duce la Suceava, făcând pregătirile de precauţiune pentru a putea trece fără primejdie. Ei trimiseră înainte, mai întâi, pe un lipovan şi, după ce acesta trecuse fără primejdie, urmară şi ei şi o luară, cotind la dreapta din strada principală, pe drumuşorul ce duce spre Şcheia, pe sub poalele dealului pe care este clădită Zamca.

Cam pe aceeaşi vreme, sosiseră la Şcheia, venind din spre Costâna şi Mihoveni, 600 de cazaci călări, în frunte cu polcovnicul Syczen. Mişcările călărimii se puteau bine urmări de pe dealul Zamcei.

Această megieşie atât de apropiată cu groaznicul duşman a pricinuit o nouă şi cuprinzătoare bejenire a populaţiei oraşului. Cu două zile mai înainte, părăsiseră oraşul autorităţile şi toţi câţi credeau a fi mai de seamă expuşi primejdiei de a fi luaţi chezaşi pentru Dumnezeu mai ştie ce fel de bănuieli. De astă dată, a părăsit oraşul îndeosebi cetăţenimea evreiască, tăbărând la frontiera românească în punctul Burdujeni. Autorităţile româneşti de la frontieră, cu toată rigoarea dispoziţiunilor privitoare la trecerea frontierei, au îngăduit tuturor refugiaţilor, fără deosebire, intrarea în ţară şi, pentru acest act de curată umanitate, au dobândit un titlu de bine meritată recunoştinţă din partea populaţiei neromâneşti din Bucovina.

Sâmbătă, în 2 ianuarie 1915, dimineaţa, populaţiunea părea liniştită. Îşi făcuse loc încredinţarea că Ruşii nu vor mai intra în oraş, căci ei, în seara de vineri spre sâmbătă, părăsiseră Şcheia şi se pierduseră în direcţia pădurii Costânei.

Pe la ora 1, după amiază, pe când, din fericire, stradele erau goale de lume, ne-am trezit, deodată, cu o ploaie de gloanţe în mijlocul oraşului. Gloanţele vâjâiau din ce în ce mai des şi, din când în când, se auzea bubuit de tun, care făcea să te crezi în mijlocul fierberii unui câmp de luptă. Se puteau lesne distinge exploziile puştilor noastre, cu sunetul lor plin, de cele ruseşti, care spintecau aerul cu sunet lung, şuierător. Armele austriece amuţiră peste scurt (timp), după 30-40 de împuşcături, şi urmă, apoi, un ropot des de proiectile ruseşti, până ce, în urmă, cam după 10 minute, încetară şi aceste.

Ce s-a fost întâmplat?

Vreo câţiva finanţi şi jandarmi de-ai noştri, risipiţi de corpurile lor, auzind de înaintarea ruşilor, avusese inspiraţia să se ascundă în casele de-a lungul străzii principale, începând de la curmezişul străzii Cutului şi până la biserica Catolică, al cărei turn de clopote se părea a fi un admirabil punct de observare şi de atac. Ei întâmpinară cu salve cea dintâi patrulă rusească. Unul dintre cazaci fu lovit de moarte şi calul său rănit şi el la ureche, o luă în fugă mare în jos pe calea principală. Al doilea cazac dispăru cu cal cu tot.

Grosul armatei, care urma, auzind împuşcăturile, porni şi ea a da foc în toate direcţiunile, începând de la podul Arenilor şi urmând, fără încetare, până în dreptul primăriei (actualul Palat Administrativ – n. n.).

Altă coloană de cazaci o luă pe strada Fălticenilor (Mihai Viteazul – n.n.), dând necontenit salve, până ce ajunseră în strada principală. Atunci, primarul oraşului, inginerul Fuchs, cuprins de spaimă şi de groază, părăsi oraşul, uitând de datorie şi de sărbătoreasca juruinţă de a nu lipsi de la locul său. A fost poate numai bunul Dumnezeu care a avut milă de acest oraş şi a ferit urgia ce începuse a se prăbuşi asupra lui.

Avocatul Dr. Samuil Isopescul, aflându-se pe stradă, în dreptul bisericii catolice, pe timpul înaintării ruşilor, se feri înspre palatul primăriei de ploaia gloanţelor şi avu prezenţa de

spirit de a lua asupra-şi rolul greu şi ingrat de a parlamenta, în numele oraşului, cu ruşii, turbaţi de furie din pricina puţin ospitalierei întâmpinări ce li s-a făcut. A improvizat, în grabă, un steag alb, s-a urcat în trăsură, cu sergentul Niga, care, după fuga primarului, rămăsese în acest moment a fi unicul reprezentant al puterii autonome comunale, şi amândoi porniră spre Areni, de unde avea să vină în urma armatei colonelului comandant.

L-au întâmpinat în numele oraşului, rugându-l de scut şi cruţare. Colonelul, care nu era în cunoştinţă despre cele întâmplate, se dădu jos de pe cal, sui în trăsură cu dl. Isopescul şi împreună porniră către oraş.

În apropierea tribunalului, se auzi un zgomot înăduşit de voci, care strigau neîncetat în limba ruteană:

– Veniţi şi ne mântuiţi! Voi sunteţi mântuitorii noştri, pentru voi suferim chinurile temniţei!

Erau bieţii ţărani ruteni din părţile Siretului şi ale Hlibocei, care, de luni de zile, zăceau întemniţaţi, bănuiţi şi denunţaţi fiind că ar fi participat, alăturea cu ruşii, la jafurile în contra ovreilor şi a marilor proprietari.

Colonelul, însoţit de ofiţerii săi şi de doctorul Isopescul, urcă scările tribunalului şi, ajungând la etajul III, unde sunt celulele pentru penitenţiari, fu întâmpinat cu un urlet sălbatec de bucurie din partea celor întemniţaţi, care se grăbiseră să spargă uşile grele şi ferecate. Fură reţinuţi numai cei vinovaţi de omor; şi toţi ceilalţi, peste două sute, fură eliberaţi. Câţiva dintre ei s-au folosit de libertatea neaşteptată şi, în vreme de noapte, au spart şi au jefuit unele locuinţe din Suceava, despăgubindu-se, se vede că pe această cale, pentru necazurile ce au fost îndurat.

În vremea aceasta, cazacii, în mulţime de două sotnii, descălecară şi se înşirară înaintea primăriei, de-a lungul străzii principale. Cazacii, cu priviri crunte, cu cuşme mari şi miţoase, cu iataganele lungi la brâu, erau un aspect îngrozitor, dară totodată şi neobişnuit de atrăgător. Populaţia Sucevei, curioasă ca şi pretutindeni, uită într-o clipă de frică şi de groază şi umplu strada şi parcul larg din preajma primăriei.

Colonelul, sosind la primărie şi aflând de cele întâmplate, fu cuprins de o furie turbată. El declară că va da foc oraşului şi că-l va prăpădi, dacă, până într-un ceas, nu va fi de faţă cazacul omorât şi acela care 1-a omorât.

S-au împrăştiat cete de cazaci să facă cercetare, spre a le da de urmă. Au năvălit prin case, au lovit cu stratul puştii, au biciuit cu nagaica, au furat şi jefuit, însă cazacul omorât nu era nicăieri.

Trecu un ceas de groază. Comandantul, în mânia-i nepotolită, dădu ordin să se dea foc oraşului. Se făcu începutul cu edificiul cel mai apropiat, casa proprietarului Barber. Harnicii cazaci intrară în ea, aruncând mai multe bombe incendiare, şi, într-o clipă, interiorul edificiului era cuprins de flăcări. Comandantul, în extaz de furie şi de nerăbdare, dădu zor. Atunci, ofiţerii, cu lovituri de nagaică, îi grăbiră pe cazaci să spargă cu bolovani ferestrele edificiului, ca focul mistuitor, hrănit de curent, să-şi isprăvească opera nimicitoare.

Bietul reprezentant provizoriu al oraşului, doctorul Samuil Isopescul, căzu în genunchi înaintea comandantului, implorându-l de milă. În acest moment, sosi vrednicul paroh al oraşului, părintele exarh Mihai Sârbu, care reuşi, împreună cu d-nul Isopescul, să îmblânzească furia comandantului, făcându-l să înţeleagă că nimicirea oraşului prin foc ar fi cea mai mare urgie pentru populaţiunea creştinească, nevinovată şi, de aceea, neresponsabilă pentru cele întâmplate.

Comandantul Syczen (Şîşkin) se îmblânzi, în sfârşit, şi îngădui să se stingă incendiul care luase dimensiuni îngrijitoare. Era pe la 5 ore, când comandantul ordonă ca să vestească populaţiuni că, a doua zi, duminecă, la 8 ore dimineaţa, se va bombarda şi nimici întreg oraşul dacă, până atunci, nu i se vor preda cazacul, pe care-l credea omorât, şi pe acela care l-a omorât. Mai impuse, apoi, o contribuţie de 10.000 coroane, 600 pâini, 250 kg de zahăr, 10 kg

de ceai, 6 kg de vaselină şi ceru ca, a doua zi, să fie întâmpinat de reprezentanţii oraşului, cu un steag alb de mătase, pe care să fie inscripţia românească „Suceava". Apoi, cazacii încălecară şi ieşiră cu toţii din oraş, retrăgându-se în cartierul lor, de la Şcheia.

Între cei ce refuzaseră de a se refugia din oraş era şi deputatul d. Dr. Euseb Popovici, care făgăduise cetăţenilor săi că nu-i va părăsi în aceste momente grele. Aflând deputatul Popovici despre cele întâmplate, prevăzu primejdia ce ameninţa oraşul şi luă asupra-şi sarcina grea de a pregăti totul ce e posibil pentru a delătura dezastrul ce părea inevitabil. El întruni, în grabă, pe puţinii consilieri comunali care se mai aflau în oraş. Aceştia încredinţară consilierului Voronca cârma oraşului, de astă dată atât de grea şi atât de puţin ademenitoare, şi hotărâră ca, a doua zi, dimineaţă, reprezentantul oraşului, întovărăşit de parohul Sârbu şi de deputatul Popovici, să se prezinte la 6 ore în cartierul general al cazacilor, în Şcheia, spre a solicita, în numele oraşului, milă şi cruţare.

Iată ce ne împărtăşeşte deputatul Popovici despre această interesantă expediţiune:

„La orele 5, am fost gata de plecare. Afară, întuneric, ceaţă şi rece. Nicicând nu mi s-a părut o cale atât de grea. Eram pregătit că vom fi insultaţi şi trataţi cu brutalitate; însă conştiinţa că este pusă în cumpănă soarta Sucevei oţeleşte puterile, calmează nervii şi umple sufletul cu un sentiment de hotărâre şi paşnică resemnare. Sosesc trăsurile. Iau loc în trăsura dintâi, împreună cu parohul Sârbu, un credincios prieten din copilărie, cu care împreună am petrecut multe clipe bune şi grele.

– Greu ţi-a merge, părinte Mihai!, i-am zis cam în glumă, dar şi cam în serios.

– Ce-o vrea Dumnezeu!, mi-a răspuns şi am pornit amândoi tăcuţi, în capră cu vizitiul şi cu sergentul Niga, care ţinea în mână flamura albă de mătase, ce fâlfâia cu un zgomot sfâşietor în vântul de gheaţă al dimineţii.

În trăsura a doua, ne urmă noul primar al oraşului (Voronca), însoţit de lipovanul Nichitovici, un bărbat isteţ şi cuminte, care avea să ne servească drept tălmaci. Când am cârmit de pe şoseaua principală, în drumul care duce la Şcheia, amurgul dimineţii începu a se lumina. De-a lungul drumului, erau înşirate santinele de cazaci, care salutau milităreşte, văzând cavalcada cu stindardul păcii.

În fund, pe la casele din marginea satului, se zăreau cai căzăceşti legaţi de garduri şi cazaci cari îşi terminau toaleta şi aşezau şeile.

Am intrat în curtea boierului Aritonovici. Pe sub molizii crenguroşi, din întinsa grădină erau adăpostiţi caii frumoşi ai ofiţerilor şi mulţimea de cazaci, care se mişca în tăcere; înveliţi în mantalele lor lungi şi mohorâte, dădeau întregului un aspect neobişnuit şi straniu.

Furăm întâmpinaţi de un ofiţer mai în vârstă, înalt şi spătos, cu o barbă sură bine îngrijită, cu ochi vioi şi blânzi, care parcă înviorau faţa cu trăsăturile ei energice de păreau săpate în marmoră. El ne conduse în sala castelului şi ne invită să aşteptăm puţine momente, până va sosi polcovnicul. Peste 20 de minute, acesta intră şi părea satisfăcut să ne vadă atât de timpuriu în cartierul său.

Colonelul Syczen (Şîşkin) e un bărbat de statură mijlocie, în vârstă cam de 60 de ani. Înfăţişarea şi gesturile sunt distinse. Trăsăturile feţei sale vorbesc de oboseală şi în privirile lui pare că ceteşti o jalnică melancolie, prevestitoare a apropiatului sfârşit ce l-a aflat pe câmpul sângeros de luptă din preajma Mestecănişului.

El ne-a întins fiecăruia mâna cu prietenie şi, după ce a ascultat rugămintea ce i-am făcut, a răspuns cu blândeţe, însă totodată cu amărăciune, că este adânc indignat de întâmpinarea ce s-a făcut ostaşilor săi, întâmpinare care loveşte în cel mai elementar principiu al umanităţii şi dreptului internaţional, că este însă convins că populaţiunea creştină din Suceava nu are nici o vină. El declară, apoi, că este hotărât să cruţe oraşul, în care nu a mai rămas decât populaţie creştină, că renunţă la contribuţia de 10.000 coroane şi, în urmă, ne provoacă să dispunem să se tragă clopotele, ca populaţia creştină să se poată închina după

cuviinţă şi după legea strămoşească, ca să poată dobândi ajutorul şi îndurarea lui Dumnezeu în aceste vremuri de grea cumpănă.

Ieşind din castel, ne-a însoţit până la trăsură un tânăr şi chipeş locotenent siberian, care mi-a zis, la despărţire, într-o nemţească cam scrântită:

– Auf Wiedersehen in Budapest!

Aveam deplină nădejde că nu ne vom întâlni la Budapesta, cel puţin nu în gândul inimosului cazac.

Erau 8 ore când delegaţiunea s-a întors în oraş. Strada principală era înţesată de lume, care aştepta cu nerăbdare să audă ce soartă li se pregăteşte. Inimile se liniştiră, pentru a fi cuprinse, peste scurt timp, de grija şi groaza zilelor ce aveau să vină.

După 8 ore, sosi şi polcovnicul în oraş, însoţit numai de adjutantul său.

În strada principală, se întreţinu cu lumea adunată şi o îndemnă să fie liniştită, să-şi păstreze însă bine banii şi odoarele, căci bravii săi cazaci au totdeauna nepotolită poftă de asemenea lucruri. S-a oprit, apoi, dinaintea primăriei şi a fost surprins a nu-l afla pe doctorul Isopescul, precum le fusese vorba cu o zi mai înainte. Bravul salvator al oraşului (Samuil Isopescul), îngrozit de cele întâmplate şi de chinurile ce le suferise familia sa, se hotărâse să renunţe la cinstea acestei întâlniri şi părăsise, cu ai săi, oraşul în puterea nopţii”[115].

1914, în sinteză: Isprăvile ruşilor în Bucovina

O interesantă sinteză, „Note din Bucovina / Cum s-a făcut ocupaţiunea rusă”, publicată în numărul din 8 ianuarie 1915 al ziarului „Adevărul”, reverberează în sufletul meu drept atenţionare: „Ai grijă de iarba pe care calci, sub ea clocoteşte sângele antecesorilor!”. Sinteza este semnată cu un pseudonim, „Ignotus”, şi foloseşte datele calendarului vechi (am realizat transcripţia în noul calendar):

„Acceleratul de Bucureşti intră, pufnind, cu o oră întârziere, în gara Burdujeni. Înaintea mea, pe colina din faţă, se desfăşoară Suceava. Deasupra caselor de rând, se ridică turlele bisericilor şi ale edificiilor publice. Ajuns în Burdujeni, deşi nu eşti încă pe câmpul de luptă, ai intrat în zone de operaţiuni. Pe aici s-a scurs, de la jumătatea lui octombrie 1914, când cu prima ofensivă a ruşilor spre sudul Bucovinei, miile de refugiaţi spre Ungaria şi oraşele din Austria. Îmi aduc aminte de lagărul de refugiaţi, ce se formase la Burdujeni, în drama evacuării pripite a Bucovinei de sud, când o mare parte a populaţiei din Galiţia şi din nordul Bucovinei, îngrămădită în Vatra Dornei, Câmpulung, Humor şi Suceava, a fost silită să treacă frontiera de la Burdujeni.

Când, mai târziu, ruşii, în urma ofensivei germanilor la Varşovia, s-au retras din Bucovina, părăsind şi Cernăuţii, aceeaşi mulţime a alergat, prin Burdujeni, spre căminele lor, pentru ca, în urma bombardării Cernăuţilor de către ruşi, după o şedere de câteva zile, să fugă, iarăşi, peste graniţă. Cu ocazia înaintării ruşilor spre sudul Bucovinei, Burdujenii au devenit, iarăşi, ţinta către care s-au îndreptat miile de refugiaţi. În curs de o săptămână şi mai bine, s-au scurs, prin gara Burdujeni, mii de refugiaţi, care, în vagoane speciale, au fost trimişi spre Palanca. Pe timpul ultimei evacuări a Bucovinei, se stabiliseră în Burdujeni mii de oameni, în mare parte evrei, care aşteptau desfăşurarea evenimentelor, în speranţa de a se putea înapoia pe la vetrele lor. Poliţia, în urma ordinelor primite de la centru, a silit populaţia refugiată la Burdujeni sau să continue călătoria spre graniţa austriacă, sau să treacă înapoi, peste graniţă. Cei mai mulţi s-au îndreptat spre Palanca, o parte mică s-a întors la Suceava, Iţcani şi alte localităţi din apropiere, de unde se refugiaseră.

[115] *Viaţa Nouă*, anul III, nr. 153, 30 mai 1915, pp. 1-4

În prezent, nu se află în Burdujeni decât familii române din comunele învecinate, care s-au stabilit aici. Burdujenii mai au încă un fel de muşterii, nostimi în felul lor: sunt o seamă de locuitori din Suceava şi Iţcani, care dorm în Burdujeni, iar peste zi se duc acasă.

*

După recuperarea Cernăuţilor, ruşii au înaintat până la linia Siretului, linie care a fost ocupată de dânşii la prima înaintare. Deoarece, la prima ocupare, ruşii n-au trecut aproape deloc peste această linie – se zice că, din condescendenţă pentru România, teritoriul din susul acestei linii fiind aproape compact românesc – se credea că şi de astă dată ruşii vor sta pe loc, cu atât mai mult că şi frontul lor din Polonia era ţinut pe loc.

În dosul acestei linii, austriecii înfiripaseră un început de viaţă normală. Toate autorităţile erau la locul lor, şcolile primare şi cele secundare deschiseră cursurile; se credea că iarna va trece fără turburare.

Ofensiva rusească a venit în totul pe neaşteptate. Ea a început de-a lungul întregului front, de la Siret, în graniţa românească, şi până în munţi, la Seletin. Ruşii, dispunând de forţe superioare, au respins pe austrieci fără greutate. Trupele de apărare, compuse din Landsturm (glotaşii), din jandarmi, finanţeri, legionari români şi jungschultzen (un corp de voluntari, organizaţi milităreşte), au fost risipite, făcute prizoniere sau măcelărite.

Ruşii au ocupat Siretul, care era apărat de vreo 200 de miliţieni, pe când poporul credea că, acolo, era concentrată o armată de 20.000 de soldaţi, şi au bombardat Rădăuţii, de pe înălţimile de la Frătăuţul Nou (Vulea) şi de pe Dealul Crucii (între Hadikfalva, adică Dorneşti, şi Rădăuţi). Înaintarea ruşilor s-a făcut aşa de repede şi pe neaşteptate, încât aproape toate autorităţile au fost surprinse. Elevii şcolilor primare şi secundare erau în sălile de curs, când cazacii şi-au făcut apariţia în oraş.

Punând stăpânire pe oraş, cazacii, în primul moment, s-au dedat la prădăciuni, de pe urma cărora au avut de suferit câteva persoane. Prădăciunile au fost curmate pe loc şi liniştea restabilită.

De Crăciun, cazacii au organizat o petrecere, în casele lui Fuchs (Leo Fuchs, inginer constructor, pe atunci primar al Sucevei, care fugise în Burdujeni – n.n.), la care au participat şi câţiva funcţionari din Burdujeni, pe care curiozitatea îi adusese la Suceava. S-a toastat pentru ţar şi rege şi s-au tras focuri de puşcă în tavan, aşa că tot tavanul a rămas găurit.

După ce s-a aşezat o mică garnizoană, cu un comandant, care e un căpitan, grosul armatei s-a îndreptat spre munţi, peste Marginea, Solca. Numai prin Rădăuţi au trecut, în primele zile ale ocupaţiei, 20.000 soldaţi şi vreo 40 tunuri.

Trupele care operaseră în regiunea Siretului şi o parte din cele de la Rădăuţi s-au îndreptat, apoi, spre Suceava. Trupele austriece trebuiau să le reziste pe o linie de apărare, care se întindea de la satul Grăniceşti, peste localitatea numită Brahoaia, spre Mitocul Rădăuţului. Pe această linie, care închidea drumul de la Siret şi de la Rădăuţi, erau aruncate tranşee. Dar împotrivirea a fost scurtă: trupele austriece s-au retras spre Iţcani, unde un grup de 40 de oameni primi ordin, de la colonelul Fischer, să se opună; rezistenţă inutilă.

Retragerea acestor trupe spre Suceava, între ei şi legionarii români, şi halul în care se aflau au provocat mila şi compătimirea tuturor celor care i-au văzut.

Ruşii, ajungând la Hatna (Dărmăneşti – n.n.), n-au continuat drumul spre Iţcani, ci au trecut apa Sucevei, la Rădăuţi, unde au surprins un tren austriac, care, în cea mai mare linişte, îşi urma calea spre munţi.

Funcţionarii din Iţcani, neavând nici o ştire despre înaintarea ruşilor, au fost dat drumul trenului în mod normal. Cazacii au atacat trenul cu focuri de puşcă, dar maşinistul a avut prezenţa de spirit ca să fugă, cu trenul, înapoi, la Iţcani. Abia acum au prins de veste cei din Iţcani şi au trecut, în grabă, maşinile din staţie, vreo şase la număr, şi 400 de vagoane, peste graniţă, la Burdujeni.

Ruşii au intrat în Suceava sâmbătă, 2 ianuarie 1915, pe la orele 2 p. m., apărând, de odată, din mai multe părţi. Câţiva din cazaci, înaintând, până la graniţa românească, au fost somaţi de grăniceri să se retragă, ceea ce s-a şi întâmplat. Populaţia din Suceava a rămas, în mare parte, liniştită. Pe când cazacii înaintau pe strada principală, un finanţ, Hoffmann, a tras asupra lor, dintr-o casă. Această încercare nebunească putea deveni fatală pentru suceveni şi n-avea nici o explicaţie rezonabilă. Un zvon, care se menţine şi se colportează de oameni cu vază, afirmă că finanţul a tras la ordinul colonelului Fischer, care voia, astfel, să provoace în Suceava, la graniţa românească, un măcel, ca să se convingă opinia publică despre isprăvile ruşilor în Bucovina.

Acelaşi finanţ, retrăgându-se în turnul primăriei (actualul Palat Administrativ – n.n.), avea intenţia să tragă asupra comandantului cazacilor, pe când acesta discuta cu primarul Voronca (interimar, după fuga lui Leo Fuchs la Burdujeni – n.n.) şi cu poliţaiul oraşului predarea. Un pompier l-a împiedicat pe finanţ în executarea planului. Cazacii, amărâţi de încercarea finanţului, puseseră foc casei lui Barber, din care presupuneau că s-a tras, şi aveau să aprindă oraşul, dacă nu intervenea avocatul Samuil Isopescul, preoţii Tarangul şi Sârbu. Rugăminţilor acestora cedă comandantul şi asigură populaţia că poate să stea liniştită, că nu se va întâmpla nimica.

*

Frica de cazaci a dat loc la multe scene hazlii. În multe case, era aşezate pe masă un crucifix şi lumini aprinse, alături de pâine, slănină, tutun, rachiu şi câteva bancnote; în fereastră, icoane sfinte, iar locuitorii casei, în genunchi, citeau rugăciuni din cărţi. Nu s-a semnalat, însă, nici un furt, violenţă sau siluire. Şi azi, după aproape două săptămâni de la intrarea lor în Suceava, n-am auzit pe nimeni plângându-se că ar fi avut de suferit ceva, pe urma ruşilor. Numai câţiva reclamagii, cărora se pare că nu le convine ordinea ce domneşte şi ar vrea să treacă de martiri, răspândesc, cu sistem, fel de fel de ştiri mincinoase.

Totuşi, panica era mare şi o parte a populaţiei fugi, noaptea, târziu, parte peste carieră, parte peste gârla Sucevei. După ocuparea Sucevei, grosul armatei se retrase la Şcheia, iar în Suceava a rămas numai un detaşament de 18 cazaci, sub comanda unui caporal. Cazacii se instalaseră la poştă şi la primărie, iar comandantul, în casele fostului primar Fuchs, refugiat, peste drum de prefectură (actualul Muzeu al Bucovinei – n. n.). Câteva zile după ocupare, au sosit 250 infanterişti, în mare parte glotaşi, între ei şi basarabeni, comandaţi de un maior, care au ocupat Suceava. Poliţia se face de Burgerwehr (garda civică), care poartă ca insigne, la braţ, culorile Bucovinei (roş-albastru). Administraţia comunală o conduce ajutorul de primar Voronca.

S-au refugiat aproape numai evrei, din care mulţi s-au întors, şi câţiva funcţionari străini, între care se află şi şefii autorităţilor; dintre români, nu s-a refugiat aproape nimeni.

În Iţcani, cazacii au deschis depozitul de făină al lui Helimann şi au împărţit făină la ţărani.

Satele din josul Sucevei, cuprinse în colţul ce intră în pământul României, ca Lisaura, Tişăiţi, Bosanci, Udeşti, Chilişeni, n-au fost cercetate de cazaci.

*

După ocuparea Sucevei, ruşii s-au îndreptat spre munţi. După ciocniri neînsemnate la Cacica şi Ilişeşti, au ocupat Humorul şi, înaintând pe valea Moldovei, au ocupat Câmpulungul. Ajunse la întăriturile de la Mestecăniş, avanposturile ruseşti au fost respinse, un general şi mai mulţi ofiţeri, ce erau într-un automobil, au fost loviţi de un şrapnel şi au murit.

În zilele din urmă, au trecut, pe toate drumurile ce duc la Mestecăniş, trupe ruseşti, în număr considerabil, şi artilerie grea.

Călătorii veniţi din Ungaria povestesc că comunicaţia, în Ungaria, se face cu mare greutate, deoarece ungurii transportă trupe la graniţa Bucovinei, ca să împiedice invazia ruşilor pe la Bistriţa.

În zilele din urmă, operaţiunile au stagnat; ruşii se vede că aşteaptă întăriri, ca să dea un asalt asupra Mestecănişului. În districtele ocupate de ruşi, pe la Siret, Rădăuţi şi Suceava, e linişte completă. De nicăieri nu se vesteşte că ruşii ar face stricăciuni. Populaţia fiind, însă, lipsită de alimente şi tăiată de orice comunicaţie, vine, din părţile cele mai depărtate, la graniţa României, la Burdujeni, Mihăileni şi Mamorniţa, să cumpere făină, ziare, să dea şi să ia scrisori. Ziarele române, care, pe vremea austriecilor, treceau graniţa numai ascunse în corespondenţa doamnelor, acum, afară de „Ziua", care se împărţea soldaţilor în mii de exemplare, şi „Bukarester Tagblatt", trec libere, în sute de exemplare. La librăria „Şcoala Română" din Suceava, se pot cumpăra toate jurnalele din Capitală. Românii citesc „Dimineaţa", „Adevărul", „Universul" şi „Viitorul", străinii n-au încredere decât în „Ziua" şi „Bukarester Tagblatt". Pe drum, de la Burdujeni, întâlneşti sute de ţărani, citind jurnalele româneşti.

Populaţia română din Bucovina, ajunsă în această stare tristă, când nu are de unde să se aprovizioneze şi pe unde îşi îngriji corespondenţa, merită tot sprijinul autorităţilor române, Credem a şti că autorităţile centrale au şi dat ordine în direcţia aceasta, deoarece, în punctele de trecere, nu se prea observă aceste ordine; aici domneşte bunul plac şi protecţia. Se găsesc şi oameni destul de lipsiţi de inimă, care să-i primească pe aceşti nenorociţi cu înjurături şi lovituri. Am văzut doamne din societate, romînce, soţii de profesori şi de judecători, ai căror bărbaţi sunt plecaţi pe câmpul de luptă, care au stat, ceasuri întregi, în zăpadă şi cu lacrimi în ochi îşi exasperează graţia de a merge până în gara Burdujeni, unde au de primit sau de dat o scrisoare.

Aceste lucruri, de o gravitate excepţională pentru formarea judecăţii publicului bucovinean, au fost semnalate într-o corespondenţă a „Dimineţii". Aşteptăm să vedem ce întorsătură vor lua lucrurile, căci suntem gata să revenim cu amănunte şi nume, culese la faţa locului.

*

Marţi, în 12 ianuarie 1915. Unul dintre fraţi Gerowski, locotenent în armata rusă, însoţit de mai mulţi ofiţeri ruşi, a vizitat, într-un automobil, Suceava, Iţcanii şi alte localităţi, îndreptându-se spre munte.

De la munte, pătrund numai zvonuri, care nu pot fi controlate.

Încheiem cu două episoade: În ziua Anului Nou, soldaţii ruşi, aflători în Suceava, au participat la serviciul divin şi, tocmai când s-a terminat serviciul, au sosit la Suceava mai multe căruţe, cu cojoace căzăceşti, pline de sângele de sângele soldaţilor căzuţi în încăierările de la Mestecăniş. Soldaţii, care sunt din guvernamentele Lublin şi Charkow, au lăcrimat cu amar, gândindu-se la soarta lor şi la cei rămaşi acasă. Publicul care era de faţă a rămas adânc impresionat de durerea soldaţilor.

Tot în ziua Anului Nou, în restaurantul gării din Burdujeni, funcţionarii gării serbau înnoirea anului, la un pahar de vin. Între ei, şi câţiva funcţionari austrieci, refugiaţi. La un moment dat, un funcţionar ridică un inimos toast pentru **unirea tuturor românilor şi pentru cucerirea Transilvaniei**.

Toţi ridicară paharele şi ciocniră, între cei dintâi, austriecii!

În acceleratul de Bucureşti, un vechi director al unei şcoli secundare îmi povesteşte cum a trăit, 7 săptămâni, sub ruşi, în Cernăuţi, şi cum erau să-l prindă, în Rădăuţi, în sala de curs.

Cele din urmă case din Suceava îmi trimit salutul lor. / **Ignotus**"[116].

---

[116] *Adevărul*, 28, nr. 9994, 8 ianuarie 1915, p. 3

„Bucovina e un cimitir şi o ruină în atâtea din cele mai frumoase părţi ale ei. Au fost austriecii, apoi ruşii, apoi austriecii, din nou, până au venit iarăşi ruşii… Dar iată că şi în Bucovina s-a găsit cineva, un om care nu era un străin, pentru a spune că, după fuga cătanelor, opera de apărare trebuie urmată de oricine: bărbat, femeie, copil. Şi s-a aţâţat la luptă bietul ţăran flămând, care plângea după copiii săi, smulşi pentru Împăratul, i s-a pus o armă în mână şi l-au aşezat de pândă, la trecători. Când va trece rusul, să tragă!

Şi aşa au făcut. Câţiva ruşi nu se vor mai întoarce acasă. Dar sute de ţărani, franctitori moldoveni ai lui Francisc Iosif I, atârnă de crăcile pomilor goi, în mijlocul satelor îngrozite”[117].

Oraşul voievozilor, Suceava

„Oraşul cel mai estic al monarhiei noastre a fost, odată, capitala Moldovei şi păstrează încă urme interesante ale trecutului său mare. Şi acest oraş fu încercat de invazia rusească, la începutul anului 1915, din fericire, numai puţin timp. De grija acesteia, la începutul războiului, moaştele Sfântului Ioan cel Nou, care fac din Suceava locul cel mai vestit de peregrinaj al răsăritului, s-au transportat la Viena, unde le-a luat în primire capela românească din Lowelstrasse.

*

Mănăstirea sfântului George se află la marginea dinspre răsărit a Sucevei, vechea reşedinţă a voievozilor moldoveni. Dinapoia grădinii mănăstirii, e, îndată, o râpă prăpăstioasă, croită de pârâul Cacainei (în original: Kogaina – n. Victor Morariu), care se umflă după fiecare furtună, devenind un râu turbat. Printre coastele ei repezi grăbeşte pârăul iute spre revărsarea sa în apa Sucevei. Dincolo de râpă, se ridică înălţimea pleşuvă a Tătăraşilor. Aspră şi dârză, se vâră ca un pinten în unghiul dintre pârâu şi râu, purtând, în punctul său cel mai înalt, ruina Cetăţii voievozilor. Aceasta era, pe vremuri, cea mai tare din cele trei întărituri nebiruite, care scuteau Moldova.

Dealul Cetăţii predomneşte valea întreagă, până departe, în sus şi în jos. Întinsul oraş e, aşa-zicând, la picioarele sale. În părţile din afară ale oraşului, casele se pierd răzleţe în verdele multelor grădini; dar aici, sub scutul ridicăturilor de pământ ale Cetăţii, se grămădesc îndată zidurile cele mai mari. Aproape tot ce a fost, odată, puterea domnitorilor în oraşul acesta acum e dărâmat şi dispărut; numai lăcaşurile dumnezeieşti le-a păstrat evlavia.

Zidirea cea mai măreaţă şi mai cuprinzătoare e mănăstirea sfântului George. E încunjurată de un zid gros; intrarea duce prin turnul clopotniţei. Stoluri de corbi şi ceuci îşi au cuiburile prin grindişul clopotelor şi prin găurile zidăriei. Prin ferestile turnului zboară, fără nici o piedică, înlăuntru şi afară: căci aceste sunt mereu deschise. Şi aripele porţii, făcută din scânduri groase de stejar, ferecate, nu se mai închid, acum, de multă vreme. Dar ele poartă încă urme vădite de asalturi şi lupte sângeroase, care, pe vremuri, nu erau lucru rar pe aice. Multe lupte cu hoardele tătare, care ades năvăleau în ţară, fără de veste, de o cutreierau, apoi prădând, arzând şi omorând, s-au dat aice. Era felul acestor popoare prădalnice să nu se oprească nicăieri prea mult; duceau, în grabă, femeile şi copiii prinşi în robie şi puneau la adăpost prada ce-o făcuseră, încă înainte de a se putea aduna puterea armată a ţării. Dacă cei refugiaţi din împrejurime în mănăstire izbuteau să se apere de năvălitori, măcar puţin timp, erau scăpaţi.

În curtea mănăstirii sunt zidite, jur-împrejur, de-a lungul zidului din afară, nişte case lungi, fără etaje. În mijloc e biserica, care e liberă, în toate părţile. Printr-o uşă strâmtă şi

[117] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 140

joasă, de-ţi e frică să intri, ajungi în interiorul întunecos al bisericii. Aici e răcoare şi linişte, ca într-o criptă. Nori de tămâie plutesc în sus, spre boltă, şi prind acolo o rază rătăcită de soare. Pe toţi pereţii, icoane sfinte bizantine, în culori vii: chipuri din cale-afară de zvelte, cu feţe fără expresie, nesimetrice şi cu extremităţi scrântite ciudat. Roşul şi albastrul se împreună cu galben şi verde, într-o policromie din timpuri primitive. În tăbliile afumate de vreme, care învelesc pereţii, sunt puse stranele de lemn. Înşiraţi după rangul demnităţilor lor mănăstireşti, stau călugării bărboşi, cu plete lungi, pe care nu are voie să le mai atingă foarfecele, îmbrăcaţi în talarele lor largi, întunecate: fiecare în strana sa. Mecanic, strecoară printre degete boabele mătăniilor şi, în tăcere, abia mişcând buzele, îşi spun rugăciunile. Egumenul stă într-un jeţ de baldachin, mai înalt cu trei trepte şi poleit. Dreapta sa ţine cârja; împrejurul chipului său, se revarsă mantia largă, în falduri, iar de pe mitra neagră de catifea coboară vălul de păr de cămilă, semnul stării călugăreşti, până pe umeri. Târându-şi picioarele, merge un călugăr, de la unul din sfeşnicele înalte de un stat de om, la altul, înfige lumânări de ceară în cuiele lor şi le aprinde. Câte un sfeşnic de felul acesta se află înaintea fiecărei dintre cele patru icoane principale ale iconostasului, perete care ascunde altarul de privirile credincioşilor.

Bizară e licărirea luminilor, reflectându-se în tinicheaua argintită şi aurită, care încunjură ca aureolă feţele negrii. Dintr-o uşă laterală a iconostasului, iese diaconul, în ornat cusut cu fir, ridică capătul stolei (orarului) şi începe să cânte: „Iarăşi şi iarăşi, Domnului să ne rugăm!”. Călugării recită răspunsurile, cu cadenţe prelungi finale. Un călugăr deschide, pe un pupitru ce se învârte un foliant mare, vechi, şi ceteşte cu grabă zorită capitolele prescrise. Glasul său nazal se răsfrânge de cupole şi de păreţii înalţi; totul se contopeşte într-un murmur monoton, care umple încăperea întreagă. Chipuri sfioase, în port ţărănesc, cad în genunchi, chiar la intrare, ating pardoseala cu fruntea şi o sărută cu înfocare; apoi se scoală, îşi fac cruce, şi iar îngenunche, şi iar ating pământul cu fruntea şi cu buzele – şi aceasta o repetă, în zelul lor cucernic, mereu, iară şi iară.

Cine intră aice, e captivat, cu toate simţurile, de aceste impresii particulare. Te simţi strămutat din împrejurimea obişnuită şi nu mai ştii pe ce vreme trăieşti: e ca şi cum te-ai fi mutat înapoi, cu veacuri întregi, în altă lume străveche, a cărei amintire s-a stins aproape. Aice totul e înţepenit şi pietrificat. Cu veacuri în urmă, erau aice toate cele, ca şi astăzi, se petreceau toate, ca şi acum. Şi îţi vine aşa, ca şi cum s-ar apropia mai mult de sufletul nostru generaţiile stinse de mult, pentru care lucrurile aceste însemnau prezentul, şi parcă simţim şi gândim cu ele.

Biserica mănăstirii ascunde o comoară, care a făcut-o vestită în toate ţările răsăritului: moaştele Sfântului Ioan cel Nou. În Akkerman, lângă Marea Neagră, acest neguţător din Trapezunt, tare în credinţă, suferise moartea de mucenic. Când s-a aşezat din nou ţara Moldovei şi mitropolitul ţării şi-a mutat scaunul la Suceava, a luat încolo şi trupul mucenicului. Poporul, plin de bucurie, ducea pe umerii săi preţioasa raclă, dintr-un loc în altul. În Suceava, trupul Sfântului fu aşezat, mai întâi, în pompoasa biserică nouă, unde se întronau voievozii. Dar, după trei nopţi în şir, dispăru racla, după cum spune legenda, într-un mod misterios, iar dimineaţa o găseau, totdeauna, în biserica sfântului George (biserică zidită pe Bogdan cel Orb şi de Ştefăniţă Vodă, ca nouă biserică de mir, cu un secol mai târziu decât Mirăuţii – n.n.). O lăsară, deci, în cele din urmă, aice şi i se zidi un mausoleu anume, împodobit cu pompă regală. Stâlpi cu sculpturi bogate de lemn poartă un baldachin împodobit cu aur şi pietre scumpe. De acesta atârnă candele grele de argint şi de aur, a căror lumină nu se stinge niciodată – daruri de la pelerini cucernici, care începură să curgă încoace, când merse vestea, în toate ţările vecine, despre minunile ce se întâmplau la mormântul mucenicului. Pe un soclu ridicat e aşezată lada cu racla. Un călugăr se roagă neîncetat la căpătâiul ei.

Pelerinilor mai însemnaţi li se îngăduie să vadă moaştele. Călugărul ridică capacul lăzii şi deschide şi sicriul, dinlăuntru, care e de argint şi de tot mic, încât îţi pare curios. Apoi

ridică învelişul de mătase, cu care e acoperit trupul Sfântului. E drept că nu se prea vede mult; abia o bucăţică din faţa aproape neagră de uscată a Sfântului, între preţioasa coroană, bătută cu pietre scumpe, şi haina de damasc. Mai înainte, era îngăduit a săruta haina şi faţa. Dar, de când s-a întâmplat un incident penibil, nimeni nu mai are voie să atingă moaştele. Asupra faptului acestuia nu s-a făcut lumină deplină, poporul însă nu se lasă de povestea că o femeie ar fi cercat, în evlavia ei bolnăvicioasă, să muşte nasul mucenicului, ca să i-l ducă, spre însănătoşire, copilului său, greu bolnav. Persoane iniţiate afirmau, însă, că ea ar fi pus ochiul pe una din minunatele pietre scumpe de pe coroană.

Pagina cea mai dureroasă în istoria bisericii sfântului George e aceea în care se povesteşte cum a stat deşartă bogata capelă de la mormântul mucenicului, ca vreo două sute de ani. Când vasalitatea Moldovei faţă de Turci se schimba în subjugare totală, atunci voievozii trebuiră să-şi strămute scaunul la Iaşi. Odată cu ei, se duse şi mitropolitul, luând cu sine moaştele patronului ţării. Cu un veac mai în urmă, regele polon Sobieski cuceri Iaşii. Plecând el, apoi, iar din Moldova, mitropolitul Dositei, care îl chemase în ţară, se duse, împreună cu leşii, la Galiţa şi luă trupul Sfântului cu sine. În Zolkiew, moaştele fură aşezate într-o biserică zidită anume pentru ele şi, murind apoi mitropolitul, fură îngrijite de călugării basiliani din Leov, cărora mulţimea pelerinilor le aducea venituri mari.

Abia după altă sută de ani, o poruncă a împăratului Iosif II îi dădu înapoi, Bucovinei, de curând anexată, pe patronul ţării, iar mausoleul din Suceava străluci în lumină nouă. Zadarnic se străduiau călugării din Zolkiew, după cum povesteşte tradiţia, să încredinţeze poporul că sfântului din Suceava, ca unul ce a fost schismatic, nici nu i s-ar cuveni venerare; în zadar îndrăzniră chiar să răspândească faima că Ioan din Suceava nici nu e cel adevărat; pe cel adevărat l-ar fi ascuns, de cu vreme, iar comisiei împărăteşti i-ar fi predat numai racla în care s-ar fi pus un vagmistru de husari, ce murise chiar atunci. Nimeni nu se lăsă înşelat, prin aceasta, şi încă azi călătoresc, an de an, cete nenumărate de pelerini din toate naţiunile şi confesiunile la Suceava, la serbarea Sânzienelor, spre a invoca puterea făcătoare de minimi a moaştelor şi spre a se face părtaşi de mijlocirea sfântului la Dumnezeu.

Ei vin din toate punctele cardinale şi din toate ţările vecine, uneori din depărtări foarte mari. E un furnicar de popoare nespus de pestriţ. Cete de cerşetori ocupă intrarea mănăstirii. Cântecul lor jalnic şi monoton, acompaniat de zbârnâitul „lirvei”, constituie dominanta larmei asurzitoare, pe care o face vălmăşagul de oameni. Punctul culminant al serbării bisericeşti e procesiunea, când se ridică racla din capelă, acoperită cu covoare scumpe, de o duc fruntaşii oraşului prin străzile împodobite. Cu anevoie îşi deschide alaiul un drum îngust prin vălmăşagul de oameni; banderii de călăreţi, în portul pitoresc de la ţară, merg în frunte şi în urmă. Înainte, vezi acareturile bisericii orientale: cruci înalte, purtate în mână, făclii de ceară, înfipte în sfeşnice lungi, prapuri de stofă tare, trosnind în vânt, apoi cetele de cântăreţi, împrejurul celor ce poartă racla cu moaştele merg călugări şi preoţi, cădelniţând, în două cete, înşirate după demnitatea lor ierarhică: în mijlocul lor, condus de doi egumeni, mitropolitul, cu câte o cruce în amândouă mâinile, binecuvântând în dreapta şi în stânga; de amândouă părţile alaiului, şiraguri lungi de credincioşi, cu lumina în mână. Murmurul mulţimii, pe care n-o cuprinde ochiul, cântările bisericeşti, salvele de puşcă şi bubuitul săcăluşelor, şi cântecul sonor al clopotelor de la toate bisericile se contopesc într-un concert de o solemnitate nespus de pătrunzătoare şi neuitată. Peste toate acestea, un cer albastru închis şi soarele auriu al unei zile din miez de vară, lucind aşa de mândru, cum nu se poate decât aici, la capătul stepei celei mari.

*

În Suceava, mi-am petrecut tinereţile. Acest oraş al voievozilor, cu minunile trecutului său apus şi dispărut, era terenul potrivit pentru vârsta la care totul e încă un vis din poveste şi căreia chiar realitatea dură i se arată într-o lumină magică aurie. Cu fiori tainici, ascultam noi, băieţii, poveştile despre trecutul oraşului şi despre tainele pe care le ascundea pământul său.

Oricâte absurdităţi şi greşeli ar fi fost în tradiţia păstrată din neam în neam: poporul ţinea morţiş la ele şi le credea pe toate, cu toată tăria sufletului său.

Într-un colţ întunecos al gimnaziului nostru (cel vechi, de lângă ruinele Curţii Domneşti – n. n.), dăduserăm de un gârlici, pe jumătate prăbuşit, al pivniţei întinse, care se afla dedesubt şi cobora, în jos, în trei etaje. Se zicea că, de aice, duc nişte drumuri subterane, în mai multe direcţiuni, încă necercetate. Deasupra pivniţei acesteia, era, odată, reşedinţa domnească, unde petreceau voievozii, în vremuri de pace, lunile fierbinţi de vară. Numai puţine rămăşiţe din temelia zidurilor s-au mai păstrat din ea, iar astăzi, pe locul acesta, se înalţă un cartier întreg al oraşului, cu case, curţi, grădini şi străzi. Comori bogate de aur şi pietre scumpe să fie îngropate în pivniţa aceasta. Dar erau şi mulţi care susţineau că s-ar găsi odoare încă mai mari în beciul turnului vistieriei, pe dealul Cetăţii.

O tradiţie, pe cât curioasă, pe atât de îndărătnic crezută, pretindea a şti despre un pod din piele, care ar fi fost întins, pe vremuri, între oraş şi Cetate, peste pârâul Cacainei. Tot aşa, se povesteau lucruri misterioase şi despre izvorul Şipotului, care, cu cele trei havuzuri ale sale, provede oraşul întreg cu apă de băut, se zicea că cele trei puţuri, care întră adânc în deal şi sunt închise cu porţi grele cu gratii, ar duce la un rezervor mare, plin de apă de băut, în lăuntrul muntelui; iar într-acesta ar da un apeduct subteran, de la iazul de lângă mănăstirea Hagigadar, construit în vremuri străvechi. Apeductul acesta ar fi avut, pe vremuri, şi o ramificaţie spre cetatea de pe Tătăraşi şi ar fi împlut cisterna cea mare, din curtea dinlăuntru a Cetăţii, cu apă proaspătă, atât de îmbelşugată, încât prisosul se revărsa mereu, ca o cascadă mică, în apa Sucevei, care, pe atunci, curgea chiar jos, la poalele dealului Cetăţii. Încă de pe atunci, se pierduse cunoştinţa mai de aproape despre direcţia apeductului, iar afluentul acesta din cetate era socotit drept un izvor. De aceea, la nici un asediu al cetăţii nu s-a făcut încercarea de a lipsi garnizoana de apă. Secând, apoi, deodată, apa din cetate, în urma marelui cutremur din veacul al şaptesprezecelea, nimeni nu se mai putea gândi la restaurarea vechiului conduct şi a trebuit să se facă un apeduct nou de tot, din altă parte. Dar, mai mult decât toate aceste, ne interesau rămăşiţele cetăţii.

Ceasuri întregi ne acăţam prin ruinele zidurilor, căutând prin dărâmături bani de cei mici şi subţiri de argint, care se găseau în număr surprinzător de mare. Fiecare ban de felul acesta ne întărea nădejdea că poate tot vom da, încă, de gârliciul beciului vistieriei şi vom dezgropa comori ca din poveşti. Ce avuţi era să fim atunci şi cât bine aveam să facem! Ţara era să ajungă iar mare şi tare şi oraşul voiam să-l facem cel mai frumos şi mai vestit din toată lumea!

Ne ghemuiam în găurile mari ale fereştilor şi priveam, de aici, visători în depărtare. Cuprindeam cu privirea întreg oraşul şi mai vedeam încă departe, departe spre apus, de unde licărea creasta cea mai înaltă a Carpaţilor, în zarea albastră; de cealaltă parte, privirea se pierdea în şesul stepei, ce se stingea ca un amurg. În închipuirea noastră, cercam, apoi, să reconstruim totul cum va fi fost pe vremuri.

Pe atunci, puternicul val de pământ şi şanţul cel larg şi adânc încunjura cetatea din toate părţile. Din fundul şanţului, se ridica, înalt şi drept, în sus, zidul împrejmuitor, cu turnurile sale, care ieşeau înainte, şi cu bastioanele rotunde. Acesta, cotind neregulat în multe unghiuri, încunjura din trei părţi spaţioasa curte a cetăţii, iar dinlăuntru avea, sub acoperiş, coridorul de apărare. În mijlocul curţii, înălţându-se mult peste întăriturile din afară, se ridica, la o înălţime ameţitoare, un colos puternic de piatră, în patru muchii, castelul propriu-zis. Cu zidurile sale exterioare, lipsite de fereşti şi străbătute numai de metereze ameninţătoare şi cu cele şapte turnuri puternice, el stătea ca o întăritură de o putere sinistră şi îndărătnică, fiind sâmburele cel tare al domniei Moldovei. Înspre coasta cea pripurie, din partea râului, castelul ajungea chiar până la şanţ, încât aice partea din afară a cetăţii părea a se contopi cu zidul împrejmuitor.

Intrarea principală în castel se afla în partea dinspre răsărit, unde dealul cetăţii se împreuna cu platoul Tătăraşilor şi unde se putea trece şanţul cel adânc, pe un pod mişcător.

Dacă, intrând în cetate, treceai prin turnul porţii, cu aripele ei de fier şi cu grătarul cel greu, care se putea lăsa în jos, te mai urcai încă înainte şi te aflai în curtea exterioară, în preajma frontului din afară al cetăţii. În mijlocul ei era paraclisul cetăţii, cu acoperişul său înalt şi cu cupola sa cea zveltă. Cupola era învelită cu plăci argintate. Când se coborau dinspre munte, de la Vama, chervanele cele lungi de neguţători de la Bistriţa sau când se apropiau, prin largul şes al văii Sucevei, pelerinii, venind la serbarea sfântului Ioan, vedeau, încă la depărtare de mai multe ceasuri, licărind, din aburul întunecos al zării, reflexul de lumină albă de pe cupolă. La vârful ei, strălucea o cruce de aur, cu braţele împreunate cu lanţuri; iar pe vânt şi furtună, când sfârlezele de vânt se învârteau, scârţiind, lanţurile aceste se loveau de braţele crucii, zuruind ascuţit.

Lângă capelă, la dreapta, se afla o mică curte de intrare. O poartă bine întărită, cu încăperi laterale pentru paznici, ducea în curtea aceasta; prin altă poartă, ajungeai în curtea interioară. Dacă se deschidea şi poarta aceasta dinlăuntru şi dacă cei doi străjeri ridicau iar în sus lăncile întinse înainte, ca semn că poţi trece, atunci ţi se părea că intri în altă lume.

Coridoare largi şi luminoase, cu arcade, încunjurau curtea în toate etajele. Colţurile luminoase şi prietenoase ale arcadelor, stâlpii de marmură, cu ornamente fantastice de frunziş şi de viţe la capiţele, pietrele de diferite culori ale pardoselii, împodobite cu desene bogate, te făceau mai-mai să crezi că ai fi într-o sală festivă, colosal de largă. La edificiul principal, dinspre apus, care cuprindea încăperile domneşti de paradă şi cele de locuit, în prejma paraclisului, ducea o scară largă, la a cărei balustradă stăteau de strajă când un leu, când un zimbru săpat în piatră. Pretutindeni, podoabe arhitectonice, pretutindeni frumuseţe şi splendoare, încât, cine o vedea, putea să se creadă strămutat într-una din clădirile minunate de pe atunci, din altă zonă, de la miazăzi.

Turnul cel mai mare şi mai tare din cele şapte, numit de popor Nieboisia („Nu te teme”) se afla in colţul de la nord-vest al cetăţii, tocmai unde se întâlnea latura dinspre râu a cetăţii cu cea dinspre pârâu. Fiind de două ori mai lat şi mai gros decât fiecare din turnurile celelalte şi înălţându-se încă cu un etaj mai sus decât cele toate, el nu se putea ataca din vale, iar dinspre Tătăraşi era scutit prin însăşi cetatea. Până la etajul întâi, era aproape un singur bloc masiv de piatră, rezistând uşor oricărei încercări de a face o spărtură; abia în etaj avea intrarea, iar înlăuntru ascundea încăperile de locuit şi cele pentru provizii. Aice, apărătorii îşi puteau afla refugiul cel din urmă şi cel mai sigur, chiar când cetatea era cucerită, acum, şi se puteau împotrivi încă multă vreme oricărui atac. De pe vârful lui, fâlfâia steagul Domnului ţării, ca să fie semn departe, când el petrecea aice cu Curtea. Îndărătul crestelor turnului, se afla un cerdac, unde un păzitor îmbla mereu, jur-împrejur, privind cu luare aminte în toate părţile. Şi când acolo unde cordeaua de argint a Sucevei, în cursul ei spre răsărit, părea tot mai îngustă şi mai subţire, pierzându-se, apoi, cu totul, zărea cea dintâi rază a soarelui, ce răsărea, atunci o vestea aceasta printr-un semnal puternic de trâmbiţă. Semnalul acesta îl prindea pe loc străjerul de pe turnul de pază, cel zvelt, rotund, asemenea unui minaret, care încheia, nu departe de turnul cel grosolan al porţii, colţul din nord-est al zidului împrejmuitor – apoi îl trâmbiţa sonor jos, în oraş, păzitorul din clopotniţa de lemn de la biserica sfântului Dimitrie. Din ceas, în ceas, se repetau semnalele de trâmbiţă, până ce apusul soarelui era salutat cu un coral de cornuri, în care se amesteca uruitul tobelor şi comanda garnizoanei cetăţii, care se posta la rugăciune.

Dacă voia cineva să ajungă, din cetate, în oraş, atunci, trecând peste podul mişcător, lăsat în jos, trebuia s-o facă la stânga şi să apuce drumul care, încunjurând coasta de la nord şi de la apus a dealului cetăţii, ducea, într-un coborâş repede, la vale.

Astăzi, în zadar s-ar căuta vreo urmă a drumului acestuia. Apa haină a Sucevei a săpat, multă vreme, dealul şi a făcut coasta tot mai pripurie. Când a venit, apoi, cutremurul cel mare,

de a zguduit pământul până în adâncurile sale, sfărâmând şi apeductul cel vechi, atunci îşi pierdu reazimul şi coasta de nord a dealului şi se surpă. Atunci, dispăru în adâncime toată partea de nord a cetăţii: drumul, valul, şanţul şi tractul de lângă râu al castelului, împreună cu cele trei turnuri de la nord. Puternicul Nieboisia, căruia nici o putere omenească nu-i putuse face nimic, fu biruit, atunci, de puterea haină a elementelor. Temelia pe care stătea tresări, şovăi şi se prăbuşi sub povara ei. Uriaşul turn se plecă, deodată, în toată lungimea sa, asupra văii şi se rupse în doua, de la mijloc. Când masa uriaşă se surpă, apoi, în apă, cu un bubuit ca de tunet, atunci pământul se va fi cutremurat, încă mai tare de cum se cutremurase înainte, la catastrofa subterană.

Apa Sucevei fu împinsă înapoi de masele de piatră ce căzură; şi azi, încă, zace acolo, jos, o grămadă uriaşă de dărâmături.

Şi cealaltă parte a cetăţii a suferit de vitregia vremurilor. Abia de-a rămas ceva mai mult decât temeliile. Numai în punctul cel mai înalt al curţii se vede o rămăşiţă considerabilă din păretele dindărăt al capelei. Oricât de ştearsă de vreme e zugrăveală de pe tencuială, tot se cunosc încă părţi din chipuri de sfinţi şi, deasupra lor, pe boltă, cerul zugrăvit albastru şi presărat cu stele aurii. Dar mai dese decât stelele aceste se văd, în tencuială, urmele împunsăturilor de vârfuri ascuţite de lănci. Turci şi tătari vor fi pustiit pe aice, în furia lor, după cucerirea cetăţii, şi vor fi cercat să pângărească şi să nimicească icoanele sacrale. Şi în partea din spre oraş s-a mai păstrat încă o bucată din zidul de apărare, care ajunge până în fundul şanţului; încolo, totul aproape e numai moloz şi dărâmături.

Lângă grădina mănăstirii, se află un cimitir vechi, care ajunge, ca şi grădina, până la marginea râpei. De mult acum, s-au prăbuşit crucile şi lespezile de pe morminte, iar peste ele a crescut iarbă din belşug. Numai unde câte un copac bătrân, pe jumătate uscat, a oprit piatra, în căderea ei, acolo mai desluşesc, de sub muşchi şi licheni, rămăşiţe de inscripţii şi emblemele morţii, săpate în piatră.

Împotriva acestui lăcaş de odihnă a unor generaţii de mult apuse, ducea, de multă vreme, o adevărată luptă de exterminare pârâul sălbatec, care curge în fundul râpei; bucăţi întregi din coasta pripurie, deci şi din ţinterim, le rupea, de câte ori venea apa mare.

Nu arareori, ieşeau la iveală, din păretele de lut, la adâncime de un stat de om de la brazda ruptă, oseminte şi bucăţi de sicrie. De la o vreme, ele se desprindeau, apoi, cu totul, de se prăbuşeau în albia pârâului. Nimănui nu-i păsa de fiorosul spectacol.

Eu petreceam adese acolo. Căci un bloc mare de lut, care stătea în mijlocul râpei, mi se părea a fi făcut de mână de om şi credeam să fie un stâlp al legendarului pod de piele.

Venind, odată, încolo, după un timp de ploaie deosebit de lung, văzui că iar se surpase şi dispăruse o bucată de ţinterim. În păretele surpăturii ieşise la iveală o raclă, ca de un stat de om, în lungime. Căpătâiul ei stătea, acum, în aer, pe când partea dinspre picioare încă era prinsă în lut. O curiozitate ciudată mă cuprinse.

Cu palpitări de inimă şi stăpânindu-mi groaza firească, începui să mă acaţ pe coasta pripurie şi sfărmicioasă. Cu anevoie, urcam tot mai sus, până ce, în sfârşit, ajunsesem la raclă, de mă putui prinde de ea. Lemnul era putred şi abia de-l mai ţinea la un loc ferecătura roasă de rugină. Capacul era turtit. Vântul şi ploaia zilelor din urma făcuseră să dispară partea cea mai mare din lutul ce intrase în sicriu. În amestecul mucegăios, ce mai rămăsese, se vedeau bucăţi din capacul sicriului, rămăşiţe de haine şi oase înnegrite. Ciolanele cele mai mari erau, însă, în poziţia lor firească. Dar una evident că nu era aşa cum s-ar fi căzut să fie: capul scheletului, adică, îngropat, pe jumătate, într-o pătură de lut, de o palmă de groasă. Am căutat să mă apropii cât de mult, plecându-mă înainte, ca sa văd mai bine. Ceea ce zării făcu să mi se oprească bătăile inimii: craniul zăcea în sicriu întors, aşa că ţeasta se lovea de vertebrele gâtului! Fioroasă privelişte! Nu era aceasta o dislocare naturală, cum se putea produce prin putrezire. Nu mai încăpea îndoială: capul acesta trebuie să fi fost despărţit de trunchi cu forţa,

iar, pe urmă, poate că-l aruncase cineva, în grabă mare, în sicriu, încât a ajuns într-o poziţie nefirească. Am mai văzut că, în dreptul frunţii, era o gaură mare, colţuroasă.

Aceste toate le-am fost prins dintr-o ochire. Mai mult nu mi-a fost cu putinţă să văd. Căci lutul moale de sub mine alunecă, căpătâiul sicriului, de care mă ţineam, se rupse şi eu mă rostogolii, în jos, pe coasta cea pripurie. Venindu-mi în fire, peste câtva timp, din ameţeală şi prinzând a mă curaţi de urmele acestei lunecări nevoite, fără să fi suferit vreo vătămare mai însemnată, privirea mea se opri asupra bucăţii de scândură putredă, care mi-a fost rămas în mână, căzând. Cu mirare, băgai de seamă că, pe dânsa, era fixată o placă nu prea mare, care se lăsă desfăcută uşor de pe lemnul putred. După greutate, trebuia să fie de metal. Cu toată scoarţa cea groasă, verde-negrie, ce o acoperea, se putea desluşi o cruce, tăiată adânc, dedesubtul căreia evident că se aflau mai multe şire, dintr-o inscripţie. Curiozitatea mea crescând, mă făcu să iau placa cu mine. Mă furişai, tăcut, acasă, adânc emoţionat de cele ce văzusem. Nedumerit de nu făcusem cumva vreo greşeală, n-am spus nimănui nimic. Apoi, de câte ori mă credeam neobservat de nimeni, scoteam placa, de o rădeam, cu multă băgare de seamă, până ce, în sfârşit, ieşi la iveală metalul cel strălucitor şi inscripţia deveni vizibilă. Slovele vechii scrisori călugăreşti stăteau de tot neregulate. O mână tremurândă va fi ţinut tiparele slovelor, pe când dreapta lovea, în grabă febrilă, cu ciocanul, bătându-le în metal.

Era vorba poate să se dea unui mort scump, drept ultim onor, o carte de călătorie vrednică spre vecinicul repaos; dar se vede că vremea zorea şi n-a fost timp de ajuns, ca să se facă lucrul în ticnă şi cu acurateţe. Aşa dam eu socoteală. Inscripţia, pe care cu anevoie am putut s-o descifrez şi s-o întregesc, era latinească şi zicea aşa: „*Johannes Jacobus Heraclides Basilicus Despota Dominus regni Moldaviae ingratitudine nefanda proditus miserrime trucidatus interiit nonis Novembris MDLXIII RIP*". Pe româneşte: „*Ioan Iacob Heraclid Basilic Despotul, Domn al crăiei Moldovei, s-a sfârşit, fiind trădat prin nerecunoştinţă ruşinoasă şi ucis în chipul cel mai vrednic de plâns la 5 Noiemvrie 1563. Odihnească în pace!*".

Tabla aceasta de metal m-a întovărăşit, de atunci, pe calea vieţii mele. La orice timp şi oriunde mă duse, mai târziu, soarta, căutam să aflu cât de mult despre omul ale cărui rămăşiţe pământene le-am fost văzut, când, după veacuri de odihnă, ieşiseră iar la lumina zilei, din sânul pământului mamă. Ochiul meu a fost poate cel din urmă care avu parte de priveliştea aceasta. Venind, după un timp mai îndelungat, iarăşi în râpa de după vechiul ţintirim, nu se mai vedea nici urmă de raclă mortuară. Se prăbuşise totul în pârâu, iar de aice se dusese pe apa râului, tot mai departe, mereu în jos, până la marea cea vecinică, unde toată făptura se desface iar în elementele din care a fost alcătuită"[118].

Expulzarea refugiaţilor bucovineni din România

În vreme ce în ţară se desfăşurau cu o evlavie fastuoasă sărbătorile Bobotezei, în Bucovina, după cum preciza o telegramă, transmisă din Vatra Dornei, în 7/20 ianuarie, ziarului „Adevărul", „avangărzile ruseşti au ajuns la o depărtare de 6 km de Vatra Dornei", în vreme ce trupele austriece se poziţionaseră la doar 3 km de târgul de sub Ouşor. Năvala rusească ocolise Mestecănişul fortificat, dar pe care îl înconjuraseră, pe Valea Bistriţei, prin Colbu şi Ciocăneşti. Flancul drept austriac, după cum preciza o corespondenţă fălticeneană din aceeaşi zi, „nu s-a putut menţine în poziţiile Călineşti, Goliceni şi Rusca. Austriecii au fost siliţi a se retrage între punctele Sunători şi Osoi, în aşteptarea ajutoarelor, care să umple golurile. Aceste ajutoare au sosit astăzi, şi anume: un batalion din Regimentul 41 de infanterie

[118] Koczynski, Dr. Stefan, în *Gold gab ich fur Eisen Kalender*, pp. 84-91

(cu luptători bucovineni – n.n.), care, fiind decimat în luptele anterioare, nu poate fi alcătuit decât de elemente adunate din diferite alte regimente”. Curgea sângele tinerilor români prin Bucovina, generalul Lilelman bântuia între Dorna şi Candreni, căutând o altă poziţie strategică, cu care să apere Ardealul de o posibilă invazie rusească, trupele de cazaci săpând tranşee la Ciocăneşti. „Trupele ruseşti sunt desfăşurate astfel: grosul, în Valea Colbului; un batalion de infanterie, o baterie de munte, 400 de cazaci şi trupe de pionieri, în extrema stângă. Acest detaşament, după ce a atacat şi respins trupele austriece din Călineşti, a cantonat în acest sat, în noaptea de 6/19 ianuarie, iar astăzi a înaintat, ocupând poziţii între Sunători şi Rusca, în care timp, au fost continue încăierări între patrulele şi cercetaşii ambilor beligeranţi”. Comunicatul oficial rusesc menţiona ocuparea satului „Ianeşti, la 15 verste la nord de Vatra Dornei”, iar comunicatul austriac menţiona doar „împuşcături neînsemnate”. Prin Bucovina, se răspândise zvonul că austriecii ar fi furat, „cu sicriu, cu tot” osemintele lui Ştefan cel Mare (la ce le-ar fi trebuit?),

Luptele ariergărzilor au continuat şi în 8/21 şi 9/22 ianuarie, pe frontul de la Sunători, Osoi şi Zugreni, iar în 10/23 ianuarie 1915, pe la ora 16, bătălia s-a înteţit, austriecii retrăgându-se în direcţia munţilor dinspre Pojorâta. La Iacobeni, Ciocăneşti şi Mestecani, luptele au fost încrâncenate, iar odată cu zvonul despre mari pierderi ruseşti, prin vecinătatea Mamorniţei au fost zărite, în 10 ianuarie, îndreptându-se spre munţi „două regimente de cavalerie şi un regiment de infanterie” ruseşti[119].

În presa românească, suferinţele Bucovinei, în vreme de război, au statutul de ştiri mărunte, deşi bine documentate, dovadă că Regatul lui Ionel Brătianu nu dorea să se pună rău nici cu ruşii, nici cu austriecii. Sunt zile în care nu se publica nici o veste, de parcă Bucovina nici nu ar fi existat, iar suferinţele ei ar fi fost doar un basm înduioşător, aşa cum, probabil, li se pare, şi astăzi, unora dintre cititorii mei. În fond, de ce să ne mai intereseze suferinţele anilor 1914-1918, când avem, în 28 noiembrie 1918, o atât de glorioasă unire, care ne aurolează, ştergând totul, adică sânge şi moarte, lacrimi şi bocete, peste care putem păşi cu indiferenţă? România, în ciuda atenţionărilor făcute de A. D. Xenopol, Ion Grămadă şi Constantin Mille, încă nu intuia pleaşca, pe care o reprezenta Bucovina, decât foarte, foarte târziu, abia atunci când generalul Coandă, tatăl reputatului savant, avea să spulbere resemnarea mioritică a politicii dâmboviţene.

Mulţi bucovineni se refugiaseră, până în 13/26 ianuarie 1915, la Botoşani, dar, în ziua respectivă, sosi în oraş inspectorul de poliţie Cămărăşescu, „care a luat măsuri pentru expulzarea refugiaţilor bucovineni. Toţi refugiaţii au fost chemaţi la poliţie, unde li s-a comunicat ordinul ca, până astăzi, la orele 6 seara, să părăsească oraşul, urmând să plece, prin Palanca, în Austria. Măsura aceasta a surprins pe refugiaţi şi, mai cu seamă, termenul scurt, ce li s-a dat, ca să părăsească ţara. Ei au rugat să li se acorde un termen de 24 de ore, pentru că unii sunt cu femei şi copii bolnavi. Orice rugăminte şi intervenţie au fost de prisos”. De altfel, încă din 12/25 ianuarie, în toată România, „în urma ordinelor primite, autorităţile locale caută pe toţi refugiaţii străini din Bucovina, trecându-i în Austria, prin punctul Palanca”, operaţiunea fiind coordonată, în întreaga ţară, localitate cu localitate, de câte „un agent de siguranţă din Bucureşti”[120].

Sună teribil de „unionist” catalogarea românilor din Bucovina, odată cu alte etnii, drept „refugiaţii străini din Bucovina”, în vremea în care pământurile din nordul vechii Moldove trecea prin cumplite suferinţe.

În presa românească din Regat, spre deosebire de cea din Ardeal şi din Bucovina, Eminescu nu mai exista. De spiritul lui era nevoie doar acolo unde nu prea mai existau alte speranţe.

[119] *Adevărul*, nr. 9997, din 11/24 ianuarie 1915
[120] *Adevărul*, nr. 10000 din 14/27 ianuarie 1915

Între timp, în Bucovina, unde încleştările sângeroase continuau, s-a întors guvernatorul Meran, cu puţină oaste austriacă din Boemia: două regimente de infanterie şi unul de artilerie.

O caricatură senzaţională, „România veghează!!”, despre indolenţa Guvernului Brătianu faţă martiriul Bucovinei, publicată de „Adevărul”, numărul din 8/21 ianuarie 1915, probează, fără nici un echivoc, exact ceea ce mărturiile vremii, în contradicţie totală cu triumfalista noastră istoriografie de mai târziu, acuză: legenda nemeritată, care justifică viitoare ticăloşii.

În anul 1915, presa românească din Ardeal vorbeşte rar şi evaziv despre situaţia din Bucovina. Austro-Ungaria nu mai dă comunicate oficiale, iar informaţiile, cenzurate masiv, sunt luate din presa bucureşteană. O presă care atenţionează, mereu şi mereu, despre „calvarul românilor bucovineni”, dar care nu interesa pe nimeni nici atunci şi, din păcate, nici astăzi. Altminteri s-ar fi scris o carte, prin care să se depună, în rafturile memoriei, acel calvar. Un calvar care reîncepea, în 2/25 ianuarie, cu luptele la Ilişeşti, în care au fost implicaţi 600 de voluntari români, numiţi, după modelul din 1848, legionari, care primiseră câte o puşcă veche şi câte un singur cartuş, dar fără să aibă nici o dovadă că ar fi combatanţi, portul lor ţărănesc sortindu-i condamnării la moarte, în cazul în care erau capturaţi de ruşi. Subordonaţi Cezirkeagmeister-ului din Gura Humorului, flăcăii nu au putut opune rezistenţă puhoiului de cazaci şi s-au retras la Gura Humorului.

Calvarul bucovinenilor avea să fie conturat, ulterior, de „un flăcău, român bucovinean, scăpat ca prin minune cu viaţă din iadul care s-a abătut asupra frumoasei provincii româneşti”, un tânăr care luptase în rândurile „corpului legionarilor”. Mărturia lui (numele nu i s-a dat, ca să nu fie condamnat la moarte prin spânzurătoare în Austro-Ungaria) este importantă nu doar pentru istoria comunitară bucovineană, ci şi pentru istoria oficială, pe care obişnuim să o numim naţională:

„Când s-a făcut, acum, în urmă, recrutarea reformaţilor, deputatul nostru, Aurel Onciul, care are multă trecere în populaţia românească, s-a sfătuit cu comandantul armatelor din Bucovina, colonelul Fischer, ca din cei recrutaţi să se oprească o parte, alcătuindu-se din ei un aşa-zis corp al legionarilor, cum a mai fost şi pe la 1848.

La început, se credea că o să fie opriţi din cei mai bătrâni, dar, la armă, s-a hotărât altfel. Cea mai mare parte din cei recrutaţi au fost trimişi în Stănila, la instrucţie, iar din districtele Humorului şi Câmpulungului au fost opriţi câte 800 de tineri români „legionari”.

Am fost chemaţi la posturile de jandarmi, unde am depus jurământul şi unde ni s-a dat câte o puşcă, sistem vechi, şi câte 40 de cartuşe… Am rămas cu hainele noastre, de acasă.

Jandarmii de la posturi ne-au învăţat un fel de instrucţie, dar nu lucru mare. Se făceau numai unele mişcări, dar cu armă n-am tras niciodată… Ni s-a spus că noi avem însărcinarea de a alunga patrulele inamice, care ar intra prin sate, de a păzi podurile, liniile ferate, lucruri din astea.

Astfel am stat patru săptămâni, fără să facem nimic. Eram cam îngrijoraţi, căci vedeam bine că n-avem nici o siguranţă, că nu suntem soldaţi, că n-o să ne putem împotrivi, la o nevoie, şi că am putea fi împuşcaţi, ca unii care n-aveam uniformă de soldaţi, dacă am fi fost prinşi.

După patru săptămâni, când s-au apropiat ruşii de Humor, noi, toţi cei 800 de legionari din district, am fost duşi în oraş, la Gura Humorului.

Ruşii s-au apropiat, duminică, seara, înainte de Crăciun. Când a venit o patrulă de cazaci dinspre Băişeşti, noi, care eram la barierele oraşului, am tras asupra ei, fără să lovim, însă, pe nimeni.

Atunci, ruşii au amânat intrarea, până la 2, noaptea, când au înaintat şi au ocupat oraşul.

Cu vreun ceas înainte, vagmiştrii de jandarmi, care ne conduceau, ne-au îndreptat spre Bucşoaia. Era o vreme foarte ceţoasă. Ascunşi după case şi după garduri, noi am început să tragem asupra lor. Un cazac a fost omorât. De la noi, a fost ucis, de asemenea, un flăcău. Ruşii au mai omorât două femei (şi un preot, care privea pe fereastră, după cum se comunica în 5 ianuarie – n.n.), căci ei trăgeau şi asupra caselor, de după care puşcam şi noi.

Văzând comandanţii noştri că nu ne putem împotrivi mai multă vreme, ne-am retras. O parte au luat-o spre Câmpulung, iar altă parte, ca la vreo 150, în sus, pe râul Suha. Ruşii urmărindu-ne, am ajuns la graniţa românească. Ce să facem? Înapoi, cazacii, înainte, graniţa României. Am trecut hotarul, ca să ne scăpăm vieţile, căci, de ne prindeau, ruşii ne împuşcau.

Pe un legionar din Dorna l-au prins cazacii, la Hatna, l-au dus în lagăr, la Rădăuţi, şi, vreme de două zile, l-au schingiuit. Dar omul a izbutit să scape din mâinile lor şi, fugind pe câmp, a rămas cu viaţă. Dar la alţi flăcăi de ai noştri, legionari, li s-a ridicat de ruşi viaţa, că noi, după cum spun ei, n-avem drept să luptăm, căci nu suntem soldaţi.

Acum, noi suntem împrăştiaţi: unii am trecut în România, alţii sunt încă sub comandă, prin alte părţi, iar câţiva au fost împuşcaţi sau spânzuraţi de ruşi.

Ei, mare prăpăd, pe câmpul nostru! Cei care s-au dus în război s-au prăpădit mai toţi. Iacă, de la noi, din sat, au plecat ca la 160. Şi numai 6 mai scriu, azi, acasă. Ceilalţi sunt îngropaţi, prin spitale sau trimişi în Siberia, prizonieri.

Rău a fost cu austriecii, dar şi cu ruşii e mânia lui Dumnezeu. Iaca, scrisoarea asta e primită, azi, de la taica. Ce de jale e în ea! Ei, aşa-i la război, vrăjmaşul nu te cruţă.

Dacă veneaţi dumneavoastră, românii, altfel era. Barem să fi venit oricum: fie ca prieteni, fie ca duşmani. Că noi eram în credinţă, că, dacă veneaţi ca prieteni, ne scăpaţi de ruşi, iar dacă năvăleaţi ca duşmani, încă era bine, că austriecii ar fi fost bătuţi şi alungaţi, şi rămâneam cu oştile româneşti, care altfel s-ar fi purtat, nu ca armatele ungureşti sau căzăceşti, care o să ne lase lipiţi pământului şi o să ne stârpească seminţia”[121].

„După ce au trecut de Bucşoaia, ruşii au înaintat până la Câmpulung, unde au stabilit cartierul statului major al trupelor de ocupaţie ruseşti (comandant era generalul Baron Vebel, însoţit, în acele zile, şi de generalii Laurenţiev şi Navroţchi, care au sosit în Bucovina pentru a stabili strategia ofensivei – n.n.). În lagărul acesta s-au construit grajduri pentru 500 de cai, s-au adus 50 de tunuri şi s-au concentrat numeroase trupe”[122].

Începute înainte de Crăciunul anului 1914 (7 ianuarie stil nou – n.n.), în Bucovina s-au dat lupte grele, la începutul anului 1915. „În noaptea de 3/16 ianuarie, o parte din trupele ruse, înaintând, din punctul Fundu Moldovei, şi ocolind localitatea întărită Mestecăniş, unde se aflau forţele austriece, au trecut muntele Colacul şi au înaintat până la Ciocăneşti, sat situat la 6 km spre nord de Iacobeni. Aceste trupe erau sprijinite de alte două coloane, una care se îndrepta spre muntele Giumalău şi alta, spre Valea Putnei, formând, astfel, un front pe întinderea liniei Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Înaintarea acestor trupe se face cu precauţie, pentru a păstra contactul cu restul armatei, ce soseşte din urmă, şi pentru a face faţă trupelor austriece de la Cârlibaba, care pot ameninţa flancul lor drept, în ipoteza că aceştia nu s-au retras spre Ungaria, după cum se zvonea. La rândul lor, trupele austriece, pentru a preveni o mişcare de învăluire, s-au retras din Mestecăniş, loc puternic întărit, spre Iacobeni, luând poziţia în faţa frontului rusesc, pe muntele Giumalău – Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei.

Luptele au început din noaptea de 3/16 ianuarie şi au continuat, cu multă violenţă şi fără întrerupere, zi şi noapte, până azi, fără a se sfârşit nici acum. Au căzut, din ambele părţi, mulţi morţi şi răniţi, ofiţeri şi trupă. Astăzi, alte trupe austriece, în forţă de aproximativ o brigadă mixtă, primind două tunuri de calibru mare, au pornit, din Dorna Vatra, spre frontul

[121] *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7/20 ianuarie 1915, p. 3
[122] *Adevărul*, 28, nr. 9991, 5 ianuarie 1915, p. 2

de luptă. Rezultatul luptei, deşi nu-l am, pare a fi defavorabil austriecilor, judecând după faptul că generalul Silelman, comandantul suprem, cu statul său major, cu două batalioane de infanterie şi 600 de călăreţi, s-au retras din Dorna Vatra, prin Dorna Candreni, la Poiana Stampei”[123].

În studiul lui Teodor Balan, se precizează că lupte cu adevărat grele s-au dat pe munţii Fluturica şi Tatarca, generalul austriac Pflanzer-Baltin, aducând întăriri, cele mai importante fiind trupele din Divizia nr. 54, condusă de generalul Lilienhof şi avându-l ca şef de stat major pe colonelul Daniil Pop, divizie de care aparţineau şi franctitorii legendarului Victor Rusu, despre care va fi vorba, pe larg, capitolul următor. În Divizia nr. 54 au fost înglobaţi şi legionarii ruteni, conduşi de căpitanul Iosif Weickert, şi legionarii români din Bucovina, conduşi de căpitanul Roman, aceşti voluntari căpătând statutul de militari şi scăpând, pe viitor, de pericolul de a mai fi spânzuraţi ca franctitori[124].

În ziua următoare, 4/17 ianuarie, în baza unei corespondenţe din Fălticeni, din 6/19 ianuarie, „Adevărul” susţinea că „aripa stângă a trupelor ruseşti a obţinut avantaje apreciabile asupra aripei drepte austriece, în forţă de un batalion de infanterie şi patru escadroane de cavalerie, provocând retragerea trupelor austriece, din flancul lor stâng, spre Dorna Vatra, în satele Galiceni, Calineşti şi Rusca, eşalonate pe malul stâng al râului Bistriţa, poziţii pregătite prealabil ca puncte de sprijin”[125].

Despre masacrele ruseşti din Bucovina, cărora le-au căzut victime bieţii voluntari români din trupele de legionari, s-a scris în 6/19 ianuarie 1915, când ziariştii de la „Adevărul”, reprezentaţi de însuşi Constantin Mille, s-au ridicat „împotriva masacrelor românilor de peste munţi” şi a masacrelor ruseşti, la care i-au supus pe „toţi românii care cu sila au fost încorporaţi în aşa zisa Legiune a voluntarilor români. Autorităţile ruseşti pretind că aceşti voluntari nu pot fi consideraţi ca soldaţi regulaţi şi, deci, să fie pur şi simplu făcuţi prizonieri de război, ci că au de-a face cu nişte franctitori şi, deci, în afară de legile războiului”.

„Scăpaţi fie de moartea pe care le-o făgăduiau austriecii, dacă nu se supun, fie de moartea pe câmpul de luptă, azi dânşii găsesc moartea, cu toţii, prin spânzurătoare, de la ruşi”. În faţa acestei situaţii „grozave” şi de o „strigătoare nedreptate”, Constantin Mille cerea „Guvernului român, care a întârziat să intervină, care a lăsat pe ruşi să cucerească Bucovina, în locul nostru”, şi care „ar trebui să aibă pe conştiinţă aceste victime ale propriei sale ticăloşii” să intervină „în favoarea acestor nenorociţi”, dar gloriosul unificator Brătianu şi mult mai gloriosul întregitor Ferdinand I nici că voiau să ştie că nevinovaţii tineri ţărani bucovineni „sunt spânzuraţi ca tâlharii, la intrarea satelor şi oraşelor lor”[126].

Victor Rusu, spaima ruşilor

„Fostul căpitan activ în armata austro-ungară, Victor Rusu, astăzi sublocotenent de glotaşi (voluntari), decorat cu Medalia de aur pentru vitejie... Absolvent al Academiei Militare, înfiinţată încă pe vremea Măriei Teresia, Rusu îşi făcuse o admirabilă poziţie în armată, ajungând aghiotant al şefului de stat major austro-ungar, baron von Hotzendorf. Înainte de a ajunge însă acolo, a colindat Bosnia şi Herţegovina şi Serbia, organizând temutul

---

123 *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7 ianuarie 1915, p. 4
124 Balan, p. 30
125 *Adevărul*, 28, nr. 9994, 8 ianuarie 1915, p. 2
126 *Adevărul*, 28, nr. 9992, 6 ianuarie 1915, p. 1

serviciu de spionaj al bandelor sârbeşti, ce neliniştea u populaţiunea paşnică din cele două provincii, pe atunci numai ocupate de Austro-Ungaria. De multe ori, s-a abătut şi prin Muntenegru şi, în toate părţile, a dat dovada unui admirabil sânge rece, a unui spirit pătrunzător şi bun cunoscător de oameni. Astăzi (în 1916 – n. n.) numără aproximativ 50 de ani.

Demisionând, din motive necunoscute, din armată, a intrat în presă şi a lucrat, multă vreme, în redacţia organului Partidului Naţional Român din Budapesta, „Lupta”, colaborând regulat la „Reichspost”, la organul socialiştilor creştini din Viena şi la „Danzers Armee-Zeitung”.

A mers, apoi, în România (dar după un periplu prin America – n. n.), unde a luat parte, ca ziarist, la mai multe manevre, publicând în gazetele din Austria câteva articole, cu bune aprecieri, cu privire la calităţile şi defectele Armatei Române. În timpul din urmă, avea o baie de piatră lângă Turnu-Severin, când veni ştirea despre izbucnirea războiului. Victor Rusu, deşi nu mai figurează în cadrele armatei austro-ungare, a alergat imediat să-şi apere ţara. S-a prezentat voluntar, i s-a dat comanda unei companii de cercetaşi, compusă din glotaşi (voluntari) români, aleşi de el din ţinutul Solnoc-Dobâca şi Năsăud, cu care a operat, aşa-zicând, desfăcut de celelalte trupe.

În Bucovina şi Galiţia, de-a lungul Carpaţilor, se povestesc lucruri minunate despre această mână de eroi – şi ruşii au pus preţ de 25.000 de ruble pe capul comandantului, de care vreau să scape cu orice preţ.

E interesant să amintim, aici, că Rusu îşi alese oamenii dintre glotaşi, oameni cu familie, toţi între 36-40 ani. Alegându-şi oamenii, se pune apoi pe lucru, purtându-i din exerciţii în exerciţii şi făcându-le o adevărată creştere militărească. Astfel, acest viteaz comandant ajunge până acolo că-şi obişnuieşte oamenii să umble desculţi, pe la Crăciun, pe un frig de 24 grade, fără să se vaiete câtuşi de puţin de frig. În scurt timp, ajunge, prin puterea şi influenţa ce o avea asupra oamenilor săi, să formeze din ei un singur trup, al cărui suflet era dânsul. În detaşamentul lui Rusu aproape nu sunt deloc subofiţeri; fiecare lucră pe socoteala lui, dar fiecare simţea gândul şi voinţa comandantului dintr-o singură privire sau gest al acestuia.

Formându-şi astfel oamenii, Rusu începu seria minunatelor sale isprăvi. În scurt timp, ajunge cu adevărat spaima armatei ruseşti, prin şirurile căreia face ravagii groaznice. Cea mai plăcută apucătură a acestei cete legendare e atacul prin surprindere. Atât ziua, cât şi noaptea.

Această bravă ceată a avut cu ruşii 27 de lupte; 21 dintre ele le-a dat prin surprindere, atacându-l pe duşman, pe neaşteptate, şi făcându-l să-şi piardă capul, uşurând, prin aceasta, într-o măsură de nepreţuit, operaţiile armatei noastre. Încredinţându-se, apoi, generalii noştri de serviciile enorme pe care genialul comandant român le face armatei, i-au mai sporit trupa, dându-i un mic detaşament de husari, câteva mitraliere şi vreo 2-3 tunuri. Trupa se ridicase, cu totul, la două sute de oameni.

Acum încep adevăratele minuni războinice. Rusu, cu ai săi, nimerea, întotdeauna, acolo unde duşmanul nici nu se gândea să-l afle.

Atacând, odată, o armată mai mare rusească, sublocotenentul Rusu, cu cei 200 de oameni, omoară 449 soldaţi ruşi şi 33 cai; răneşte 824 şi face prizonieri 156 de ostaşi duşmani. Afară de aceea, le răpeşte ruşilor o întreagă coloană de muniţii, precum şi opt tunuri.

Trupa lui Rusu a pierdut, cu totul, 80 de oameni răniţi, bolnavi şi vreo câţiva morţi. Ar fi pierdut şi mai puţin dacă, în prea marele lui zel, nu s-ar fi aruncat în aventura de a ataca, cu o jumătate de companie, patru companii ruseşti, ţinându-le în loc până la ultimul moment. Această întreprindere a fost aproape peste puterile sale şi l-a costat 60 de oameni. A fost, însă, singura pierdere mai însemnată, pe care a avut-o viteaza trupă.

În 28 Decemvrie 1915, primeşte Rusu porunca de a uşura, la Usvirki, atacul Diviziei nr.54, neliniştindu-l pe duşman. Rusu, însă, s-a hotărât să isprăvească dânsul cu duşmanul, care se compunea din forţe covârşitoare; căci trebuie să se ştie că erau, acolo, 3-4 batalioane de infanterie, 4 mitraliere, două tunuri şi mai multe sotnii de cazaci. Atacul prin surprindere al lui Rusu a succes. Duşmanul a suferit pierderi simţitoare şi a trebuit să o ia la fugă, astfel că Divizia nr.54 n-a mai avut nimic de lucru!...

Şi mai interesantă pare a fi lupta pe care viteazul Român, cu mica sa ceată, a avut-o la Lăpuşna. Aici, Rusu trebuia să exploreze împrejurimile şi să afle, cu orice preţ, puterile duşmanului. A plecat, deci, din direcţia Uscie-Putila, urcând munţii dintre Berhomet-Şipot-Camerale, munţi care aveau o înălţime ceva peste 1000 de metri. Pe coama munţilor, a şi dat de vreo 3-4 detaşamente duşmane, care se compuneau din 3-4 batalioane de infanterie, 4 tunuri şi mai multe mitraliere. Rusu îl atacă imediat pe duşman în flanc şi, după o luptă vehementă de câteva ore, problema era rezolvată: un batalion duşman a fost nimicit, iar celelalte au rupt-o la fugă.

S-a întâmplat că mica, dar viteaza ceată a dat, în localitatea Cadobeşti, de un detaşament rusesc mai restrâns la număr. Observând ruşii apropierea soldaţilor noştri, s-au retras cu toţii prin case şi ascunzători, baricadându-se acolo. Era, deci, evident că ruşii, adăpostiţi în case ca în nişte cetăţui, nu puteau fi bătuţi decât numai scoşi fiind afară de acolo...

În timp ce comandantul se gândea, deodată iese dintre rânduri un soldat, românaş din comitatul Solnoc-Dobâca, şi dispare. Peste puţin timp, reapare, însoţit de o ceată întreagă de ruşi. Îi făcuse prizonieri!

– Ei, cum ai putut face lucrul ăsta?, îl întreabă sublocotenentul plin de mirare pe soldat.

– Cum să-l fac, iac-aşa! Eu văzusem că o ceată mare de ruşi se ascunsese într-o casă. Mă apropiai tiptil de dânsa, până sub un părete al ei. Atunci, o luai la fugă în jurul casei, trăgând câte 2-3 focuri de puşcă pe fiecare fereastră. Ruşii credeau că este o armată întreagă în jurul lor. Şi-au pierdut, deodată, cu toţii capul; nu mai ştiau ce să facă. Atunci, eu prind a le striga în gura mare să se predea, că sunt înconjuraţi din toate părţile de soldaţi de ai noştri. Muscalul, săracu' prost, el crede tot. Toţi şi-au zvârlit puştile pe fereastră şi mi s-au predat. Şi iacă aşa-i prinsei...

Odată, primeşte viteazul sublocotenent porunca să împrăştie garnizoana rusească a orăşelului Coţman. Porunca fu primită dimineaţa, la 6 ore, iar peste un ceas şi jumătate, fugeau ruşii de credeai că şi-au pierdut minţile. Atât de fără de veste i-a prins atacul românilor că bieţii soldaţi ruşi nici nu-şi puteau da seama din ce direcţie vine acest atac.

Tot astfel o păţiră, înaintea localităţii Zastavna, din Bucovina de nord. Aici concentrează ruşii o armată destul de respectabilă, care se compunea din cel puţin 6 regimente de infanterie, mai multe despărţăminte de mitraliere, precum şi câteva tunuri.

Sublocotenentul Rusu atâta i-a hărţuit, şi dintr-o parte, şi din alta, că bieţii ruşi nu se puteau orienta de loc. Nu ştiau cât de mare e armata care-i ataca. Comandantul rusesc raportează superiorităţii sale următoarele: „E imposibil ca să înaintăm, pentru că se semnalează, din toate părţile, puternice trupe duşmane". Şi, când colo, era numai sublocotenentul Rusu, cu mica lui ceată de Români.

Succesele acestea se pot mulţumi numai disciplinei de fier, ce există în această ceată, precum şi educaţiei militare deosebite, de care şi-a împărtăşit Rusu oamenii...

Un sergent din această ceată primeşte ordinul să taie nişte îngrădiri de sârmă, pentru a deschide calea spre ruşi... Ruşii, bănuind intenţia sublocotenentului, trimiteau în continuu o ploaie de gloanţe spre acel loc. Sergentului nici că-i păsa. El pleacă liniştit, taie sârmele şi se reîntoarce.

– Ce-ai simţit în ploaia cea de gloanţe?, îl întreabă tovarăşii.

– Zău, nu era chiar lucru de glumă, dar pentru aceea, dacă ar fi de lipsă, aş merge încodată, nu m-aş da îndărăt...

Se întâmplase că ruşii, conform obiceiului lor, jefuiseră un oraş bucovinean, adunând vreo şase lăzi încărcate cu aur, argint şi alte lucruri de preţ. Ceata lui Rusu însă a dat peste transportul însoţit de o puternică trupă duşmană. Ruşii au fost bătuţi şi împrăştiaţi, iar comorile au ajuns în mâinile vitezei cete, care, la rândul ei, le-a trimis comandamentului absolut neatinse (ceata era compusă din români săraci lipiţi pământului şi oameni cu familie grea, năcăjiţi de nevoile traiului!). Un corespondent de pe câmpul de luptă, vorbind cu un soldat din această ceată, şi-a exprimat mirarea asupra acestor concepţii de cinste soldăţească, iar soldatul a răspuns întocmai ca un şcolar ascultător:

– Noi suntem soldaţi, noi nu suntem tâlhari. Aşa ne-a spus-o comandantul nostru şi aşa vrem să fim...

Imputându-i-se, odată, că de ce se expune aşa des în primejdiile morţii, viteazul ofiţer român replică cu o modestie demnă de oricare erou din istoria romanilor:

– Ei, şi ce e dacă mă nimereşte glonţul? Fii sigur că nu s-a făcut, prin aceasta, o gaură în cer!”[127].

Eminescu, în vreme de război

În vreme ce provinciile româneşti înstrăinate, Ardealul şi Bucovina, pe care Eminescu le-a iubit atât, sângerau pe brazde, dobândind compasiunea ipocrită a Regatului României şi a presei dâmboviţene, în vreme ce românii ardeleni şi bucovineni se prăbuşeau prin Galiţia, prin Serbia, prin Italia sau prin Bucovina, Eminescu însemna, pentru acei nefericiţi luptători, după cum o mărturisesc scrisorile lor, publicate trunchiat de cenzuri prin gazetele de acasă, şi demnitate naţională, şi speranţă. În Regat, Eminescu se scufundase în uitare, presa culturală menţionându-l vag, în rubricile „Miscellanea” („Viaţa Românească”, de pildă) sau nici măcar atât, deşi grupuri de oameni de cultură încă mai organizau sărbătoriri ale spiritului neamului, dar menţionate, precum în „Adevărul”, doar la mica publicitate. Singura publicaţie din ţară, care-şi mai amintea de Eminescu, datorită „asediului” cu peniţa al refugiaţilor ardeleni, era „Universul literar”, care, în firească asociere cu memoria lui Alecsandri, cum s-a întâmplat, inclusiv în Ardeal şi în Bucovina, până după Unire, când, încet, încet, Alecsandri a fost abandonat, în favoarea veşnicei lustruiri în exces doar cu Eminescu.

În vremea Primului Război Mondial, Eminescu era trăit, iar recursurile la memoria lui şi a operei lui erau recursuri la „gândurile lui mari”, la „tainele geniului”, la „viziunea artistului conştient”, care „a presimţit viitorul naţiunii sale”, un „poet al rasei româneşti”, un profet capabil „să asimileze cugetarea, credinţa, pasiunile, energia tuturora, a întregului neam românesc, ca, în forma unui europenism idealist, să prepare naţiunea românească la viitorul său”. Eminescu devenise speranţă şi identitate, demnitate şi îndumnezeire doar acolo unde curgea sângele şi unde picurau lacrimile, adică departe de lasciva neutralitate regăţeană, copleşită de confortul modest al mediocrităţii.

---

[127] *Viaţa Nouă*, **anul IV, nr.174, 7 februarie 1916, p.3**

L-am tot căutat pe Eminescu, în zorii tulburi ai unei prime aparente istoricităţi româneşti – aparente, pentru că şi astăzi ne pietrificăm în matricea stilistică preistorică, şi ca spirit, şi ca făptuire, şi ca viaţă –, iar ce am găsit, vă înfăţişez în paginile care urmează, separând textele diferite cu fotografii, din 1915, ale refugiaţilor bucovineni, cu convingerea că fiecare dintre noi poate desluşi singur parcursul de la lustruire cu Eminescu, la trăire întru Eminescu:

„În vremuri războinice, cei ce rămân acasă cultivă frumosul. Niciodată durerea n-a cântat atât de sincer ca acum, pe gura fiecăruia – florile amintirii cresc în suflet, închizând în potirul lor magic trecutul luminos şi privirile rătăcite în beznă, se ridică înlăcrimate în soare... Cei ce au murit. Ne aducem aminte de ei, faţa lor palidă, fiinţa lor uitată răsare ca o fantomă strălucită, cuvinte dispărute şi stinse de uraganul morţii se înfrânează ca întâiele cântece de ciocârlie şi cei dispăruţi vin acasă... Tu, care ai avut tată şi pe care ţi l-a smuls viforul din braţe, îl aştepţi cu aşternut proaspăt şi cu vinul lui Hristos pe masă, tu, care ţi-ai pierdut copilul ori logodnicul pe cărările negre ale Jainei, îl aştepţi să vie acasă, cu toţii avem pe cineva care ne-a părăsit şi care, totuşi, este ai nostru, îl vedem în soare şi-l simţim în bucuria noastră, într-o lacrimă îl purtăm micşorat, şi un oftat ni-l duce, şi cinismul materialist, care ne făcea apatici faţă cu marile neînţelesuri ale vieţii, ni se cristalizează într-un atavism religios...

În vremuri războinice, cei care rămân cultivă frumosul.

*

Neamul nostru este încercat de cele mai grele lovituri. Transilvania cea frumoasă este, astăzi, pe stepele Galiţiei şi cei mai buni ai noştri se luptă şi mor pe pământ străin. Am dat ce am putut mai mult: un neam întreg şi puterea lui întreagă. Am trimis în oastea împăratului întregul trecut şi poate viitorul Ardealului. Ne-am făcut datoria, răsplătind cu sânge iubirea de neam şi cu mormintele tăcute am cumpărat statornicia bordeielor noastre.

Neamul nostru este încercat de cele mai grele lovituri.

Şi cei ce rămân acasă trebuie să cultive frumosul. Poate niciodată nu a fost atât de aproape sufletul nostru de sufletul celor ce ştiau plânge frumos, ca acum. Adevărată consolare pentru cugetarea şi simţirea noastră ne-o dă, astăzi, opera poeţilor noştri mari, care simţeau, cu intuiţia genialităţii, momentele ce or să sosească pentru noi: momente de durere şi înălţare, prilejuri lungi de suferinţă, ce tot mai multă jertfă cer.

Mihail Eminescu. Luaţi în mâinile voastre operele lui şi veţi vedea cât de mare poate fi un poet în înţelegerea micilor dureri ale unui neam. Pe vremea lui Mihail Eminescu, neamul românesc nu era ameninţat în existenţa lui. Alte principii preocupau, atunci, suflarea românească. Societatea românească, plămădită din efortul primitivismului şi din puterea sleită a bizantinismului, era la începutul dezvoltării. Pe malurile Dâmboviţei nu fluierau fabricile şi în pădurile seculare nu suna securea electrică a Societăţii „Lotru”. „Standard Oil” nu-şi trimitea profitul, în stoc de aur, Americii hrăpăreţe şi Comisiunea internaţională dunăreană nu stabilise, încă, limitele navigaţiei româneşti, în faţa tunurilor moscovite... Teatrul românesc era vodevilul, presa reprezentată prin „Evenimentul” lui Eminescu, părea a fixa nechibzuirea elementului românesc, în Bucureşti nu se înălţau încă strălucitoarele turnuri de cultură ale zilelor noastre – şi Eminescu cu viziunea artistului conştient, cu bogatul colorit al fantaziei, cu îndrăzneala prodigioasă a talentului, a presimţit viitorul naţiunii sale. Poate nici un poet al nostru, nici al generaţiei trecute, nici al celei mai tinere, n-a fost atât de sensibil, în profeţirile sale, ca Eminescu. Eminescu simţise, pe la 1880, că luptele de clasă, ce erau, atunci, or să devină lupte de rasă pentru o viitoare generaţiune, şi solidaritatea naţională, înţeleasă, la el, ca un sens metafizic al conservării tradiţiunilor şi aspiraţiunilor noastre, i-a fost nu numai cea mai preţioasă, dar şi cea mai puternică lozincă.

Mihail Eminescu era, totdeauna, un poet al rasei româneşti. Până când Alecsandri ori Bolintineanu reprezentau spiritul românesc prin individualism naţionalist, Eminescu încerca

să asimileze cugetarea, credinţa, pasiunile, energia tuturora, a întregului neam românesc, ca, în forma unui europenism idealist, să prepare naţiunea românească la viitorul său. Eminescu era poetul instinctului, dar instinctul era genial: nu a dat greş. Vremurile triste, presimţite de cel mai mare poet al nostru, s-au adeverit. Cumpăna sorţii, pe care s-a pus întreg trecutul şi viitorul neamului românesc, este pusă în mişcare. Procesul de examinării dacă, într-adevăr, este matură naţiunea românească pentru a-şi conserva existenţa a sosit. Intuiţia genială a lui Eminescu se luptă, în Galiţia, şi-şi prepară viitorul. Păcatele zbiciuite de Eminescu au dispărut din organismul românesc, virtuţile care l-au făcut optimist în judecată sunt în deplină putere. Este, prin urmare, o datorie naţională a răsfoi „Biblia" eminesciană, în momentele acestea, în care se adeveresc, din punct, în punct, toate prognozele genialului poet.

Răsfoiţi-l pe Eminescu.

Din imaginile bogate, scânteietoare de fantazie şi colori, din cuvintele magice, vărsate din tezaurul unui Croessus, din verbul mitic al lui Eminescu, noi, cei ce am rămas acasă, ne putem găsi mângâierea. Poetul care a presimţit viitorul neamului românesc zace, şi astăzi, sub lespedea de piatră a unui cimitir şi soarele nu zâmbeşte pe bronzul statuii lui... Versul lui, însă, a prins rod în sufletul tuturora şi în al celor ce se luptă, sub cer străin, şi în al celor ce visează sub nucul obârşiei...

*

Mihail Eminescu a fost un profet, căci ne-a proorocit viitorul strălucit"[128].

„**În nemurire, Eminescu şi Alecsandri**. Era prin august 1846, când visătorul de la Mirceşti împrăştia, din lumea muzelor, flori de lumină ca acestea:

Căci amorul e un soare
Şi-a mea inimă o floare,
Şi-a mea viaţă-un dulce vis.
Căci iubita mea Niniţă,
Cu-o zâmbire, cu-o guriţă,
Mie cerul mi-a deschis!

Inspirat de ţărmul Bosforului legănat de visuri, acolo de unde ne trimetea versurile amintite, nu le putea împrăştia visurile acestea decât dintr-un suflet trăit în pururea lumină.

Şi tot acelaşi îi este visul, cu cinci ani mai târziu, când, în sărbătorescul Paris, întâlneşte pe vestita Dridri, pe care o cântă:

Prin orice mişcare,
Prin a sa cântare,
Prin a sa fiinţă, vesela Dridri
Seamănă a floare
Cu mici aripioare
Ce zbura prin aer ca un colibri…

Inima-mi e plină
De-amor, de lumină,
Şi vrea să iubească până ce-o muri;
Sufletul meu râde,
Raiul se deschide,
Se deschide-n glasul veselei Dridri.

---

[128] *Românul*, V, nr. 162, Arad, 26 iulie vechi – 8 august nou 1915

Acesta-i visătorul de la Mirceşti, aşa cum răsare limpede din cântecele lui, aşa cum mi l-a prins admirabil, în „Epigonii”, geniul eminescian:

Şi acel rege-al poeziei, vecinie tânăr şi ferice,
Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,
Ce cu basmul povesteşte – veselul Alecsandri,
Înşirând mărgăritare pe a stelei blândă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi, când o cântă pe Dridri.

A fost sufletul vesel al românului, în care vioiciunea dactilică a latinului e acordul covârşitor. O zâmbire îi deschide tainele cerului şi-i era plină inima de lumină şi iubire, iar sufletu-i trecea prin viaţă râzător.

Şi vrea să iubească până ce-o muri!

Spovedania lui în stihuri luminoase e cea mai dreaptă mărturie a vieţii sale. De-aceea ne pare atât de străin în „Steluţa”, unde, totuşi, durerea visătorului nu e capătul de jos al zădărniciei, ci suprafaţa uşoară, duioasă, a unei mâhniri:

Tu, care eşti pierdută în neagra vecinicie,
Stea dulce şi iubită a sufletului meu,
Şi care-odinioară luceai atât de vie
Pe când eram în lume tu singură şi eu...

Şi n-au rămas cântece de acestea multe de la Alecsandri. Speranţa râdea zgomotos în ochii lui mari şi adânci, iar soarele-i năvălea prin firea întreagă, îl făcea să vibreze de sănătate ca o Rodică chipeşă şi voinică din Mirceşti. În această atitudine i-a stat, totdeauna, viata, în aceeaşi ipostază îşi visează el neamul şi ţara, când îi cântă măreţiile şi podoabele, aşa cum Eminescu l-a înţeles, parcă pentru toţi.

Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
Cu zâmbirea de virgină, cu glas blând, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele
O aşează-n tron de aur, să domnească lumi rebele
Şi iubind-o fără margini, scrie visul de poet.
Sau visând cu doina tristă e voinicului de munte,
Visul apelor adânce şi al stâncelor cărunte,
Visul salbelor bătrâne de pe umerii de deal
El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune,
El evocă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ştefan cel Mare, zimbru sumbru şi regal.

Şi i-a fost în putere să facă aceasta, să trăiască aşa cum a trăit. Vioiciunea sufletului său a găsit mediul prielnic, în care s-a putut desfăşura cu toată plenitudinea forţelor sale. Aceasta i-a ajutat ca, într-o vreme, tot atât de nelămurită ca şi zilele noastre, să creeze o operă uriaşă, după o muncă de titan. „Princeps interpares” al unei pleiade de eroi, lui Vasile Alecsandri i-a slujit destinul să vadă aievea roadele semănăturilor, din care făcea parte şi el, să binecuvânteze, în zilele amurgului său, neprihănirea izvoarelor, din care au sorbit nemurirea contemporanii lui.

Şi cum n-ar fi fost vesel şi fericit acest erou?

Potrivit în lumina faptelor sale, zilele lui Alecsandri se confundă aproape cu zilele în care s-a făurit cel mai strălucit capital al istoriei neamului: înălţarea, ale cărei binefăcătoare roade le trăim în zilele noastre.

Iată pentru cei noi, epigonii, trebuie să-l vedem în nemurire a lui, aşa cum i-a strălucit lui Eminescu, în „Epigonii".

Destinul lui Eminescu a fost zbuciumat ca adâncul mărilor, dar gândurile lui mari au izbucnit din tainele geniului, aşa cum răsar mărgăritarele din fundul mărilor... Din adâncul geniului zbuciumat, artistul a cules mărgăritarele cugetării şi astfel a ars, istovindu-se lumina care i-a ţinut loc de viaţă:

Când de-odată tu-mi răsărişi în cale,
Suferinţa ta, dureros de dulce,
Până-n fund băui voluptatea morţii ne-ndurătoare.
Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,
Ori ca Hercul înveninat de haina-i.
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate apele mării.

Iată-l, încărcat de gânduri, vieţuitor într-o vreme care venea greoaie, după gloria zilelor de muncă ale pleiadei lui Alecsandri, vreme care părea obosită ea însăşi de povara unui trecut atât de solemn, iată-l pe Eminescu.

Luminos în negura gândurilor sale, mare în micimea zilelor lui, bogat în sărăcia contimporanilor săi, Eminescu a fost un întârziat sau poate că trebuia să vină mai târziu. De aceea, faptele lui sunt gândurile lui şi numai gânditorul viforelnic ca viată, răzvrătit ca suflet, ne-a rămas în versurile lui rebele şi profunde ca el.

Niciodată, gândirea lui Alecsandri n-ar fi putut atinge culmile eminesciene, pentru că socoteala vremii era alta şi altul temperamentul unuia sau a celuilalt.

Dacă Alecsandri a fost vioiciunea latină a neamului românesc, în Eminescu s-a zbuciumat visul lui Galerius, Dacia lui Decebal.

Şi astăzi, în nemurire, ei strălucesc deopotrivă ocrotitori ai patriei, pe care amândoi au cântat-o cu strălucire, iubind-o cu înflăcărare. Să disputăm valoarea unuia sau a celuilalt e o impietate"[129].

„**Două comemorări: Alecsandri şi Eminescu**. Se împlinesc, astăzi (14 iunie 1919), o sută de ani de la naşterea marelui bard naţional, Vasile Alecsandri.

Cu acest prilej, s-a organizat, pentru astăzi, la Iaşi, o mare serbare, la care vor participa delegaţiuni din toate provinciile româneşti.

Scrierile lui poetice, proza, ca şi lucrările dramatice, pe care le-a scris Alecsandri, sunt îndeajuns de cunoscute publicului românesc, ca să mai stăruim asupra lor.

În împrejurările prin care trecem, vom releva că Alecsandri, pe lângă un mare poet, a fost unul dintre acei bărbaţi politici care a dezvoltat o vie activitate la Paris în formarea Principatelor Române. Graţie acţiunii, dusă de el, alături de alţi bărbaţi de stat români, s-a putut înfăptui Unirea Principatelor sub un singur domnitor, Alexandru Cuza.

Unirea, care s-a înfăptuit atunci, a pus bazele României moderne şi a dat putinţă românilor să lucreze, mai departe, pentru unirea tuturor românilor, ideal realizat, astăzi. Se cuvine să aducem prinosul nostru de recunoştinţă bardului de la Mirceşti, căruia îi revine o parte din meritul formării României Mari.

---

[129] Iliescu, p. 3

*

Se împlinesc treizeci de ani de la moartea lui Mihail Eminescu. La Cernăuţi, leagănul copilăriei lui, s-a organizat, pentru mâine, o serbare în amintirea lui.

Mihail Eminescu a fost unul din luptătorii neînfrânţi pentru cauza naţională şi lui i se datorează întreţinerea unui viu curent în Bucovina, ţară pe care a iubit-o şi a cântat-o, în versurile lui.

E un semn bun al vremii că ştim a ne cinsti bărbaţii cu care se mândreşte întreg neamul românesc”[130].

„Se împlinesc 30 de ani, de la moartea celui mai mare visător al neamului nostru. Cititorii de la sate nu vor fi auzit multe despre Mihail Eminescu, pentru că, pe vremea când îşi semăna dânsul roadele minţii sale în ogorul tiparului, slova românească nu era atât de răspândită, ca astăzi. Vor fi văzut, însă, de atâtea ori, pe domnişoara popii din sat, cum îşi depăna după-amiezile de duminică, stând la măsuţa de sub frăgar şi răsfoind o carte, cu foile galbene de atâta folosinţă... Vor fi pândit-o cum adânceşte şirele pestriţe, cum stă, apoi, gânditoare, visează şi oftează de plăcere, din toate baierele inimii.. Ori vor fi auzit pe subţirelul student, de la şcolile Blajului, cum cântă, în serile cu lună, şi cum se înduioşează, alintându-şi dorul tânăr:

Vezi, rândunelele se duc,
Se scutură frunza de nuc,
Se Iasă bruma peste vii,
De ce nu vii, de ce nu vii?

Vedeţi, şi domnişoara popii, şi tinerelul flăcău cu carte, se însufleţeau şi se fermecau de poeziile lui Eminescu. Eminescu a fost poet, cântăreţ pe struna meşteră a cuvântului, glăsuitor al simţirilor omeneşti, erou al sufletului zbuciumat de furtuni. El culegea, în inima lui largă şi cuprinzătoare, toate dorurile şi durerile, de care se învălurează simţirea anilor de tinereţe, le trecea prin pojarul sufletului său şi le turna în formă de cântec înaripat, încât zguduia şi fermeca pe oricare cunoscător de carte. Rânduri întregi de oameni şi-au ţesut visurile de dragoste tinerească din versurile lui pătrunzătoare. A fost un doinitor, cum licăresc atâţia pe lanurile mănoase dintre Nistru şi Tisa, vara la secere, sau iarna lângă cusătura leliţelor îndrăgostite. Doinitor, lămurit prin puterea învăţăturii şi prin scânteia dumnezeiască a talentului, a darului deosebit.

Dar Eminescu nu a fost numai un cântăreţ al dragostei cu dureri, ci a fost şi un filosof, un gânditor adânc, care îşi fărâmiţa nopţile în zbuciumări singuratice, lângă o săracă masă de brad, storcând aur de înţelepciune din mintea sa neodihnită. Cărţile lui sunt pline de preţioase mărgele de gândire, a căror strălucire uimeşte un colţ de lume.

Nenorocit, ca om, căci sărăcia cea mai neagra i-a păscut viaţa întreagă, a fost atât de darnic, ca român. Născut în Bucovina cea plină de fagi (dacă autorul se referea la „naşterea” spirituală, se poate spune şi aşa – n.n.), el a hoinărit prin toate ţinuturile locuite de români, a văzut, a simţit şi a cules, apoi s-a coborât în trecutul neamului, a stat de vorbă cu cronicarii şi cu diaconii scriitori de cazanii, a cunoscut mărirea trecutului şi-a măsurat micimea zilelor lui, scoţând tunete de năcaz şi de durere, ca acea minunată doină, în care spune, cu blestem de prooroc învolburat:

De la Nistru, pân’ la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a

[130] *Românul*, VIII, nr. 37, Arad, 14 iunie 1919

Că el nu poate străbate
De-atâta străinătate.

Deci:

Cine-a îndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima câinii
Mânca-i-ar casa pustia
Şi neamul nemernicia!

În marea lui iubire de neam şi în aşteptarea învierii poporului său, el spărgea fulgere în capul trădătorilor.

Prin puterea darului său, prin dulceaţa şi bogăţia limbii pe care o stăpânea, Eminescu era un apostol, dintre aceia care nu mor niciodată.

Eminescu a fost şi gazetar, muncitor nerăsplătit cu peana şi cu gândul, care a povăţuit, a certat, s-a războit pentru binele neamului şi pentru înaintarea lui. S-a ofilit în aerul închis din preajma maşinilor de tipar, câştigându-şi, mai pe urmă, cea mai dureroasă şi mai tirană boală: nebunia.

El doarme, acum, în cimitirul de lângă Bucureşti. Doarme somn lin şi potolit. La capul său străjuiesc ramurile teiului iubit de el şi versurile sale aşa de dulci şi aşa de împăcate:

Reverse dulci scântei
A tot ştiutoarea,
Deasupra-mi crengi de tei
Să-şi scuture floarea.
Ne mai fiind pribeag
De-acum, înainte,
Aduceri aminte
M-or coperi cu drag"[131].

1915: Retragerea ruşilor din Bucovina

Deşi, în Bucovina, se publicau, uneori, listele cu morţi şi răniţi, acestea erau, mai întotdeauna, incomplete, „Adevărul", din 11/24 ianuarie 1915, care a preluat „lista de pierderi No. 73, întocmită, la Viena, de Ministerul de Războï", anunţând, printre răniţii şi morţii în Galiţia, şi 56 de morţi şi răniţi, din Regimentul 41 Infanterie din Cernăuţi, printre morţi numărându-se şi Octavian Oancea, iar printre răniţi, „Silviu Iliuţ (pentru a doua oară), Titus Pahone, Iancu Hahon, Ştefan Simionovici şi Modest cav. de Sorocean, profesor la Câmpulung". Am adunat, pagină cu pagină, din gazeta bucovineană „Viaţa Nouă", listele lungi ale sângelui vărsat pentru apărarea unui model de viaţă şi de civilizaţie european, dar le voi reproduce la sfârşitul acestei cărţi. Cu respect, cu evlavie, pentru că oamenii care nu ezită să moară şi pentru viaţa lor le merită cu prisosinţă.

În Bucovina, luptele se desfăşurau cu încrâncenare, dar ştirile erau confuze, în ianuarie 1915, când ruşii se apropiaseră mult de Vatra Dornei, iar austriecii rezistau cu disperare, peticindu-şi frontul cu trupe mici (aşa susţinea presa vremii, dar Divizia nr. 54 însemna o forţă redutabilă), aduce din chiar şi din Boemia.

---

[131] Melin, *Unirea Poporului*, 3 iulie 1919

Cea mai mare parte a teritoriului Bucovinei era ocupată de ruşi, viaţa sub ocupaţie având nostimadele ei, precum cea relatată de fotograful Benno, despre înţelegerea dintre şeful comenduirii ruseşti din Suceava, maiorul Zadorin, şi inspectorul de poliţie din Burdujeni, ca să li se permită soldaţilor ruşi, în grupuri mici, să viziteze paşnicul şi pitorescul târg moldovenesc. „Zilnic, deci, treceau câte trei-patru ruşi, din Iţcani, la Burdujeni. Duminica trecută, trei soldaţi ruşi au sosit în localitate, unde a avut loc o nuntă ţărănească. Cu această ocazie, fiind şi ei invitaţi (o confirmă şi o fotografie din „Gazeta Ilustrată”, publicate de Benno, autor şi al ştirii din Adevărul”), au chefuit toată ziua şi, seara, la întoarcere, s-au luat la ceartă, apoi la bătaie, lângă vama noastră. Deodată, unul a scos un cuţit din buzunar, înjunghiind pe un camarad al său. Într-o stare muribundă, rănitul a fost transportat la spitalul din Suceava, iar criminalul a fost arestat. Azi, când mă aflam în Suceava, am fost înştiinţat că soldatul rus rănit a murit.

Un al doilea caz s-a întâmplat tot în localitate. Pe când doi cazaci petreceau la o cârciumă, unul dintre ei a scos un revolver, ameninţând pe celălalt că-l împuşcă, dacă nu-i plăteşte consumaţiile. Celui ameninţa fiindu-i frică, a plătit totul şi a fost nevoit să doarmă la Burdujeni, până a doua zi, temându-se că colegul său se va răzbuna, în drum spre Iţcani”[132].

Pe neaşteptate, însă, în această acalmie suceveană vine vestea că, în seara zilei de 23 ianuarie (5 februarie stil nou – n.n.), maiorul Zagorin ar fi primit ordin să părăsească oraşul şi să-şi ducă trupele la Cernăuţi. Drept consecinţă, „toată noaptea, pe şoseaua Iţcani-Suceava, s-au transportat trupe şi muniţii. Înainte de plecare, maiorul Zagorin şi-a plătit hotelul şi şi-a luat rămas bun de la cunoştinţe”[133].

Încetarea amuzantei ocupaţii ruseşti în Suceava se datora bătăliilor din munţi, unde ruşii, fiind înfrânţi, „s-au retras în trei coloane, şi anume: cea din dreapta, în direcţia Colomeea; coloana din centru, spre Zeletin, iar cea din stânga, în direcţia Câmpulungului, unde s-a şi oprit… Înfrângerea ruşilor în munţii Bucovinei, care pare a avea o deosebită importanţă, a hotărât comandamentul rus să evacueze aproape întreaga Bucovină. După unele informaţii, e iminentă şi părăsirea Cernăuţilor de către autorităţile şi trupele ruseşti”[134]. Retragerea era confirmată şi de comunicatele rusesc şi austriac din 26 ianuarie, ultimul precizând glorios că „trupele noastre înaintează, cu deplin succes, pe când ruşii se retrag cu grabă. 12.000 de prizonieri au fost făcuţi, ieri, şi s-a adunat numeros material de război. Trupele noastre au intrat, ieri (deci, în 25 ianuarie – n.n.), după-amiază, în Câmpulung, în mijlocul ovaţiilor populaţiei”[135].

Urmăriţi îndeaproape de austrieci, ruşii au mai avut de sângerat pe pământul Bucovinei, şi 26 ianuarie (8 februarie nou – n.n.), după orele 11, când au avut loc încăierări, „pe străzile oraşului Rădăuţi, între o avangardă austriacă de vreo sută de soldaţi, care au făcut o recunoaştere, şi o sută cincizeci de cazaci, care erau în retragere şi mai întârziaseră în Rădăuţi. Au căzut morţi mulţi din ambele părţi, fiind răniţi, cu această ocazie, şi doisprezece trecători”.

Simultan cu încăierarea de la Rădăuţi, „avangărzile austro-ungare au intrat, în entuziasmul indescriptibil al populaţiei, în Suceava. La două, după-amiază, a sosit grosul trupelor, care au fost primite cu ovaţii de populaţia civilă. Soldaţii au fost îmbrăţişaţi pe stradă. Ruşii s-au retras cu totul spre Cernăuţi. Oraşele Câmpulung, Gura Humorului şi Suceava sunt, iar, cu totul în posesia trupelor austro-ungare.

---

[132] *Adevărul*, 28, nr. 10010, 24 ianuarie 1915, p. 2
[133] *Adevărul*, 28, nr. 10012, 26 ianuarie 1915, p. 3
[134] *Adevărul*, 28, nr. 10013, 27 ianuarie 1915, p. 3
[135] *Ibidem*, p. 3

Călătorii sosiţi, după-amiază, din Cernăuţi comunică că guvernatorul rus al Bucovinei, Evreinow, a părăsit, împreună cu întregul său stat major şi cu întreaga garnizoană, Cernăuţii, îndreptându-se spre Novoseliţa”[136].

Conform altor ştiri, din acelaşi număr de ziar, ruşii nu părăsiseră Cernăuţii, ci fortificau împrejurimile oraşului (spre Cuciurul mare – n.n.). „Toată ziua de ieri (în 9 februarie – n.n.), soldaţii ruşi au cărat scânduri, de la fabrica „Goetz”, material folosit pentru întărirea adăposturilor. Totuşi, s-au luat măsuri pentru o eventuală evacuare a Cernăuţilor, în care scop a fost retras din oraş tot ce ruşii înmagazinaseră acolo.

Dr. Weich, ajutor de primar al Cernăuţilor, a fost însărcinat cu predarea oraşului, când va fi nevoie să se facă aceasta. Populaţia e liniştită”[137].

Remarcabil este faptul că, în retragerea lor, ruşii n-au distrus tunelul Mestecăniş şi nici nu au pricinuit pagube voite târgurilor bucovinene. Cazacii, însă, rămaşi fără comandanţi, în timpul retragerii, au ars şi devastat prin satele Mestecăniş şi Frumoasa şi prin târgurile Câmpulung şi Gura Humorului, pentru că, vorba paznicului Chircă, de pe moşia boierului Capri, „Cazacul, când nu-şi vede pe comandantul său în spate, nu mai ştie de nimic. Când nu mai are ce fura, arde şi distruge”[138].

Victoriile austriece au fost comentate, cu acelaşi triumfalism filo-austriac, şi în gazetele transilvane, care aduc, desigur, şi informaţii utile, dincolo de tonul lor propagandistic.

„Înfrângerea ruşilor în Bucovina. Burdujeni. Un funcţionar austriac de la oficiul poştei din Hliboca a adus ştirea, la Suceava, că, după lupta crâncenă, ce s-a dat în ziua de 9 martie. st. n. între austro-ungari şi ruşi, în pădurea Rarancea, din Bucovina, austro-ungarii, primind puternice ajutoare, au reuşit, printr-un asalt viguros de baionetă, să bată pe adversar, luându-i 4.000 prizonieri, 6 mitraliere şi o bogată pradă de material de război.

Restul a fugit în dezordine, lăsând pe câmpul de luptă armele şi muniţiile, bucuroşi că au scăpat cu viaţa.

Situaţia în Bucovina e tot favorabilă austro-ungarilor. Dezmint categoric ştirea, dată de „Universul”, că populaţia din Cernăuţi continuă să părăsească, cu trenuri, oraşul, refugiindu-se în Ungaria, de frica unei noi invazii ruseşti, care e iminentă, după cum afirmă „Universul”. Dimpotrivă, în sânul populaţiei din Bucovina domneşte linişte şi ea aşteaptă cu încredere în noi victorii a austro-ungarilor.

*

Ruşii suferă pierderi mari în Bucovina. Bucureşti. Ziarele din Bucureşti primesc, din Burdujeni: În zilele din urmă, s-au dat, lângă pădurea Rarancea, lupte disperate între trupele austro-ungare şi cele ruseşti. Trupele austro-ungare i-au împresurat pe ruşi, făcând mai multe mii de prizonieri şi au capturat 6 mitraliere şi mult material de război. Între Ţureni şi Noua Suliţă s-au dat, de asemenea, lupte mari, în cari Ruşii au fost respinşi.

*

Austro-ungarii ocupă Noua Suliţă. Gara Burdujeni. Un funcţionar vamal din Cernăuţi, sosit la prefectura din Suceava, comunică că, vineri, 27 februarie vechi, noaptea, austro-ungarii au ocupat Noua Suliţă şi teritoriul până la graniţa Basarabiei. Până în prezent, ştirea oficială n-a sosit, încă, la prefectura din Suceava, aşa că dau acestea sub cuvenita rezervă.

*

Lupte la Cernăuţi. Cernăuţi. Duşmanul atacă, de câteva zile, cu forţe tot mai numeroase şi rezultatul e întotdeauna prăbuşirea deplină a atacului duşman. Ruşii au atacat

---

136 *Pester Lloyd*, apud *Adevărul*, 28, nr. 10015, 29 ianuarie 1915, p. 3
137 *Ibidem*, p. 4
138 *Adevărul*, 28, nr. 10024, 7 februarie 1915, p. 2

oraşul lângă barierele artileriei, în roiuri în jurul poziţiunilor noastre, din care apăram podul. Duşmanul n-a aşteptat însă ca infanteria noastră să mai deschidă focul, ci a luat-o la fugă nebună, cât ce şrapnelele şi granatele noastre au început să cadă în rândurile lor, aşa că, în sfârşit, numai cele două artilerii împuşcau. În sfârşit, a amuţit şi artileria rusească”[139].

Pe neaşteptate, însă, odată cu omăturile iernii întârziate, s-a lăsat peste Bucovina şi o tăcere mediatică românească incredibilă, dar şi germană (Balan descrie în doar două propoziţii aceste luni de război), de parcă provincia aceasta străbună ar fi încetat să mai fie locuită şi trăită de români.

În presa bucovineană, din vara anului 1915, şirurile de morţi încep să se ivească aidoma unor năluciri duioase, spulberând aşteptări, disimulate sub „manifestări patriotice”, precum cea de miercuri, 23 iunie 1915, din Suceava, când, în cinstea cuceririi Lembergului, şcolile au fost închise, iar „tineretul a ieşit în conduct festiv, până înaintea Palatului Administrativ, unde directorul Liceului greco-ortodox, dl Constantin Procopovici, şi consilierul aceluiaşi institut, Dr. Orest Tarangul, nobil de Valea Uţei, au ţinut alocuţiuni înflăcărate, la care a răspuns prefectul districtului, Dr. R. Korn. În seara aceleiaşi zile, s-a aranjat, din partea cetăţenimei, un frumos conduct de torţe, condus de noul girant al afacerilor orăşeneşti, dl consilier guvernial i. r. Visarion Gribovschi”. Joi, 24 iunie, alte manifestaţii patriotice, la Liceul de copile din Suceava, iar la această „înălţătoare serbare şcolară, conducătorul acestui institut, dl deputat Dr. Euseb Popovici, a desfăşurat, în faţa elevelor liceului şi a corpului didactic, adunaţi în umbroasa curte a edificiului, însemnătatea acestui eveniment, care reprezintă punctul de culminaţie în victorioasa ofensivă a armatelor aliate austro-ungare”.

Din 22 iunie, reprezentanţa comunală a Sucevei fusese dizolvată de către Guvernul provincial. În scaunul lui Franz Ritter Des Loges, care fusese primar al Sucevei vreme de 23 de ani, urcase, mai întâi, Dr. Ion Luţia, care a murit după doar două luni, treburile comunale fiind preluate de inginerul Leo de Fuchs şi de consilierul Epaminonda Voronca. „Pe timpul ocupaţiei ruseşti, din 2 ianuarie, până în 5 faur, consilierul Epaminonda Voronca a întrunit, în persoana sa, întreaga autoritate administrativă, judiciară şi poliţienească pentru întreg oraşul şi districtul”[140].

Între timp, adică în 10 iunie, „a fost promovat, în aula Universităţii din Viena, dl Calistrat Şotropa, profesor la Liceul din Rădăuţi, în doctor în filosofie”, iar „Directorul Căilor Ferate Române, dl Cottescu, a vestit Centrala (băncilor săteşti – n.n.) că trenuri special încărcate cu porumb vor intra în gara Burdujeni, în răstimpurile hotărâte, iar Preşedintele Ţării, contele Meran, a pus la dispoziţia Centralei, zilnic, 10 vagoane, pentru îngrijirea transportului”. Contrabanda guvernului Ionel Brăteanu continua cu folos, iar deputatul George Sârbu, slujitor al altarului, de profesie, se năpustea cu cădelniţa austriacismului asupra refugiaţilor bucovineni din România, care, în fond, duceau o politică naţională unionistă. După război, nu cei care au sângerat pentru Întregirea Neamului aveau să se bucure de onoruri, ci antiunionistul George Sârbu, căruia i se va da pe mână Fondul Religionar. Dovadă că niciodată nu e bine să mori pentru patrie, ci doar să te foloseşti de ea pentru a trăi ca în rai.

În vara anului 1915, când trupele ruseşti se regrupau şi se întăreau în Basarabia, fortificând teritoriul dintre Zurin şi Mamorniţa, unii dintre bucovineni au făcut adevărate averi din contrabanda cu rachiu, încurajată de soldaţii ruşi fără rezerve, deşi afacerea se lăsa,

---

[139] *Românul*, V, nr. 53, sâmbătă 7/20 martie 1915, pp. 3, 4
[140] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 156, 27 iunie 1915, p. 4

adesea, „cu capete sparte şi corpul sângerat de bătaie. Dar aşa e negoţul”[141]. O aparenţă de acalmie şi de normalitate a determinat Direcţia Căilor Ferate să părăsească Vatra Dornei, pentru a se stabili la Cernăuţi.

Pentru că Austro-Ungaria avea nevoie, pentru hrănirea trupelor, de uriaşe cantităţi de alimente, fraţii Brătianu puseseră la cale, împreună cu comandantul jandarmilor bucovineni, Fischer, şi prin intermediul prefectului de Botoşani, Goilav, o uriaşă contrabandă, care nu putea admite nici o concurenţă din partea populaţiei moldave de fiecare zi, moldovenii încercând să profite de faptul că prin Bucovina bântuia foametea. În mod surprinzător pentru mine, care credeam că doar Teodor Balan ar fi denunţat escrocheria, în 1929 („Codrii Cosmunului”), aceasta transpărea şi în reportajele vremii, ca să ţină loc de ştiri dintr-un ţinut românesc în care nu se mai auziseră bubuituri de tunuri şi şuierături de gloanţe cam de multă vreme:

„Burdujeni, 19 iulie 1915. Orăşelul e aproape pustiu. Întâlneşti aproape numai moşnegi, femei şi invalizi bucovineni, veniţi de la sute de kilometri distanţă pentru o pâine şi câteva kilograme de porumb.

Mii de care se îndreaptă, cu cereale, spre vamă. Toată populaţia bărbătească, muncitoare, e la frontieră.

*

Deoarece contrabandele se fac pe o scară întinsă, s-au luat măsurile cele mai riguroase de pază, S-a interzis comercianţilor de făină de a vinde făină decât la localnici. Fiecare comerciant are un registru, vizat de autorităţi, şi trebuie să înregistreze fiecare sac, cui l-a vândut, iar cheile de la magazii sunt în păstrarea şefului de secţie, care eliberează făina cerută de comerciant, după ce verifică registrul şi o sumă de alte măsuri. Autorităţile îşi fac datoria, dar, cu toate măsurile luate, multă făină se… furişează dincolo.

Grănicerii jandarmi, agenţii vamali, dl căpitan Stănescu, de la grăniceri, se află, zi şi noapte, pe frontieră, dar contrabandiştii se înmulţesc mereu.

Cum am constatat, numele de „contrabandist” a dispărut, căci toţi se pretind „negustori”, făcând afaceri. Dar să nu se creadă că aceşti „negustori” sunt contrabandişti de meserie, ci găsim, printre ei, fruntaşi ţărani şi – nu vă miraţi – mari proprietari.

Din sute de cazuri, să povestim unul nostim:

Nopţile trecute, un mare proprietar a pornit un mare număr de vite, spre a le trece frontiera. Grănicerii au descoperit, însă, pe „negustori”, care, fiind călări, au luat-o la goană, părăsind vitele, care au fost sechestrate de grăniceri.

Dimineaţa, proprietarul s-a plâns autorităţilor, că i s-au furat vitele din ocol! E de prisos să arăt rezultatul, proprietarul fiind om cu trecere. E din judeţul Suceava (zona Fălticenilor – n.n.).

Vitele sechestrate de la cei care nu au trecere, ca domnul din Suceava, sunt închise într-un ocol şi, duminica, sunt scoase la licitaţie. Contrabandiştii merg atât de departe, încât au încercat să scoată, noaptea, vite din ocol, spre a le trece dincolo.

Altădată, „finanţul” austriac – grănicer –, când prindea o contrabandă, după legea vamală de dincolo, vindea casa contrabandistului, dar astăzi te primeşte cu braţele deschise.

*

Fac o plimbare la vamă. Aici, noii şefi ai poliţiei, domnii Mănăstireanu şi Popovici, veghează, alături de domnii Drăgoi, şeful vămii, şi taxatorii Stănescu şi Caton, ca nimic să nu se trecoare. La serviciul sanitar, dl Vasilescu are de furcă cu etuva pentru dezinfectarea efectelor şi a sacilor de cereale…

---

[141] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 158, din 25 iulie n. 1915, p. 4

*

Mă întreţin cu bucovinenii. Multe lucruri jalnice povestesc ei. Zăresc câţiva invalizi şi intru în vorbă cu ei. Doi tineri zdraveni, de loc din Ilişeşti, nu departe de frontieră. Unuia îi lipseşte braţul stâng, şi altuia, cel drept. Îmi povestesc că au luptat pe toate fronturile şi braţul l-au pierdut în luptele din Galiţia. Ambii sunt decoraţi, dar numai unul poartă „Crucea de Fier". Întrebând pe celălalt de ce n-o poartă, îmi răspunde cu un oftat:

– La ce bun, dacă nu port braţul?

Au pensii lunare de câte 16 coroane.

O femeie din Storojineţ – 100 de kilometri departe de Burdujeni –, venită după cele câteva kilograme de porumb, ne face socoteala că drumul, încoace şi înapoi, şi cu cheltuielile face 2,5 coroane kilogramul de făină de porumb. Toate sunt scumpe în Bucovina. Zahărul a ajuns, la Iţcani, 1,6 coroane kilogramul"[142].

Deşi încă nu trecuse un an, s-au fost dus vremurile când, din târguşoarele Moldovei, comunităţile evreiască şi ortodoxă română aducea pâini la frontieră, ca să le dăruiască flămânzilor. Lumea se înăsprise până la a se hrăni cu suferinţe, înfigând colţi de lup în rănile însângerate ale Bucovinei. Pentru că Bucovina, în ciuda liniştii din ţinuturile ei, încă sângera prin Polonia, acolo unde feciorii ei îşi aflau morminte străine pentru gloria altora.

Regatul României, ca şi fiecare român în parte, încerca să stoarcă prinos din suferinţele Bucovinei, guvernanţii întârziind intrarea în acţiune doar pentru a nu rata oportunitatea unei excelente afaceri cu viitorul previzibil adversar. În fond, ostaşii armatelor care îi vor măcelări pe bieţii ţărani români, îmbrăcaţi în uniforme, aveau nevoie de hrană, şi cine altcineva să le-o asigure dacă nu negustoraşii Brătianu şi slugile lor guvernamentale, care, sârguincioase, trudesc de te apucă mila pentru eficientizarea afacerii. „Vineri, seara (6 august 1915 – n.n.), directorul Serviciului de mişcare doi Căile Ferate, dl D. Danielescu, a plecat la Burdujeni, însoţit de subinspectorul de la Iaşi, dl Ifrim, pentru a lua, în persoană, toate măsurile pentru accelerarea transporturilor de cereale, desinate exportului, prin acest punct de frontieră". Eficient, Danielescu avea să declare că „vom expedia, zilnic, câte 80 de vagoane la acest punct de frontieră, şi partea interesantă este că 40 din aceste vagoane vor fi transportate în vagoane austriece, iar 40 vor fi trecute, pentru transbordare, la Iţcani. Marea lipsă de porumb, în special, de care suferă populaţia din Bucovina mă face să cred că, de astă dată, căile ferate austriece vor trimite vagoanele necesare şi că lucrurile ar putea merge mult mai bine ca în trecut".

Delegaţii austrieci mai rugaseră să li „se înapoieze 11, din cele 18 maşini, care se găsesc reţinute în România, încă din timpul ocupării Bucovinei de ruşi, pentru ca, în schimb, să se expedieze Căilor Ferate Române 11 locomotive „Pacific", care se găsesc în Austria". La conferinţa de presă, Danielescu avea să lămurească problema celor 11 locomotive noi, pe care România le comandase în Germania „şi nesosite încă"[143].

Contrabanda continua, când aparent legal, când din iniţiative locale, de-a lungul graniţei Bucovinei, uneori cu succes, alteori cu eşecuri răsunătoare, cum a fost şi cazul celor opt săteni din Zvoriştea, Gheorghe Bărboşel, Gheorghe Rădăşanu, Gheorghe Rusu, Gheorghe Ciornei, Toader Ursulescu, Mihai Bălan şi Vasile Petroaei, care au încercat, într-una din nopţile jumătăţii lunii august, să treacă în Bucovina, la punctul numit „Poieni", douăzeci de vaci, dar au fost surprinşi de jandarmii din Zvoriştea. „Cei patru dintâi au fost arestaţi, după ce, însă, mai întâi, o adevărată luptă şi un schimb de focuri de revolver s-a încins între jandarmi şi contrabandişti"[144].

---

[142] *Adevărul*, 28, nr. 10186, 21 iulie 1915, p. 2
[143] *Adevărul*, 28, nr. 10193, 29 iulie 1915, p. 4
[144] *Adevărul*, 28, nr. 10219, 22 august 1915, p. 4

Ziua de naştere a Împăratului Francisc Iosif, 18 august (n. 1830), prilejuia, şi în anul 1915, declaraţii pompoase şi angajamente patriotice duse până la limita penibilului. E drept că, în 18 august n. 1915, românii bucovineni nu-l uitaseră nici pe Alecsandri, care murise în 22 august 1890, dar care izbutise „să dea cea mai strălucită expresiune gândirii şi simţirii poporului român"[145].

Au, n-au prilejul, bucovinenii petrec, oricâtă sărăcie şi foamete ar bântui prin sate. Pretexte pentru petreceri se găsesc berechet. Pe malul Nistrului, de pildă, la Doroşăuţi, în 26 iulie 1915 s-a făcut „comemorarea încheierii unui an de război", serbarea fiind organizată de parohul exarh Vasile Nichitovici. „După săvârşirea sfintei liturghii, celebrată în biserica parohială, în sobor, sub conducerea parohului, şi, după panahida săvârşită la mormântul bravilor soldaţi căzuţi, o frumoasă procesiune s-a îndreptat spre Piaţa Votivă din Doroşăuţi, unde era concentrată miliţia şi o mare mulţime de popor. Aici s-a săvârşit, sub cerul liber, doxologia pentru Majestatea Sa Împăratul Francisc Iosif I şi izbânda armatelor sale, executând muzica militară coralul şi imnul festiv… Serbarea s-a încheiat cu un dejun, în ospitaliera casă a părintelui Nichitovici, la care a participat înalta ofiţerime a garnizoanei. A doua zi, în 27 iulie, s-a celebrat, apoi, în biserica parohială, sfânta liturghie pentru ostaşii regimentului bosniac din acea garnizoană"[146].

În 31 iulie, se încheiase anul şcolar la Liceul de copile din Suceava (cursurile fuseseră întrerupte odată cu venirea ruşilor, în 20 decembrie 1914, şi reluate după plecarea lor, la 1 martie), după ce, „la examenul de maturitate, au reuşit cu succes bun 21 eleve, între acestea 5 cu escelinţă, dintre care 3 romănce", Gimnaziul greco-ortodox din Suceava urmând să-şi încheie cursurile în 31 august 1915. Corpul didactic al Gimnaziului româno-german i. r. din Rădăuţi organizase, pentru 18 august, ora 11, „serbarea patriotică „Ţintuirea Buzduganului", în sala festivă a Casei Germane, din incidentul zilei natale a prea Înălţatului nostru Împărat Francisc I". Cuvântul de deschidere a fost ţinut de directorul gimnaziului, Leonida Bodnarescul, elevul Ilie Păscariu a recitat poezia „În spital", de George Coşbuc, iar corul gimnazial, dirijat de Tiron, a cântat „Pe-al nostru steag", de Ciprian Porumbescu, şi „Wacht au der Donau", iar elevii Traian de Volcinschi şi Traian Cârstean au recitat „Im Feldspital zu Verona", de Hermann von Gilm, şi, respectiv, „Ura, ura, Austria!", de Vasile cav. de Kalmuţchi.

Bucovinenii erau impresionaţi, de Ziua Împăratului, şi de moartea de erou a poetului şi sublocotenentului Pavel Scripcar, din Tereblecea, care, la asediul Lemberg-ului, în 27 iulie 1915, conducându-şi subordonaţii din Regimentul 41 de Infanterie, care purta numele arhiducelui Eugen, s-a prăbuşit pentru totdeauna[147]. În 20 iulie, căzuse, tot în Polonia, absolventul Gimnaziului din Suceava, Constantin Petruc, cadet în Regimentul 24 de infanterie şi fiul preotului din Vilaucea, Toader Petruc.

La Vatra Dornei, acolo unde încă mai rămăseseră, din prevedere, elitele bucovinene, în 18 august 1915 s-a desfăşurat o „manifestare omagială a deputaţilor români", cu ocazia „aniversării zilei natale a Majestăţii Sale Împăratului Francisc Iosif", capela romano-catolică şi biserica greco-ortodoxă întrecându-se în obedienţă, ortodocşii săvârşind ritualurile „cu mare pompă", cu un „sobor de 7 preoţi, în frunte cu vrednicul consilier consistorial Dionisie cavaler de Bejan, actualul conducător al Consistoriului Arhiepiscopesc". Au participat Guvernatorul Bucovinei, conte de Meran, Mareşalul Ţări, „baronul Alexandru Hurmuzachi, cu membrii Comitetului Ţării, ambasadorul baronul S. Stîrcea, deputaţii români Dr. Euseb Popovici, George Sârbu, Aurel Ţurcan, George Boncheş, reprezentanţii Consiliului Comunal, în frunte cu primarul Forfotă, în urmă întreaga inteligenţă românească aflătoare în localitate şi un mare număr de popor, chipeşi munteni şi zdravene muntence, în haine de sărbătoare": A cântat

[145] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 160, din 18 august n. 1915, p. 2
[146] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 160, din 18 august n. 1915, p. 3
[147] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 160, din 18 august n. 1915, p. 4

corul bisericesc, apoi s-a auzit „cuvântarea rostită cu înflăcărat avânt patriotic de consilierul consistorial Calistrat Coca". Apoi tot soborul şi poporul s-au deplasat la reşedinţa contelui de Meran, ca să-şi mai rostească, şi acolo, înflăcărarea patriotică, dar n-a fost rost de vreun festin, căci era vreme de război.

La Suceava, în seara de 17 august 1915, „cetăţenimea Sucevei a inaugurat serbarea patriotică prin un frumos conduct de torţe, care a străbătut, în sunetul muzicii, calea principală a oraşului, până în dreapta Palatului Administrativ, unde reprezentantul Primăriei, consilierul guvernial V. Gribovschi, a vorbit în limba germană, iar parohul Mihai Sârbu, în cea românească, aducând, în numele cetăţenimii, omagiile de credinţă şi supunere pentru Maiestatea sa Împăratul. A răspuns prefectul Dr. Korn, iarăşi în amândouă limbile, mulţămind oraşului pentru frumoasa manifestare patriotică.

A doua zi, după săvârşirea serviciului divin, marele comitet de dame, pus sub conducerea iscusită a neobositei doamne Dr. Korn, soţia prefectului, s-a început activitatea, după un plan perfect de bine chibzuit şi admirabil executată. Doamnele şi domnişoarele societăţii sucevene, începând de la cea mai fragedă vârstă, traversau străzile oraşului, cu panere pline de flori mirositoare, cu zâmbetul pe buze şi cu ochii învăpăiaţi de misiunea patriotică, şi, pe nemică de ceas, panerele se deşertau şi cutiile se umpleau de monede mari şi mărunte, oferite, cu drag, de orişicine, care nu putea rezista fie unui zâmbet drăgălaş, fie privirilor rugătoare din doi ochi sclipitori, fie, în urmă, din propriul îndemn al sentimentului său patriotic. Panerele cu flori s-au umplut de multe ori şi tot de atâtea ori fură golite de publicul însufleţit; ştia, doară, fiecare că banul cheltuit astăzi este hărăzit să aline durerile şi să tămăduiască rănile fraţilor ce sângeră pe câmpul de luptă, pentru tron şi patrie.

Serbarea s-a încheiat cu un concert festiv, la care au cooperat, cu asemenea virtuozitate, Societăţile de cântare „Musikverein" şi „Ciprian Porumbescu".

Succesul material ţine cumpăna succesului moral, căci peste 9.000 de coroane se vor împărţi între societăţi umanitare, care-şi închină munca alinării rănilor şi durerilor pricinuite de război"[148].

Regimentul 41 de Infanterie „Arhiducele Eugen", în care luptau şi se jertfeau pentru Împărat numai bucovineni, înseamnă şi istorie comunitară bucovineană, iar reproducerea istoricului său, în timpul primului an de război mondial, realizat de publicaţia germană „Neues Wiener Tagblatt", numărul din 15 august 1915[149], este necesară şi ca memorie românească din Bucovina, măcar pentru a şti prin ce zări ne odihnesc eroii:

„În 11 august 1915, s-a împlinit anul, de când a plecat regimentul bucovinean din Cernăuţi. E vorba e Regimentul de Infanterie nr. 41, care poartă numele arhiducelui Eugen şi al cărui efectiv, după cum se ştie, se compune din fiii tuturor naţionalităţilor din ţară, Români[150], Ruteni, Germani, Evrei, Poloni şi Maghiari. Regimentul acesta s-a validat, în decursul acestui an de război, în situaţiunile cele mai grele, în mod eroic, şi prin bravurile sale eroice şi-a câştigat preaînalta recunoştinţă şi mulţămita cea mai adâncă a patriei.

Isprăvile regimentului, în timpul acesta, s-au înregistrat amănunţit. Aici, vom comunica, pe bază de date autentice, numai câte ceva. Departe de patrie, fără legătură cu ai lor. fiii frumoasei ţări a fagilor şi-au împlinit deplin datoria către împărat şi patrie. Unde întâlnea regimentul pe duşman, nu încăpea retragere. Bravul regiment a primit, deci, multe semne de recunoştinţă. Astfel, au primit cei de la regimentul acesta: un Ordin „Leopold", cinci ordine „Coroana de Fier", un ordin „Francisc Iosif", 26 Cruci militare pentru merite, 41

---

148 *Viaţa Nouă*, IV, nr. 160 - Supliment, din 18 august n. 1915

149 apud *De la regimentul indigen bucovinean*, în *Viaţa Nouă*, IV, nr. 161, din 27 august n. 1915, pp. 1-3

150 Nu e întâmplare că corespondentul lui „N. W. T.", Julius Weber, pune pe Români pe locul întâi, căci ei formează majoritatea absolută a Regimentului.

preaînalte recunoştinţe cu laudă (Signum laudis), 3 Cruci de Aur pentru merite cu coroană, 2 Medalii de aur pentru vitejie, 60 Medalii de argint pentru vitejie clasa I-a, 250 medalii de argint pentru vitejie cl. a II-a, 38 de laude din partea comandamentului armatei, 65 de laude de la comanda de corp, 49 laude de la comanda de divizie şi 7 Cruci de fier.

Botezul de sânge l-a primit regimentul în 1914, în Husiatin-ul rusesc. Inimicul, o brigadă întreagă rusească de Cazaci, cu două baterii, fu respins, după o luptă de mai multe ore. După luptă, trupele îl aclamară pe mult veneratul lor conducător, colonelul de Meyerhofer. A fost o clipă care va rămâne neuitată tuturor celor ce au fost de faţă.

La 23 August 1914, regimentul se lupta, acum, la Rarancea, unde a fost prima luptă pe pământ bucovinean. Duşmanul stătea, atunci, cu mare superioritate numerică, aşa-zicând la porţile Cernăuţilor şi năzuia să înainteze spre oraş. Împreună cu bravii glotaşi, bucovineni îi bătură pe Ruşi şi-i siliră să se retragă, prin Noua Suliţă, pe teritoriul rusesc (adică în Basarabia – n.n.). Regimentul cuceri, atunci, patru mitraliere, făcu mulţi prizonieri şi luă pradă mult material de război. Comandantul regimentului, colonel Meyerhofer, adresă, atunci, ofiţerilor şi soldaţilor săi, următoarele cuvinte, spre a-i dirija împotriva duşmanului, la Rarancea:

„Soldaţi ai Regimentului 41! E vorba să-i dăm ajutor unui camarad, colonelului Neumann, comandantul Regimentului 22 de glotaşi. Vom face extremul ce vom putea! Acum, înainte, e vorba de onoarea regimentului!”. Soldaţii urmară îndemnului acestuia şi biruiră.

Următoarea laudă a Diviziei 43 de Infanterie Teritorială arată cum şi-a împlinit Regimentul datoria. În ordinul de la 24 August 1914, se zice:

„Am reuşit a câştiga prima izbândă, a-l bate pe inimicul care invadase în ţară, a-l respinge, cu pierderi mari, peste graniţă şi a executa, astfel, problema ce ni s-a pus. Peste 300 de prizonieri, patru mitraliere şi alte arme şi muniţii au rămas în mâinile noastre. Toate trupele şi instituţiunile au suportat, cu statornicie devotată şi cu simţ de datorie, toate încordările care au dus la un succes atât de frumos.

Le exprim, pentru prestaţiunile lor eminente, în numele preaînaltului serviciu, recunoştinţa cea mai deplină şi mulţămita cea mai călduroasă! Îndeosebi, batalioanele de glotaşi nu numai că şi-au menţinut poziţiunile, dar s-au alăturat, cu curaj eroic, la atacul asupra inimicului.

Regimentul de infanterie nr. 41 s-a luptat, de repetate ori, cu bravură, iar Regimentul de infanterie teritorială nr. 36 a executat marşuri excelente.

Am convingerea sigură că, orişicând şi orişice ne-ar mai aştepta, mă pot lăsa pe simţul de datorie şi pe devotamentul tuturora, neclintit prin nimic!

(Semnat) Schmidt, m. p. / Feldmareşal-locotenent”.

Apoi, Regimentul a mai luai parte, în cursul lunii august 1914, la luptele de la Balszowce (la nord de Halicz) şi, în primele zile ale lunii septembrie, la Horozana Wielka (la sud de Lemberg), cucerind, cu asalt, douăsprezece tunuri duşmane, capturând mult material de război şi făcând mulţi prizonieri. Regimentul mai luă parte la lupta de la Lemberg, iar în 10, 11 şi 12 septembrie, a săvârşit, la Popielany (la sud-vest de Lemberg), adevărate fapte de eroi; pădurea de la Popielany a fost teatrul acestor fapte glorioase. Aici căpătă şi viteazul, de toţi veneratul comandant al regimentului, colonelul Eberhard de Meyerhofer, rana de moarte, în urma căreia a murit, apoi, la Viena.

Mai târziu, regimentul fu dirijat la Cracovia, unde rămase câteva zile. Aici, brigadierul general-maior Ernst de Horsetzky, fostul conducător al brigăzii de care se ţinea Regimentul 41, fu numit divizionar. Ordinul de adio, pe care-l adresă general-maiorul de Horsetzky, din incidentul acesta, regimentului, arată ce vază avea regimentul acesta la mai-marii săi. Ordinul zicea:

„Numit comandant al unei divizii de trupe de infanterie, trebuie să mă despart de Brigada a 59-a de infanterie, pe care am avut onoarea să o conduc, peste trei ani de zile.

Mulţămesc, cu prilejui acesta, din toată **ini**ma, tuturor domnilor ofiţeri, pentru râvna **la** munca dovedită totdeauna, în timp de pace, **şi** pentru dispreţul de moarte, jertfire de sine şi statornicia pe care le-au arătat în faţa duşmanului.

De asemenea, mulţămesc tuturor gradelor **şi** soldaţilor, pentru vitejia lor în faţa duşmanului, pentru râvna neobosită şi statornicia lor pentru disciplina pe care au ţinut-o în împrejurările cele mai grele.

Învingerea definitivă le e asigurată acestor regimente încercate în război.

Cu adâncă durere, mă despart de scumpul meu regiment nr. 41, cu care am împărtăşit, ani de-a rândul, bucurie şi durere. Părăsesc, aici, pe cei mai credincioşi subalterni, cei mai încercaţi camarazi, cei mai iubiţi prieteni.

Să-mi păstreze fiecare o amintire prietenoasă, după cum şi eu nu vă voi uita niciodată şi acum, înainte la luptă!

Zabierzow, la 7 Octomvrie 1914.

Ernst de Horsetzky, m. p.”.

Iar acum, Regimentul se luptă, mai departe, în Galiţia, unde, de asemenea, se distinge prin isprăvi eminente”[151].

Încă un obol cumplit adus monarhiei austro-ungare îl reprezintă înrolarea liceenilor din „clasele a şasea, a şaptea şi a opta” (născuţi între anii 1894-1896, deci cu vârste cuprinse între 19 şi 21 de ani) ale Gimnaziului greco-ortodox din Suceava, care „asentaseră” (recrutaseră – n. n) încă din timpul anului şcolar 1913/1914 şi pe care „Viaţa Nouă”[152] îi încredinţează paginilor sale patriotarde „ca document”, cu nume şi prenume, dar numai pe cei din „Secţia Română”. Pe clase, „lista elevilor înrolaţi în armată, în anul şcolar 1914/1915, spre a fi duşi în războî”, cu cei din clasele mici aşteptându-şi rândul la moarte, arată astfel:

Clasa III: Mihai Bodnariuc, Ion Butnar, Alexandru Jauca, Georgie Reuţ.

Clasa IV: Ştefan Berariu, Ioan Botuşan, Ştefan Cioban, Ion Ciudin, Ion Ghiuţă, Constantin Greculesi, Constantin Popovici, Nicolae Şerban, Vasile Tcaciuc, Toader Varteniuc.

Clasa V: Zamfir Andrieş, Vasile Apetrei, Ilarie Avram, Gavril Bârgăuan, Scarlat Capră, Dumitru Cniş, Vasile Corniciuc, Constantin Cozma, Dumitru Drăgoiu, Mihai Filipiuc, Vasile Hapca, Trifon Hladiuc, Constantin Hucan, Ion Marginean, Ion Mihalec, Gavril Muntean, Traian Nahaiciuc, Silvestru Olariu, Ion Oniga, Andreiu Paicu, George Petriuc, Orest Sorocean, Vasile Strilciuc, Ion Truşcan, Ieremie Turculeţ.

Clasa VI: George Andrieş, Nicolae Baiţan, Silviu Balan, George Bandol, Cosma Bucatar, Ştefan Cosovan, Radu Dan, Silvestru Galan, Ion Gavriloaie, Ştefan Larionescu, Constantin Lucescu, Aurel Luţa, Pancratie Marcean, Anton Moroşan, Loghin Oltean, Victor Onuleac, Grigore Panţir, Ion Paşcan, Ilie Petriuc, Toader Pohoaţă, Petru Popescu, Pavel Scolobiuc, Ilie Scripcar, Silvestru Strugar, mihaiu Tanasă, Gavril Ţibu.

Clasa VII: Pavel Berar, Arcadie Bocancea, Anton Bontuş, Toader Carliciuc, Leonte Cucu, Leon Curiş, Ilie Dan, Mihai Dorofteiu, Ladislaus Frankewicz (romano-catolic), Anton

[151] *De la regimentul indigen bucovinean*, în *Viaţa Nouă*, IV, nr. 161, din 27 august n. 1915, pp. 1-3
[152] IV, nr. 162 din 12 septembrie n. 1915

Gorcea, Constantin Ignătescu, Ştefan Larionescu, Calistrat Morariu, Mihaiu Morariu, Vasile Moţpan, Ion Onufreiciuc, Ion Prelipcean, Constantin Procopovici, George Puha, Dumitru Sahlean, Eusebie Scripcariu, Petru Senciuc, Ion Simonovici, Anton Ungureanu.

Clasa VIII: Armenag Andruşca (armeano-ortodox), George Beleca, Mihaiu Boca, Constantin Botezat, Dimitrie Bucevschi, Lazăr Chihulcă, Simion Chiriliuc, Victor Colesniuc, Pavel Floare, Modest Gafencu, Valerian Gorcea, Modest Isopescu, Ion Lazurca, Constantin Lucaciu, George Moldovan, Zamfir Nicoară (din Rus-Plavalari, cel care a fost împuşcat, împreună cu Dumitru Catană, în toamna anului 1916, la Satulung, lângă Săcele, pentru că a refuzat să tragă în ostaşii români – n. n.), Isidor Oanea, Nicolae Paşcovici, Silvestru Păuş, Simion Pentiuc, Alexandru Pohoaţă, Amfilochie Popovici, Leon Popovici, Ion Prelipcean, Vasile Puiu, George Ujeniuc, Constantin Vlad, Silviu Voloşciuc, Ion Voloşin, Octavian Zopa, Nicolae Zugrav"[153].

În clasa a VIII-a, coleg cu martirul Zamfir Nicoară, fusese şi Silvestru Micuţariu, viitorul erou al României Mari, dar Micuţariu nu a mai ţinut cont de „asentarea" austriacă, preferând să treacă în România şi să se înroleze voluntar în Armata Regală Română. În toamna anului 1916, la Satulung, lângă Săcele, printre ostaşii români, în care a refuzat să tragă Zamfir Nicoară, se afla şi colegul său de clasă gimnazială, Silvestru Micuţariu.

Zamfir Nicoară şi Dumitru Catană au fost îngropaţi, pe ascuns, în cimitirul de la Săcele, unde, în 1926, s-a ridicat o troiţă. În urmă cu câţiva ani, împreună cu Constantin-Emil Ursu şi cu Tiberiu Cosovan, am fost şi am adus, în două răcliţe, ţărâna martirilor bucovineni, pe care am îngropat-o, cu slujbă religioasă, dar fără presă, lângă bisericuţa (din Vama) din Muzeul Satului Bucovinean, punând deasupra o stâncă, pe care sculptorul Cezar Popescu a fixat o placă de marmură, cu numele celor doi martiri. Pentru că aşa ne învaţă Coşbuc: între eroi, martiri şi mumele lor, nu trebuie să existe munţi şi văi, şi ape învolburate.

Zamfir Nicoară, născut la Rus-Plavalar, în 1894, voluntar în Regimentul nr. 41 Infanterie „Arhiducele Eugen", format numai din bucovineni, fusese rănit, în iulie 1915, la asediul Lembergului[154].

În anul şcolar 1914/1915 au fost înrolaţi, de la Gimnaziul greco-ortodox din Suceava, profesorii Emanuil Antonovici, Teodor Balan, Gavriil Batariuc, Ilarie Berezniţchi, Vasile Burduhos (cel care interzisese limba română în şcoală – n.n.), Alexandru Candrea, Ion Covaşă, Arcadie Dugan, Dr. Rudolf Gassauer, Mihai Guşuleac, Josef Haschler, George Hoinic, Dr. Isidor Kluger, Dr. Alexandru Ieşan, Vitold Nosal, Emilian Sahlean, Peter Tomaschek şi Nicon Turturean, deci 13 români, 3 germani, un polon şi un evreu – cum precizează gazeta lui Onciul[155].

Profesorul Vasile Burduhos, locotenent în Regimentul nr. 22 Infanterie, a fost rănit grav la braţul stâng, în bătăliile din iulie 1915, din Polonia, drept pentru care a fost decorat cu „Crucea pentru merite militare, clasa a III-a, cu decoraţiunea de război"[156].

Războiul era încă departe de Bucovina, dar, odată cu toamna, câteva diversiuni strategice ruseşti aveau să-i tulbure liniştea, sporindu-i neliniştile, dar armatele lui Daniile Pop, care ocupaseră şi nordul Bucovinei, încă din luna iunie, erau stăpâne pe situaţie, respingând atac după atac.

---

[153] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 162 din 12 septembrie n. 1915, p. 3 - Supliment
[154] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 165 din 31 octombrie n. 1915, p. 2 - Supliment
[155] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 167 din 21 noiembrie n. 1915, p. 2
[156] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 167 din 21 noiembrie n. 1915, p. 4

În 28 septembrie 1915 (11 octombrie nou – n.n.), se anunţa, din Petrograd, că aeroplanele ruseşti „au operat un raid peste Cernăuţi, aruncând, asupra gării, depozitelor de muniţii şi trenurilor, mai multe bombe. O coloană de fum şi de văpăi a apărut, de îndată, deasupra gării. Un aeroplan inamic a venit în contra aviaţiei noastre, dar a fost canonat de aviatorii noştri şi silit să aterizeze, repede, lângă oraş”[157].

Urmând exemplul Vienei, care iniţiase „Ţintuirea ostaşului ferecat”, şi al Berlinului, unde „s-a construit din lemn o statuie uriaşă a generalului Hindenburg, pe a cărui suprafaţă se pot bate 20 milioane de ţinte”, colectându-se, astfel, 20 milioane de mărci, Suceava, „din iniţiativa unui comitet aranjor al serbării, compus din neobositul prefect Dr. Korn, Preşedintele Tribunalului Dr. Handl, girantul oraşului, consilierul guvernial V. Gribovschi, şi profesorul gimnazial Dr. Orest de Tarangul” a pus să se facă „un product, lucrat cu multă artă, din lemn de tei, de cunoscutul maestru Vasile Buliga din Câmpulung”, după care a trecut la organizarea de colecte publice. Mai întâi, la Suceava, în 4 octombrie 1915, când, „după săvârşirea serviciului divin, lumea oficioasă, însoţită de un public mare, s-a adunat în frumosul cort, ridicat în faţa intrării în Palatul Comunal (actualul Palat Administrativ – n. n.). După defilarea batalionului de miliţieni, în fruntea cărora păşea muzica funcţionarilor de la Calea Ferată Iţcani, noul girant al oraşului a relevat (pauză de cenzură – n. n.) însemnătatea acestei zile patriotice şi scopul umanitar urmărit prin ţintuirea buciumului, în care se simbolizează strigătul de luptă din trecutul istoric al acestei ţări. Sfârşind cu uralele însufleţite, la adresa Majestăţii Sale a Împăratului, a urmat ţintuirea, făcând începutul prefectul districtului, Dr. Korn, care a bătut cea dintâi ţintă, în numele protectorului acestei serbări, al Preşedintelui Ţării, contele Meran. Venitul realizat într-o singură zi a trecut suma de 2.000 coroane”.

În zilele următoare, buciumul a fost dus prin diverse comune. La Costâna, în 10 octombrie, în prezenţa reprezentantului prefecturii, Lomicovschi, a profesorului Tarangul, a preotului Mihaiu Sârbu, a profesorului M. Ursuleac şi a corului gimnazist din Suceava, condus de Severin Procopovici, s-au strâns 1.500 coroane. Au fost de faţă primarii comunelor învecinate, protopresviterul George Berariu, Dimitrie cav. de Popovici-Niculiţă, primarul Costânei, Toader Cocârlă, superiorul Şandru şi multe, multe alte personalităţi locale ale vremii.

Itinerariul bătutului de ţinte, pentru o coroană bucata, în buciumul din lemn de tei cuprindea comunele Bosanci, Ipoteşti, Securiceni, Rus-Plavalar, Tişăuţi şi Lisaura – duminică, 17 octombrie, Danila, Găureni, Iacobeşti, Călineştii lui Cuparencu şi Ienachie, Măriţei, Romaneşti şi Slobozia – duminică, 24 octombrie, Pătrăuţi, Hatna (Dărmăneşti – n. n.) şi Mitocul Dragomirnei – miercuri, 27 octombrie, de ziua Sfintei Paraschiva, Iţcanii Noi, Iţcani Gară, Şcheia şi Lipoveni – duminică, 31 octombrie, Udeşti, Chilişeni, Reuseni, Rus-Mănăstioara şi Ruspoieni – luni, 8 noiembrie, de Sfântul Dumitru, Stroieşti, Sf. Ilie, Zahareşti, Liteni-Moara şi Buneşti – duminică, 14 noiembrie, şi Bălăceana, Liudihumora şi Comăneşti – duminică, 14 noiembrie 1915[158]. Itinerariul era, bineînţeles, teoretic, fiind vreme de război, dar „versurile” propagandisto-umanitare, care însoţeau „Ţintuirea buciumului”, fiind de o înduioşătoare naivitate, merită reproduse: „În ţara fagilor sună / Adese-un bucium şi cheamă / Voinicii toţi cari se luptau / Avut şi ţară-şi apărau. / Azi buciumul răsună tare / Chemând pe toţi cu mic, şi mare / Să ocrotească de nevoi / Orfani şi văduve d-eroi”[159].

La Bosanci, în 17 octombrie 1915, „Ţintuirea buciumului” ăl avea ca delegat, din partea prefecturii, pe comisarul Nichitovici, strângându-se 2.000 de coroane, de la „inteligenţa locală cu gendarmeria, finanţii (adică vameşii – n. n.) şi ostaşii dislocaţi în acele părţi, precum

---

[157] *Adevărul,* 28, nr. 10257, 30 septembrie 1915, p. 2
[158] *Viaţă Nouă,* IV, nr. 164 din 17 octombrie n. 1915, p. 2
[159] *Viaţă Nouă,* IV, nr. 163 din 3 octombrie n. 1915, p. 4

şi poporul din Bosance, în frunte cu păstorii sufleteşti V. Corvin şi Franciuc, şi cu vrednicul lor primar, Ştefan Blîndu, şi numeroşi poporeni din satele învecinate, cu părintele Sârbu din Tişăuţi şi primarii”.

În 24 octombrie, buciumul a fost dus la Danila, delegatul prefecturii fiind concepistul guvernial Lumicovsci. „Un banderiu de călăreţi a întâmpinat pe oaspeţi, la hotarul comunei. Baronul George Capri a participat, tot timpul, la serbare. La iniţiativa părintelui Ion Berariu, s-a făcut, cu concursul primarului şi secretarului, şi al altor fruntaşi din Danila, o masă şi pentru fruntaşii sosiţi din cele 7 comune învecinate, care au sosit, cu preoţii Ursachi din Romaneşti, cu Lanivschi din Călineşti Ienachi şi cu Hotincean din Călineşti Cuparencu, precum şi cu primarii lor”. S-au strâns 942 coroane – deh, masa costă! –, plus 250 de coroane, promise de primarul cav. de Cuparencu, din partea comunei sale.

La Pătrăuţi, în 27 octombrie, reprezentant al prefecturii a fost inspectorul Tarasievici. Era o vreme rea, dar, datorită preotului Constantin Morariu, administratorului silvic Bârtoi, primarului şi secretarului Rodinciuc şi preoţilor Eugen Bodnarescul din Hatna şi Totoiescu din Mitoc, s-au strâns 1.065 coroane, iar „copii din şcoală, sub conducerea doamnelor învăţătoare şi a superiorului Brăescu, au apărut, la ţintuire, fiecare cu coroana sa. Astfel se documentează creşterea patriotică ce o primesc copilaşii noştri. Au ţinut cuvântări, iar primarul Morariu, din Mitoc, a cerut venirea buciumului şi în comuna lui, duminică, 7 noiembrie 1915[160].

În 7 noiembrie 1915, la Mitocu Dragomirnei, s-au strâns 1.254 coroane, la Iţcanii Noi, 660 coroane, iar în 21 noiembrie, la Stroieşti, , 675 coroane şi în Udeşti, 734 coroane. Cu două zile înainte, în 19 noiembrie 1915, la Şcheia, unde s-au strâns 208 coroane, în vreme ce la Rus-Mănăstioara, absolventul de teologie Ambrosie Popovici a strâns, cu „Ţintuirea buciumului”, 658 coroane, o sută dintre acestea fiind dăruite de parohul din Reuseni, Ştefan Marian[161].

În toamna anului 1914, când ruşii ocupaseră, pentru prima dată, Cernăuţii, au arestat, în toiul nopţii, şi expediat în Siberia, la Naremski Kraj, de unde s-au întors, fiind primiţi ca nişte adevăraţi eroi, după mai bine de un an, pe deputatul în Dieta Bucovinei, baronul Nico Flondor, pe consilierul aulic Bazil Ritter de Duzinkiewicz, fost loctiitor al guvernatorului, pe primarul oraşului, Dr. Salo Weisselberger, pe deputatul ucrainean Nicolai Spenul (când era descendent al unui vechi neam de boieri români, se numea Spânul), pe procurorul Tribunalului din Cernăuţi Dr. Norbert Lazarus şi pe avocatul Dr. Filip Menzel, redactorul ziarului cernăuţean „Bukowiner Allgemeine Zeitung”[162].

În 30 octombrie 1915, pe câmpul de luptă, au primit medalii pentru vitejie şi luptătorii bucovineni ai Regimentului nr. 41 Infanterie „Arhiducele Eugen”, şi anume :

Medalia de argint, clasa I: stegarul Claudiu Isopescul, sergenţii Teodor Ihnatuş şi Constantin Chifan, corporalii George Iurescul şi Nichifor Porcu.

Medalia de argint, clasa II: stegarii Modest Isopescul şi Ioan Rusu, cadeţii Nistor Sahlean şi Dionisie Tonigar, sergenţii majori Ioan Gabor şi George Baiţan, sergenţii Silvestru Hasna, Vasile Grigorean, Teodor Cernuşca, Alexa Seniuc, Dumitru Sauciuc, George Baiţan, Petru Moroşan, Pamfil Schipor, Gavril Obreja, Arsenie Schipor, Vasile Grigorean; corporalii Vasile Olar, Constantin Nicolaescu, Ştefan Vasca, Procop Rotar; fruntaşii Gavril Vicol, Ilie Opaiţ, Ioan Galaţan, Iosif Buznean, Filip Bojescul, Petru Fedoriuc; infanteriştii Grigori

[160] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 165 din 31 octombrie n. 1915, p. 4
[161] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 174 din 7 februarie n. 1915, p. 4
[162] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 167 din 21 noiembrie n. 1915, p. 4

Palaghian, Mihai Greciuc, George Badaluţă, George Catargiu, George Ursulean, Ioan Reguş, Vasile Cenuşă, Ilie Coroviac.

Medalia de bronz: sergenţii Artemie Păduche, Vasile Solonar, Vasile Buraciuc, Dumitru Gorce şi Petru Belibou; corporalul George Popa; fruntaşii Ilarion Paladiuc, Constantin Schipor, George Ursulean, George Drehluţă, Niculai Burla; infanteriştii Constantin Grigorciuc, Vasile Schipor, Pavel Balan, Dionisie Obreja, Ilie Coroamă, Ciprian Burac, Vasile Coca, Alexandru Petraşciuc, Leonti Timiuc, George Cozaciuc, George Popovici, Alexandru Gorcea, Simion Istratoaie, Alexandru Tofi, Dumitru Obreja, George Drehluţă, George Ilie, Gavril Vencu, Victor Frunză, George Mironiuc; servitorii de ofiţeri Dumitru Andrişan, Ion Hostiuc, Michai Cârdei[163].

Alţi români bucovineni, decoraţi, pentru vitejie, cu medalii au fost:

Crucea de aur pentru merite, cu coroană: medicul Iuliu Malinaşiu.

Crucea pentru merite militare, clasa a III-a, au fost: Octavian cavaler de Grecul, căpitan la Regimentul 41 Infanterie, Octavian Coca, sublocotenent la Regimentul 22 Glotaşi, şi Dumitru Socolean, sublocotenent de rezervă la Regimentul 41 Infanterie.

„Recunoştinţă prea înaltă de laudă pentru ţinută vitejească, dovedită în faţa duşmanului", au primit: Isidor cav. de Manescul, sublocotenent la Regimentul 22 Glotaşi, Alexa Bendas, sublocotenent la Regimentul 27, Onofrei Nichitoi, sergent la Regimentul 22 Glotaşi, şi George Lupu, sublocotenent la Regimentul 22 Glotaşi.

Medalia de argint, clasa I-a, le-a fost decernată luptătorilor: Nichifor Ivanovici, din Valea Seacă, sergent major la Regimentul 41 Infanterie, Ştefan Coclici, sergent major la Regimentul 22 Glotaşi, Chirilă Cornea, corporal la Regimentul 22 Glotaşi, Procopie Gherasim, fruntaş la Regimentul 22 Glotaşi, şi Nicolae Bodnariuc, infanterist la Regimentul 22 Glotaşi.

Crucea pentru merite preoţeşti, clasa a II-a, pe panglică alb-roşie, pentru ţinută gata de jertfă, dovedită înaintea duşmanului: Adrian Bodnărescu, capelan militar la Regimentul 22 Glotaşi.

Medalia de argint pentru vitejie, clasa a II-a: Alexandrul Sidorescul, sergent la Regimentul 22 Glotaşi, Vasile Moroşan, infanterist la Regimentul 22 Glotaşi, George Croitor, sergent major la Regimentul 22 Glotaşi, Toader Buzdugan, corporal la Regimentul 22 Glotaşi, Constantin Logigan, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, George Irimescul, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Silvestru Cojocar, corporal la Regimentul 22 Glotaşi, Tănasă Tcaciuc, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi.

Medalia de bronz pentru vitejie: Dumitru Popovici, sergent major la Regimentul 22 Glotaşi, George Albu, din Capu Câmpului, corporal la Regimentul 22 Glotaşi, Ananie Cucu, fruntaş la Regimentul 22 Glotaşi, Petru Ursu, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Ilie Grămadă, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, George Mândrilă, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Petru Crăciun, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Nicolae Ungurean, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Vasile Petreşan, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Ion Buzic, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, Pavel Bilan, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi şi Dănilă Lehaci, glotaş la Regimentul 22 Glotaşi, toţi din „batalionul de voluntari români, de sub comanda căpitanului Roman"[164].

Decernarea de medalii a continuat cu o altă listă de încrâncenaţi apărători ai unui mod de viaţă şi de civilizaţie european:

Medalia de argint, casa I: sergentul de jandarmerie Nicolae Gavrileţ; vicesergentul major de jandarmerie Alexandru Bodnărescul, vicesergentul major de jandarmerie Vasile

---

[163] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 166 din 8 noiembrie n. 1915, p. 4

[164] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 169 din 19 decembrie n. 1915, Supliment, p. 7

Găitan, vicesergentul major de jandarmerie Nicolae Rusnac, vicesergentul major de jandarmerie, comanda de jandarmi nr. 13, Prepeliţă, sergentul major Nicolae Olăreanu, Regimentul 22, sergentul Dumitru Coroamă, Regimentul 22, vicesergentul major de jandarmi Ioan Procopovici, comanda de jandarmii nr. 13, sergentul George Andrişan, Regimentul 22, sergentul Ion Roman, Regimentul 22.

Medalia de argint, clasa a II-a: glotaşul Nicolae Pleavă, Batalionul 22 Glotaşi, corporalul Eusebie Popovici, infanteristul Filimon Capră, sergentul Grigorie Latiş, infanteristul George Grămadă, infanteristul Grigorie Buta, infanteristul Miron Hogea, corporalul George Petruc, jandarmul Iuon Niţu, la gara Hatna, vicesergentul major Petru Vacareanu, comanda de jandarmi nr. 23, sergentul Toader Rusu, Regimentul 22 Glotaşi, caporalul Nicolae Morar, Regimentul 22 Glotaşi, infanteristul Dimitrie Chirilă, Regimentul 22 Glotaşi, infanteristul Georgi Cota, Regimentul 22 Glotaşi, infanteristul Arefta a Paraschii, Regimentul 22 Glotaşi, cadetul Toader Fl. Floriştean, Regimentul 22 Glotaşi, serventul major de voluntari Daniil Bodnar, sergentul George Câmpan, Regimentul 22 Glotaşi.

Medalia de bronz: vicesergentul major Ifrim Cuciurean, glotaşul Dumitru Timeş, glotaşul Onofrei Buburuzan, corporalul Nicolae Costiuc, corporalul George Bujeniţă, infanteristul Toader Popa, sergentul de glotaşi Ilie Criţan.

Recunoştinţă prea înaltă de laudă: locotenentul Dumitru cavaler de Goian, Regimentul 22 Glotaşi[165].

Războiul adevărat nu avea să înceapă nici măcar odată cu gerurile cele mari, atunci când trupele ruseşti, aduse, cu trenul, de la Reni, la Noua Suliţă, ocupau poziţii, încă din 4 decembrie 1915, pe aliniamentul Boian-Ţureni, cu intenţia de a năvăli spre Cernăuţi. Trupele austriece, cantonate la Mahala şi la Sadagura, se pregăteau să înfrunte tirurile de artilerie rusească, iar cele cantonate prin partea sudică a Bucovinei au fost retrase[166]. Abia în 4 ianuarie 1916, când ruşii au bombardat vama din Ţureni, începu, cu adevărat, un nou război în ţinuturile bucovinene. Comunicatul oficial rusesc, din 23 decembrie 1915 (5 ianuarie 1916 nou – n.n.), preciza că „luptele din Bucovina devin din ce în ce mai înverşunate, şi armata rusă, respingând contraatacurile, înaintează mereu spre Cernăuţi. Duşmanul a suferit, în această regiune, mari pierderi, care se urcă la 800 de prizonieri şi un mare număr de răniţi şi morţi, lăsaţi pe câmpul de luptă”[167].

Cu ocazia Anului Nou 1916, au fost decoraţi guvernatorul Bucovinei, contele Meran, consilierul guvernial de pe lângă Guvernul Ţării din Vatra Dornei, contele Dr. Iosef Ezdorf, şi locotenent colonelul Teodor Cernăuţan cu Crucea de ofiţer al Ordinului Francisc Iosif, iar locotenentul George Dan, din Regimentul 41 Infanterie, cu Crucea de aur pentru merite.

Cu Mediala de argint, clasa I au fost decoraţi sergenţii de jandarmi Grigore Bilan şi Constantin Burla, iar cu Medalia de argint, clasa a II-a, sergentul major Ioan Bolocan, de la Regimentul 41, şi sergenţii de jandarmi Nicolai Dolinschi şi Ioan Procopovici[168].

Şi funcţionarii din Bucovina au primit înalte distincţii de război, printre cei recompensaţi numărându-se consilierul aulic şi locotenentul Bucovinei Gorz de Astein, inspectorul şcolar al ţării Dr. Alfred Pawlitsche, prefectul districtului Sucevei Dr. Robert Korn, prefectul districtului Câmpulung, consilierul guvernial I. Kapuszczynski, prefectul

[165] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 172 din 14 ianuarie n. 1915, Supliment, p. 4
[166] *Adevărul*, 28, nr. 10311, 23 noiembrie 1915, p. 2
[167] *Adevărul*, 28, nr. 10342, 24 decembrie 1915, p. 3
[168] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 174 din 7 februarie n. 1915, p. 3

districtului Siret Anton Iosefowicz, directorul pedagogiului din Cernăuţi Cuşniriuc şi asistentul său, Balintescul[169].

Moartea cărturarului bucovinean Em. Grgorovitza

S-a născut, la Rădăuţi, în 15 februarie 1857, din rădăcini horodnicene, primind numele de botez Emanuil. Era fiul învăţătorului Vasile Zub, care, din motive rămase necunoscute şi care nici nu prea contează, şi-a schimbat numele din Zub în Grigorovici. A urmat studii universitare la Cernăuţi, unde l-a cunoscut pe Ciprian Porumbescu, iar în 1879, când deja stăpâneşte şapte limbi (germană, ucraineană, polonă, rusă, cehă, franceză şi engleză), pleacă într-o lungă călătorie, prin Transilvania, spre Italia, la întoarcere stabilindu-se în Regatul României, unde va şi primi cetăţenia de român, dar abia în 1893. S-a stabilit la Iaşi, după o scurtă perioadă păşcăneană, ca angajat al companiei polone care construise şi administra calea ferată Iaşi-Burdujeni, companie care patrona şi şcoala profesională din Paşcani.

La Iaşi, Grigorovitza l-a cunoscut pe Eminescu, cu care n-a putut lega o prietenie durabilă, datorită firilor deosebite, dar din opera căruia va traduce în limba germană, şi îşi continuă studiile universitare, munca şi studiul însemnând două dintre reperele importante ale vieţii sale.

„Ambiţios, Grigorovitza nu se mulţumeşte numai cu elogioasele certificate de absolvire a cursurilor universităţilor din Cernăuţi şi din Iaşi, şi-şi susţine, la Berna, în Elveţia, examenul de bacalaureat clasic, pe care-l absolvă la 30 iulie 1891... Universităţilor din Cernăuţi, Iaşi, Berna şi Bucureşti, Grigorovitza ţine să le-o adauge şi pe cea din Berlin. Obţinând funcţia de interpret la legaţia română, frecventează, aici, pe cheltuială proprie, în perioada aprilie 1898 – martie 1901, timp de şase semestre, mai ales cursurile de filologie germană veche şi modernă... Erich Schmidt va fi acela care îl va sprijini şi în pregătirea tezei de doctorat (al doilea doctorat), pe care-l va susţine la 20 martie 1901, „având treniul academic“, cu lucrarea „Die Quellen von Cl. Brentanos „Grundung der Stadt Prag“. Este primul român care obţine titlul de doctor în filologie germană“[170].

Aflat la Berlin, Grigorovitza, „compatriotul nostru atât de rodnic pe terenul ştiinţific-literar“, a publicat, pe lângă „o serie de scrieri germaniste“, şi un prim volum „de traduceri germane metrice din poeziile poetului român Mihai Eminescu“, acele „admirabile traduceri din Eminescu“ fiind „scoase (şi) în a doua ediţie la Berlin“, peste un deceniu, când, în paralel, „dl Grigorovitza ne aduce şi o serie de publicaţiuni noi şi interesante, în special prin faptul că se ocupă de o ramură necultivată încă aci, în ţară (în Regatul României – n.r.), şi anume de filologia germană“.

Activitatea publicistică, literară şi ştiinţifică susţinută de Grigorovitza în Germania l-a obligat pe L. Bachelin, bibliotecarul regal al României, să susţină, în „L'Independence romaine“ şi în „Noua Revistă Română“, că „n-a fost nicidecum zadarnică stăruinţa cu care persista statul român şi Augustul ei Suveran de a trimite tineri talentaţi în străinătate pentru a se perfecţiona în diferite ramuri de ştiinţă şi artă, căci iată-ne înzestraţi azi cu specialişti de toate ramurile învăţământului superior, încât încetul ne putem încerca prin zborul propriu a produce ceea ce eram deprinşi a lua, până ieri, alaltăieri, de la străini. În această categorie de rezultate îmbucurătoare trebuie să socotim şi aceste scrieri recente ale dlui Grigorovitza. Şi dânsul s-a exilat, timp de mai mulţi ani, în străinătate, pentru a se perfecţiona în studiul limbilor germanice, mergând – ce-i drept, fără bursă, ci mai mult pe cheltuiala sa proprie – la Berlin, unde a obţinut, precum se ştie, ca prim Român, titlul de doctor în filologia germanică“.

---

[169] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 175 din 20 februarie n. 1916, p. 4

[170] Teodorescu, pp. 20-22

Ne-a încredinţat „Huţanii Carpaţilor” (1902), „Chipuri şi graiuri din Bucovina“ (1905), „De la hotare, istorii moldoveneşti” (1905), Poveşti răzleţe“ (1907), „Schitul Cerebucului, povestire din trecutul Moldovii“ (1908), „Dicţionarul geografic al Bucovinei” (1908), „Piatra muierii“ (1909), „Negru Vodă“ (1909), „Cum a fost odată“ (1911), „Amintiri şi schiţe“ (1912), scrieri filologice, dicţionare germane şi ruseşti şi două traduceri a operei lui Eminescu în germană.

Despre moartea lui Em. Grigorovitza scrie, preluând un material din „Universul” din 23 decembrie 1915, şi gazeta suceveană „Viaţa Nouă” (IV, nr. 170-171, p. 4):

„Cunoscutul literat şi profesor de limba germană pe la diferite şcoli secundare şi superioare şi-a pus capăt zilelor, ieri, la bodega „Mircea”, din Bulevardul Academiei, în următoarele împrejurări:

Pe la oarele 5 d. a., când nu erau decât câţiva consumatori în prăvălie, a întrat Grigorovitza, foarte preocupat, s-a îndreptat spre masa din fund, unde era mai întunerec, şi a cerut chelnărului două hârtii şi două plicuri de scrisori. În prada unei agitaţiuni neobişnuite, Grigorovitza, după ce a scris scrisorile, profitând de un moment, când nu se afla nimeni în apropierea sa, decât un chelner, întors cu spatele, a scos din buzunar un revolver, şi-a vârât ţeava în gură şi a tras.

Chelnărul s-a întors înspăimântat, crezând că s-a tras în el. În acel moment, a văzut pe Grigorovitza căzând jos, de pe scaun, şi rostogolindu-se, apoi, cu faţa în sus. Capul, plin de sânge, îi era zdrobit. Glonţul pătrunsese prin gură şi ieşise, făcând o rană groaznică, prin creştetul capului. Moartea i-a fost aproape fulgerătoare.

Cel dintâi a sosit la locul nenorocirii fiul defunctului. După ce s-a mai liniştit, întrebat dacă ştie ceva asupra cauzelor sinuciderii, a declarat că actul acesta a fost o surpriză dureroasă, dar că ştie că, în ultimul timp, tatăl său se afla în încurcături financiare.

Grigorovitza era bucovinean; originar din Strojineţ (din Rădăuţi, născut în 15.02.1857, mort la Bucureşti, în 06.12.1915 – n.n.).

După terminarea Şcolii normale din Cernăuţi (în realitate, Universitatea – n.n.), s-a dedicat carierei de institutor; însă dorul de carte şi de dezvoltare, împerecheat cu o energie de fier şi cu o minte ageră, l-au îndemnat, în scurtă vreme, să-şi părăsească ţara, spre a-şi continua studiile, pe la universităţile din afară.

Despre petrecerea şi activitatea sa în România, scrie „Viitorul”:

Când Em. Grigorovitza a părăsit Bucovina, a venit întâi la Iaşi, unde s-a stabilit şi unde a fost profesor la „Şcoala fiilor de militari”, actualmente „Liceul militar”. De la Iaşi, Grigrovitza a trecut profesor la Bucureşti, unde a rămas tot timpul.

În afară de lucrările sale literare şi istorice, în mare parte consacrate vieţii şi mediului românesc din Bucovina, nu trebuie să uităm că Grigorovitza, care a predat limba rusă Regelui Ferdinand, este autorul celor două mari dicţionare româno-rus şi ruso-român, care, la 1901, au fost tipărite pe seama ministerului de instrucţie.

In afară de acestea, Grigorovitza a mai scris o serie de amintiri, impresii, schiţe, novele, pe care le-a întrunit în volumele: „Chipuri şi graiuri din Bucovina” şi „De la hotare”, câteva povestiri istorice, ca „Schitul Cerebucului” şi „Piatra Muierii”, mai toate consacrate Bucovinei.

Dragostea lui Grigorovitza pentru acest ţinut românesc, în care s-a născut, apare din aceste scrieri, ca şi din monografia Bucovinei, cuprinsă în volumul „Cum a fost odată”, în care descrie capitala Bucovinei, târgul Rădăuţului, şi văile Siretului şi ale Prutului. Cu frumoase însuşiri stilistice şi cu darul de observator isteţ, Grigorovitza a scris aceasta monografie în aşa fel, că ea are şi o valoare literară de netăgăduit.

Descriind Cernăuţul vechi, în care a copilărit, Grigorovitza povesteşte unele reminiscenţe de pe vremea marelui dascăl bucovinean Aron Pumnul, care, între elevi, a avut şi pe M. Eminescu.

Defunctul Grigorovitza a cunoscut personal şi pe genialul nostru poet, despre care povesteşte, în „Cum a fost odată", următoarele:

„Tot aşa mi-a fost dat să-l văd pe neuitatul Eminescu, ca şcolar, la Cernăuţi, şi îmi pare cu atât mai rău de asta, fiindcă el singur a fost acela care mi-a povestit în urmă – când ne împrietenisem, la Iaşi – multe şi mărunte din viaţa lui de gimnaziast, prin anii 1863/64. Câte întâmplări hazlii nu am aflat de la bietul Mihai!

Mai ales, anul 1864, când, cu venirea trupei Fany Tardini la Cernăuţi, care înnebunise pe băieţii noştri, a fost un val-vârtej întreg de năzdrăvănii. Că a luat şi Eminescu lumea în cap şi a plecat din Cernăuţi, nu se ştie când şi cum. Avusese el profesor pe neuitatul Neubauer, pe acela care mi-a aprins mie, ca şi lui, dragostea pătimaşă pentru scrierile lui Schiller,

Eminescu ştia spune bucăţi întregi de ale acestui poet, pe de rost, şi, când a văzut, la Iaşi că tradusesem în nemţeşte „Stejarul din Borzeşti", al lui N. Gane, era nebun de bucurie!

Au urmat, apoi, traducerile câtorva din poeziile proprii ale lui Mihai, care ne-au legat prieteni pe vecie şi – cu durere o spun – îl făceam, uneori, să se întreacă cu firea, încât înţelesesem, în urmă, că, în dosul acestor înduioşări, se ascundea şi suferinţa"[171].

Bucovina, după „Crăciunul legionarilor"

„Ne despărţim cu amărăciune de anul 1915. El va rămâne, pentru toate vremile, săpat cu slove de sânge în istoria patriei şi în cartea neamului nostru, căci el a îndurerat inima noastră de jale după acei care au pornit, cu miile şi zecile de mii, pe câmpul de luptă sângeroasă, unde au murit moarte de viteaz, lăsându-şi viaţa drept jertfă pentru apărarea patriei şi a moşiei strămoşeşti"[172].

Anul 1916 debuta, în planul demagogiei patriotarde sucevene, cu înfiinţarea Societăţii i. r. „Crucea de argint", sucursală a celei din Viena, la care „taxele sunt, pentru membrii ordinari, cel puţin 3 coroane, anual, pentru cei sprijinitori, 10 coroane. Membrii binefăcători solvesc, o dată pentru totdeauna, cel puţin 100 coroane – cei fondatori, 500, iar ctitorii, 1.000 coroane". Calitatea de membru al acestei societăţi, ca şi a celor existente de multă vreme, conferea un anume statut social, un nivel al parvenirii comunitare, în condiţiile în care liderii ei erau cele mai importante personalităţi administrative. „Consilierul guvernial Dl Visarion Gribovschi a convocat, pentru luni, 17 ianuarie, orele 5 post-meridian, în Palatul Municipal din Suceava, o convorbire prealabilă, la care au participat 17 persoane, între care prefectul Dr. Robert Korn, prezidentul Tribunalului Dr. Alfred Handl, preotul greco-catolic Hlibowicki, directorul gimnazial Constantin Procopovici, primarul din Iţcani Hellman şi alţii. Profesorul Dr. Orest de Tarangul a raportat asupra însemnătăţii şi organizării acestei instituţiuni, remarecând că, chiar şi în aceste momente, ne pătrunde o adiere de pace". Societatea era, deci, ca şi făcută, iar „între membrii binefăcători, cu taxa de 100 coroane, s-a anunţat şi vrednicul vicar protopresviteresc părintele Mihai Sârbul"[173]. Dovadă că preoţia întotdeauna a adus bani cu nemiluita.

Noi recrutări erau anunţate pentru perioada 3-5 februarie n. 1916, comisia pentru recrutări funcţionând în sediul Magistratului din Cernăuţi.

---

[171] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 170-171 din 26 decembrie n. 1915, p. 4
[172] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 172 din 14 ianuarie n. 1915, p. 4
[173] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 173 din 24 ianuarie n. 1915, p. 3

În decembrie 1915, însă, se derulase, din iniţiativa lui Vasile Iacubovici, din Cernăuţi, „Crăciunul legionarilor”, în cinstea „bravilor noştri legionari români, care, mai bine de un an, se luptă cu vitejie pentru mica noastră ţară, aşa de greu periclitată de inamici, în grupa ilustrului comandant de brigadă, a domnului locotenent colonel Daniil Popp”.

Daniil Popp, ofiţer de carieră mai austriac decât austriecii, este cel care, în toamna anului 1916, va respinge, la Satulung, lângă Săcele, un prim asalt al Armatei Regale Române şi care i-a împuşcat pe bucovinenii Zamfir Nicoară (rănit, în iulie 1915, la asediul Lembergului) şi Dumitru Catană, care au refuzat că tragă în „fraţii noştri, românii”.

Legionarii români, constituiţi după modelul miliţiilor de la 1848, erau, de fapt, tineri fără pregătire militară şi fără uniforme (de asta, când cădeau prizonieri la ruşi, era spânzuraţi drept franctitori), înarmaţi cu puşti vechi şi cu puţine gloanţe, mobilizaţi în centrele orăşeneşti ale judeţelor, pentru a înfrunta patrulele şi avangărzile ruseşti. Mureau pe rupte, în bătălii, datorită nepriceperii în ale războiului, îngroziţi de spânzurătoarele cărora le erau predestinaţi, dacă aveau ghinionul să cadă prizonieri. Unii dintre ei au ajuns, în cele din urmă, şi pe fronturi, dar îmbrăcaţi, acum, în uniformele Regimentului 22 Glotaşi.

Acţiunea de caritate de la Cernăuţi s-a soldat cu bani buni, din care s-au cumpărat: „6.000 de ţigarete, 2.000 de ţigări, 112 cuţitaşe, 4.000 cărţi poştale, 100 cărticele pentru notiţe, 15 duzine de creioane şi 300 de maşini pentru aprinsul ţigaretelor”.

Numele donatorilor – în fond există şi un eroism al generozităţii – au fost înveşnicite, în limbajul pompos al vremii: Elena Cuşniriuc (147 coroane colectate şi multe lucruri de mână), Dr. Octavian Voronca – 202 de coroane, colectate de la domnii Dr. Jasiniecki, Papst, Salo Stern, Dimitrie Pauş, Dr. Ehrlicht, Gronich, Leopold Kleinberg, Samuel Karp, Nathan Ebner, Mihai Dolinschi, Dr. Schiffer, Dr. Lowner, Hecht, Hornstein, Dr. Keller, Dr. Reisch, Dr. Rosenheck, Dr. Schachner, Anton Procopovici, Tiţa Daşcvici, Atanasie Pridie, Wrobel, Dr. Max Rosenberg, Eduard Dobrowolski, Chiseliţa, Dr. Zallik, Ionel Ispescu, Dionisie Popescu, Julius Neumann, Dr. Fernbach, , Jakob Willig, Stanislaus Paczinski, J. Schnid, Ştefan Cantemir, Wenzel Paczinski, Bardach, Braun, Julius Kuhdorf, B. Fleminger, Moritz Schafer, Honig, Dr. Neumann, F. Eisenscher, Salo Schmidt, Teofil Voronca, Leon Holca, Eugen Lipeţchi şi Dr. Romul Reuţ, precum şi Dr. Nicolai Popescu (40 coroane), Dr. Vasile Iacubovici, cu diferite lucruri, donate de firma „Schmidt et Fontin” şi de librarul Jager, şi cu 200 de coroane, adunate de la revidentul Daşchevici, familia Dr. Cotlarciuc, inspectorul Calmuţchi, judecătorul Octavian Popescu, Dr. Constantin Hostiuc, consilierul consistorial Claudiu Stefanelli, profesorul Emilian Popescu, Dr. Octavian Voronca, consilierul Sigmund Jassikowski, pretorul Constantin Dracinschi, pretorul Victor Tomaşciuc, consilierii Temistocle Bocancea, Emil Isopescu, Teodor Alaci, Dr. Orest Chiseliţă, Iancu Avram şi Emil Procopovici, prezidentul Atanasie Pridie, Nicolai Popescu, Dr. Artur Hnidei, Adrian Boca, Dr. Eusebie Isopescu, profesor Alecu Procopovici, Maria de Reus, notar Ştefan cav. de Mikuli, arhimandrit Dr. Clementie Constantin Popovici. Produsele colectate au fost preluate de căpitanul Cernăuţan, cu mulţumirile de rigoare”[174].

O parte dintre ostaşii români din Ardeal fuseseră încazarmaţi, în ianuarie 1916, la Doroşăuţi, pe malul drept al Nistrului, iar alţii, pe celălalt mal. Miercuri, în 19 ianuarie vechi, întregul batalion de ardeleni s-a prezentat la biserica din Doroşăuţi, unde slujea bătrânul Vasile Nichitovici, apoi a participat, cu muzica militară în frunte, la procesiunea bisericească, la care cânta corul bisericesc, dirijat de Vasile Penteleiciuc, şi participa o mulţime de oameni cu făclii în mână, din Doroşăuţi şi din împrejurimi. În timpul ritualului de sfinţire a apei Nistrului, prin scufundarea unei cruci în undele fremătătoare, cantorul intona, pe româneşte,

[174] *Viaţă Nouă,* IV, nr. 174 din 7 februarie n. 1915, p. 2

„În Iordan, botezându-te Tu, Doamne!”, impresionându-i pe ardeleni până la a cere ca batalionul lor de cavalerie să fie botezat Sfântul Mare Mucenic George, ceea ce s-a şi făcut, dar cu varianta grecească pentru „ţăran”, „gheorghios” şi nu „georgius”, ca să nu se creadă că bucovinenii ar fi papistaşi, prin preoţii lor – de la grecescul „presviter”, care înseamnă, ca şi „popa”, în latină, „bătrân înţelept”; şi de limba română ne-ar fi deposedat ierarhii, pentru că provine din latină, şi ne-ar fi dăruit pe veci limba sacră slavonă, dacă ar fi fost doar după voia lor pravoslavnică[175].

E greu, dacă nu chiar imposibil de aflat, din singura gazetă bucovineană a acelor vremuri, cam cum mergeau trebile Primului Război Mondial în această veche provincie geografică a Moldovei, atestată documentar în 30 martie 1392. Ca să se evite rigorile cenzurii, operaţiunile militare erau ignorate, în favoarea mondenităţilor atât de preţuite de bucovineni şi, în primul rând, de suceveni.

Sucevenii au aranjat, în 2 martie 1916, o mare serbare patriotică-naţională a şcolilor primare româneşti, venitul fiind ursit Societăţii Flotei Austriece (Oesterreichischer Flottenverein), iar serbarea s-a ţinut în sala „Dom Polski”, aglomerată cu public urban şi cu fruntaşi ai comunelor din jur. Deschisă de directorul şcolar Eugen Botezat, care a atenţionat asupra gravei probleme a înlocuirii „submarinului U2, scufundat de inamici”, serbarea a început cu recitalul corului mixt (36 băieţi şi 33 fetiţe), dirijat de învăţătorul Petru Borosan, care a interpretat imnul împărătesc şi un „Cântec ostăşesc”.

A urmat, apoi, cireaşa de pe tort, piesa de teatru „Crai Buturugă”, de C. St. Alexandru, poveste dramatizată în versuri, cu trei acte, „scrisă anume pentru teatrul de copii”. Cronica spectacolului, firesc de elogioasă (doar era vorba de copii artişti), menţiona că „Buturugă (elevul V. Preutesi, cl. IV) e craiul piticilor, care sunt opt la număr: Tartacol, Prichindel, Pipăruş, Tarcea, Chicot, Cioc-Boc, Prâslea şi Mătrăgună. Îi vedem, chiar de la început, patru de o parte şi patru de alta, iar craiul, la mijloc Piticii au barbă lungă şi glugă, roşie sau albastră, iar craiul mai are şi coroană, iar barba lui e argintie. Buturugă îmblă şchiopătând, de când, peste el, a prăbuşit un car zmeul. Piticii s-au adunat să serbeze „ruga” (cuvânt care, în graiul românilor din Ungaria înseamnă „hram”)” etc.[176].

În vremea asta, când, de fapt, apărea ultimul număr al gazetei „Viaţa Nouă” – seria de război, prin părţile Bucovinei mureau părinţi şi fraţi mai mari, pe care nu-i mai pomenea nimeni, în afară de interminabilele liste cu „români bucovineni, căzuţi şi răniţi pe câmpul de luptă”[177], pe care le-am lucrez separat, pentru o firească ultimă pomenire (mai interesează pe cineva sângele pe care s-a clădit cenuşiul vremurilor noastre?).

În intenţia declarată, de a petrece anul nou pe stil vechi în Cernăuţi, ruşii avansau pas cu pas, ignorând parcă urgia „de gloanţe şi mitralii”, trase asupra lor. Austriecii îşi întăriseră forţele, cu trupe venite din Serbia şi încercau să reziste, ca de obicei, pe aliniamentul pădurii Rarancea. Populaţia civilă a Cernăuţilor primise ordin să evacueze oraşul şi, în vreme ce autorităţile militare s-au repoziţionat la Vatra Dornei, mulţimile pribegeau spre Hliboca, Siret şi Rădăuţi[178]. Cea mai sângeroasă zi pare să fi fost cea de 11 ianuarie, când, încă din zori, „de la Boian, în sus, se desfăşoară între beligeranţi lupte gigantice, lupte de exterminare, ale căror rezultate sunt dezastruoase”. Austriecii înconjuraseră Cernăuţii cu tranşee, fortificaţii „şi centuri de garduri construite din sârmă electrică” (toate concepute de colonelul Daniil Pop,

---

[175] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 174 din 7 februarie n. 1915, p. 3
[176] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 178 din 2 martie n. 1916, p. 3
[177] *Viaţă Nouă*, V, nr. 5 din 30 iunie n. 1918, p. 3
[178] *Adevărul*, 28, nr. 10345, 29 decembrie 1915, pp. 2, 3

român din Apuseni, dar revendicat şi de unguri pentru pricepere), prin care ruşii nu puteau răzbate[179].

Simultan cu bătăliile din nord, care aveau să devină decisive abia din vară, la Burdujeni continua contrabanda statală cu cereale, directorul Serviciului de mişcare doi Căile Ferate, D. Danielescu, anunţând şi posibilităţile de extindere a contrabandei numită export[180], iar propaganda viră, discret, pe seama aceleiaşi ţărănimi bucovinene, spre cauza rusească. Şi astfel, Regatul României împăca şi capra, şi varza, nemţilor livrându-se cereale, iar slavilor, legende.

E atâta stupiditate, cu tendinţe persuasive parşive, în textul de pagină întâi, în care se fabulează pe seama suferinţelor ţărănimii bucovinene, încât se constituie în diametral al stupidităţilor filogermane, de genul „Ţintuirea Buciumului", care se promovau la Suceava. Ştirile reale din presa românească, de la punctele de frontieră, uneori ilustrate şi cu fotografii, în care erau prezentaţi ţărani bucovineni, şicanaţi doar de autorităţile româneşti, care veneau să cumpere în Burdujeni, îmbrăcaţi frumos, gospodăreşte şi răspunzând cu duh întrebărilor, sunt falsificate grosolan, prin prezentarea unei rudimentare sălbăticii rurale în Bucovina, care nu mai exista nici măcar în cele mai înapoiate sate ale Regatului României. Dar şi o făcătură propagandistică, precum „Patimile ţărănimii din Bucovina", trebuie prezentată, atunci când îţi propui doar să ajuţi întru cunoaştere, astfel încât concluziile să poată fi trase de fiecare om în parte, în cunoştinţă de cauză.

„Dintre toate regiunile locuite de români, Bucovina a suferit cel mai mult de pe urma războiului mondial. De două ori s-au revărsat oştile ruseşti peste jumătatea nordică, iar o dată, peste toată Bucovina, până la Iacobeni, în creasta munţilor. Retragerea ruşilor a avut ca urmare reocuparea ţării de către austrieci, care, pe alocuri, a fost de multe ori mai teribilă decât năvălirea ruşilor. Numai Galiţia, Polonia şi Belgia ar putea sta alături de sărmana Bucovina, în privinţa suferinţelor.

Mobilizarea, tratamentul din partea autorităţilor şi a străinilor, faimoasele recrutări, numeroasele rechiziţii, năvălirile ruseşti şi austriece etc. sunt momente care au zguduit starea sufletească şi materială a celei mai blânde şi oneste ţărănimi şi aceste momente formează triste scene din grozava tragedie, al cărei ultim act va trebui să-l joace, cât de curând, dorobanţul român, intervenind ca un zeu salvator şi răzbunător.

Noaptea de 1/14 august 1914 va rămâne în mintea ţărănimii bucovinene ca o icoană tristă a celei mai cumplite furtuni ce s-a abătut, vreodată, asupra capului ei. Clopotele bisericilor strămoşeşti, ctitorii ale evlavioşilor voievozi şi boieri moldoveni, chemau lumea sub arme. Buimăciţi de dangătul clopotelor şi de sunetul muzicilor dirijate de jandarmi, cu inima sfâşiată de bocetul femeilor şi copiilor lor, ţăranii au urmat cu toţii acestei chemări, pentru că erau deprinşi, din moşi-strămoşi, să dea împăratului ce este al împăratului şi, mai ales, pentru că mereu erau amăgiţi cu vorba că România va lupta, alături de ei, contra ruşilor.

Abia acum a început a se dezlănţui, asupra celor rămaşi în urmă, toată ura autorităţilor şi a străinilor pripăşiţi în ţară, ură care se îngrămădise asupra ţăranilor, pentru că, în ciuda tuturor maşinaţiunilor viclene, au ştiut, prin 140 de ani, să-şi păstreze neatinse limba, credinţa, obiceiurile şi avutul. Cei urgisiţi ajunseseră la discreţia zbirilor, căci cel ce-ar fi cutezat să le ia apărarea risca să fie spânzurat pentru conspiraţie. Autorităţile săteşti, în frunte cu jandarmii, au început să colinde, prin colibele ţărăneşti, după arme ascunse şi spioni. Toate armele au fost confiscate şi nu trecea zi, în care să nu fie chemată lumea, prin bătăi de tobă, la primărie, unde i se comunica că, în cutare şi cutare sat, au fost spânzuraţi cutare şi cutare ţăran, preot, învăţător etc., pentru că ar fi făcut spionaj sau ar fi încercat să treacă în România. Zeci de studenţi bucovineni au fost executaţi, în modul acesta, în faţa ţăranilor. Publicaţiile acestea se

---

[179] *Adevărul*, 28, nr. 10347, 31 decembrie 1915, p. 4
[180] *Adevărul*, 28, nr. 10348, 1 ianuarie 1916, p. 3

făceau cu scopul de a teroriza şi martiriza pe ţărani. Tragicomic era faptul că, totdeauna, după o astfel de publicaţie, se apela la cei adunaţi ca să dăruiască pentru armată, crucea roşie, spitale etc., rufărie, cojoace, obiecte de aramă, bani şi altele. Cine n-ar fi dat bucuros şi cămaşa de pe dânsul, numai să scape de bănuielile jandarmilor! Văduva a dat clopoţelul de la gâtul vacii, iar copiii de şcoală, cuţitaşele cu plăsele de alamă, cataramele de la cingători.

*

O droaie de oameni de afaceri, hiene fără scrupule, erau zilnic oaspeţii nepoftiţi ai satelor, răspândind ştirea că au să vină ruşii şi au să ia tot avutul ţăranilor, apoi cumpărau de la ei, pe preţuri ridicole, tot ce se putea cumpăra. Tot ei îi descriau pe ruşi ca pe nişte monştri, care schilodesc copiii şi îşi bat joc de femei. Aceşti nemernici nu numai că nu erau goniţi, dar erau chiar sprijiniţi de autorităţi, pentru că împărţeau profitul cu dânsele şi pentru că erau, totdeauna, aceia care, pentru observaţii şi gesturi nevinovate, făcute în urma provocărilor venite tot din partea lor, îi denunţau pe ţărani de spionaj şi trădare. O decadenţă sufletească a fost urmarea acestor torturi şi ţăranii au început a-şi căuta consolare în beţie, vrăjitorii şi scamatorii. Mulţi s-au aruncat în braţele sabatismului, ai cărui agenţi erau toleraţi de autorităţi. Poate că şi aceştia erau numai nişte spioni, meniţi să citească ce se petrece în adâncul sufletului ţărănesc”[181].

Panslavismul desuet, aproape popesc, al textului de mai sus este inactivat, în acelaşi număr de ziar, de un comunicat oficial sec al Statului Major austriac, din 5/18 ianuarie 1916: „Deoarece nici ziua de ieri nu a adus nici un eveniment deosebit, bătălia de Anul Nou, din Galiţia Orientală şi de pe frontul basarabean, despre care, din motive lesne de înţeles, rapoartele zilnice nu au putut da amănunte, poate fi socotită ca terminată.

Armatele noastre au repurtat, în toate punctele frontului, lung de 130 kilometri, o victorie completă. Infanteria noastră, care e mai presus de orice laudă şi a fost purtătoare tuturor luptelor hotărâtoare, a fost inteligent şi abil susţinută de artilerie, a menţinut toate poziţiile ei, contra unui inamic care, pe alocuri, i-a fost, de mai multe ori, superior.

Marea bătălie de Anul Nou, din nord-estul Austriei, a început la 24 decembrie stil nou anul trecut şi a durat, fiind întreruptă numai în unele zile, până la 15 ianuarie stil nou 1916, adică, în total, douăzeci şi patru de zile. Numeroase regimente de ale noastre au fost prinse, timp de şaptesprezece zile, într-o luptă neîntreruptă / Sub-şeful Statului Major / Boeler”[182].

Ruşii nu au mai prins Revelionul la Cernăuţi, deşi s-au străduit din răsputeri. Austriecii, însă, nu se puteau culca pe lauri, pentru că ruşii, chiar şi cu mâinile goale, dacă au votcă pe săturate, tot înşfacă, în cele din urmă, ceea ce-şi doresc.

Amestecul de informaţie reală şi de sensibilizări persuasive, continuă şi în „Adevărul” din 8 ianuarie 1916:

„De la începutul războiului, până în momentul de faţă, s-au făcut, în Bucovina, trei serii de recrutări pe faţă şi una pe sub mână. Prima a fost făcută la începutul lui decembrie 1914, când au început ruşii a înainta vertiginos spre centrul Bucovinei; a doua, s-a ţinut prin martie 1915, după retragerea ruşilor peste Prut, şi a treia, la începutul lui mai 1915. La prima recrutare, s-au prezentat tineri, de la 18, la 21 de ani, şi toţi dispensaţii, de la 24, la 36 de ani, la a doua, toţi bărbaţii, de la 18, la 42 de ani, şi, la a treia, toţi bărbaţii, de la 18, la 50 de ani. Formarea companiilor de „legionari” n-a fost alta nimică, decât o recrutate deghizată.

Recrutările acestea constituie un asasinat ruşinos, la adresa ţărănimii din Bucovina, căci, în vestul monarhiei, ele nu s-au făcut deloc, ori s-au ţinut mult mai târziu şi cu mai

[181] *Adevărul*, 28, nr. 10353, 7 ianuarie 1916, p. 1
[182] *Adevărul*, 28, nr. 10353, 7 ianuarie 1916, p. 3

puţină rigoare. Felul cum s-au făcut ele în Bucovina este mai mult o deportare în masă a elementului românesc, căci, din cei care s-au prezentat, 98 la sută au fost recrutaţi şi transportaţi imediat tocmai în văile alpine ale Stiriei. În faţa comisiilor de recrutare, care erau numai o formalitate – mai simplu ar fi fost dacă li s-ar fi dat ordin jandarmilor să ia lumea cu ridicata şi s-o escorteze spre Stiria –, s-au petrecut scene tragicomice şi ridicole. Recruţilor, tuberculoşi şi uscaţi ca toaca, li se spunea că vor fi perfecţi cavalerişti, fiind uşori pe cai; miopilor li se răspundea că vor fi cei mai buni infanterişti, căci, nevăzând duşmanul de la distanţă, vor înainta până în faţa lui şi-l vor zdrobi.

Mulţi au fost recrutaţi, fără să mai fie dezbrăcaţi, examinaţi sau chiar ascultaţi asupra defectelor ce le aveau. Unui flăcău bolnav, care, ţinându-se cu mâinile de stomac, spunea că are vătămătură (dureri cronice de stomac), i s-a răspuns: „Recrutat ca tânăr cu termen redus, dacă ai bacalaureatul". Au fost recrutaţi orfani, văduvi, cărora le-au rămas acasă câte şapte copii mici şi fără nici un scut. Se înţelege că, faţă de străini, s-au făcut, de toate trei recrutările, abateri culpabile. Sub diferite pretexte ridicole, erau dispensaţi, după ce vărsau, în mâna medicului sau a altui personaj din comisie, suma necesară. Cei care, totuşi, au fost recrutaţi, au fost eliberaţi de comisiile super-arbitrare din Stiria, care, după cum s-a dovedit mai târziu, lucrau în deplină înţelegere cu cele din Bucovina. Dintre 480 de recruţi bucovineni, care s-au prezentat înaintea comisiei de super-arbitrare din Donawitz (Stiria), numai 20 au fost aflaţi apţi. De notat e că, din cei 480, numai 16 erau români, care au fost recrutaţi cu toţii, pe când între 464 străini, numai 4 au fost aflaţi apţi. Puţinii români, care au fost eliberaţi de comisiile de super-arbitrare, n-au mai fost lăsaţi să se întoarcă acasă, sub pretext că Bucovina e zonă de război. Ei au fost adunaţi într-o tabără, la Baden, şi, de acolo, ataşaţi, pe furiş, câte câţiva, la fiecare batalion, ce trecea pe acolo, mergând spre câmpul de luptă. Toţi recrutaţii din Bucovina au făcut drumul spre Stiria pe cheltuiala lor.

Acolo, au fost chinuiţi, în mod barbar, cu foamea şi cu instrucţia, trataţi ca nişte animale. Din gura superiorilor, n-au auzit alte cuvinte, decât: „Valahi puturoşi, bandiţi, numai de spânzurat sunteţi buni!" etc. Un anume Onoi, din Băişeşti, mut din naştere, era zilnic bătut, „pentru că nu vrea să vorbească". Abia după trei săptămâni, s-au convins superiorii lui că, într-adevăr, e mut. Mulţi au înnebunit, în urma acestui tratament barbar. Un fecior din Pârteşti a fost aruncat, nebun, în închisoare şi, pe motiv că se face, a fost bătut până ce a murit, într-o bună zi. Toţi românii au fost trimişi, după o instrucţie de maximum patru săptămâni, pe câmpul de luptă din Carpaţi şi din Polonia rusească.

Prin octombrie 1915, i s-a cerut ţărănimii din Bucovina cea mai cumplită jertfă, pe care au făcut-o, în naivitatea şi speranţa că vor câştiga, odată, încrederea autorităţilor şi vor scăpa de şicanele ce le îndurau. O adunare de ţărani, convocată de deputatul Onciul, unealtă mizerabilă a colonelului Fischer, a jurat, în curtea mănăstirii Sfântul Ioan din Suceava, credinţă împăratului şi a hotărât să formeze, din tinerii de la 18 ani şi din dispensaţii de până la 36 ani, companii de „legionari" – ţăranii, neînţelegând cuvântul, le ziceau „religionari" – care, sub conducerea jandarmilor, aveau să facă pază satelor, căilor de comunicaţie, clădirilor publice etc.

Soarta legionarilor o cunoaştem îndeajuns, din documentata publicaţie a domnului Dr. Coman. Ei au fost trimişi contra ruşilor, ca şi fraţii lor din Stiria, fără nici o pregătire militară, şi cei ce au mai scăpat din acest dezastru au fost înrolaţi în rândurile armatei din Bucovina şi nu se mai ştie nimic despre ei"[183].

Despre legionarii prinşi de ruşi şi spânzuraţi ca „franctitori", pentru că nu purtau uniforme militare, nici nu aminteşte autorul articolului de o cinică şi prefăcută compasiune,

[183] *Adevărul*, 28, nr. 10354, 8 ianuarie 1916, pp. 1, 2

care, semnând „D”, era, fără îndoială, un refugiat bucovinean, preot de meserie. Nu şi de vocaţie.

Căinările continuă şi în ziua următoare, când autorul bucovinean „desluşeşte”, pentru opinia publică din România începutului anului 1916, cum se făceau rechiziţiile în Bucovina (şi în neutra Românie se făceau, de la familiile mobilizaţilor, pentru susţinerea comerţului-contrabandă cu colonelul jandarmilor bucovineni, Fischer):

„Încă din toamnă, după ce ocupaseră ruşii Cernăuţii şi tăiaseră, astfel, legătura de cale ferată a Bucovinei cu Ungaria, mii de căruţe ţărăneşti au fost rechiziţionate şi duse la Iacobeni şi Dorna, ca să întreţină, de aici, comunicaţia spre Bistriţa. Rechiziţiile acestea s-au repetat mereu, până ce n-au mai rămas cai şi căruţe prin satele româneşti. Cu străinii, s-a făcut, şi de data aceasta, abatere.

Numai acela care a văzut nesfârşitele convoaie ale nenorociţilor rechiziţionaţi, bătătorind, zi şi noapte, în vreme de iarnă, şoselele de munte, mânaţi din urmă, fără popas, de neînduraţii jandarmi şi soldaţi unguri, poate să-şi facă o închipuire a faimosului „Pohod na Sibir”. O iarnă întreagă, au stat oamenii aceştia sub cerul liber, cantonând, la un loc cu caii lor, în zăpadă, pe pieţele din Dorna şi Bistriţa. Mulţi au murit, din cauza suferinţelor îndurate, pentru care n-au fost pregătiţi deloc, căci, când i-au luat jandarmii, de cu toamnă, de pe la casele lor, le-au spus că, după două săptămâni, vor fi înlocuiţi de alţii. După o noapte petrecută „fără adăpost, nici foc”, mulţi se trezeau cu mâinile şi picioarele degerate. Multora le-au pierit caii de foame şi de ger, mulţi şi-au lăsat caii şi căruţele în părăsire şi au trecut, pe la Dorna, în România, numai ca să scape de urgia zbirilor. Câţiva, mai cu dare de mână, au ştiut să-şi răscumpere libertatea, de la sergentul lor, care-i comanda, plătind câte 100 de coroane. Numai aceştia au ajuns acasă, după ce au rătăcit, cu săptămânile, pe căi lăturalnice, ca să nu-i înhaţe, din nou, jandarmii. Cei care au mai rămas teferi în Dorna au fost târâţi în urma armatei, ce înainta spre Galiţia, şi au ajuns tocmai în Polonia, în dosul frontului german, pe unde li s-a pierdut, apoi, urma.

Ţăranii care nu au avut căruţe au fost duşi la săpatul tranşeelor, mai întâi în Carpaţi, apoi, de-a lungul Prutului, la Cernăuţi, în Galiţia şi în Polonia rusească, iar în timpul din urmă, pe frontiera românească, de la Stulpicani, spre Dorna. Munca grea, lipsită de hrană, şi bolile i-au decimat şi pe aceştia. Jandarmii aveau, însă, prin sate izvor nesecat, de unde să-i înlocuiască, şi, când s-au sfârşit bărbaţii valizi, au scos moşnegi, copii şi femei şi i-au mânat ca pe o turmă spre câmpurile de tranşee. De groaza aceasta, cum a venit primăvara, mulţi ţărani dormeau pe câmp şi prin pădure, ca să nu fie aflaţi de jandarmi, care, de regulă, îi ridicau noaptea. Când săpau tranşeele de la frontiera României, erau mereu îndemnaţi la lucru cu fel de fel de înjurături la adresa Regatului şi, mai ales, cu fraza: „Săpaţi bine, căci aceste şanţuri sunt mormântul vostru şi al celora de dincolo!”. În timpul din urmă, lucrau bieţii oameni alături de prizonieri ruşi şi se bucurau de un tratament egal cu aceştia.

Adevăraţii nenorociţi sunt, însă, acei ce au rămas pe la vetre. Părinţii, soţii, fraţii şi feciorii li s-au dus, ca să nu se mai întoarcă. Vetrele le-au fost încălcate ba de ruşi, ba de austrieci. Avutul le-a fost luat de armate şi sufletele le-au fost torturate şi otrăvite cu tot felul de şicane şi învinuiri, şi cea mai sfântă speranţă fu nimicită cu minciuna oficială că România va lupta alături de Austria.

Urmarea a fost totala istovire materială şi morală a ţărănimii şi, în consecinţă, tabloul ce ni se prezintă, astăzi, prin satele româneşti din Bucovina e îngrozitor de trist. Moşnegi gârbovi şi femei disperate fac munca câmpului, iar acasă copiii mor de foame şi de teribilele boli contagioase. Câteşi trei sunt duşi, deodată, la groapă. În vremea aceasta, jandarmii şi străinii aranjează serbări zgomotoase pentru pretinsele victorii ale armatei, iar lumea nebună de durere şi istovită de suferinţă, lasă prohodul şi merge să strige: „Trăiască Împăratul!”.

E crâncenă tragedia şi dorobanţul nu vine!”[184].

Serbări, în Bucovina. Puzderii de serbări şi de conducte cu torţe, toate organizate de intelectualitatea românească din târguri şi comune, adică de profesori şi de preoţi, care şi atunci, ca şi acum, se dădeau de ceasul morţii să pună în practică şi cele mai intime gânduri ale autorităţilor. Sânge şi cântări, sărăcie şi marşuri cu torţe – elemente ale unei duplicităţi care ţine de ancestralul românesc, nu doar bucovinean.

Între timp, dispăruse prin Galiţia fostul căpitan al Câmpulungului, contele de Bellegarde, un personaj fabulos, care l-a repus în drepturi pe sculptorul Ion Pâşlea, oferindu-i şi cel mai înalt grad didactic la şcoala de meserii, un om care a dectetat limba română drept limbă oficială în ţinutul Câmpulungului şi care obişnuia să boteze şi să cunune, prin satele româneşti de munte, doar cu promisiunea că finii lui vor fi lăsaţi să urmeze şcoli la Suceava şi Cernăuţi, pe cheltuiala… naşului Bellegarde. Omul acesta legendă se bucura şi de preţuirea lui Nicolae Iorga, savantul care avea să-l plângă, onest şi fără artificii melodramatice, imediat ce a aflat tragica veste:

„Mort pe câmpul de luptă sau pierdut între mulţimile prizonierilor care nu mai pot vorbi, care nu sunt în stare să comunice nimic nimănuia? Cine ştie? Contele Bellegarde, însă, ostaş credincios până la sfârşit Austriei sale, soldat al Împăratului său, urmaş fără greş al tradiţiilor familiei sale, a dat tot ce avea: fericirea casnică, situaţia şi, la sfârşit, viaţa. Desigur, un viteaz…

S-a coborât în munţii Câmpulungului românesc, sunt vreo zece ani de atunci. A văzut pe acei simpli ţărani… s-a coborât până la aceşti oameni daţi în seama lui – aşa credea, în calitatea lui de creştin şi de curtean – de Dumnezeu şi de Împăratul. L-a interesat vederea lor, s-a aplecat să le audă graiul şi, când l-a deprins, el nu s-a oprit, până n-a smuls taina sufletelor. Şi aceste suflete i s-au părut din cele mai frumoase pe care le-a cunoscut în viaţa lui. De aceea, pornind de la datorie, el a ajuns la iubire, la o mare şi sinceră iubire. Contele Bellegarde va fi simţit, în fundul fiinţei sale, un răsunet al sângelui său latin? Natura umană are mari şi ciudate taine. Oricum să fie, între puţinii străini, în stare să iubească simpla sinceritate curată a ţăranului, a fost el. Şi a arătat-o prin fapte.

Că n-a părăsit, pentru aceasta, pe domnul şi Împăratul său, că n-a înţeles iredentismul nostru decât ca o fantomă ispititoare, rea şi făcătoare de rău, cine s-ar putea mira? Că a vrut să ne împiedice, prin orice mijloace, de a pătrunde până la ai săi, pe care voia să-i ferească de „primejdia” libertăţii româneşti, gata, însă, a le da toată libertatea umană, se înţelege aşa de bine!

Din cauza contelui Bellegarde, eu nu am mai putut intra în Bucovina, decât cu permisie specială, în vagon închis. Mi-a spus de ce se crede dator a lucra aşa; mi-a spus-o cavalereşte şi… româneşte. I-am răspuns cum eram dator eu, la cealaltă soluţie a problemei. Dar oameni ca acesta se respectă şi când ai încrucişa cu dânşii spada. Sunt două credinţe, care se înfruntă şi se înţeleg în motivul moral care le trezeşte în două suflete, pe care soarta le mână pe alte drumuri.

Şi de aceea, când am aflat de moartea contelui Bellegarde – undeva, în stepa Poloniei, poate lângă unul din acei ostaşi bucovineni, pe care, ca ţărani, i-a iubit aşa de mult – am avut o strânsoare de inimă. Păcat de dânsul! Căci, în lumea aceasta, conte Bellegarde, una dintre cele mai mari fericiri, când te-a făcut Dumnezeu cu un suflet bogat, e să afli adversarul pe care îl meriţi”[185].

[184] *Adevărul*, 28, nr. 10355, 9 ianuarie 1916, p. 1
[185] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, pp. 310, 311

Deşi de curând înfrânţi şi respinşi, „ruşii pregătesc o nouă şi viguroasă ofensivă pe frontul bucovinean. Deocamdată, trupele aduse de ruşi, la frontiera dintre Basarabia şi Bucovina, sunt adăpostite prin localităţile basarabene, aproape de Prut. Sunt atât de numeroase aceste trupe, încât soldaţii sunt încartiruiţi câte 20-30 într-o singură casă”[186]. Şi nu era adevărat, pentru că ruşii schimbaseră tactica, optând pentru o invazie în vară.

Între timp, la graniţele Bucovinei, contrabanda era, ca de obicei, în floare. Autorităţile sucevene luaseră măsuri ferme „contra îndrăzneţilor contrabandişti, care, înşelând guvernul austriac şi sub motivul că le trebuie aur pentru importul cerealelor, îl speculau, vânzându-l în România, realizând, astfel, averi enorme”. Şi în Bucovina, specula era la fel de mare, dar autorităţile luau măsuri riguroase, prevăzând, prin ordonanţe, preţurile maxime admise, în cazul unor transporturi de produse, precum cel din 13/26 ianuarie 1916, sosit din Ungaria, odată cu trupele de infanterie, de artilerie şi materialele de război, care soseau cu trenurile din ce în ce mai dese, semn că iarăşi urma o confruntare decisivă cu ruşii. Pe de altă parte, comercianţii bucovineni, care importau cereale prin vama Mihăileni, vorbeau de lupte grele, care se dădeau pe aliniamentul Rarancea-Toporăuţi. Comunicatul oficial rusesc, însă, menţiona doar luptele de „la nord de Boian” [187]. Numai că, din pricina înzăpezirilor, confruntările armate aveau să fie întrerupte, vreme de săptămâni, cu excepţia schimburilor de focuri între patrule, care se mai întâlneau, uneori, între Boian şi Rarancea. Abia spre sfârşitul lunii mai, războiul avea să se dezlănţuie, iarăşi, cu adevărat, puternica ofensivă rusă spulberând rezistenţa austriacă pe toate fronturile.

În Bucovina, ruşii ocupaseră Toporăuţii şi Rarancea, încă din 10 iunie 1916, iar în ziua următoare, se îndreptau spre Mahala şi Cernăuţi. De la Boian, tunuri grele japoneze, de 329 mm, coordonate de ofiţeri japonezi şi francezi, bombardau Cernăuţii, iar populaţia Bucovinei o apuca, în grabă, pe calea pribegiei. În timpul ofensivei ruseşti, flancul stâng al armatelor generalului Keller a pătruns pe teritoriul românesc, distrugând Mamorniţa şi ucigându-l pe grănicerul Nicolae Luxandra.

La Suceava şi la Iţcani, locuitorii au fost treziţi, cu darabanele, în timpul nopţii şi sfătuiţi să-şi ducă vitele spre Dorna, pentru că năvălirea rusească nu mai poate fi stopată. La Iţcani a sosit un tren din Cernăuţi, burduşit cu refugiaţi. „Bucovina e cuprinsă de panică”[188].

Comunicatul oficial rusesc, din 31 mai 1916 (13 iunie nou – n.n.), anunţa, pe lângă ocuparea de importante localităţi poloneze şi luarea de prizonieri (1.700 ofiţeri şi 114.soldaţi), că „în sectorul Prutului, între Boian şi Nepolocăuţi, trupele ruseşti s-au apropiat de malul stâng al râului. Lângă capul de punte de la Cernăuţi, o luptă crâncenă mai dăinuieşte”[189]. La Sadagura, ruşii au capturat un mare depozit de materiale de geniu şi căi ferate. În 2/15 iunie 1916, la ora 17, Guvernul României a primit o telegramă, prin care se anunţa că Cernăuţii au fost evacuaţi de către austrieci, care au numit o comisie pentru predarea oraşului, compusă din câte doi reprezentanţi ai fiecărei naţionalităţi. Mitropolitul Repta a fost ridicat şi dus la Dorna. Linia ferată a fost distrusă, de la Cernăuţi, până la Volksgarden, pe o lungime de trei kilometri, pentru a întârzia înaintarea ruşilor. La Iţcani, 80 de locomotive aşteptau, sub presiune, să transporte întreg materialul rulant la Burdujeni, în vreme ce câteva trenuri cu răniţi erau îndreptate spre Vatra Dornei[190].

Aeroplanele ruseşti survolau Cernăuţii şi satele din împrejurimi, împrăştiind manifeste, prin care cereau populaţiei să rămână liniştită, pentru că nu i se va întâmpla nimic rău. „Cu ochiul liber, de pe înălţimile târguşorului Burdujeni, se văd şoselele austriece, care

[186] *Adevărul*, 28, nr. 10361, 15 ianuarie 1916, p. 4
[187] *Adevărul*, 28, nr. 10362, 16 ianuarie 1916, p. 2, 4
[188] *Adevărul*, 29, nr. 10497, 1 iunie 1916, p. 3
[189] *Adevărul*, 29, nr. 10498, 2 iunie 1916, p. 3
[190] *Adevărul*, 29, nr. 10498, 2 iunie 1916, p. 4

duc în direcţia Dornei, împânzite cu mulţimea de femei şi copii, care îşi părăsesc vetrele, căutând adăpost în alte părţi.

Zi şi noapte, mii şi mii de nenorociţi părăsesc Cernăuţii şi se îndreaptă, în grabă, spre frontiera noastră, care este, însă, închisă intrării acestora. În barăcile gării Iţcani, rezervate înmagazinării cerealelor consorţiului austro-ungar, sunt adăpostiţi peste 5.000 de nenorociţi, care trăiesc din mila publică şi din sprijinul ce-l mai dau autorităţile nemţeşti. Într-o ospătărie, care a fost înfiinţată în gară, sunt hrăniţi copiii şi bătrânii. Femeile tinere şi fetele sunt îndreptate, pe jos sau în trenuri, spre Dorna, ca să ajute la săparea tranşeelor. Peste tot, este jale şi mulţimea satelor şi târgurilor Bucovinei se stinge, privind cu ochii, de foame"[191].

În 17 iunie 1916, la ora 16, ruşii generalului Lethitake au reluat bătălia pentru pod şi, după o luptă înverşunată, au ocupat, iar, Cernăuţii. „În 12 zile, austriecii au pierdut 300.000 de oameni, între care cel puţin 80.000 morţi şi răniţi, ceea ce constituie 30 la sută din efectivul de 670.000, care se ştie că erau pe acest front"[192].

Şi comunicatul oficial austriac recunoaşte înfrângerea: „Oamenii care ocupau retranşamentul podului de la Cernăuţi au trebuit să fie retraşi, în faţa focului de artilerie concentrat al unui inamic cu mult superior. Peste noapte, adversarul a forţat, în mai multe puncte, trecerea peste Prut şi au pătruns în Cernăuţi. Trupele noastre au evacuat oraşul"[193].

Austriecii, evitând bătăliile decisive, se tot retrag, iar ruşii ocupă, rând pe rând, toate localităţile din sudul Bucovinei. La Ţureni, austriecii, în retragere, au aruncat în aer depozitul de muniţii, iar la Ronina, podurile de peste Prut şi Siret. În 20 iunie 1916, se desfăşurau lupte grele la Storojineţ, Frazenthal şi Tereblecea. Între Burdujeni şi Iţcani, coloanele refugiaţilor bucovineni, din toate clasele sociale, blocaseră drumul, dar cei mai mulţi refugiaţi se îndreptaseră direct spre Vatra Dornei. „De două săptămâni, populaţia din Cernăuţi şi din împrejurimi s-a refugiat în Iţcani şi Suceava, unde li s-au dat asigurări că ruşii nu vor ajunge prea curând. Aici, însă, s-au izbit de mizeria foamei. Vrând să se refugieze la noi, de unde să-şi continue drumul spre Ungaria, autorităţile locale n-au putut permite acest lucru, fără avizul prealabil al autorităţilor superioare. Astăzi li s-a permis tranzitarea prin ţara noastră. În acest scop, a sosit dl Cămărăşescu-Tacit, subinspector general de poliţie, însoţit de comisarul de Siguranţă, dl E. Zdrafcu, pentru luarea măsurilor necesare. A sosit, de asemenea, căpitanul de jandarmi Topor, cu 40 de jandarmi… Chiar acum continuă să sosească numeroşi refugiaţi din Siret, care, sub ploaia de gloanţe, au parcurs, pe jos, această distanţă, de la Siret, la Burdujeni. Şi oraşul acesta a căzut în mâinile ruşilor (căzuse, odată cu Rădăuţii, în dimineaţa zilei de 20 iunie 1916 – n. n.).

Casele din Iţcani sunt aproape toate pustii, pe când în magaziile gării Iţcani mai staţionează un mare număr de refugiaţi, care nu au putut trece dincoace. Mizeria e de nedescris"[194].

La Bucureşti, refugiaţii bucovineni sărbătoreau, în seara zilei de 20 iunie 1916, ocuparea Cernăuţilor şi a unei mari părţi din Bucovina drept „eliberare de sub jugul austro-ungar"[195]. Generalul rus Leciţchi l-a lăsat guvernator, peste câteva zile, pe un oarecare Lighin, ajutat de contele Lambstorf Galagan. Consiliul comunal provizoriu din Cernăuţi era condus de notarul Mikuli, care îl înlocuise pe funcţionarul Nicanor Macovei, iar primar a fost profesorul Robert Vitec, „un om infect", cum nota Teodor Balan, care a confiscat mărfurile din Cernăuţi, pentru a se lansa în afaceri pe cont propriu[196], şi care avea să fie înlocuit cu preotul Gheorghe Şandru, cu avizul generalului Brusilov, abia în 26 aprilie 1917.

---

[191] *Adevărul*, 29, nr. 10500, 4 iunie 1916, p. 3
[192] *Adevărul*, 29, nr. 10503, 7 iunie 1916, p. 1
[193] *Adevărul*, 29, nr. 10503, 7 iunie 1916, p. 3
[194] *Adevărul*, 29, nr. 10504, 8 iunie 1916, p. 3
[195] *Adevărul*, 29, nr. 10505, 9 iunie 1916, p. 1
[196] Balan, p. 33

În Suceava, ruşii au ajuns, din nou, în dimineaţa zilei de 22 iunie 1916. Gara Burdujeni era blocată cu sute de vagoane austriece şi germane, aduse din Iţcani. „În aceste vagoane, austriecii şi-au adus tot materialul lor rulant de Căi Ferate, cât şi depozitele de cereale şi provizii. Alte sute de vagoane aşteaptă îmbarcarea nenorociţilor refugiaţi". Trenurile dinspre România, pentru Burdujeni, erau nevoite să oprească în câmp, în vecinătatea Merenilor, pentru că exodul refugiaţilor, care începuse de luni, 19 iunie, se soldase cu blocarea gării cu şapte mii de pribegi. „Avansarea vertiginoasă a ruşilor a surprins nu numai populaţia, dar chiar autorităţile au fost înşelate asupra apropierii ruşilor. De la Rădăuţi, de la Hatna, în special de la Suceava – unde prefectul judeţului, Dr. Robert Korn, a liniştit populaţia, zicând că ruşii sunt departe şi nu nevoie de refugiu –, la apropierea neaşteptată a ruşilor, populaţia înspăimântată a fugit, năvălind pe teritoriul nostru. Aici, din ordinul superiorilor, întreaga populaţie a fost primită cu bunăvoinţă şi autorităţile, în frunte cu inspectorul Siguranţei Cămărăşescu, poliţaiul Aurel Ghenea, comisarul special Zdrafcu, căpitanul Topor, şeful jandarmilor din Botoşani, şi-au dat toată osteneala ca refugiaţii să fie adăpostiţi şi, făcând la populaţia din Burdujeni, să vină cu ce va putea.

Sărmanii nenorociţi au fost adânc mişcaţi de purtarea autorităţilor noastre, cât şi de mărinimoasa primire a populaţiei din Burdujeni. În acelaşi timp, un comitet din oraşul Botoşani a trimis ajutoare şi alimente, pentru a putea îndestula atâtea guri flămânde şi însetate. Transportul acestor nenorociţi s-a început în prima zi, trimiţându-se 31 de vagoane numai cu funcţionari austrieci. În urmă, au plecat alte transporturi, în 60, 70 şi 90 de vagoane austriece şi române, îngrămădindu-se tot ce putea în vagoane, începând cu cele de la clasa I, până la vagoanele de marfă, închise sau deschise. Plecau nenorociţii, îngrămădiţi ca sardelele, spre Palanca, neştiind ce soartă îi aşteaptă acolo.

Miercuri, 21 iunie 1916, la amiază, mai întâi a fost zărit un aeroplan rus, survolând deasupra Sucevei, iar după o oră, „prima patrulă rusească, compusă din 24 de cazaci, şi-a făcut apariţia în faţa Burdujenilor, pe şoseaua Iţcani-Suceava; imediat, a urmat o altă patrulă, de 100 soldaţi din cavalerie, care, intrând în Suceava, au preluat oraşul din mâinile noului primar, preotul român Sârbu. În oraş, au făcut câteva cumpărături, după care s-au îndepărtat. Se aşteaptă grosul armatei de infanterie şi artilerie, care urmăreşte armata austriacă, retrasă toată în munţi…

Ruşii au capturat un întreg convoi de muniţii, la Şcheia, iar la Cacica au capturat 8 vagoane cu reflectoare şi 40 de vagoane cu sârmă ghimpată"[197]. În comunicatul de presă austriac, se vorbea despre o respingere a ruşilor la Gura Humorului, spre seara zilei în care a fost ocupată Suceava. În noaptea zilei de 22 iunie, ruşii au ocupat şi satul şi vama Buneşti, pe care, din neatenţie, au distrus-o cu un obuz. „Peste două sute de familii austriece, în majoritate femei şi copii, s-au refugiat pe teritoriul nostru, dintre Buneşti şi Cornu Luncii. Jalea şi mizeria acestora e mare. S-a format, îndată, în oraş (Fălticeni – n.n.), un comitet de ajutorare. Nenorociţilor fugari li s-au trimis alimente, tutun şi altele. Între fugari, se află şi soţia primarului Sucevei, doamna doctor Duju.

Tot ieri, s-au predat grănicerilor noştri peste 120 de soldaţi austrieci şi 6 ofiţeri, dintre care 4 sublocotenenţi şi 2 locotenenţi. După dezarmarea lor, au fost aduşi în oraş. Soldaţilor li s-a dat masa la cazarma Regimentului 56 Infanterie, iar ofiţerilor, din ordinul domnului colonel Neculcea, comandantul Regimentului 56 Infanterie, li s-au pregătit, la Hotelul Regal Ghimpoci, o bogată masă şi un frumos dormitor. Primirea pe care le-a făcut-o dl colonel Neculcea a impresionat mult pe ofiţerii austrieci, care au mulţumit cu recunoştinţă"[198]. Gura Humorului şi Cornu Luncii erau în flăcări.

---

[197] *Adevărul*, 29, nr. 10506, 10 iunie 1916, p. 4
[198] *Adevărul*, 29, nr. 10508, 12 iunie 1916, p. 3

În Iţcani, ruşii, care luaseră locul jandarmilor austrieci, se purtau bine cu populaţia, dar prăvăliile rămâneau închise, iar străzile erau pustii. Funcţiona doar berăria lui Fischer, din faţa gării, „unde ruşii vin, mănâncă, beau, plătesc frumos şi se duc”. Abia în 23 iunie 1916, după-amiază, la Iţcani s-au prezentat un maior rus şi zece soldaţi „pentru a lua oraşul în stăpânire. La sosire, a chemat câte un locuitor din fiecare naţiune şi le-a spus ca populaţia să nu fie deloc îngrijorată, deoarece rolul ruşilor nu este să ducă război cu populaţia civilă şi că, în limitele posibilităţilor, va căuta ca populaţia să fie cât se poate de bine tratată şi să nu aibă nimeni de suferit… După aceasta, ruşii au pus stăpânire pe imensa pradă, găsită la staţia Iţcani, şi care se compunea din o mulţime de vagoane cu cereale şi vin.

De la Iţcani, la Suceava, eşti nevoit să treci râul Suceava prin apă, din cauza distrugerii podului de către austrieci. De-a lungul şoselei, nu întâlneşti picior de om. Din când în când, zăreşti, din depărtare, pe câmp, câte un ţăran român bucovinean, care prăşeşte. Ajuns la Suceava, aceeaşi privelişte te întâmpină: oraşul e aproape pustiu. Populaţia rămasă – şi, bineînţeles, majoritatea a rămas – stă ascunsă prin case, deşi nu se vede picior de rus. Dintre magazine, Librăria „Benier” este deschisă, câteva ore, iar Librăria „Şcoala Română” e deschisă toată ziua.

Din patrula rusă, compusă din cazaci, care au intrat, alaltăieri, în oraş, doi au fost necuviincioşi. Au jefuit pe o văduvă de 600 coroane, după care întreaga patrulă s-a retras, îndreptându-se spre munţi. Acum, nu se găseşte nici un rus în Suceava.

Consiliul comunal, ales după plecare autorităţilor austriece, pentru predarea oraşului, se compune astfel: Preşedinte, preotul român Sârbu, iar domnii Max Wurzel, Franz Konig, Voronca – fost primar, Marcus Kramer, Iulius Horn şi Plehot, membri. Consiliul a mai instituit o poliţie de sergenţi de oraş, pentru pază. Consiliul este în aşteptarea unui comandant rus, pentru a-l preda.

Despre lupte, ştirile cele mai precise sunt: ruşii, după ce au ocupat Gura Humorului, au înaintat spre Câmpulung şi, după lupte crâncene în faţa localităţii, au ocupat-o”[199].

„În judeţele Bucovinei, au fost instituiţi, pe rând, prefecţi ruşi. În judeţul Suceava a funcţionat, un timp, în calitate de „diregător districtului”, un domn Blagonravov. Un timp, a administrat judeţele Rădăuţi, Siret, Suceava şi Gura Humorului, un domn Şablin, care-şi zicea guvernator.

De data aceasta, ruşii dădeau multă atenţie administraţiei civile. Ei zoreau cu deschiderea şcolilor primare şi secundare. Îndemnul l-a dat prof. univ. Bagri, în calitate de agent cultural al armatei ruseşti. Limba de instrucţie era să fie: cea română, rusă şi, eventual, cea polonă.

Pentru alimentarea populaţiei nevoiaşe grijea un domn Grigorenco, reprezentantul ministerului de agricultură pe lângă ştabul armatei ruseşti. Pentru acest scop, s-a înfiinţat, în Cernăuţi, un „ispolnitelni comitet”, condus de avocatul rus Dr. Gherman. Acest comitet lucra împreună cu comitetele de binefacere „Zemski soiuz” şi „Soiuz gorodov”. Copiii sărmani şi orfani au fost îngrijiţi în azilul de copii „Comitetul Marii Principese Tatiana Nicolaievna”. Fondul religionar a fost administrat de un domn Naumov”[200]. Viceguvernatori ai Bucovinei au mai fost, până în primăvara anului 1917, cât a durat a treia ocupaţie rusească, fost guvernator Simeon Evreinov şi Piotr Petrovici Dozimirov, iar pristavi ai poliţiei, colonel Karpov şi generalul Pismenski, în vreme ce inspector şcolar a fost, tot timpul, Iancovschi.

Cu ocazia celei de-a treia ocupaţii, ruşii, care se purtaseră bine cu populaţia Bucovinei şi în celelalte două rânduri, au încercat o administraţie ceva mai „nemţească”, dar bucovinenii, indiferent de etnie, tot fugeau din calea lor, pentru că deveniseră partizanii modelului european de viaţă şi de civilizaţie, pe care îl reprezenta Austria.

---

[199] *Adevărul*, 29, nr. 10508, 12 iunie 1916, p. 3
[200] Balan, p. 34

14 august 1916: România intră în război

Comunicatul austriac din 12/25 iunie 1916 preciza că, „în Bucovina, trupele noastre au stabilit noi poziţii, între Câmpulung-Iacobeni. Înălţimile de la sud de Berhometh-Viznitz au fost evacuate de noi, fără intervenţia duşmanului”[201]. Începând din 25 iunie, între Cernăuţi şi Odesa a început să circule un tren direct, comunicatul rusesc despre frontul bucovinean vorbind de cucerirea poziţiilor austriece de la Pojorâta, după o luptă de cavalerie, dar şi despre capturarea unor „mari depozite de lemnărie şi 31 de vagoane, părăsite de inamic prin gări”, pe itinerariul Gura Humorului-Raşca[202].

„Duminică, 19 iunie 1916 (2 iulie stil nou – n. n.), orele 4 după-amiaza, a izbucnit un incendiu la Iţcani, la antrepozitele Statului, construite de curând, şi la magazia bogătaşului Hellman. Focul a fost pus şi, din neglijenţă, lăsat să se întindă şi la casele comercianţilor Peretz şi Sonnenfeld şi jandarmeriei. Sentinela rusă de la vamă n-a permis celor de la noi, care s-au grăbit să alerge pentru a stinge focul, şi, cum toate pompele le-au luat austriecii, în retragere, Iţcanii e expus să fie complet distrus. Nu s-a permis nici grănicerilor noştri, care au pompe şi voiau să treacă dincolo, pentru a localiza incendiul”[203].

În ciuda întâmplării cu focul de la Iţcani, ruşii păreau interesaţi, la această a treia ocupaţie, de refacerea Bucovinei. „În toate localităţile ocupate au găsit uzinele electrice şi conductele de apă stricate de austrieci, în retragerea lor. Ruşii, însă, au adus maiştri speciali, care au reparat toate acestea, căci – zic comandanţii lor – populaţia civilă nu trebuie să sufere de pe urma ocupantului. Începând de ieri (20 iunie – n.n.), funcţionează, şi în Suceava, şi în Iţcani, uzina electrică şi conducta de apă, spre bucuria populaţiei.

Comandantul care a fost, la început, în Suceava şi Iţcani a fost înlocuit. În locul său a fost trimis baronul Stempel. Patrula din Iţcani este compusă, acum, din cazaci, în locul românilor basarabeni”.

Un român din Gura Humorului, cu care reporterul „Adevărului” a stat de vorbă, a povestit că incendierea oraşului său s-a făcut, în timpul luptelor, când austriecii, înainte de a se retrage, au dat foc la nişte „magazii cu cereale şi material de cale ferată. Focul s-a întins, însă, consumând o bună parte din orăşel”. Cât despre populaţie, care se cam speriase, când au văzut în Gura Humorului o patrulă de „30 de cazaci, care s-au dedat la scandaluri”, aceasta s-a liniştit, în clipa în care a luat comanda un căpitan rus, care i-a şi pedepsit pe cazaci, cu câte „o bătaie ca s-o pomenească”. „În Suceava, se aflau depozitate mari cantităţi de făină de grâu. Primăria a pus la dispoziţia locuitorilor, pe un preţ minim, acest produs, care lipsea atât de mult, până acum”[204].

Pe frontul bucovinean, nu se mai întâmpla nimic deosebit, deşi ruşii ocupaseră Fundu Moldovei şi Valea Putnei încă din 8 iulie 1916, deşi prin Suceava încă treceau trenuri cu sute de răniţi ruşi.

La Cernăuţi, „prăvăliile s-au deschis şi afacerile merg bine. Hotelul „Zum Schwarten Adler”, din Ringstrasse, funcţionează ca şi în vremuri normale. Toate funcţiile superioare au fost încredinţate românilor basarabeni. Astfel, dl căpitan Capşa a fost numit prefect de poliţie, dl Levinschi, şef al Siguranţei, avocatul Danielev, ajutor al şefului de Siguranţă. Prăvăliile sunt deschise, de la orele 6, dimineaţa, până la 10, noaptea. S-a înfiinţat un serviciu medical întins şi cu obligaţia de a da ajutorul medical gratuit pentru populaţia săracă. Sergenţii de stradă sunt toţi aduşi din interiorul Rusiei. Este, însă, şi o poliţie locală, care poartă un semn

[201] *Adevărul*, 29, nr. 10510, 14 iunie 1916, p. 4
[202] *Adevărul*, 29, nr. 10511, 15 iunie 1916, p. 4
[203] *Adevărul*, 29, nr. 10517, 21 iunie 1916, p. 4
[204] *Adevărul*, 29, nr. 10519, 23 iunie 1916, p. 3

distinctiv. Podurile stricate de austrieci încep a se repara. Poduri provizorii se construiesc. În curând, se va pune în circulaţie trenul Iţcani-Cernăuţi”[205].

Odată ocupată de ruşi, Bucovina a lunecat într-un con mediatic românesc de umbră, ca şi cum ar fi fost o rubedenie bolnavă, încredinţată unor mâini pricepute. Presa din România mirosea a pulbere şi, din 14 august 1916, când s-a întrunit Consiliul de Coroană pentru a decide intrarea în război, coloanele ziarelor româneşti se transformă în versuri de epopee, mai ales că, în noapte de duminică, 14/15 august 1916, „trupele noastre au atacat frontiera austro-ungară”, iar „ruşii au început a trece în Dobrogea, fiind primiţi cu entuziasm de populaţie”[206].

Regatul României are, în sfârşit, parte de propria-i poveste eroică, la care tânjea de mult prea mult timp, aşa că proclamaţia de război şi ordinul de zi către armată sunt receptate ca nişte adevărate Evanghelii, în ciuda primitivismului frazării şi a inexactităţii unor enunţuri:

„Proclamaţia de război

Români

Războiul care de doi ani a încins tot mai strâns hotarele noastre a zdruncinat adânc vechiul aşezământ al Europei şi a învederat că pentru viitor numai pe temeiul naţional se poate asigura viaţa paşnică a popoarelor.

Pentru neamul nostru el a adus ziua aşteptată de veacuri de conştiinţa naţională, ziua Unirii lui.

După vremuri îndelungate de nenorociri şi de grele încercări, înaintaşii noştri au reuşit să întemeieze Statul Român prin Unirea Principatelor, prin războiul Independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională.

Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor încheind pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazu a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea Românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor.

De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe fraţii noştri de peste munţi şi din plaiurile Bucovinei unde Ştefan cel Mare doarme somnul lui de veci.

În noi, în virtuţile, în vitejia noastră stă putinţa de a le reda dreptul ca într-o Românie întregită şi liberă, de la Tisa la Mare, să propăşească în pace potrivit datinilor şi aspiraţiunilor gintei noastre.

Români,

Însufleţiţi de datoria sfântă ce ni se impune, hotărâţi să înfruntăm cu bărbăţie toate jertfele legate de un crâncen război, pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor care are credinţă neclintită în menirea lui.

Ne vor răsplăti roadele glorioase ale isbândei.

Cu Dumnezeu înainte

Ferdinand

Preşedintele consiliului de miniştri şi ministru de război, Ion I. C. Brătianu.
Ministru al Afacerilor Străine, Em. Porumbaru.
Ministru de Finanţe, E. Costinescu.
Ministru de Interne, V. G. Morţun.
Ministru de Domenii, Al. Constantinescu.
Ministru de Industrie, Al. Radovici.
Ministru al Lucrărilor Publice, Dr. C. Angelescu.

[205] *Adevărul*, 29, nr. 10531, 5 iulie 1916, p. 2
[206] *Adevărul*, 29, nr. 10573, 16 august 1916, p. 1

Ministru de Justiţie, Victor Antonescu.
Ministru de Culte şi Instrucţie, I. G. Duca.

Ordinul de zi al regelui către armată

Ostaşi,
V-am chemat să vă purtaţi steagurile voastre peste hotarele unde fraţii noştri vă aşteaptă cu nerăbdare şi cu inima plină de nădejde.
Umbrele marilor Voevozi Mihai Viteazu şi Ştefan cel Mare a căror rămăşiţe zac în pământurile ce veţi desrobi, vă îndeamnă la biruinţă ca vrednici urmaşi ai ostaşilor cari au învins la Răsboieni, la Călugăreni şi la Plevna.
Veţi lupta alături de marele naţiuni cu care ne-am unit. O luptă aprigă vă aşteaptă. Cu bărbăţie să îi îndurăm însă greutăţile şi cu ajutorul lui Dumnezeu isbânda va fi a noastră.
Arătaţi-vă deci demni de gloria străbună.
De alungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta şi vă va slăvi.

Ferdinand”[207].

Nu am să urmăresc îndeaproape mărturiile despre războiul României, capitol de demnitate naţională românească suficient de cunoscut, ci, în măsura posibilităţilor, ştirile mărunte despre suferinţele bucovinenilor şi ale Bucovinei, în vremurile tulburi ale acelui război.

În prima noapte de război, peste Bucureştii survolaţi de un aeroplan austriac s-a lăsat bezna Încă nu veniseră ştiri despre succesele româneşti în Ardeal, ci doar despre măsurile de ordin militar, inclusiv cele referitoare le rechiziţiile generale. Slujbe sărbătoreşti la Mitropolie şi comunicate ale Marelui Cartier General despre luarea Braşovului, a Sibiului, a altor şi altor localităţi ardelene, dar şi spaţii albe prin ziare, în locul materialelor interzise de cenzură. „Războiul nostru” nu mai lasă spaţii tipografice şi veştilor despre suferinţele Bucovinei, deşi, încet-încet, ştirile triumfaliste încep să facă loc şi listelor numerotate a celor „Căzuţi pentru Patrie” sau, în altă formulare, „Eroii noştri”, dar „liste ale pierderilor”, morţi şi răniţi. De altfel, Bucovina însemna un teritoriu ocupat de ruşi, cu care, până la încheierea păcii, Regatul României nu prea mai avea treabă, deşi, în 24 septembrie 1916, noi, românii, „Înaintăm la Vatra Dornei şi în munţii Călimanului”, fără alte precizări, în afară de titlul de ediţie de ziar, dar, în comunicatele nr. 45 şi 46, din 28 şi 29 septembrie – stil vechi, se spune că au loc „în Călimani, lupte de artilerie”[208]. La jumătatea lui octombrie, deja se vorbeşte de o rezistenţă românească pe aliniamentul Carpaţilor, austriecii fiind respinşi inclusiv de pe văile Oituzului, Bicazului, Trotuşului şi Buzăului, iar la sfârşitul lunii, deci după doar două luni de război, deja ne apărăm, în lupte violente, pe Valea Prahovei. La începutul lui noiembrie, ne retrăgeam şi din Oltenia, apoi şi din Piteşti, iar listele cu morţi şi răniţi erau din ce în ce mai lungi, ziarele apăreau din ce în ce mai rar şi mai masiv cenzurate.
Din decembrie 1916, însă, informaţiile despre Bucovina, în care se duc doar lupte de uzură, reapar, dar, de data asta, din „Gazeta Bucureştilor”, „ediţie de război sub ocupaţiune germană”, deci traducere în română a publicaţiei germane „Bukarester Tagblatt”, la care lucra şi Ioan Slavici, cu consecinţa condamnării sale viitoare, în România Mare, la cinci ani de închisoare şi la domiciliu forţat, până la sfârşitul vieţii şi în eternitate, la Panciu. În gazeta aceasta, din care, din păcate, s-au păstrat prea puţine exemplare, listele cu eroi sunt înlocuite cu „Namentliche Liste” ale prizonierilor români, internaţi în lagărele germane.

[207] *Adevărul*, 29, nr. 10573, 16 august 1916, p. 2
[208] *Albina, revistă enciclopedică populară*, 20, nr. 1-2, din 2-9 octombrie 1916, p. 16

Conform comunicatului Marelui Cartier General din 5/18 decembrie 1916, pe „frontul generalului arhiducelui Iosef”, se înregistra o „luptă violentă de artilerie în sectorul de la Mestecăneşti, la sud de Bistriţa de aur”[209]. Comunicatul din ziua următoare, 6/19 decembrie, precizează că „au fost respinse atacurile de pe şoseaua spre Valea Putnei ale unui batalion rus”[210]. În 7/20 decembrie, „pe munţi, pe ţărmul răsăritean al Bistriţei de Aur, câteva atacuri ale batalioanelor ruseşti au eşuat”[211], apoi, în ziua următoare: „Patru atacuri ruseşti la Mestecăneşti, pe malul răsăritean al Bistriţei de Aur, s-au prăbuşit în faţa rezistenţei batalioanelor austro-ungare. Mai la sud, duşmanul a fost izgonit din câteva posturi”[212]. Apoi, din pricina ninsorilor abundente, ostilităţile au încetat.

Ştirile despre Bucovina nu mai apar în presa românească, ecouri vagi despre viaţa ei putând fi desluşite în memorialistica vremii, precum însemnările zilnice ale medicului Vasile Bianu, care şi-a avut spitalul, în 1917, în două locaţii fălticenene. Din acest jurnal aflăm că lui Nicolae Iorga „mult sânge rău i-au făcut ardelenii şi bucovinenii refugiaţi în Regat, care, în loc să fie pe fronturi, s-au ascuns prin diferite birouri de cenzură, de interpreţi şi de alte însărcinări mai mult sau mai puţin lăudabile”[213]. În fond, aşa se întâmplase, puţini fiind bucovinenii care, lideri de opinie fiind, au ales să-şi verse sângele pentru înfăptuirea visului numit România Mare; doar Ion Grămadă, Dimitrie Marmeliuc şi Alexandru Bocăneţu, dintre dizidenţii de marcă ai Bucovinei, au egalizat vorba cu fapta.

Revenind la minunatul jurnal al medicului şi patriotului cu fapta Vasile Bianu, avem parte de o adevărată călătorie în timp, în care ardeleanul ne conduce cu pricepere de ghid încercat:

19 iunie / 2 iulie 1917: „Oraşul Fălticeni, fiind situat pe un teren accidentat, pe-dealul mărginit, la sud, de Valea Buciumenilor, şi, la nord, de Şomuzul Mare, îţi oferă privelişti încântătoare, la toate ieşirile. În partea dinspre miază-noapte, vezi valea Şomuzului Mare, cu prea frumoasa Bucovină, de care ne desparte numai un mic pârâiaş, hărăzit să dispară, în curând, de pe harta ţării noastre ca graniţă. În această parte a oraşului, se află modesta locuinţă, înăbuşită într-un noian de vegetaţie, a mult gustatului nostru scriitor fruntaş Mihail Sadoveanu.

Stradele sunt curate, pavate cu bolovani mărunţi, iar trotuarele, cu lespezi mari, pătrate, de piatră adusă din Galiţia, care le dau o înfăţişare plăcută şi curată. Pe Strada Mare, care are, pe margini, câte un rând de arbori, ca un bulevard, din loc în loc se află câte o bancă de odihnă, la umbra unui copac. Între clădirile publice, vrednice de pomenit sunt: Palatul administrativ al judeţului (Prefectura), în stil naţional, cu înfăţişare măreaţă; Primăria, construcţie modernă, cu un mic parc alături; Tribunalul, Spitalul Stamate, Banca Naţională, Gimnaziul, câteva şcoli primare; mai multe biserici, între care Catedrala, aproape de Primărie, care anunţă oraşului trecerea timpului, din sfert, în sfert de oră etc. Înfăţişarea oraşului, peste tot, este o mărturie de bună gospodărie.

Spitalul meu, care poartă numărul 256, este instalat în clădirea Gimnaziului, în cele mai bune condiţiuni de funcţionare. El are, instalate şi prevăzute, cu tot confortul, 250 de paturi, gata în tot momentul să primească răniţi. Acum, însă, are numai 14 şi numărul lor se va mări, cu siguranţă, îndată ce va începe ofensiva, care se aşteaptă... Personalul medical se compune din de cel se scrie aceste rânduri, ca şef, ajutat de doi studenţi în medicină şi de un

---

209 *Gazeta Bucureştilor*, nr. 6, 19 decembrie 1916, p. 1
210 *Ibidem*, nr. 7, 20 dec., p. 1
211 *Ibidem*, nr. 8, 21 dec., p. 1
212 *Ibidem*, nr. 9, 22 dec., p. 1
213 Bianu, I, p. 37

număr suficient de infirmieri şi infirmiere. La pansamente, suntem ajutaţi de domnişoarele Eugenia Şerbănescu şi Lucia Ionescu. Personalul administrativ este reprezentat prin dl Vasile Ciurea, un distins profesor al gimnaziului de ştiinţele fizico-chimice, ajutat de dl Gh. Papadopol, institutor, ca contabil, şi de dl V. Mocănescu, ca intendent. Întreaga clădire este ocupată de spital, afară de o mică parte, în care să află instalat muzeul regional, fundat de dl prof. Ciurea şi despre care voi vorbi mai departe. Spitalul meu este destinat pentru cazurile de chirurgie mare, ca şi spitalul Stamate, condus de distinsul medic francez, locotenent Dr. Peyre; pe lângă aceste, mai sunt două spitale pentru chirurgie mică şi câteva spitale pentru boli interne, între care unul, la marginea oraşului, de boli molipsitoare (contagioase), instalat în Şcoala Normală.

Sunt în gazdă în frumoasa şi vasta locuinţă a domnului Dr. Gabriel Tatos, mobilizat pe front. Aci se mai află, în aceleaşi condiţiuni de găzduire, şi d. Dr. Louis Peyre, precum şi doi ofiţeri aviatori ruşi.

Prefect al judeţului Suceava este dl Colonel în rezervă Constantin Grigore Sturza, mare proprietar, om activ, cu multă bunăvoinţă, amabil cu toată lumea şi de o cinste bine apreciată. Primarul oraşului se numeşte Octav Lovinescu, avocat, fiul venerabilului Vasile Lovinescu, fost profesor şi, mult timp, director al gimnaziului, acum senator. Domnul Lovinescu, vrednicul primar, conduce, cu multă râvnă şi pricepere, gospodăria oraşului. Frumosul palat al Primăriei fiind ocupat de un spital rusesc, domnia sa a mutat serviciile Primăriei în casele sale proprii, rezervându-şi pentru familie numai trei camere mici. Pentru activitatea desfăşurată, amabilitatea şi cinstea sa, dl Lovinescu se bucură de o deosebită stimă şi consideraţie din partea orăşenilor”[214].

22 iunie / 5 iulie 1917: Succesul ofensivei ruse în Galiţia şi Bucovina „a provocat un entuziasm mare până la delir în oraşul Fălticeni. Armata rusească din localitate a făcut o procesiune mostră pe străzi, cu muzică şi steaguri roşii, cu diferite inscripţii, între care cea mai de seamă era: Noi vrem războiul până la victoria deplină!”[215].

27 iunie / 10 iulie 1917: „Având liberă, după-amiaza, am plecat, pe la ora 4, în tovărăşia domnilor profesori V. Ciurea şi N. Răutu, să facem o plimbare, pe jos, până la vestitul sat, cunoscut sub numele de Rădăşeni, la 2 kilometri spre asfinţit de Fălticeni. Timpul a fost cât să poate de frumos, iar drumul, în urma ploiţei din timpul zilei, curat şi fără praf. Am ieşit din oraş, pe strada care poartă numele satului pe care vrem să-l vizităm, şi, trecând pe dinaintea porţii locuinţei patriarhale a mult cititului nostru scriitor Mihail Sadoveanu, ne-am oprit, câteva clipe, ca să-i admirăm frumoasa grădină ce-i înconjură căsuţa. Grădina are o întindere cam de două fălci şi este plină de tot felul de pomi roditori şi, într-un colţ, este o parte cultivată cu tot felul de legume: cartofi, fasole, mazăre, morcovi, mărar, pătrunjel, ceapă etc. Aleea de la poartă, care duce până la uşa locuinţei, este mărginită de tei bătrâni, şi pe o parte, şi pe cealaltă, încărcaţi cu floare, care a început să se vestejească. Am avut plăcerea să vedem pe doamna Sadoveanu, femeie mult apreciată şi lăudată pentru spiritul său de gospodărie şi, mai ales, pentru darul ce l-a adus soţului său, dar nepreţuit, care face fericirea acestei familii şi râvna multor familii sterpe: nouă copilaşi, începând de la 14 ani, în jos, toţi bălani, cu ochii albaştri, unii mai drăgălaşi decât alţii. În mijlocul lor şi cu ochii vecinic aţintiţi asupra lor, această vrednică şi bună mamă îşi deapănă firul vieţii, muncind în mulţumire şi fericire, privind cum îi cresc odraslele de frumoase, pe câtă vreme neobositul ei soţ îşi duce viaţa prin lumea mare, prin capitala ţării, acum Iaşiul istoric, Iaşiul Unirii, al îndoitei Uniri, scriind mereu prin ziare şi reviste cuvântul bun al timpului, aşa cum măiastra lui pană ştie să-l

[214] Bianu, I, pp. 141, 142
[215] Bianu, I, p. 145

aştearnă pe hârtie, dând însufleţire celor moleşiţi şi obosiţi, şi hrană sufletească celor dornici de carte şi de scrisul românesc.

Continuându-ne drumul pe şosea, am trecut pe lângă Şcoala şi Primăria comunei Oprişeni; clădiri frumoase şi potrivite misiunii lor. În drum, am întâlnit un grup mic de oameni, aducând cireşe amare şi vişine, în mai multe coşuleţe, spre vânzare în târg, destinate anumitor negustori evrei, care le cumpără cu 1 leu kilogramul, ca să la vândă cu 4.

După puţin timp, am ajuns pe dealul numit Cetăţuia, în faţa căruia să răsfaţă, pe o costişă, frumosul sat Rădăşeni. De pe Cetăţuia, am avut o privelişte încântătoare. Satul de dinaintea ei este înecat într-o pădure de pomi roditori, aşa încât abia se zăresc acoperişurile caselor, în jurul cărora nu se află decât numai grădini, curţi aproape deloc: meri, peri, pruni, cireşi şi vişini, dar mai cu seamă meri, meri domneşti, căci merele sunt negoţul şi mijlocul de căpetenie al traiului acestui mare sat, unic în felul lui; mere, pe care le cultivă cu deosebită îngrijire, le adună şi le vând în toată ţara Moldovei, până la Galaţi. În mijlocul satului se înalţă o măreaţă biserică nouă, încă nesfinţită, făcută din zid, în stil bizantin, cu trei turnuri, unul mai mare, pe bolta din mijloc, şi două mai mici, în fată; biserică, care, după cum spune vrednicul ei preot, Miron Teodoriu, costă peste 100.000 de lei!

Din viaţa acestui popor nu se ştie mult, decât că el se compune din oameni muncitori şi cumpătaţi în toate, trăind şi lucrând, tot anul, ca albinele, zgârciţi în felul lor, şi toţi cu dare de mână. O dată, numai, pe an, ştie şi rădăşanul să trăiască, a 4-a zi de Paşti, care se serbează cu evlavie mare, aşa-zisa ‚Miercuriea” sau, după cum îi mai zice poporul, „Nercorie” (Sfântul Mercurie, patronul bisericilor). Nu mă voi încumetă să descriu această sărbătoare unică, în care tot săteanul mănâncă bine şi mult, şi bea vin din greu, ca să-i ajungă tot anul. Cititorul care doreşte să-şi facă o idee deplină despre aceasta să citească volumul domnului Sadoveanu, „Oameni şi locuri”, în care va găsi o icoană credincioasă şi adevărată a acestei sărbători.

De pe Cetăţuia, vederea omului se întinde spre miază-noapte, asupra culmii Glimeia, iar spre miază-zi, peste Horbaza şi Stănije, până ce se opreşte pe vârful Ceahlăului. Mulţumită războiului mondial, în vârtejul căruia am intrat şi noi, dealul Cetăţuia îşi merită numele. Ce fel de cetate o fi fost aci nu se ştie şi nu se văd urme de ziduri; din săpăturile făcute s-au scos cioburi de oale pictate, idoli şi ciocane de lut ars, un corn de zimbru, corniţe de cerb, un ban roman legionar etc. Acum, însă, bravii noştri soldaţi ai Regimentului 56 de Infanterie, care a dat un mare număr de eroi, chiar de la începutul războiului, au săpat o serie de tranşee sistematice şi după toate indicaţiile militare, care vor povesti viitorului suferinţele neamului nostru, în apriga luptă de întregire. Săparea tranşeelor s-a făcut sub conducerea eroilor: căpitanul Dionisie Zaharescu şi sublocotenentul Alexandru Voinescu, morţi, mai târziu, pe câmpul de luptă. Tot spre nord de Cetăţuia se zăreşte satul Buneşti, sat de graniţă afurisită, peste deal de care se ascunde Suceava lui Ştefan cel Mare şi Sfânt”[216].

1/14 iulie 1917: „Astăzi am vizitat Muzeul regional, instalat într-o mică parte a localului gimnaziului. L-am vizitat cu de-amănuntul şi cu deosebit interes, după cum, cu tot dreptul, o merită, şi, în rândurile care, urmează mă voi sili să pun pe cititor în situaţia de a-şi face o idee lămurită despre aceea ce poate face, în puţin timp, dragostea pentru o faptă folositoare, însoţită de râvna de a o duce la îndeplinire.

Acest muzeu regional numit „Muzeul Sucevei din Fălticeni” şi-a luat fiinţă în primăvara anului 1915, prin munca şi stăruinţa, mai presus de orice laudă, a domnului profesor Vasile Ciurea, de la acest gimnaziu, care este părintele şi sufletul acestui muzeu şi care, pentru dragostea lui, n-a cruţat nici osteneli, nici cheltuieli. De dimineaţa şi până seara, îl vezi în Muzeu şi, oriunde află că este ceva vrednic de a fi păstrat, nu se lasă, până ce nu izbuteşte să-l aibă, dezvoltând, în privinţa aceasta, o energie rară. Cerând şi bătând la multe

[216] Bianu, I, pp. 146, 147

uşi, domnia sa a adunat o sumă de bani pentru dulapuri şi etichete, a înşirat, până astăzi, peste o sută de donatori, care cu un manuscris, care cu câte un obiect găsit undeva în pământ, care cu vreo haină veche naţională sau cusătură ori ţesătură ţărănească, de o valoare artistică, ori cu alte produse de ale industriei casnice regionale, ori cu vreun animal împăiat, vânat din ţinutul Sucevei, sau cu alte multe lucruri interesante, aşa că, astăzi, abia după doi ani, călătorul rătăcit pe aci, prin acest orăşel încântător, cu livezi mari şi încunjurat de dealuri mănoase, poate să petreacă câteva clipe fericite în acest minunat muzeu, privind şi admirând multe lucruri de mare preţ.

Muzeul Sucevei ocupă, în mod provizoriu, trei săli din edificiul Gimnaziului, cu autorizaţia Ministerului Instrucţiunii publice. El, aşa cum este înjghebat astăzi, este rezultatul bogăţiei de material istoric, preistoric, etnografic, atât din oraşul Fălticeni, cât şi din întreg judeţul Sucevei. Acest material, adunat şi studiat, poate fi considerat ca începutul unei colecţiuni de mare însemnătate ştiinţifică şi culturală, atât pentru elevi, cât şi pentru marele public. Muzeul acesta mai are menirea să fie şi o podoabă a judeţului Suceava, în care să se adune tot ceea ce a mai rămas neînstrăinat şi neîmprăştiat din acest ţinut, atât de bogat în amintiri istorice şi culturale.

Muzeul cuprinde cam vreo 11 secţiuni, aranjate în 3 mari grupe: istorică şi preistorică, etnografică şi ştiinţifică, la care se mai adaugă şi manifestarea economică a judeţului Suceava, reprezentată prin produsele solului şi ale fabricilor din judeţ.

Iată pe scurt enumerarea secţiunilor cu arătarea obiectelor mai importante.

A. Grupa istorică şi preistorică cuprinde:

1. Secţia documentelor, în care se văd diferite documente referitoare la trecutul istoric al judeţului; hotărnicia diferitelor moşii, din timpul lui Mihail Sturza, acte de boierie ale diferiţilor oameni vechi etc. De mare însemnătate este uricul din timpul lui Alexandru cel Bun, de la anul 1424, februarie 16, prin care să hotărăşte cat şi a cui are să fie moşia Buciumeni, astăzi sat, în coasta oraşului.

2. Secţia fotografiilor cuprinde vederi din ţinutul Sucevei, biserici, şcoli, locuri istorice; fotografii ale diferiţilor localnici dispăruţi şi care au jucat un rol în viaţa socială locală. Locul de frunte îl ocupă mai multe fotografii din viaţa marelui Domn Cuza Vodă.

3. Secţia cărţilor vechi, găsite pe la biserici şi pe la diferite persoane, aparţinând cărturarilor de pe vremuri. Vrednică do pomenit este Biblia lui Ştefan Cantacuzino, din 1688.

4. Secţia antichităţilor. Pe teritoriul judeţului Suceava se află multe localităţi cu urme preistorice. Majoritatea din ele se cunosc de locuitorii Cetăţuii. Făcându-se săpături incidentale, fie în trecut, fie în anii din urmă, cu ocazia tranşeelor, s-au găsit diferite obiecte preistorice, ca: topoare, ciocane de piatră şi de lut ars, olărie, idoli bine conservaţi, tot de lut ars, obiecte de bronz. În tranşeele de lângă gara Dolhasca, s-au găsit bucăţi de silex, corect cioplite, care au fost dăruite muzeului de dl prof. C. Fedeleş, de la Universitatea din Iaşi.

5. Secţia numismatică este reprezentată prin o sumă de monete vechi: romane, greceşti, poloneze, ruseşti şi româneşti. Mai vrednică de pomenit, pentru deosebita ei importanţă, este o monetă dacă, determinată astfel de prof. C. Moisil din Bucureşti. Afară de acestea, se mai află şi un număr de diferite medalii.

B. Grupa etnografică este o bogată colecţiune de veşminte vechi şi noi; arme, unelte de muncă şi de meşteşuguri; obiecte casnice. Apoi, icoane, odoare şi vase bisericeşti; măsuri şi greutăţi vechi de cântărit, mai ales de pe timpul lui Cuza Vodă. În această secţie se află şi invenţiile unui bun român, modestul şi harnicul locuitor din satul Boteşti, comuna Horodniceni, Petru Gavrilescu, cu totul necunoscut. Sunt mai bine de 25 de ani, de când el a arătat principiul aeroplanului, fără să fie luat în seamă de cineva. Tot el, fără nici o pregătire ştiinţifică, fără ateliere speciale, fără avere mare, necăutând brevete de inventator, a dat la

iveală câteva invenţiuni proprii, pe care, cu mult mai târziu, le-am primit cu entuziasm din străinătate, şi anume: un sistem practic de cursă pentru animale mici şi mari; un revolver cu repetiţie, făcut în întregime din fier; un baston cu revolver ascuns; una maşină de topografie, cu taximetru, pentru înregistratul distanţei pe metri, decametri şi hectometri, având şi planşeta respectivă pentru ridicat planuri pe teren; apoi, o maşină de tors, care, cu repeziciune uimitoare, deapănă firul şi-l pregăteşte pentru suveică, şi care s-ar fi putut introduce, de mult, în şcolile profesionale de fete.

C. Grupa ştiinţifică cuprinde:

1. Secţia zoologică, compusă din colecţia de paseri regionale, procurată, cu donaţia bănească a Primăriei, din Institutul dermato-plastic Dombrovski din Bucureşti. Specimene de fluturi, insecte, cuiburi etc. Ceea ce atrage atenţiunea este craniul de Bison Priscus (Zimbru), admirabil conservat şi găsit în malul Şomuzului Mare, în dreptul satului Dolheştii Mici.

2. Secţia botanică şi agricolă cuprinde exemplare din speciile de cereale, precum şi un număr de esenţe de arbori.

3. Secţia geologică, mineralogică şi paleontologică. Structura geologică a pământului din judeţul Suceava fiind destul de variată, putându-se urmări toate fazele evoluţiei în timp a pământului, elementele care întră în formarea scoarţei pământeşti sunt foarte variate. O colecţie completă şi variată de roci şi de minereuri. Paleontologia este reprezentată prin fosilele caracteristice terenului.

Pe lângă aceste grupuri, vrednică de amintit este şi Secţia artistică, compusă din obiecte de artă, sculptură în lemn, în piatră; busturi; diferite tablouri. Secţia economică cuprinde produsele fabricilor mari din judeţ; Fabrica de sticlărie din Heci-Lespezi are o frumoasă colecţie de tot felul de obiecte de sticlă; Fabrica de cherestea din Găineşti, cu diferite articole de lemn; Fabrica de olărie din Fălticeni, Fabrica de pălării şi Fabrica de spirtoase din Oprişani sunt bine reprezentate.

Judeţul Suceava, prin oamenii de cultură ce i-a avut şi-i are încă, trece ca un ţinut de seamă în viaţa literaturii noastre. Pentru aceasta, s-a înfiinţat şi o bibliotecă, în care se adună toate opurile sucevenilor şi care deja posedă toate scrierile lui N. Gane, A. Govovei, N. Beldiceanu, M. Sadoveanu, N. N. Beldiceanu, I. Dragoslav etc.

Războiul nostru pentru îndeplinirea idealului naţional n-a putut să rămână fără răsunet în viaţa abia începută a acestui muzeu. Cu toate greutăţile timpului prin care trecem, dl Ciurea a adunat obiecte din diferite localităţi, pe unde au luptat cele două regimente, 16 şi 56 din Fălticeni; această colecţie se va mări, după război.

Dl Ciurea nu s-a mulţumit numai să adune, ca albina, tot ce se găseşte vrednic de păstrat; domnia sa s-a gândit şi la răspândirea gustului pentru adunat, pentru care publică şi un Buletin al Muzeului Sucevei, având drept colaboratori pe domnii profesori: I. Simionescu, Dr. A. Cardaş şi N. N. Răutu. Afară de aceasta, domnia sa îşi frământă mult gândul ca să-i facă muzeului o casă proprie, pe terenul viran, de lângă gimnaziu, ceea ce îi urez, din tot sufletul, ca să reuşească a o face, cât se poate mai curând, înzestrând, astfel, oraşul Fălticeni cu această podoabă culturală a judeţului Sucevei”[217].

15/28 iulie 1917: „Astăzi, pentru a ne mai îndulci amarul zilei de ieri şi timpul fiind potrivit, am plecat, pe la ora 6 p. m., cu profesorul Vasile Ciurea, pe Strada Mare, în jos, până la marginea oraşului, unde am luat-o spre dreapta, pe o cărare ce mergea, pe lângă un lan de grâu, până ce am ajuns la pârâul Buciumenilor. De aici, am mers, pe lângă pârâu, cam vreun sfert de oră, până când am ajuns la nişte săpături, pe care le făceau câţiva oameni, pe malul

[217] Bianu, I, pp. 148-150

acestui pârâu, sub conducerea domnului inginer Niculescu. Am văzut o groapă mare şi adâncă, cam de vreo 4-5 metri, în fundul căreia să vedea un filon gros de lignit, care este de o calitate superioară, de culoare neagră, pietrificat, cu o putere mare de căldură (cam 6.850 calorii) şi care, după încredinţarea inginerului, ar fi superior celorlalte feluri de lignit, din alte părţi ale ţării. Tot acel inginer ne spuse că acest fel de lignit s-ar găsi în cantităţi mari în această regiune şi care, dacă s-ar extrage în mod sistematic şi pe scară întinsă, ar fi un izvor mare de bogăţie. Această mină de cărbuni se află pe proprietăţile locuitorilor din comuna Şoldăneşti şi a lui Manea Hagiul şi ar fi concesionată unei Societăţi, în frunte cu domnii M. Vlădescu, fostul ministru de instrucţiune publică, şi Niculescu, fratele inginerului mai sus numit. Se zice că şi Statul ar fi hotărât să ia parte la această exploatare, aşa de importantă pentru viitorul economic al României. După analiză, s-a constatat că acest lignit conţine: 1 la sută cenuşă, 2 la sută materii arsenicoase, 4 la sută apă şi 93 la sută cărbune. În partea dreaptă a pârâului Buciumenilor, s-a găsit, prin sondaj, la o adâncime de 18 metri, ozocherit, un strat de un centimetru, şi, dedesubt, păcură”[218].

21 iulie / 3 august 1917: „Veşti rele continuă a veni de pe frontul din Galiţia şi din Bucovina. Ruşii continuă a se retrage dinaintea trupelor inamice, iar la noi toată lumea este alarmată şi neliniştită, mai ales că, în vederea unor surprinderi neplăcute, s-au început unele pregătiri, de altfel destul de discrete, pentru evacuare. Din când în când, se aud bubuituri de tunuri, care ne strâng inima şi măresc tristeţea care a cuprins, de câteva zile, populaţiunea aşa de pacinică a acestui orăşel. Lume puţină pe stradă şi, când se întâlnesc doi, nici unul nu îndrăzneşte să deschidă vorba, aşteptând pe celalalt să înceapă. Am petrecut o noapte cumplită; am numărat toate ceasurile bătute în turnul Bisericii Sfintei Adormiri, care se află în apropiere, începând de la 1, până la 7, dimineaţa.

22 iulie / 4 august 1917: Comunicatul rusesc lipseşte şi, din această cauză, suntem şi mai neliniştiţi. Se zice că a căzut Câmpulungul, de unde se aud bubuiturile tunurilor. Alţii susţin că şi Cernăuţul ar fi în mâna nemţilor. Mulţi ne asigură că rezistenţa ruşilor se organizează, în mod serios, la Cernăuţi şi Hotin. Din tot acest haos, nu poţi să tragi nici o concluzie, nu poţi ghici proporţia numerică a trupelor, de o parte şi de alta, nici nu poţi interpreta însemnătatea mişcărilor de trupe germane şi austro-ungare.

23 iulie / 5 august 1917: Prin adresa Nr. 28, cu data de astăzi, garnizoana din Fălticeni îmi comunică că, în executarea ordinului serviciului sanitar al Marelui Cartier General şi a ordinului Direcţiei a VI-a Sanitare din Ministerul de Război, transmis acestui comandament cu No. 8 secret, din 19 iulie / 1 august 1917, eu, în caz de evacuare, voi rămânea pe loc, în Fălticeni, având însărcinarea de medic la spitale.

Acest ordin m-a turburat până în adâncul sufletului şi ochii mi s-au umplut de lacrimi, gândindu-mă că, în curând, o să cad sub stăpânire străină, în ţara mea, izolat de familie, de cei doi copii ai mei, ofiţeri în armata română. Oh, ce blestem! Ce soartă vitregă se anunţă, încă o dată,pentru neamul nostru, care,după o viată trudită şi mult chinuită, de mai bine de o mie de ani, se legăna în iluzia plăcută şi fericită a unei Românii Mari! Doamne, Dumnezeul nostru, fii îndurător cu noi, cei ce te-au rugat, din moşi şi strămoşi, şi te rugăm, cu toată ardoarea sufletului, nu ne lăsă, nu lăsa pe robii tăi să mai sufere o altă robie mai cumplită, poate vecinică, din partea celor mai barbari şi mai păgâni oameni, pe care i-a hrănit pământul tău cel rodnic şi mult răbdător! Fie-ţi milă şi ne izbăveşte de acest rău, care ne încheagă sângele în vine şi ne amuţeşte graiul, cu ochii aţintiţi spre tronul tău ceresc!

[218] Bianu, I, p. 155

În ziarele de astăzi am cetit că, alaltăieri, a mai sosit, în Iaşi, un grup de 600 de ardeleni voluntari, dintre care 100 de ofiţeri. Au fost sărbătoriţi, ca şi primii voluntari veniţi, cu toată dragostea frăţească. Azi, la ora 8 dimineaţa, ei vor depune legiuitul jurământ, pe platoul de la Şorogari, cu ceremonialul obicinuit. Legământul pe care îl fac ei, cu noi, în aceste zile de grea cumpănă, ne este de două ori răscump şi preţios!

24 iulie / 6 august 1917: Am trecut şi a treia noapte de chin, numărând, cu ochii împăienjeniţi şi obosiţi, ceasurile sunate în clopotele catedralei Sfintei Adormiri. Mă chinuia, mereu, gândul cum să rămân eu, aici, în Fălticeni, în caz de evacuare, să rămân sub stăpânirea nemţilor şi ungurilor; eu, ardeleanul, care, încă pe când eram în şcolile primare din Blaj, şi până în clasa a V-a liceală, în toate serile îmi încheiam rugăciunea de culcare, cerând de la hunul Dumnezeu să mă ajute să termin liceul şi să trec în ţară; să trăiască România, cu Prinţul Carol, ca să adune la sânul ei pe toţi românii subjugaţi! Cum aş putea eu să rămân, acum, când port uniforma Regatului Român, în acest război făuritor al României Mari, cum aş putea să rămân sub stăpânirea vrăjmaşului secular al neamului meu, care, de a doua zi, m-ar considerã ca prizonier şi m-ar trata în consecinţă?! Aceasta nu se poate, odată cu capul! Voi interveni, pe toate căile, şi dacă nu voi izbuti să mi să dea altă destinaţie, pe teritoriul liber al ţării mele, voi pleca eu, în ultimul moment, întâmple-se orice!

Cu această hotărâre irevocabilă, m-am sculat foarte obosit şi cu capul greoi, m-am îmbrăcat şi m-am dus la spital. Acolo, conform ordinelor primite, am evacuat peste 30 de răniţi, aproape vindecaţi; iar pe cei nevindecaţi i-am împărţit în două categorii: transportabili, 19, şi netransportabili, 3. Aceştia erau şi ei pe cale de vindecare, dar, fiind cu picioarele frânte, din sus de genunchi, nu puteau încă să se mişte. Ei bine, pentru aceşti 3 bolnavi, să rămân aici, mai ales că în localitate mai rămâneau încă doi confraţi? Nu pot fi oare de o mie de ori mai folositor în ţara liberă,
unde vom putea da ajutorul vitejilor răniţi de pe frontul nostru? Voi pleca cu orice preţ, în ultimul moment al evacuării! Şi, în această clipă, mi-am adus aminte, cu groază, de chinurile suferite în zilele de 22, 23, 24 şi 25 noiembrie 1916 stil vechi, când am evacuat Buzăul şi mi se strângea inima, iar pieptul mă apăsa greu!

Toată lumea din oraş este alarmată; mulţi părăsesc oraşul, care cum poate, cu trăsuri, cu care cu boi, iar alţii o iau spre gară, de unde se întorc deznădăjduiţi, negăsind trenuri de plecare.

25 iulie / 7 august 1917: Aceeaşi atmosferă grea, deşi comunicatul oficial este mai bun. În regiunea de la nord de Vama, inamicul a fost bătut şi silit să se retragă, în completă dezordine. Lângă Cernăuţi, în regiunea Boian, ruşii au ocupat pădurea Doljecului, făcând 600 prizonieri, cu 20 ofiţeri. Pe restul frontului, trupele ruseşti se întăresc pe noua linie de rezistenţă.

De două zile şi toată noaptea aceasta, au trecut trupe ruse spre front, infanterie şi, mai ales, artilerie. În oraş au venit două spitale ruseşti pentru răniţi. La Petrograd, a avut loc o întrunire a tuturor grupurilor politice, în care au vorbit mai mulţi miniştri. A fost vorba de „Unirea sfântă a tuturor forţelor Rusiei" şi s-a repetat, încă o dată, că nimeni nu se mai gândeşte la pace. Trupele au defilat, apoi, prin Capitală, în mijlocul ovaţiilor entuziaste ale mulţimii. Guvernul provizoriu a adresat Aliaţilor un nou memorandum, prin care spune că organizarea întregului sistem de guvernământ nu poate fi îndeplinită, cu inamicul în ţară, fără serioase dezordini. Propaganda criminală a elementelor iresponsabile a fost folosită de agenţii duşmani, provocând revolte la Petrograd şi făcând ca o parte din trupele ruseşti să uşureze înaintarea vrăjmaşului. Rusia, însă, nu va fi dată înapoi, de nici o greutate, de la hotărârea ei irevocabilă, de a continua războiul, până la triumful final al principiilor proclamate de revoluţiune. Revoltele anarhice din Petrograd au fost înăbuşite, autorii lor au fost trimişi în

fata justiţiei şi toate măsurile au fost luate pentru restabilirea puterii de luptă a armatei. Guvernul ştie că retragerea armatelor este numai temporară şi că nu va împiedica reorganizarea şi regenerarea ei, precum şi reluarea ofensivei la ora hotărâtă.

Toate acestea sunt lucruri bune şi în stare de a ne întări sufletul, dar, cum e lumea, până nu vede, nu crede! Să vedem ce ne va mai aduce ziua de mâne!”.

„27 iulie / 9 august 1917. În urma intervenţiei, serviciul sanitar al Marelui Cartier General, prin ordinul Nr. 7150, mi-a admis cererea ca să stau la serviciu până în momentul evacuării, când voi pleca la Iaşi, spre a primi o nouă destinaţie.

Situaţia în Bucovina şi pe frontul nostru arată o schimbare înspre bine. De patru zile, inamicul n-a mai înaintat, ceea ce este un semn bun. Mai mult, comunicatul de ieri, seara, ne anunţa, pentru întâia oară, în aceste din urmă zile, lupte cu atacuri repetate din partea trupelor ruse. Toate atacurile germane, pe diferite puncte ale frontului bucovinean, au fost respinse şi ruşii au făcut şi prizonieri. În regiunea Mărăşeşti, lupta angajată s-a terminat în favoarea trupelor noastre; satul Mărăşeşti este cu totul despresurat…

28 iulie / 10 august 1917. Pe întreg frontul ruso-român, precum şi pe frontul din Bucovina şi Galiţia, operaţiunile în curs au luat aşa de mare intensitate, încât ele vor schimba, în curând, situaţia în mod foarte simţitor”[219].

3/16 august 1917: „Astăzi au mai intrat în spital soldaţii Sburlea Ion şi Nechifor Gheorghe, amândoi din comuna Drăguşeni şi din Regimentul 16 Suceava, răniţi în ziua de 29 iulie / 11 august, în luptele crâncene de la Grozeşti; soldatul Tufă Gheorghe, din comuna Bogdăneşti, rănit în ziua de 31 iulie / 13 august, într-o luptă din Valea Oituzului; soldatul Niţă Mihaiu, din comuna Pleşeşti, Regimentul 1 Grăniceri, rănit grav la cotul drept, tot în ziua de 31 iulie / 13 august, în lupta de pe Muntele Măgura. Odată cu aceştia, a intrat în spital şi maiorul Mihăescu Toma, comandantul Batalionului I din Regimentul 16, rănit la cap, la cotul drept şi la mâna stângă, tot în ziua de 31 iulie / 13 august, pe când conducea bravul său Batalion şi a reluat cota 789, Dealul Coşna, la vest de Târgu Ocna”[220].

„11/24 august 1917. Pe la noi au trecut, până acum, 4 corpuri de armată ruseşti, mergând pe frontul bucovinean. Se mai aşteaptă să vină şi al 5-lea corp. Numărul răniţilor ruşi mărindu-se foarte mult, ni s-a luat de către ei şi spitalul nostru, de la gimnaziu, iar eu, cu tot personalul, am trecut la Spitalul Crucii Roşii, instalat în localul Şcolii israelite, şi care poartă numerele 257-259; bolnavii i-am evacuat la Spitalul Stamate, unde erau paturi vacante. Spitalul Crucii Roşii este condus de doamnele Elena Samson, preşedintă, Maria Comino, vicepreşedintă, Eliza Millo şi Elena maior Popovici, membre, ajutate de domnii Cristofor C. Gheorghiu, administrator; Artur Gorovei, casier, şi prof. Nicolae Drăguşanu, contabil.

13/26 august 1917. Pe la ora 12, a zburat, asupra oraşului, un aeroplan inamic, dar repede a fost alungat de tunurile antiaeriene ruseşti, instalate lângă oraş, în pădurea de la Bogdăneşti. Multă vreme, fumul acestor tunuri, ceva mai alb decât norii, pluteau prin aer ca nişte nouraşi. Să zice că aeroplanul inamic a venit numai în recunoaştere, iar nu cu scop incendiar”[221].

5/18 septembrie 1917: „Vrednic de însemnat este numele tânărului profesor şi publicist bucovinean Dimitrie Marmeliuc, sublocotenent în Armata Română. Abia ieşit din şcoala

219 Bianu, I, p. 162
220 Bianu, I; p. 169
221 Bianu, I, p. 178

de ofiţeri de la Botoşani, pe care a terminat-o acum câteva luni, acest brav fiu al Bucovinei, care se află rănit într-un spital de lângă front, a fost decorat de M. S. Regele, cu mâna sa, cu ordinul Mihai Viteazul, pentru eroismul cu care a luptat în cumplita şi glorioasa zi de 6/19 august. Dimitrie Marmeliuc este fiu de ţăran român, din comuna Zahareşti, judeţul Suceava (din Liteni-Moara – n.n.). Păcat numai că poartă, la sfârşitul numelui, o coadă ruteană, după cum o fac, de altfel, o mulţime de români intelectuali din frumoasa noastră Bucovină, fără să-şi dea seama cât de supărător este acest lucru pentru oricare român adevărat, mai ales acum, în România Mare!”[222].

12/25 septembrie 1917: „Ion Grămadă, fiu de ţăran din satul bucovinean Zahareşti, ofiţer voluntar în Armata Română, scriitor de frunte şi bun cunoscător al trecutului neamului nostru, a murit moarte de erou pe Valea Trotuşului, luptând pentru realizarea idealului naţional. El a fost un bun profesor al liceului din Cernăuţi; vorbea frumos şi cu căldură; iubit şi mult apreciat de elevii săi; ca chip, avea o înfăţişare voinică şi frumoasă; stăpânit de o minte ageră şi aleasă. Se pregătea şi era aproape să ia doctoratul în litere la Viena (doctorat în litere şi filozofie, pe care îl luase în 16 iulie 1913 – n.n.), pentru care îşi avea preparată teza, tratând despre „Românii la asediul Vienii din anul 1683”.

În urma lui Ion Grămadă a rămas şi o lucrare de actualitate foarte importantă, pe care o scrise ca un document istoric, cu gândul ca s-o publice în mai multe limbi europene, şi în care înfăţişează, cu o extraordinară putere de evocare, toate nelegiuirile, toate sălbătăciile fără nume săvârşite de austrieci în Bucovina, cu date exacte şi controlate în mod foarte riguros. Ar fi bine ca această lucrare să nu rămână în părăsire şi să se publice, pe lângă româneşte, şi în limba franceză, fiind de mare folos pentru cauza noastră naţională (în realitate, lucrarea, premeditată drept „Cartea sângelui”, era doar începută, capitolul „Vremuri de bejenie” însemnând una dintre primele proze româneşti cu adevărat moderne; „Cartea sângelui”, cuprinzând toate prozele Eroului Bucovinei, Ion Grămadă, inclusiv „Vremuri de bejenie”, a văzut lumina tiparului în vara anului 2002, în 27 august, ziua în care a fost răpus, depunând-o pe mormântul lui din Suceava)”[223].

1918: Anti-unionism şi unire

Fără îndoială, o gazetă, dintr-un anumit timp, nu înseamnă, prin mărturiile sale partizane, o mărturie deplină şi definitivă, decât în măsura în care aceste mărturii sunt confirmate, ulterior, şi de mărturii identice, dar şi de fapte şi atitudini. Din punctul acesta de vedere, anti-unionismul majorităţii bucovinenilor, cu puseuri interbelice surprinzătoare, dar şi cu un act al unirii ca singură soluţie a alegerii între două rele, este pe deplin confirmat de istoria, nu şi de triumfalismul politic, întotdeauna anihilator de adevăr şi de realitate. Pentru că adevăr şi realitate înseamnă două paliere diferite, deşi reciproc influenţate.

„De câteva zile a început să se fure animalele domestice ale oamenilor din satele de lângă frontieră, de către bande înarmate, înadins organizate de autorităţile austriece, şi să fie duse în Bucovina. Astfel, din comuna Pleşeşti, într-o singură noapte, s-au furat 700 de oi, iar astă noapte, unui om i s-au furat 45 de capete de vită, mari şi mici. Din comuna Horodniceni, de asemenea, s-au furat, în zilele acestea, peste 80 de animale. În zadar aleargă bieţii păgubaşi după ele, căci sunt ameninţaţi cu arma încărcată; femeile văduve plâng, smulgându-şi, când văd cum li se fură din vatră vaca cu lapte. Curtea Prefecturii (din Fălticeni – n.n.) este plină de

[222] Bianu, I, pp. 213, 214
[223] Bianu, I, p. 223

aceşti nenorociţi de păgubaşi, care vin să ceară ajutorul autorităţii, alegându-se mai mult cu promisiuni goale. În urma repetatelor intervenţii ale Prefectului, se zice că, în curând, va sosi Regimentul 27 Infanterie, pentru paza graniţei. Iată încă una din binefacerile imediate ale tratatului nostru de pace. În legătură cu acest tratat, citim, pe de altă parte, în ziare că un ordin circular a pus în vederea comandanţilor de corpuri şi servicii ca să se oblige ofiţerii şi trupele române să salute misiunile duşmane. Fericită pace!”[224]. Scria, în 4/17 mai 1918, medicul Vasile Bianu, iar informaţia probează că, de amândouă părţile frontierei dintre Bucovina şi România, sentimentul unionist încă nu se înfiripase. Nu se produsese încă declicul istoric determinant de luare aminte.

În 26 mai 1918, când reapare gazeta „Viaţa Nouă”, Suceava era învolburată de o tragedie locală, petrecută în 23 mai, când, „a izbucnit, în partea de apus a oraşului Suceava, un foc îngrozitor, care, în scurtă vreme, a cuprins şi nimicit şapte obiecte mari din piaţa gării. Întinsa clădire, cunoscută, odinioară, ca „Crâşma din Târgul Vitelor”, cu clădirile din ogradă au fost prima jertfă a focului năprasnic, care a adus la mizerie numeroase familii, ce locuiau în acele case, nimicindu-le tot avutul.

De aici, focul a cuprins frumoasa gospodărie a cetăţeanului Litvinchievici, a trecut, apoi, asupra edificiului gării, pe care l-a distrus cu desăvârşire, împreună cu întinsele magazii, care erau pline de cereale şi vite ale comandamentului militar, şi a nimicit, în urmă, o clădire din ograda doamnei Luţia. Focul a putut lua dimensiuni atât de mari din cauza lipsei de apă.

Suceava are, ce e drept, un conduct de apă, însă rezervoarele erau goale.

Suceava are pompe, însă numai un sigur pompier, care şi el e aplicat ca sergent de stradă”[225].

În vara anului 1918, nimeni nu se aştepta, la Suceava, la un viitor bucovinean desprins din contemporaneitatea europeană, pe care o reprezenta Austria. Politica reînviase din letargia marginalizării, biserica îşi căuta strategiile imediate, iar ţărănimea, atâta câtă mai supravieţuise războiului, cerea despăgubiri pentru rechiziţiile forţate, din iunie 1916, când doar din Vicovu de Sus, parohia electorală de deputatului Aurel Ţurcanu, fuseseră luate şi scoase din ţară „câteva mii de capete de vite”, valorând „sume de milioane” de coroane. La Suceava s-a redeschis cadastrul, cărţile funciare urmând să fie la dispoziţia publicului, de la 1 iulie 1918[226]. Viaţa părea să-şi intre în normalitate, adică într-un vălmăşag penibil de deşertăciuni sociale şi spirituale, pentru că „voinţa de viaţă trezeşte omenirea din jalnica aiurare, răsplătită cu preţul jertfelor nemărginite; gândul şi inima se îndreaptă, din nou, cu sfială, către acea ţintă măreaţă, ca puterea spiritului să ia în stăpânire sufletele omeneşti, spre a le lumina calea dreptăţii şi adevărului, spre a le călăuzi în dobândirea păcii şi a fericirii, care nu poate fi decât una pentru toate popoarele, pentru întreaga omenire”[227].

În spiritul pseudo-comunitar bucovinean, se înfiinţase, încă din 29 mai 1918, „Societatea româno ortodoxă împărătesc jubiliară pentru zidirea unei biserici în Viena”, din noul comitet, reînnoit în întregime, pe 2 iunie, făcând parte consilierul aulic Dr. Constantin cav. de Isopescul (preşedinte), consilierul medical Dr. Constantin Mândrilă (vicepreşedinte), supleantul Cornel cav. de Sorocean (secretar), consilierul militar Daniil Poliţia (casier), inginerul Tit cav. de Onciul (controlor), preotul militar Ilie Hociotă (substitut de secretar), protosincelul Pancratie Sidorovici (substitut de casier), consilierul guvernamental Iancu Balmoş (substitut de controlor), membri fără funcţii fiind consilierii aulici Dr. Cornel Chiseliţa şi Teofil Simionovici, iar substituţi: consilierul medical Dr. Ioan Calinciuc,

224 Bianu, II, p. 7
225 *Viaţa Nouă*, V, nr. 1, 26 mai n. 1918, p. 4
226 *Viaţa Nouă*, V, nr. 5, 30 iunie n. 1918, p. 4
227 *Viaţa Nouă*, V, nr. 4, 23 iunie n. 1918, p. 4

arhitectul Cesar Popovici şi medicul practicant Dr. Mariu Sturza. În comisia de revizuire au fost aleşi consilierul silvic George Sârbu, consilierul suplimentar Teofil Popovici şi locotenent colonelul Grigorie Trailovici. Bucovina încă visa, prin elitele sale, la un dulce epigonism vienez, care le umplea de ridicol. Cei căzuţi, nu pe fronturile austro-ungare, ci pe baricadele unui mod de viaţă şi de civilizaţie, deja erau măturaţi de pe scena istoriei, pentru a face loc laşelor, dar obedientelor elite.

România conta, în planurile elitelor bucovinene, doar ca rudă mai bogată, de la care izbutise deputatul Sârbu „să aducă, din nou, porumb pentru districtele româneşti şi, îndeosebi, pentru părţile muntelui" şi care se obliga, prin umilitoarea Pace de la Bucureşti, din 7 mai 1918, să acorde „desdăunările pentru supuşii austrieci în România, pe urma pagubelor pricinuite prin pradă, internări şi sechestrări"[228].

Fără îndoială că şi viitorul Bucovinei începuse să provoace temeri, constituind tema centrală a dezbaterilor din jurnalele bucovinene nou apărute: „Dacă dorinţa naţională a polonilor şi făgăduielile ce li s-au făcut ajung să se îndeplinească, prin înfăptuirea unui stat polon, care să cuprindă şi întreaga Galiţia, Bucovina, atunci, rămâne fără legătură directă cu cealaltă parte a imperiului. Situaţia ajunge şi mai încurcată, dacă se realizează aspiraţiile ucrainenilor din Galiţia, care cer, cu toată stăruinţa, ca din teritoriul ucrain din estul monarhiei să se formeze o provincie curat ucraină. Compatrioţii noştri ucraini doresc şi ei, precum nici nu s-ar putea altfel, să facă parte din această nouă provincie, „Ucraina Austriacă", numai că nu prea vroiesc să se mulţumească cu frontiera firească, care se sfârşeşte pe malul stâng al Prutului şi al Ceremuşului, ci arată pofta de a coborî până dincoace de apa Siretului, ceea ce, în urmă, ar încăpea în concepţia modernă a paşnicelor rectificări de frontieră… Alipirea teritoriului ucrain al Bucovinei, însă numai a acestuia, către „Noua Ucraină" n-ar micşora, întru nimic, vitalitatea provinciei Bucovina, care, sporită cu noile teritorii din Moldova, cuprinse în noile rectificări de frontieră, ar întruni toate condiţiunile pentru ca, rămânând neîmpiedicată în dezvoltarea sa, să se ridice, aice, în estul monarhiei, la asemenea valoare culturală şi materială ca şi ţările mai înaintate, din vestul imperiului"[229].

Pacea cu România, prin care Ionel I. C. Brătianu a acceptat şi condiţiile cele mai umilitoare, dovedeşte, prin felul în care a fost receptată de elitele româneşti din Bucovina, deja consacrata duplicitate bucovineană („porumb din România, legi din Austria").

„Luni, în 7 mai, în ziua de Sf. George, s-a încheiat pacea între Puterile Centrale şi România. Pierderile teritoriale ale României sunt destul de însemnate. Ea pierde întreg teritoriul dincolo de Dunăre, împreună cu coasta Mării Negre. Teritoriul bulgar, anexat de România, în urma Păcii de la Bucureşti, 1913, aşadar Dobrogea Nouă, împreună cu Cadrilaterul, trec, îndărât, sub stăpânirea bulgarilor, mutându-se frontiera către Dobrogea Veche, mai înspre nord, astfel că ea atinge linia Valului lui Traian. Dobrogea Veche, adică teritoriul cuprins între noua frontieră, către Bulgaria, apoi Marea Neagră şi Dunărea, până la braţul Sf. George, intră în stăpânirea Puterilor Centrale, care, la rândul lor, se obligă de a asigura României o cale deschisă comercială înspre Marea Neagră, pe linia Cernavodă-Constanţa.

Înspre Ungaria şi Austria, se fac numai rectificări de frontieră, în scopul de a le asigura pe acestea, trăgând învăţătură din încercările războiului, din punctul de vedere strategic. Astfel, s-a făcut că, de la Turnu Severinului, până la Vatra Dornei, aşadar de-a lungul frontierei Transilvaniei către România, hotarul a fost scoborât, de pe piscurile Carpaţilor, la poalele lor. Această îngustă fâşie de ţară, care încinge, ca un colan de apărare, lungul

[228] *Viaţa Nouă*, V, nr. 4, 23 iunie n. 1918, p. 4
[229] *Viaţa Nouă*, V, nr. 2, 9 iunie n. 1918, p. 2

frontierei Ungariei către România, are o suprafaţă de mai bine de 5.000 kilometri pătraţi, aşadar ceva mai mult decât jumătate din ţara noastră, Bucovina. Populaţia este rară pe acest teritoriu, acoperit de codri seculari, a căror valoare reprezintă, astăzi, multe miliarde.

Înspre Bucovina, rectificările de frontieră cuprind un teritoriu de 1.800 kilometri pătraţi. În colţul dinspre Transilvania şi Bucovina, noua frontieră duce, de pe muntele Ceahlău, peste Bistricioara şi muntele Bivol, înspre Cornu Luncii. Ea cuprinde satele Borca, Dragoiasa, Şarul Negri, Şarul Dornei, Arinii, Broşteni, Găineşti ş. a.

Înspre est, noua frontieră o ia, mai în jos de Siret, la punctul numit „La Ţară", şi duce, peste Cândeşti, dincolo de Herţa, la Lunca, de lângă Noua Suliţă. Localităţile mai însemnate, de pe acest teritoriu, sunt: oraşele Mihăileni şi Herţa, apoi Mamorniţa şi Molniţa. Se aşteaptă ca această rectificare în este va fi întregită prin colţul de nord al Basarabiei, care este Cercul Hotinului, astfel că linia frontului, care duce peste Mihăileni şi Herţa, şi-ar găsi continuarea firească în linia Mămăliga-Hotin.

Teritoriul din est se va alătura numaidecât Bucovinei. Ce se va întâmpla cu pământul din colţul întins, dintre Bucovina şi Transilvania, pare a nu fi încă hotărât. Ar fi însă de dorit ca el să se alăture Bucovinei, cu care-l leagă apa Bistriţei, lanţul munţilor şi, îndeosebi, fiinţa populaţiunii, care este una şi aceeaşi"[230].

O ştire dintr-un ziar vienez, despre un prim gest românesc de eroism umanitar, preluată şi în Bucovina, vestea că „Excelenţa Sa, consilierul intim al Majestăţii Sale, Arhiepiscopul şi Mitropolitul Vladimir de Repta, a luat, în vremea primei invazii ruseşti, toate „Torele" din sinagogile Cernăuţului în paza sa şi le-a adăpostit în reşedinţa episcopală. Arhiepiscopul Repta a fost scut şi ajutor pentru întreaga populaţiune şi, însuşi, pentru ovreimea atât de împilată; a luat sub ocrotirea sa pe primarul Cernăuţului, de pe acea vreme, pe Dr. Weisselberger, care, în urmă, fu deportat de ruşi la Siberia; el a aflat, totdeauna, cuvinte de mângâiere pentru toţi cei asupriţi şi a scutit, prin vrednicia sa, capitala Bucovinei de mari neajunsuri. Întreaga ovreime a Bucovinei pregăteşte, pentru acest înalt dregător bisericesc, o grandioasă manifestare de mulţămită şi recunoştinţă pentru atitudinea lui rară de umanitate"[231].

Problema conştiinţei naţionale, luată în dezbatere încă de la primul număr, din 1918, al gazetei sucevene, nu avea nimic în comun cu conceptul teritoriului statal unic, prin care se întregeşte o naţiune. Bucovinenii rămâneau bucovineni, adică partizani ai unei noi istoricităţi, impusă de Austria, dar îşi revendicau, în cadrul acestui bucovinism, un rol mai important ca români, românismul însemnând, pentru elite, nu o comunitate, ci o reprezentativitate, deci o oportunitate permanentă de parvenire. „Şi la noi, românii bucovineni, războiul a trebuit să sporească conştiinţa naţională. Ea poate n-a sporit la acei care şi de altfel au fost departe de a se deştepta; ea a lipsit poate, în măsură cuviincioasă, la acei pe care soarta i-a surprins cu îndatorarea de a reprezenta şi apăra interesele neamului, în vremile cele mai grele ale vieţii sale naţionale; ea, cu bună seamă, însă a sporit şi s-a limpezit la toţi acei care au trecut prin această şcoală a războiului. De la aceştia aşteaptă neamul că vor fi vrednici să aşeze noi temelii pentru viaţa naţională a poporului român din Bucovina"[232].

1918, 16/29 august: „Din dulcea Bucovină ne vine trista veste că Mitropolitul român Vladimir Repta, din Cernăuţi, a demisionat, cu întreg consistoriul. Biserica română şi fondurile româneşti s-au împărţit în două, numindu-se doi preoţi ortodocşi, Tzimirischi, pentru ucraineni (ruteni), şi Worobchievici, pentru români. Aceasta va să zică distrugerea

[230] *Viaţa Nouă*, V, nr. 1, 26 mai n. 1918, p. 7
[231] *Viaţa Nouă*, V, nr. 4, 23 iunie n. 1918, p. 4
[232] *Viaţa Nouă*, V, nr. 1, 26 mai n. 1918, p. 1

completă şi definitivă a Bisericii române din Bucovina, care a fost scutul naţiunii noastre. Cu aceasta, guvernul austriac vrea să întreacă în barbarie pe unguri, care, deocamdată, se mărginesc numai să retragă ajutorul Statului, dat Bisericii române de la ei…

Mitropolitul martir Vladimir s-a împotrivit la împărţirea diecezei şi a fondurilor ei între români şi ruteni, deoarece aceştia n-au nici un drept, necontribuind cu nimic la el. A fost ameninţat cu destituirea, în caz de împotrivire, dar el a stăruit în hotărârea sa. Atunci, duşmanii au recurs la arma ce se făurise în contra lui, pe vremea ocupaţiei ruseşti, lovind fără milă în acest mitropolit corect şi leal şi l-au îndepărtat de la cârma Bisericii sale”[233].

În 22 octombrie 1918, Nicolae Iorga nota, în jurnalul său, că „din Bucovina au plecat austriecii şi chiar ucrainenii”[234], iar în seara zilei următoare scria cu o şi mai mare amărăciune: „Zota vine la mine, seara, pentru a-mi spune că, la Cernăuţi, s-a auzit tunul, poate al legionarilor ucraineni, aduşi de arhiducele „rutean” Wilhelm, şi că românii din Bucovina cer intrarea trupelor noastre”[235].

În 24 octombrie 1918, profeţia lui Nicolae Iorga despre oportunismul bucovinean se împlinea. Să vă reamintesc finalul profeţiei lui Iorga, din 14 decembrie 1914: „Dar se poate să intrăm (în Bucovina – n. n.). Atunci dau sigur următorul lucru: Părintele Repta n-o să binecuvânteze pe feciorii în uniforma României libere. Dar cel dintâi discurs o să-l ţină dl Dori Popovici, iar cele dintâi aclamaţii au să vină de la „gospodari”. Şi mai garantez un lucru: că o să le primim şi o să le răsplătim”[236].

Şi iată cum s-a şi împlinit profeţia: „Reprezentanţii poporului român din Bucovina s-au întrunit, în Palatul Naţional din Cernăuţi, în ziua de 14/27 octombrie 1918, sub preşedinţia lui Iancu Flondor, care a rostit următoarele cuvinte:

– Domnilor. O iobăgie naţională, de aproape un secol şi jumătate, pe cât de dureroasă, pe atât de ruşinoasă, este pe sfârşite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge şi a lepăda lanţul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranităţii naţionale, dumneavoastră veţi hotărî ce veţi afla de bine pentru un viitor fericit şi falnic al neamului românesc din Bucovina. Dar să nu uităm că acest moment înălţător s-a născut din suferinţe grele şi adâncă jale, şi e sfinţit cu sângele abundent al eroilor noştri. Vă invit să vă sculaţi în picioare, ca semn de juruinţă că nu-i vom uita, niciodată, şi că vom arăta, întotdeauna, demni de sacrificiile lor. Închei cu rugămintea fierbinte: Deie Dumnezeu ca momentul acesta mare şi acelea care vor mai urma să afle, în rândurile noastre, numai suflete mari!

Apoi, Dori Popovici, într-o cuvântare plină de căldură, propune următoarele:

1. Reprezentanţii poporului român din Bucovina, întruniţi, astăzi, în ziua de 14 octombrie 1918, în Capitala Bucovinei, se declară, în puterea suveranităţii naţionale, Constituantă a acestei ţări româneşti.

2. Constituanta horărăşte unirea Bucovinei integrale cu celelalte ţări româneşti, într-un Stat naţional independent şi va purcede, spre acest scop, în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina, şi a-i apăra drepturile, şi spre a stabili o legătură strânsă între toţi românii, Constituanta instituie un Consiliu Naţional, de 50 de membri. Acest Consiliu Naţional ne va reprezenta, prin mandatari, şi la Conferinţa de pace, şi, în afară de el, nu recunoaştem nimănui dreptul asupra poporului român din Bucovina.

---

[233] Bianu, II, p. 53
[234] Nicolae Iorga, *Memorii*, II, Editura *Naţională* S. Ciornei, 1929, p. 94
[235] Nicolae Iorga, *Memorii*, II, Editura *Naţională* S. Ciornei, 1929, p. 95
[236] Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, pp. 124, 125

4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare care ar ținti la știrbirea Bucovinei: dorește, însă, să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare.

Aceste deciziuni s-au primit cu unanimitate de voturi, cu un entuziasm mare. Ședința s-a suspendat, pentru 10 minute, pentru a se stabili lista membrilor. În timpul acesta, sala răsună de cântece naționale. Cei 50 de membri, aleși în unanimitate, ai Consiliului Național sunt: Gheorghe Balmoș, Gheorghe Băncescu, Dionisie Bejan, dr. Vasile Bodnărescu, Gheorghe Bончеș, Dimitrie Bucevschi, Ion Candrea, Cornel Clain, Toader Cudlu, Dimitrie Dan, Nicu Flondor, dr. Iancu Flondor, dr. Octavian Gheorghian, Gheorghe Grigorovici, dr. Cornel Hominca, dr. Alexandru Hurmuzachi, Constantin Hurmuzachi, Mihaiu Iacoban, Ion Iliuț, dr. Constantin Isopescul-Grecul, Constantin Iescu, Toader Leuștean, dr. Florea Lupu, dr. Vasile Marcu, Nicolae Mihălescu, Ilie Odochean, Aurel Onciul, dr. Dorimedont Popovici, dr. Eusebie Popovici, Niculiță Popovici, Alecu Procopovici, dr. Sextil Pușcariu, dr. Romul Reuț, dr. Ștefan Saghin, Gheorghe Sandru, Gheorghe Sârbu, dr. Radu Sbiera, Modest Scarlat, Teofil Simionovici, dr. Ipolit Tarnovschi, Gheorghe Teleagă, Victor Tomasciuc, Laurențiu Tomoiagă, Aurel Țurcan, Dimitrie Țurcan, dr. Nicu Vasileschi, Gheorghe Votico, aurel Voronca și Toader Zamă.

În timp ce se constituia Consiliul Național, mulțimea, de peste 1.000 de capete, bărbați și femei, străbătea străzile Capitalei, cântând cântece naționale. La Palatul Guvernului și înaintea Primăriei din Cernăuți, mulțimea, din ce în ce mai sporită, a manifestat pentru Unirea tuturor românilor. Momentul culminant a fost când, la Primărie, s-a desfășurat Steagul Tricolor. Intrând, apoi, în sala unde Consiliul Național își ținea ședința, manifestanții au arborat Tricolorul în fereastra Palatului Național. Înduioșătoare a fost clipa în care octogenarul Bejan, salutând tineretul, a rostit cuvintele cuviosului Simion:

– Acum sloboade, Doamne, pe robul tău, căci ochii mei văzură mântuirea neamului!

Un soldat, desfăcându-se din mulțime, a declarat că regimentele bucovinene vor purta, de aici, înainte, numele „Bucovina”.

Consiliul Național s-a constituit astfel: președinte – Iancu Flondor, vicepreședinți – Dionisie Bejan, Dori Popovici și Sextil Pușcariu; secretari – Vasile Bodnărescu, Radu Sbiera, Laurențiu Tomoiagă; casier – Gheorghe Băncescu. Aceștia, împreună cu președinții celor trei secțiuni, de alimentare și de administrație, și cu toți deputații din Cameră, formează Comitetul executiv.

În Camera României, în ședința de la 20 octombrie (2 noiembrie, stil nou – n.n.), deputatul Ion Zelea Codreanul, luând cuvântul, a spus:

– Știri, pe cale particulară, dar sigure, ne-au adus vestea că românii din Bucovina, întruniți sub președinția domnului Iancu Flondor, au proclamat unirea Bucovinei cu România (aplauze furtunoase și îndelung repetate), sub forma colaborării politice cu Transilvania, în vederea alipirii la Patria-mamă.

Aplauze și ovațiuni”[237].

1918, 6 noiembrie: „Guvernul nostru a publicat următorul comunicat:

„În Bucovina de sud s-a dezlănțuit o violentă mișcare bolșevică. Populația din Ițcani, Suceava, Gura Humorului și alte localități s-a refugiat, în număr mare, la noi, cerând ocrotire și adăpost. Domnul Flondor, președintele Comitetului Național Român, s-a adresat

[237] Bianu, II, pp. 93-95

Guvernului Român, cerându-i călduros să vină în ajutorul populaţiei din Bucovina, căzută pradă bolşevismului. Guvernul a dat imediat curs acestei cereri şi a ordonat trupelor de grăniceri şi de jandarmi să treacă, în număr suficient, graniţa Bucovinei, pentru a restabili ordinea în partea de sud şi a înainta oriunde necesitatea va cere".

Şi, astfel, drapelul românesc flutură, astăzi, deasupra plaiurilor încântătoare ale Bucovinei.

Sleită de război şi de frământări interne, inclusiv de o tentativă de revoluţie bolşevică la Viena, Austria lasă frâiele din mână, de parcă ar aştepta să fie eliberată de povara imperiului de până atunci. Ce-i drept, prin diplomaţii săi, Austria încearcă fel de fel de combinaţii, încheind şi un tratat secret de pace, la Brest-Litovsk, cu o Ucraina deocamdată inexistentă, dar care s-ar fi putut constitui, totuşi, pe teritorii poloneze şi româneşti, numai că diplomaţia austriacă nu mai poate face istorie, aşa cum se întâmpla odinioară. Prin urmare, naţionaliştii ucraineni din Galiţia şi din Bucovina, profitând de indecizia românilor din fostul imperiu austriac („Noi, cei patru milioane de Români din monarhia austro-ungară, cerem autonomia noastră în cadrul Austriei!", declama, în parlamentul vienez, la 4 octombrie 1918, bucovineanul Isopescu-Grecul), visează la o primă întemeiere a statului ucrainean.

În 17 octombrie 1918, noul împărat Carol, lansa manifestul imperial, prin care anunţa transformarea Austriei într-o confederaţie de state naţionale autonome, dar toate popoarele fostului imperiu au refuzat manifestul, comitetele naţionale hotărând, practic, constituirea tot atâtor state de sine stătătoare.

În Bucovina, în vreme ce fruntaşii românilor se complicau în discuţii şi formulări de documente sfielnice, în care unirea cu România figura, ca perspectivă, foarte rar şi foarte palid, liderii ucrainenilor trec la treabă, organizează legiuni de voluntari şi se pregătesc să ia puterea în Galiţia şi în Bucovina, jocul acestora fiind făcut şi de românul Aurel Onciul, care, pe neaşteptate, suferă de o miopie politică îngrozitoare. Onciul, ca un oportunist de duzină, este gata să facă parte dintr-un guvern ucrainean al Bucovinei, refuzând sugestia lui Sextil Puşcariu, din 17 octombrie 1918, de a reclama toată Bucovina pentru România, din moment ce „Austria a intrat în agonie".

Istoriografia română prezintă eroic actul Unirii Bucovinei cu Ţara, deşi lucrurile s-au petrecut absolut neeroic. Adică, în seara zilei de 12 octombrie, câţiva români bucovineni, printre care şi Puşcariu, s-au întâlnit în casa lui Isidor Bodea, pentru a discuta situaţia politică şi a vedea ce-i de făcut, pentru că întrebarea aceasta, pe atunci, n-o rostea numai Lenin. Chibzuind aşezat, ardelenii bucovineni au decis ca, între două rele, să opteze pentru varianta care însemna răul cel mai mic, respectiv unirea cu România. Şi, pentru că aveau nevoie de un lider provenit din rândurile românilor bucovineni get-beget, ei au trimis după Iancu Flondor, care se afla la Storojineţ, pentru a inaugura, împreună, şi prin publicaţia „Glasul Bucovinei", ceea ce a fost numită de istoriografie drept „acţiunea românească din Octombrie 1918".

Flondor a făcut pregătirile necesare pentru convocarea „adunării reprezentanţilor poporului român din Bucovina", care s-a şi făcut în 27 octombrie, promovându-se ideea unirii Bucovinei cu România într-un stat naţional independent. „Adunarea s-a declarat „constituantă", alegând un „consiliu naţional" de 50 membri", sub conducerea preşedintelui Dionisie Bejan. Consiliul, la rândul lui, a desemnat guvernul Bucovinei, alcătuit de Iancu Flondor, ca şef al acelui guvern, constituit din 14 secretari de stat.

După aceasta, chiar urmează partea eroică, cea a punerii în practică a unei strategii bine chibzuită de unire a Bucovinei cu România. Flondor a trimis, în ziua constituirii guvernului său, hotărârile constituantei guvernatorului austriac Etzdorf şi, când acesta l-a

invitat pentru discuţii, Flondor a căutat să câştige timp, pentru că, în fond, deja intrase în negocieri secrete cu România.

Între timp, la Suceava, unde fusese încartiruit un regiment croat, s-a organizat un concert al primadonei Viorica Ursuleac, pe atunci angajată a operei din Zagreb, iar evenimentul a fost receptat de croaţi cu entuziasm, pentru că o socoteau pe solistă croată de-a lor. Atinşi în orgoliul naţional, sucevenii vedeau „în aceşti croaţi pe tovarăşii de luptă ai fraţilor noştri ardeleni împotriva opresiunii maghiare”[238]. Apoi, „la 2 Noemvrie, garnizoana aceasta croată, ofiţeri şi soldaţi, proclamă revoluţia şi rup rozetele de la chipie, înlocuindu-le cu tricolorul lor”, şi pleacă spre îndepărtata lor patrie, iar Suceava rămâne într-o anarhie desăvârşită, pradă tâlharilor, care nu întârzie să-şi facă apariţia şi să treacă la treabă.

De dincolo de apa Sucevei, din Burdujeni, maiorul de grăniceri Anton Ionescu află toate veştile şi chibzuieşte cum să valorifice această oportunitate a istoriei. Iată cum povesteşte el, mai târziu, în „Gazeta bucovinenilor”, care apărea la Bucureşti, istoria acelor zile:

„Cu câteva zile înainte de prăbuşirea Austriei, deşi eram în bune raporturi cu autorităţile vecine din Suceava, ni s-a interzis trecerea în Bucovina. Jurnalele nu le mai puteam primi. Acum a intrat în funcţie serviciul de informaţiuni.

Tânărul bucovinean Aurel Hutu (fiul primarului câmpulungean care l-a primit pe prinţul Rudolf şi a condus manifestaţia suceveană din 1914 – n. n.), azi avocat în Câmpulung Moldovenesc, ne-a fost de mare folos. Graţie cunoştinţelor şi legăturilor lui şi datorită unor refugiaţi, se mai putea afla ce se întâmplă dincolo de frontieră.

Frontiera era, însă, păzită slab.

În civil, eu, personal, treceam, zilnic, la Suceava, printre pichete, şi aveam convorbiri cu domnii doctor Teofil Lupu şi profesor Eusebiu Popovici.

Zarvă mare. Trupele (croate) îşi făceau bagajele.

Depozitele de materiale se vindeau clandestin. Se desemna o lichidare.

Natural că toate acestea făceau obiectul unor rapoarte cifrate.

În dimineaţa de 23 octombrie – stil vechi (5 noiembrie nou – n. n.), venind la companie, mi s-a raportat că-n timpul nopţii sentinela austriacă, punându-şi capela în vârful baionetei, a început s-o fluture, adresându-se comandantului român, de la podul despărţitor de frontieră, care, din veselia şi mimica făcută, a înţeles că aceşti soldaţi austrieci (cum am văzut, croaţi) exercită „sloboda”, pe care ai noştri o mai văzuseră la „tovarăşii” noştri ruşi (în urmă cu un an, în 1917).

Într-adevăr, frontiera nu mai era defel păzită.

Singuri, jandarmii austrieci rămăseseră la posturile lor.

Populaţia din Iţcani şi Suceava trecea printr-o mare nelinişte. Postul de jandarmi era neputincios pentru menţinerea ordinii.

Populaţia avea nevoie de ocrotire, întrucât jefuitorii începuseră a se deda la prădăciuni. Trebuia profitat de această ocaziune pentru a intra în Bucovina.

Dar cum?

Între România şi Austria se încheiase pacea de la Bucureşti, aşa că o trecere în Bucovina ar fi fost privită ca o încălcare de teritoriu, un „causus belli”, pe care nu eram autorizat a-l provoca.

---

[238] Morariu, Pavelescu, p. 60

Dar, totuşi, simţeam că a sosit momentul să trecem în Bucovina.

În starea nervoasă şi neliniştitoare din preajma frontierei, am lăsat jandarmeriei (austriece – n.n.) să înţeleagă că pot interveni, dar să-mi facă o adresă scrisă, semnată de căpitanul Kucinski, comandantul jandarmeriei din Suceava. Acesta, din scrupule uşor de înţeles, n-a făcut nici o adresă, dar ar fi autorizat postul din Iţcani să ceară el, în scris, sprijinul grănicerilor de la Burdujeni. Această adresă mi-a fost suficientă să fiu acoperit în cele ce urmăream.

Raportând comandantului de la Iaşi de cele petrecute şi cerând autorizaţia de a trece în Bucovina, m-am adresat telefonic domnului general Zadik, comandantul Diviziei a 8-a de la Botoşani, sub ale cărei ordine operative eram, şi, raportându-i, pe la ora 7, seara, toate evenimentele zilei, îi solicitam autorizaţia să trec la Suceava.

Situaţia nu era aşa uşoară.

Guvernul român nu făcuse declaraţia de război Austro-Ungariei şi nici o instrucţiune cred că nu primise, aşa că nu-mi putea da un ordin categoric de a intra, dar am dedus că, după modul în care îmi acopeream operativ, în cel mai rău caz să fie privită ca un răspuns la un sprijin solicitat.

Compania de grăniceri Burdujeni avea trei plutoane: Burdujeni, Vereşti şi Buneşti. Trecerea în Bucovina trebuia efectuată chiar în cursul nopţii. Cum plutoanele nu erau informate de intenţiunile mele, iar oamenii plutoanelor împrăştiaţi prin pichetele de frontieră, trebuiau luate măsuri repezi ca oamenii să fie adunaţi de pe frontieră şi să treacă în Bucovina pe neaşteptate.

Luând toate măsurile necesare la plutonul de reşedinţă, trebuia să mă transport la Vereşti, de unde numai aşa aşi fi putut vorbi la telefon cu Fălticeni-Buneşti. Pentru ordine scrise nu mai era timpul necesar, iar ordine telefonice trebuiau date de mine personal.

Cum te transporţi mai repede la Vereşti, 17 km dus?

M-am adresat şefului staţiei Burdujeni, răposatului Georoceanu, care-n patriotismul său a înţeles că regulamentele nu-şi au aplicaţie când e vorba de interese grabnice, aşa că mi-a pus la dispoziţie o locomotivă.

La Vereşti, dând ordine telefonice locotenentului Alexandrescu, de la Buneşti, şi locotenentului Borş Gheorghe, de la Vereşti, care era lângă mine, ca plutoanele respective, în dimineaţa zilei de 24 octombrie – stil vechi (6 noiembrie – stil nou), să intre în Suceava, fiecare pe câte o şosea, în direcţia respectivă.

Înapoiat la Burdujeni, supraveghez personal executarea şi-mi pregătesc o „ordonanţă”, ce trebuia adresată populaţiei bucovinene şi pe care, în prealabil, trebuia să o supun atenţiei domnului profesor Eusebie Popovici, care luase conducerea Primăriei Suceava.

Lăsând în pichete câte 2 soldaţi pentru pază, plutonul din Burdujeni avea gata echipaţi de război pe locotenentul Chiujdea I., plutonier Răducan şi 48 grade inferioare.

Era spre ziuă, întuneric însă, plutonul încolonat, cu o patrulă ce-l preceda, trecea frontiera şi se îndrepta, urcând pe drumul Iţcanilor, spre Suceava.

Peste sentimentul răspunderii, ne copleşise un sentiment de măreţie că ne-a fost dat să păşim noi, grănicerii, cei dintâi în cetatea lui Ştefan cel Mare şi sentimentul datoriei că ne este dat nouă să marcăm repararea actului de nedreptate făcut de turci, în 1777, când au cedat Bucovina Austriei, decapitând pe Grigore Ghica Vodă”.

La Suceava, intrarea grănicerilor români este consemnată lapidar, dar dens: „În sfârşit, în dimineaţa zilei de 6 Noiembrie 1918, intră în Suceava grănicerii maiorului Anton Ionescu!”[239].

În aceeaşi zi de 6 noiembrie, la Cernăuţi, ucrainenii au ocupat oficiile publice, Aurel Onciul urmând să preia puterea asupra sudului Bucovinei. Iancu Flondor imploră, atunci, ajutorul regelui Ferdinand, adică intrarea Armatei Române în Bucovina. Mesajul este dus, la Iaşi, şi înmânat lui Marghiloman de Vasile Bodnărescu, dar Marghiloman nu-şi poate asuma riscul de a decide o intervenţie armată. Abia generalul Coandă (tatăl ilustrului savant) îi dă un răspuns afirmativ, iar în 8 noiembrie Divizia a 8-a a generalului Zadik este pregătită să intre în Bucovina, generalul spunându-le soldaţilor, minimalizând gestul grănicerilor, că abia „vouă v-a păstrat soarta norocul de a păşi cei dintâi pe pământul scump al Bucovinei. Fiţi mândri, arătaţi-vă demni de încrederea ce s-a pus în voi... Doresc spornicie pasului ce faceţi şi Vă zic: Cu Dumnezeu înainte!”[240].

Câteva aeroplane româneşti au zburat, atunci, deasupra Cernăuţilor pentru a împrăştia manifeste din care să rezulte ceea ce spunea şi Anton Ionescu la Suceava, în 6 noiembrie, şi anume că graniţă între români şi români nu va mai exista, promisiune onorată de neamul românesc doar vreme de vreo trei decenii.

Divizia lui Zadik a intrat în Suceava pe 8 noiembrie, iar în Cernăuţi, pe 11. Ucrainenii înarmaţi se retrag în nord şi sunt urmăriţi de ostaşii români până hăt, în Galiţia. În aceste condiţii, Unirea se poate înfăptui, proclamaţia din 28 Noiembrie 1918 reverberând, din Cernăuţi, în fiecare casă de român din Bucovina şi, bineînţeles, în toată ţara şi în toate ţinuturile locuite de români.

La Suceava, în duminica premergătoare Unirii, în 24 noiembrie 1918, s-a trăit o zi de sărbătoare: „Liturghia în sobor, la Sfânt, cu doxologie pentru Regele Ferdinand şi Regina Maria”. „Au fost clipe înălţătoare”, scrie „Glasul Bucovinei” (nr. 19), care atunci era într-adevăr al întregii Bucovine, „când sub străvechile bolţi ale bisericii lui Bogdan şi a lui Ştefăniţă Vodă s-au pomenit întâia oară numele acelora cari de mult sunt Suverani inimilor româneşti din Bucovina”. „Corul mixt al Reuniunii „Ciprian Porumbescu” intonează cu mândră însufleţire „Trăiască Regele” (imnul sfidat, de curând, la Viena de către aceiaşi suceveni, pe atunci studenţi – n. n.); atunci în mulţi ochi am văzut lacrimi de fericire”.

Seara, a fost concert un festiv „Ciprian Porumbescu”, sărbătorindu-se „intrarea glorioasei noastre armate liberatoare”. Rândurile dinainte ale sălii arhipline erau ocupate de corpul ofiţeresc, care apăruse complect, în frunte cu colonelul Gh. Liciu.

Serbarea a deschis-o prof. Victor Morariu cu un discurs în care, plecând de la soarta tragică a românismului în războiul mondial (Doamne, fă ca glonţul care l-a ucis pe eroul bucovinean Ion Grămadă să nu fi pornit din puşca altui român bucovinean, dar îmbrăcat în uniformă austriacă! – n. n.), a reamintit fazele de durere, dar şi cele de înălţare şi mândrie ale războiului; a evocat umbrele acelor luptători bucovineni cari au murit fără să fi văzut cu ochii lor visul neamului împlinit. A insistat îndeosebi asupra lui Ciprian Porumbescu, compozitorul imnurilor „Pe-al nostru steag” şi „Tricolorul”, „martirul de la 1875 al cauzei ce triumfă astăzi...

A urmat „Imnul Regal”, în cor mixt, apoi, la fel, „La arme”, de Castaldi-Karnet şi „Dorul meu”, de I. Mureşanu etc...

Serbarea s-a încheiat cu un tablou vivant, aranjat de prof. Em. Sahlean: România (dra Silvia Lucan) desrobind Bucovina (dra Eugenia Sbiera), Basarabia (dra Octavia Lupu) şi Transilvania (dra Măria Tarangul).

Dirigentul corului a fost dl Ion Macariciuc, teolog absolvent.

---

239 Morariu, Pavelescu, p. 60
240 Balan, p. 98

A urmat dans, cu muzica fanfarei Regimentului 16 infanterie Fălticeni – fanfară care fusese „expulsată”, la 1909”.

A urmat, la 8 Decembrie, sărbătoarea oficială a Unirii în Suceava, cu tedeum, la care iarăşi a cântat corul „Ciprian Porumbescu”.

A treia zi de Crăciun (27 decembrie vechi, 9 ianuarie nou) s-a săvârşit, tot la Sfânt, pomenirea lui Ştefan cel Mare, cu parastas în sobor, cântând fireşte tot corul bisericesc al reuniunii. Seara, iarăşi concert festiv, cu concursul corului Reuniunii, sub conducerea lui I. Macariul”[241].

Despre Unire a povestit şi Eroul Dimitrie Marmeliuc, decorat de Regele Ferdinand, în august 1917, pe patul de spital de campanie şi care, după o scurtă demobilizare în folosul Basarabiei (toţi intelectualii bucovineni din refugiu fuseseră trimişi ca profesori în Basarabia), au fost rechemaţi sub arme, „în ziua de 14 noiembrie, la Iaşi”, de unde au fost trimişi, de generalul Artur Văitoianu, ministru de interne, pe atunci, şi de generalul C. Coandă, preşedintele Consiliului de Miniştri, „pentru o misiune importantă în Bucovina”, deja condusă de ezitantul Iancu Flondor. „După scurte tratative între d-nii Iancu Flondor şi Sextil Puşcariu”, au urmat evenimentele ştiute, adică proclamarea unirii Bucovinei cu România, textul celebrei proclamaţii fiind scris, într-o cameră a hotelului „Pajura Neagră”, de Iancu Nistor şi de Dimitrie Marmeliuc.

„Ce frumoasă a fost acea zi de 28 noiembrie 1918! Se bucura parcă şi cerul de fericirea noastră, trimiţându-ne, în acel început de iarnă, raze calde de soare. Veniseră soli din toate părţile locuite de români: din Moldova, din Muntenia, din Oltenia, din Ardeal şi din Basarabia, iar din Bucovina sosiră, la Cernăuţi, tot ce intelectualitatea şi ţărănimea românească aveau mai curat şi mai bun. Şi, pe când mulţimea, încă dis-dimineaţă, se îndrepta, pâlcuri-pâlcuri, spre reşedinţa metropolitană, în sala de marmură a căreia era convocat Congresul...

Când am intrat în sala istorică a reşedinţei, o privelişte impunătoare ni se prezentă înaintea ochilor. Sala, ticsită de lume, avea aspectul unei alese adunări, chemată să întoarcă destinul unui neam. Primele rânduri erau ocupate de membrii Consiliului Naţional şi de reprezentanţii minorităţilor etnice. La dreapta mesei prezidenţiale, era masat corpul ofiţeresc, la stânga – autorităţile şi magistratura.

La masa de la mijloc, luară loc Dionisie Bejan, venerabilul preşedinte al Consiliului Naţional, şi Iancu Flondor, preşedintele guvernului bucovinean. Masa din dreapta o ocupă dl Ion I. Nistor, cu fruntaşii refugiaţilor, iar masa din stânga – generalul I. Zadik, ca şef al statului major al Diviziei a 8-a.

În aclamaţiile puternice, Iancu Flondor a fost ales, la propunerea lui Dionisie Bejan, preşedinte al Congresului. Lui i-a fost dat să pronunţe verdictul reparaţiei istorice a nelegiuirii din 1774, cetind moţiunea de unire necondiţionată şi veşnică a Bucovinei cu România.

Ropote de aplauze acoperiră ultimele cuvinte ale moţiunii, rostite, cu glas emoţionat, de Iancu Flondor, în ochii căruia se iviră două lacrimi mari, prinos al nesfârşitei sale iubiri de neam. Iar când dl Ion I. Nistor se ridică, cu faţa transfigurată, şi, cu glas în care răsunau suferinţele unui veac şi jumătate, rosti motivarea istorică a reparaţiei, care trebuia să se facă în acea zi, în toate sufletele se furişă fiorul mândriei noastre de neam, care, ca şi stânca viforită de atâtea furtuni, a rămas neatinsă, înfiptă în soclul ce i l-a hărăzit destinul”[242].

---

[241] Morariu, Pavelescu, pp. 53-65

[242] Marmeliuc, Dimitrie, *Amintiri răzleţe din Timpul Unirii*, broşură

Ce a urmat?

„O provincie, bogată în monumente istorice, plină de urme ale activităţii din trecut, locuită de un popor inteligent şi energic, a revenit la ţara de care fusese deslipită pe vremuri. Toţi martirii cauzei naţionale româneşti, peste mormintele cărora s-a aşternut ceaţa uitării, toţi fii Bucovinei care, în diferite războaie ce le purtase Austria, au căzut, vărsându-şi sângele pentru un ideal străin, şi, în urmă, toţi soldaţii armatei române căzuţi pe câmpul de luptă pentru desrobirea fraţilor lor vor dormi un somn uşor. Li s-a împlinit dorinţa, li s-a împlinit visul”[243].

Clipa, pentru a-şi ajunge sieşi, a inventat „mormântul eroului necunoscut”, în care dorm numai vise împlinite.

Ce a urmat?

„Când letargia şi inactivitatea, când cearta şi invidia provincială... când ambiţii personale, intrigării, meschine veninuri” au ajuns la apogeu, „în colţurile cele mai îndepărtate ale României... Cernăuţii, Storojineţul, Vijniţa, Siretul, Suceava, Rădăuţii, Gura Humorului au rămas aceea ce-au fost. Pe vreme de ploaie şi-n zi de târg, scursori de noroi şi bâlciuri zăpăcite, în zi de soare, colecţii de tarabe infecte, cu acelaşi ritm unison de viaţă ştearsă, anemică şi slută pe strada Flondor, în cafenele şi cluburi ca vai de capul lor...

Un şirag de şcoli activează între patru ziduri.

O intelectualitate mândră şi uneori îngâmfată, adeseori blazată şi rezervată, îşi macină, într-o savoare auto-îndestulătoare, existenţa şi rolul de care ar fi capabilă.

O întreagă studenţime dă examene spre a şoma mai târziu.

Care este activitatea culturală colectivă a Bucovinei?

Întrucât beneficiază massele de ţărani şi muncitori de tot apanajul cultural al acestei provincii?”[244].

Lista românilor bucovineni, căzuţi şi răniţi pe câmpul de luptă

Sergentul de miliţie teritorială **Nicolae Badragan**, Molodia, prizonier.
Sergentul de finanţe, adică vameşul **Titus Bancescul**, Noua Suliță, rănit.
Rezervistul **George Iftode**, Molodia, mort.
Glotaşul **George Ieremiţa**, Cuciurmare, rănit.
Glotaşul **Grigorie Cuţac**, Ţureni, mort.
Glotaşul **Dumitru Moros**, Molodia, rănit.
Glotaşul **Ion Penteleiciuc**, Voloca, mort.
Glotaşul **Ion Sarafincean**, Molodia, prizonier.
Glotaşul **Vasile Beuce**, Mihalcea, prizonier.
Sergentul **Toader Morar**, Boian, mort.
Infanteristul **Dumitru Hrişcă**, Voitinel, mort.
Infanteristul **Toader Crăciun**, Voitinel, rănit.
Infanteristul **Ion Doboş**, Regimentul 30, rănit.
Cavaleristul **Leontie Ursulean**, Regimentul 9 Dragoni, rănit.
Cavaleristul **Nicolae Vranău**, Regimentul 9 Dragoni, rănit.
Vânătorul **Anton Hatiuc**, Compania 9, mort.
Vânătorul **Anton Cozorici**, Compania 9, mort.

[243] Bălan, p. 104
[244] *Viaţa Bucovinei*, nr. 5-6, 1933, p. 1

Cavaleristul **Andrei Palamar**, Regimentul 4 Ulani, rănit.
Infanteristul **Ilie Begei**, Regimentul 41 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Vasile Cămilar**, Poieni, Regimentul 41 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Pavel Ciuhan**, Bălăceana, Regimentul 4 Infanterie 1, rănit.
Infanteristul **Amfilochie Caziuc**, Mitocu Dragomirnei, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Cozmei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Lăcătuş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Trifon Sasul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Curiş**, Regimentul 20, rănit.
Infanteristul **Vasile Palamarciuc**, Regimentul 20, rănit.
Glotaşul **Teodor Ceuca**, Franzental, rănit.
Rezervistul **Dumitru Andrişan**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Nazarie Arseni**, Mihalcea, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Avram**, Brăieşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Balahura**, Vatra Moldoviţei, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Barta**, Iaslovăţ, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Gherasim Bâzgan**, Volcineţ, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Laurentie Bida**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Dimitrie Bilei**, Pătrăuţi pe Siret, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ilie Bodean**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Iacob Bodnar**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ştefan Bogu**, Oprişeni, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Vasile Bocancea**, Părhăuţi, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Constantin Bordean**, Sf. Onufri, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Bozorog**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Alexandru Brădăţan**, Băişeşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Nicolae Budurovici**, Bosanci, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Bucatar**, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ilie Burlă**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Toader Buta**, Straja, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Nistor Candrea**, Dorna Candreni, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Nicolae Chariuc**, Rus-Moldoviţa, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Vasile Ciotu**, Cajvana, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Grigore Conciu**, Oprişeni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Grigore Cerbu**, Câmpulung, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Cerbul**, Molodia, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Cernăuţan**, Cotu Ostriţei, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Cimbru**, Câmpulung, Regimentul 22, mort.
Fruntaşul **Toader Ciuc**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Ciornei**, Gura Humorului, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Ciuc**, Ilişeşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Dariciuc**, Crasna-Ilschi, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Vasile Doboş**, Ilişeşti, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Simion Dornean**, Fundu Moldovei, Regimentul 22, mort.
Sergentul **George Fetiţar**, Câmpulung, Regimentul 22, mort.
Fruntaşul **Lazăr Frunză**, Ilişeşti, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Vasile Gabor**, Tereblecea, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Mihai Galaţan**, Ilişeşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Gătej**, Poieni, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Petru Gavriliuc**, Milişăuţi, Regimentul 22, rănit.

Gornistul **George Georgean**, Muşeniţa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Gheaţă**, Botoşana, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Golea**, Mănăstioara, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Gavril Grigorean**, Marginea, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Petrea Gvinda**, Drăgoieşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Horobeţ**, Cerepcăuţi, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **George Hrihor**, Vicovu de Jos, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Nicolae Hrincescul**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Nicolae Ilica**, Broscăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Vasile Isopescu**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Pârvan Jacoban**, Iacobeni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Javni**, Chilişeni, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **George Ieremie**, Bosanci, Regimentul 22, rănit.
Sergentul major **Ananie Ieşan**, Tişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Procopie Calinciuc**, Milişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **Ioan Canţun**, Mihalcea, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Carpiuc**, Volcineţ, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Catargiu**, Valea Seacă, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Chelba**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Petrea Chelba**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Chiraş**, Argel, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Iftemie Chifan**, Stupca, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Chircu**, Cajvana, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Amfilochie Chiţan**, Grăniceşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Iacob Clem**, Lehăcenii Teutului, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ioan Colb**, Gura Humorului, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Ion Colban**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Coraşciuc**, Marginea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Cornea**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Victor Costea**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Samson Cotora**, Iaslovăţ, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **George Cotos**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **David Cotos**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Cozac**, Bădeuţi, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Atanasie Cozachievici**, Şerbăuţi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ioan Cozma**, Molodia, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ifrim Cozorici**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Chiriac Crâncu**, Breaza, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ilie Crasi**, Ipoteşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Creangă**, Botoşana, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Cuciurean**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Gavril Lavric**, Satu Mare, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Lucan**, Cîmpulung, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Lungu**, din Pîrteştii de Jos, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Damian Lupescul**, Pârteştii de Sus, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Dumitru Macovei**, Măn. Humorului, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Procopie Mandici**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Marinceac**, Rădăuţi, Regimentul 22, mort.
Corporalul **Gherasim Maxim**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Toader Mercheş**, Câmpulung, Regimentul 22, rănit.

Corporalul **Iordache Mitran**, Bobeşti, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **George Mitrofan**, Candreni, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Axinte Moldovan**, Măn. Humorului, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Toma Morar**, Mitocu Dragomirnei, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Anton Moroşan**, Suceava, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Moroşan**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Negură**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Nica**, Tişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ştefan Nichifor**, Bosanci, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ilie Nichiforel**, Stârcea, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Artemie Nichiforiuc**, Rădăuţi, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Nicodim**, Milişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Constantin Nicuţar**, Pârteşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Nisioi**, Câmpulung, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Gavril Olar**, Valea Seacă, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Onuţ**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Ostafi**, Cernăuţi, Regimentul 22, rănit
Rezervistul **Ion Pahomi**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ion Paşcovici**, Măn. Humorului, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Penteleiciuc**, Chicera, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Eugen Pentelescu**, Poiana Stampii, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Penteliuc**, Burla, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Pentiuc**, Muşeniţa, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Laurentie Petrancean**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Pircu**, Câmpulung, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Pircu**, Frasin, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Toader Pistelli**, Vatra Dornei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Popa**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Popescu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Popescul**, Horodnicu de Jos, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Popescul**, Bădeuţi, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Toader Popescul**, Vatra Moldoviţei, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Dumitru Popovici**, Panca, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Niculae Prodanciuc**, Mihalcea, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Procopciuc**, Ciocăneşti, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ştefan Procopciuc**, Suceviţa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Puşcaş**, Stupca, Regimentul 22, rănit.
Infanterisul **Corneliu Raican**, Burla, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Petru Roşculeţ**, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Rusu**, Vicovu de Sus, comp. 9, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Axinte Rusu**, Zahareşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Rusu**, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ilie Rusu**, Băişeşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Rusu**, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Vasile Salamach**, Zahareşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Sănduleanu**, Isvor, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Alexandru Sahan**, Burla, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ilie Semcu**, Costâna, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Alexa Serman**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Schipor**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.

Rezervistul **Vasile Streangă**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **Strugariu**, Pârteşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Anton Strugariu**, Bilca, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ilie Tabarcea**, Drăgoieşti, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Constantin Talpalar**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Iacob Tărnicer**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Tărnicer**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Isidor Teleaga**, Dănila, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ilie Tcaciuc**, Mihalcea, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Simion Tocar**, Bobeşti, Regimentul 22, rănit.
Sergentul major **George Tocariuc**, Davideni, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Vladimir Ududec**, Milişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Sergentul major **Vasile Ucraineţ**, Cernăuţi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Felix Ungurean**, Candreni, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Ion Ungurean**, Pârteşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Spiridon Ungurean**, Gălăneşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolae Ursachi**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Ursuleac**, Berhomet, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Vasile Vasilovici**, Valea Seacă, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Niculae Zaplatinschi**, Molodia, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Vasile Jitariuc**, Broscăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Juravle**, Burla, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Sofronie Juravle**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Atoderesei**, Sf. Ilie, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Mihai Babiaş**, Boian, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Baboi**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Balean**, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ilie Berdar**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ieremie Beuca**, jud. Cernăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolae Boca**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Alexandru Boca-Doboş**, Bălăceana, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Constantin Baloşescul**, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Vasile Bordian**, Jadova, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Simion Carp**, Bosanci, Regimentul 22, rănit[245].
Tunarul **Ion Ardelean**, Regimentul de Artilerie 35, mort.
Infanteristul **Ion Berar**, Regimentul 50, mort.
Infanteristul **Simion Boca**, Regimentul 50, rănit.
Dragonul **Vasile Androniuc**, Regimentul 9 de Dragoni, mort.
Corporalul **Ştefan Antoniuc**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Petru Anuşceac**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Corporalul **Ştefan Breabăn**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Silvestru Badale**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **George Bodnariu**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Cristofor Brădăţan**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Gavril Curuţ**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Dumitru Ciovnec**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Ştefan Diaconiuc**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Ştefan Duhanciuc**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.

[245] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 157 – Supliment, din 8 iulie n. 1915

Dragonul **Ştefan Grigorciuc**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Ignatescul**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Corporalul **Vasile Iavurencu**, Regimentul 9 de Dragoni, mort.
Dragonul **Nicolae Ieremie**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Toader Câmpan**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Ilie Carp**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Vasile Coste**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Vânătorul **Florian Lacatuş**, Batalionul 11 de Vânători, rănit.
Corporalul **Emilian Latiş**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Nicolae Moldovan**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Corporalul **George Moscaliuc**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Ion Moscaliuc**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Alexandru Muntean**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Corporalul **Dumitru Pavel**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Nicolae Percec**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Corporalul **Georgi Rusu**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Vânătorul **Ştefan Rusu**, Batalionul 11 de vânători, rănit.
Corporalul **George Saftencu**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Sergentul **Isidor Simonovici**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Vasile Ştefancu**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Vasile Stroici**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Petru Sucevan**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Vasile Todirean**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Dragonul **Toader Ursu**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Voluntarul **Ştefan Vacarean**, Regimentul 41 Infanterie, rănit.
Corporalul **Dumitru Vicovan**, Regimentul 9 de Dragoni, rănit.
Vânătorul **George Andronicescul**, Batalionul 27 Vânători, rănit.
Sergentul **Ilie Boiciuc**, Batalionul 30 Vânători, rănit.
Vânătorul **Nicolae Bucioc**, Siret, Batalionul 30 Vânători, rănit.
Vânătorul **Constantin Buliga**, Batalionul 27 Vânători, rănit.
Vânătorul **Ilie Burlă**, Batalionul 27 Vânători, rănit.
Fruntaşul **Archip Pascariu**, Costişa, Batalionul 11 Vânători, rănit.
Vânătorul **Petru Ursu**, Batalionul 27 Vânători, prizonier.
Infanteristul **Nicolae Bureţ**, Văşcăuţi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Dumitru Braha**, Igeşti, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Vasile Bunegru**, Cerepcăuţi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Fruntaşul **Dionisie Burla**, Vicovu de Jos, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Constantin Burla**, Vicovu de Jos, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Georgi Casian**, Regimentul 22 Infanterie, mort.
Fruntaşul **Dumitru Croitor**, Bosanci, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ervin Cernuşca**, Regimentul 22 Infanterie, mort.
Infanteristul **Lazar Cernuşca**, Roşa, Regimentul 22 Infanterie, mort.
Infanteristul **Andrei Ciubotar**, Bilca, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Nicolae Daniliuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ilie Darie**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **George Daşchievici**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Nicolae Diacon**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Atanasie Doroftei**, Pătrăuţii Sucevei, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Vasile Fodorciuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Dumitru Figanescul**, Rus-Moldoviţa, Regimentul 22, rănit.

Infanteristul **George Florea**, Pojorâta, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **George Florescu**, Regimentul 24 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Macovei Florea**, Regimentul 24 Infanterie, rănit.
Infanteristul **George Fusu**, Bilca, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Sofronie Gaja**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Trifon Gavrilescu**, Drăgoieşti, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Fruntaşul **George Georgiţa**, Vicovu de Sus, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Maxim Giosan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Dumitru Goian**, Regimentul 22 Infanterie, mort.
Infanteristul **Vasile Grigorean**, Soloneţ, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Mihai Guşciuleac**, Lucaviţa, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Fruntaşul **Pantelimon Halip**, Oprişeni, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Constantin Hanceariuc**, Huta Nouă, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Onofrei Handiuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Nistor Hâncu**, Regimentul 22 Infanterie, mort.
Infanteristul **Dumitru Hâncu**, Rădăuţi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ion Hopa**, Horodnicu de Jos, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **George Hrab**, Milişăuţi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ştefan Hucul**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Dumitru Hura**, Voitinel, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ion Huţuleac**, Milişăuţi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Nicolae Iftodi**, Bosanci, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Constantin Ignătescu**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ştefan Iliuş**, Zucica Veche, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Ion Ivăncescul**, Carapciu, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Sergentul **Alexandru Ivăncescul**, Carapciu, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Vasile Ieşan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **David Jucean**, Voroneţ, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Gherasim Câmpan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ion Chifan**, Vicovu de Jos, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Emilian Chiful**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Vasile Cociorhan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Porei Cociorvan**, Iaslovăţ, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Petru Cordiciuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **George Cordoban**, Costâna, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Andrei Corenciuc**, Liudi Horecea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Cotleţ**, Arbore, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Vasile Cotos**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Vasile Cojocar**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ion Cojocar**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ştefan Cojocar**, Volovăţ, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **George Crăciun**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Gavril Criţan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Fruntaşul **Silvestru Cuciurean**, Bilca, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Anton Luzichievici**, Suceviţa, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Simeon Maftean**, Marginea, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Dumitru Macovei**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Mihai Macovei**, Rus pe Boul, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Iosif Mărculeac**, Soloneţul Nou, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Marmeliuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.

Infateristul **Petru Măsian**, Bilca, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Fruntaşul **Vasile Mateiciuc**, Molodia, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ştefan Manoli**, Mitocu Dragomirnei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Constantin Medwighi**, Pătrăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Emilian Mateiciuc**, Bănila Mold., Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Mihalciuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Nicolae Mihaliuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Ion Mihaiuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Ion Mintaru**, Păltinoasa, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ilie Moisiuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **Gavril Moldovan**, Mănăstioara, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Dumitru Moroşan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Nicolae Moroşan**, Ostra, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Moroşan**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Gavton Mucea**, Bilca, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Archip Nicolaicu**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolae Nimciuc**, Ruşi Moldoviţa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petru Nuiaşciuc**, Milişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Oniga**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Corporalul **Mihai Olehovschi**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Olexiuc**, Cerepcăuţi, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Constantin Onica**, Horodnicu de Sus, Reg. 22, rănit.
Fruntaşul **Calinic Osatciuc**, Crasna-Ilschi, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Alexa Oseţchi**, Pătrăuţi pe Siret, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ştefan Pahomi**, Arbore, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Pentelei Palţei**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Costin Panciuc**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Simeon Păsăilă**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Rezervistul **George Pascar**, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **Ilie Paulovici**, Molodia, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Constantin Pârvan**, Rus-Plavalar, Reg. 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Petraşciuc**, Bălcăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Mihai Petric**, Iabloniţa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Petrovan**, Sf. Ilie, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Corporalul **Ion Piteiciuc**, Frasin, Regimentul 22 Infanterie, rănit.
Infanteristul **George Pitic**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Pleşca**, Vicovu de Jos, Regimentul 22, rănit[246].
Infanteristul **Claudie Poboroniuc**, Tişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Lexa Pop**, Pârteştii de Jos, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Popescu**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Popescu**, Broscăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolae Popescu**, Regimentul 34, rănit.
Infanteristul **Nicolae Popovici**, Banila Mold., Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Teofil Popovici**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Isidor Porzega**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ioan Romaşcan**, Costâna, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ilie Roşca**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Rotar**, Regimentul 22, rănit.

[246] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 158 – Supliment, din 25 iulie n. 1915

Infanteristul **Constantin Rotundu**, Dea, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **David Rusu**, Horodnicu de Jos, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Mihai Rubenciuc**, Şerbăuţi, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Ioan Saghin**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Şerban**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Daniil Şutu**, Bosanci, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul**Vasile Semciuc**, Camenca, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Nicolae Semeniuc**, Camena, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Senecec**, Rus pe Boul, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Florea Sepciuc**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petru Simota**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Schipor**, Frumosu, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ştefan Schipor**, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **Vasile Scripcar**, Roşa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Şcurei**, Clocucica, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Alexa Sluşar**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Socol**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ştefan Solcan**, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ilie Steciu**, Revna, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Alexa Straşcu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ioan Ştreangă**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ioan Strugar**, Iaslovăţ, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Sucevan**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Sevciuc**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Sevciuc**, Siret, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Sofron Tarnoviţchi**, Crasna-Ilschi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Tatarău**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Constantin Tcaciuc**, Todieşti, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Tofanel**, Rădăuţi, Regimentul 22, mort.
Sergentul **Ion Tochiţa**, Pătrăuţi pe Siret, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Iulian Toma**, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Gavril Tomiuc**, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ion Traci**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vicor Tudosa**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Alexa Tulec**, Lehăcenii Teutului, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Ungureanu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Ursachi**, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Ursuleac**, Cîmpulung, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **Eusebie Vasilovici**, Băişeşti, Regimentul 22, mort.
Rezervistul **Emilian Vorobăţ**, Camenca, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ignatie Vorovan**, Pătrăuţi pe Siret, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Ion Zaharie**, Vatra Dornei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Constantin Zaveliţa**, Ciudei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Andrei Zical**, Milişăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Zolinschi**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Miron Ţugui**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Alerguş**, Cupca, Regimentul 22, prizonier.
Sergent major de jandarmi **Dumitru Ciubotar**, Baineţ, mort.
Glotaşul **Nicolae Domiuc**, Cuciurmare, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Fartaiş**, Zahareşti, Regimentul 22, prizonier.

Rezervistul **Matei Fortună**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Iacob Hostiuc**, Boian, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Toader Cuciurean**, Ciudei, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **George Maga**, Molodia, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Avacum Mitiu**, Grăniceşti, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Ironim Sahlean**, Bucşoaia, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Petru Ulaş**, Mihalcea, Regimentul 22, mort.
Infanteristul **Ungurean**, Bila, Regimentul 22, prizonier.
Sublocotenent **Ioan Hahon**, Cernăuţi, Regimentul 41, rănit.
Sublocotenent **Silviu Iliuţ**, Regimentul 41, rănit.
Sublocotenent **Octavian Oancea**, Regimentul 41, rănit.
Sublocotenent **Ştefan Simionovici**, Regimentul 41, rănit.
Sublocotenent **Modest cav. de Sorocean**, Câmpulung, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Alexa Agapi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Agapi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ştefan Vasile Aliman**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Amariei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Andoni**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Gavril Andoni**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Andreţul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Andronicescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Andruşec**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Andruşec**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Dumitru Ariciu**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Eusebie Ariciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Florian Armaş**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Lazar Aroneţ**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Petru Axentoi**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Babici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simion Babici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Victor Babici**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Leontie Baciu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Anton Badaliţa**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Onofrei Balaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Balat**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Balan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Barbă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Barbăroş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Bărbier**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul major **Barcu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Batariuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Gavril Bateliuc**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Berariu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Berdan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Bârgovan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Berculean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Betean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Bejenar**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Bâcu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Biliciuc**, Regimentul 41, rănit.

Infanteristul **Bilusceac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Irimie Blanariu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Blându**, Regimentul 41, prizonier.
Rezervistul **Titus Blându**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Mihai Blaşca**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **George Badale**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Leon Badale**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Badale**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Bădăliţă**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Luca Bodea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Bodnar**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Bodnar**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **George Bodnar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Bodnar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Bodnărescul**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Bodnărescul**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Boghian**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Tudosie Boiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Boiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Bojescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Gavril Boca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Boca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Tanasă Bondar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simion Bondar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Bordian**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Toader Botezat**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Brădăţan**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Vasile Brădăţan**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Breabăn**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Grigorie Bruja**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Buceac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Bucevschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Bujeniţa**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Bucatariu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Bucatariu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Maxim Bucatariu**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Ilie Burla**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Vasile Burla**, Pătrăuţi pe Siret, prizonier.
Infanteristul **George Burlica**, Regimentul 41, mort.
Glotaşul **Ilie Buta**, Pătrăuţi pe Siret, mort[247].
Corporalul **Ion Buta**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Ştefan Buturuş**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Buzdei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Bujeniţă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Bujorean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Câmpan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Arcadie Candrea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Atanasie Candrea**, Regimentul 41, rănit.

247 *Viaţa Nouă*, IV, nr. 159 – Supliment, din 6 august n. 1915

Infanteristul **Grigorie Candrea**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Ioan Caraciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Andrei Carpea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Partenie Cernăuţan**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Nicolae Chicheriţă**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Constantin Chelbea**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Ion Codan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Crestec**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Procopie Cibuleac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Pavel Ciornei**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ilie Cioplina**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Emilian Coca**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Vasile Coca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Curcudel**, Regimentul 41, rănit.
Caporalul **Ioan Cosmaţchi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Cojocariu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Croitoriu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Crudul**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dimitrie Cepişca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Cerchez**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Toader Cernuşca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Cernovschi**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Atanasie Cervinschi**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Constantin Cioban**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Ciobaniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ironim Ciocan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Ciorneiu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Ciornohuz**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Ciornohuz**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Alexandru Ciubcă**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **George Ciuciovici**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Pavel Ciuvărcă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Caba**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Calancea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Constantin Calancea**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Câmpan**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Nicolae Capră**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Capriciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Gavril Cârlan**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Lazăr Carp**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Ion Carpiuc**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Ioan Cătună**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Anton Cazac**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Cârnaţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Chifan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Chifan**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **George Chiraş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Cârciu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Cârciu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iftemie Cârdeiu**, Regimentul 41, rănit.

Rezervistul **Procopie Chiriţă**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Dumitru Chircu**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Dorofteiu Cârstiuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Nicanor Chişoiu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ştefan Chiseliţa**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Alexandru Coca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Coca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Spiridon Coca**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Cocoş**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Cocoşciuc**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Colban**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Colban**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Colban**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Colţuneac**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Conciun**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Leon Condraşcu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Nicolae Coneac**, Regimentul 41, mort.
Corporalul **George Constantinovici**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Nicolae Constantinovici**, Regimentul 41, mort.
Sergentul **Dimitrie Copaciuc**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Gavril Coraşciuc**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Andreiu Corbut**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iacob Coroamă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Coroamă**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Coruliuc**, Regimentul 41, mort.
Corporalul **Petru Cosmaciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Procopie Cosmici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Costaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Coştei**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ioniţă Costineanu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Costineanu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Costiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Coturbaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Covaşă**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dimitrie Cozmei**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Simeon Cozub**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Crasnean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Maftei Creangă**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Mihai Creţcu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ioachim Crăciun**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Crencu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Crâstinar**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Petru Croitor**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Cuciurean**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Constantin Cuciurean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Samuil Cureliuc**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Ioan Curcă**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Toader Cuşniriuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Cuseac**, Regimentul 41, mort.
Fruntaşul **Procopie Cutaş**, Regimentul 41, mort.

Infanteristul **Alexandru Cuturean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Danilescu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Gherasim Dascaliuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Diacon**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Afanasie Diaconescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iftodie Dimitrean**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ilie Doboş-Boca**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Mihai Doboş**, Regimentul 41, mort.
Sergentul **Toader Dobrea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Andrei Donisă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Donisan**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Constantin Dornean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Doroş**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Douhei**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **George Dragulean**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Nichifor Dranca**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Nicolae Dranca**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Ienachi Drob**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Silvestru Drojdec**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Tanasă Duceac**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Dudici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Dumitraşciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ştefan Dumitrean**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Toader Erhan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Fabian**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Emanuil Fediuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Fediuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Fediuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Constantin Fedor**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Nicolae Fedoreac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Felescu**, Regimentul 41, rănit.
Gornistul sg. maj. **Alexa Flocea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Gavril Flocea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Flocea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Flocea**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Vasile Flocea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Florescul**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Vasile Flundra**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Avram Flutur**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ilie Traian Frunză**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Mihai Fruntaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ştefan Gafenco**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Andrei Gagniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Galan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Galan**, Regimentul 41, rănit[248].
Infanteristul **Iacob Mocanu**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Alexandru Moldovan**, Regimentul 41, mort.
Corporalul **Vasile Moldovan**, Regimentul 41, rănit.

---

[248] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 160 - Supliment, din 18 august n. 1915

Infanteristul **Nicolae Morariu**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Gherasim Morariu**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Constantin Mororaş**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **George Moroşan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Moroşan**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Miron Moroşan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Samuil Moroşan**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ştefan Moroşan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Moscal**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ilie Moscaliuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Luca Moscaliuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Moţoc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Motrescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Motrescu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Orest Moţul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Mucea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Gavril Mucea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Calistrat Muntean**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Vasile Muntean**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Petru Nahorneac**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Năsăudean**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Toader Nastasi**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Alexa Nastiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Negrea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Roman Niga**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Toader Niga**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Gavril Nicoară**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Constantin Nicolaiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Alexa Nicolaesi**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Mihai Nicolaescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Nicolaescu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Nicolaevici**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Ioan Nimigean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Nimigean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Nistor**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Nistor**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Petru Obertinschi**, Regimentul 41, mort.
Fruntaşul **Dumitru Oghinciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Olariu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Olariu**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Gavril Olariu**, Valea Seacă, Reg. 41, mort.
Rezervistul **Ilie Olinic**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Ferdinand Oliva**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Toader Oloer**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Maftei Oltean**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Oniga**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Onufrei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Onufrei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Onufreiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Spiridon Onuţ**, Regimentul 41, rănit.

Rezervistul **Dumitru Opaiţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Opaiţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Opaiţ**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Ioan Osepciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Simeon Ospanciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Pădure**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Ion Pădure**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Lazăr Pădure**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Toader Pahomi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Palaghian**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Palaghian**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Palamarciuc**, Reg. 41, prizonier.
Rezervistul **Maftei Panciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Panţir**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Nicolae Papuc**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Toader Parasciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexandru Păşcuţoi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Păstrăv**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Sofronie Paşchievici**, Regimentul 41, mort.
Corporalul **Ilie Patraş**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **George Pauliuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Toader Penteleiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Ambrosie Pentiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Pânzar**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Vasile Pânzar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Pătrăucean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Pătraşciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Petrescu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Petri**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Simion Petriuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Iftodie Piticariu**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Lazăr Petrişor**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iustin Pilug**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Trifon Pilug**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Pintea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Piteanu**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Vasilie Piteiu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Pivin**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Plăvan**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Gavril Pleşca**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Petru Pleşca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Pleşciuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ioan Poleac**, Jadova, Reg. 41, rănit.
Rezervistul **Ion Poleac**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ioan Pomohaciu**, Valea Seacă, Reg. 41, rănit.
Rezervistul **Vasile Popa**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Petru Popadiuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Ioan Popelea**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ieremie Popescu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ion Popescu a Gavril**, Regimentul 41, mort.

Infanteristul **Vasile Popescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Atanasie Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexa Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Gavril Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Simeon Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Ştefan Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Toader Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Popovici**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Simeon Poraicu**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Ion Porciuc**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Nistor Porcuţan**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Iacob Posteuca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Pradă**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Pralea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Precop**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **George Prelipcean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Prelipcean**, Reg. 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Prelipcean**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Priscornic**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Toader Prislopan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Prociuc**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Casian Prodaniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iordachi Pronovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Proţiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ştefan Puhalschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Puha**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Puiul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Puşcariu**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Petru Putnean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Laurentie Puzderiu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Queşemiuc**, Regimentul 41, mort.
Rezervistul **Ilie Radeş**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Mihai Răilean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Tanasă Răuliuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dionisă Rebenciuc**, Regimentul 41, mort.
Infanteristul **Ilie Repciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Repciuc**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Ion Repta**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Alexandru Rezuş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iustin Rîpan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Gavriil Robaniuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Mihai Robaniuc**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Dumitru Roman**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Zaharie Romaniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Romaşcan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Sofronie Ropceanschi**, Regimentul 41, mort.

Infanteristul **Amfilochie Roşca**, Regimentul 41, rănit[249].
Cadetul **Nicolae Turturean**, Regimentul 41, rănit.
Cadetul **Radu Ţurcan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Baltazar Agotescu**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Sîrghi Aliman al lui Nicolae**, Bosanci, Bat. 30, mort.
Fruntaşul **Dumitru Andronic**, Regimentul 41, mort (11-24.07.1915).
Corporalul **Dumitru Antoni**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Ardelean**, Regimentul 41, mort (11-24.07.1915).
Infanteristul **Mişu Ardelean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Arseniuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Florea Balan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ieremie Belmega**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexa Bejenar**, Hatna, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Tanasă Bejenar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iosif Bilec**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Blamada**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Boariu**, Regimentul 41, mort (11-24.07.1915.
Infanteristul **George Bodnariuc**, Cabeşti, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simeon Boganiuc**, Poiana Micului, Reg. 80, mort.
Infanteristul **Simeon Boiciuc**, Siret, Reg. 55, rănit.
Infanteristul **Mihaiu Boldice**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dragomir Buna**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Bonar**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Anton Bursuc**, Bosanci, Reg. 80, rănit.
Infanteristul **Gavril Botuşan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Boziu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Braga**, Reg. 41, mort (11-24.07.1915).
Infanteristul **Ilie Brustur**, Ruşii Moldoviţei, Reg. 80, rănit.
Infanteristul **Ioan Budaj**, Stârcea, Regimentul 53, rănit.
Infanteristul **Atanasie Burac**, Regimentul 24, rănit.
Infanteristul **Ioan Bursic**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **George Busuioc,** Soloneţ, Reg. 30, mort (15.08.1915).
Infanteristul **Constantin Buta**, Straja, Regimentul 80, mort.
Infanteristul **Toader Buzneac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Chaiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Francisc Chelba**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Crăciun**, Reg. 41, mort (11-24.08.1915).
Infanteristul **Toader Cromeiciuc**, Banila, Reg. 55, rănit.
Infanteristul **Iacob Coroamă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicanor Ciornei**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **George Ciornohuz**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Ciufeşciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Ciunchivschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Delibletan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Derevlean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Giosan Desermiciu**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Florea Diacon a lui George**, Bahrineşti, Reg. 30, mort.
Sergentul **Vasile Drobrea**, Regimentul 41, rănit.

[249] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 162 din 12 septembrie n. 1915, p. 2 - Supliment

Infanteristul **Ion Draban**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Dragan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexandru Dranca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dosar Duma**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Duma**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Dutca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Farcaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iosif Farcaş**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Ion Fedoreac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Fedoreac**, Reg. 41, mort (11-24.07.1915).
Infanteristul **Silvestru Ferariu**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Samuil Fiiul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Flocea**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **George Florea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Florea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Florea**, Reg. 41, mort (11-13.07.1915).
Infanteristul **Silvestru Flutur**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Florian Foltuţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Frunză**, Stăneştii de Jos, Reg. 80, rănit.
Infanteristul **Petru Galan**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Vasile Galatiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Spiridon Gău**, Reg. 41, mort (11-13.07.1915).
Infanteristul **Nichita Gemeniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Ghenici**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Dumitru Georgean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Nicolae Georgescu**, Reg. 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Gherac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Gherman**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Toader Ghiuţă**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Petru Giosan**, Câmpulung, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Gitca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Samson Găitan**, Reg. 41, mort (11-22.o7.1915.
Infanteristul **Procopie Gordiuc**, Banila, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Grigoriuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Niculae Gulea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Gutu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simion Halbac**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Grigorie Halip**, Volcineţ, Reg. 30, rănit.
Infanteristul **Simion Harniuc**, Reg. 80, mort (28.05-23.07.1915).
Infanteristul **Moisă Hendrea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Holinschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Hormuzachi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simeon Hozda**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Hrihorciuc**, Negostina, Reg. 80, mort.
Infanteristul **George Hubeni**, Roşa, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Ioachim Hucan**, Regimentul 55, rănit.
Infanteristul **Florea Iluţă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Huţan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Artimon Isopel**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Iacoban**, Regimentul 41, rănit.

Infanteristul **Nicolae Ianoş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Căldăruş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Andrei Candrea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Cantemir**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Grigorie Catargiu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Chelba**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Cârstiuc**, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Ioan Cârstiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Cherteş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Chifan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Lazar Cîrciu**, Straja, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Iermolae Chiuş**, Valea Seacă, Reg. 41, rănit.
Infanteristul **Grigorie Comorican**, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Lucian Coroma**, Crasna Ilschi, Reg. 55, rănit.
Infanteristul **Sebastian Cosma**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Iancu Cosma**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Onofrei Cosovan**, Berhomet, Reg. 55. rănit.
Infanteristul **Dumitru Cosovan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Costuneac**, Cuciurmare, Reg. 80, mort (33.07.1915).
Corporalul **Ilie Cotos**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simeon Cotos**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Cozac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Maxim Nicolae Cozma**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Cojocar**, Regimentul 80, prizonier.
Infanteristul **Mihuţă Crăciun**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Cramaliuc**, Cuciurmare, Reg. 80, rănit.
Infanteristul **Ion Crăciunescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Crefelean**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Alexandru Crişan**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Toader Crăciuneac**, Cuciurmare, Reg. 80, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Alexandru Crăciuneac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Cuciurean**, Reg. 41, mort (10-23.07.1915).
Infanteristul **Nicolae Cuciurean**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Corporalul **Iordachi Curelar**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Ioan Cuzencu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Laşciuc**, Ceahor, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Florea Lazar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Leşan**, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **George Luchian**, Vama, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **George Lupcea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Macovei**, Cuciurmare, Regimentul 80, prizonier.
Infanteristul **Gavril Maliţa**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Constantin Mărginean**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Toader Marimeş**, Bosanci, Batalionul 30, rănit.
Fruntaşul **Cristofor Marcu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Silvestru Maruneac**, Mihoveni, Reg. 80, mort (28.05-23.07.1915).
Infanteristul **Mihai Masluc**, Hliboca, Reg. 55, prizonier[250].
Infanteristul **Trifon Maxim**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).

[250] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 164 din 17 octombrie n. 1915, p. 2 - Supliment

Infanteristul **Alexandru Maximiuc**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Ioan Mereniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Miclea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Molcuţ**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Ioan Morariu**, Udeşti, Batalionul 30, rănit.
Infanteristul **Mihai Moroşan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Moroşan**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Blaguţă Muntean**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Cosma Micheliuc**, Camenca, Reg. 80, mort (22.05-23.07.1915).
Infanteristul **Alexandru Nahorneac**, Regimentul 55, rănit.
Voluntarul **Zamfir Nicoară**, Reg. 41, rănit – dar nu a tras în români, la Săcele.
Infanteristul **Grigore Niculescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Virgin Nicuţar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Nucescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexie Olar**, Davideni, Regimentul 55, rănit.
Infanteristul **Nicolae Olar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Omorean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Sava Omorean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Onisim**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Oniga**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Paduche**, Straja, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Vasile Pahomi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Palamarciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Parasteac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Pasailă**, Straja, , Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Ion Păsoi**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Dumitru Pasneac**, Volcineţ, Reg. 41, mort (28.05-23.07.1915).
Infanteristul **Ilarie Patamaniuc**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Adam Peniuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Penteleiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Penteleiciuc**, Cuciurmare, Reg. 80, rănit.
Infanteristul **Vasile Pânzar**, Volcineţ, Reg. 80, mort (28.05-23.07.1915).
Vânătorul **George al lui Ion Perhinschi**, Hatna, Bat. 30, mort (3-15.08.1915).
Infanteristul **Vasile Pătrăucean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **David Pătrăucean**, Straja, Reg. 80, mort (28.05-23.07.1915).
Infanteristul **Iustin Petroaie**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simeon Picul**, Camenca, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Iustin Pilug**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iosif Pintea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Pisarciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Pitic**, Hatna, Regimentul 80, prizonier.
Infanteristul **Costan Poleac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simeon Popa**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iosif Popescul**, Straja, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Ştefan Popescul**, Straja, Regimentul 80, rănit.
Fruntaşul **Petru Popovici**, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Ştefan Popovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Gavril Postolachi**, Rădăuţi, Regimentul 80, rănit.
Fruntaşul **Zaharie Prelipcean**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Toader Prislopan**, Regimentul 41, rănit.

Infanteristul **Arcadie Privaţchi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Prodan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilarie Precop**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Simion Prosachevici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Prundu**, Câmpulung, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Puja**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Adam Raşca**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Tanasă Răuliuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Răuţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nichita Rotar**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Ioan Rusta**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Laurentie Ruzdrei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Sandu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Şorodoc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Simirea**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Nicolae Semcu**, Moldoviţa, Regimentul 80, rănit.
Infanteristul **Ştefan Semcu**, Câmpulung, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Iosif Seniuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Mihai Şerbaniuc**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Leon Scobal**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Smandeci**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Smandeci**, Regimentul 41, mort (11-23.07 1915).
Infanteristul **Vasile Sora**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Calistrat Stigleţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Storia**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Stopa**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Strâmbu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Strucovei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Stirban**, Straja, Reg. 80, mort (28.05-23.07.1915).
Infanteristul **Ion Suciu**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Tanasă Suprăviciu**, Reg. 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Nicanor Suprăviciu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Teminschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Tiron**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Tcaciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Leon Trihub**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Infanteristul **Ion Tudorean**, Regimentul 41, mort (11-23.07.1915).
Vânătorul **Mihai Ungureanu**, Volovăţ, Batalionul 30, rănit.
Infanteristul **Roman Ungurean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Ursu**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Toader Vicol**, Volovăţ, Batalionul 30, rănit.
Infanteristul **Vladimir Vistec**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Artemie Vasilovschi**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Artemie Voitcu**, Cernăuţi, Bat. 30, mort (3-15.08.1915).
Infanteristul **Ion Zuravle**, Regimentul 41, rănit.
Cadetul **H. Bujor**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Aron Albu**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Vasile Ambros**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Vasile Andraş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Andrian**, Regimentul 41, rănit.

Infanteristul **Vasile Andronachi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Apetri**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Ardelean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Traian Ardelean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Ariciu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Anton Aron**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Vasile Avram**, Regimentul 24, rănit.
Infanteristul **Ion Babiac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Badale**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Băiţan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Balan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iacob Balan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simion Balan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Balaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Bancin**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Vasile Bărbier**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Bărbiuţă**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Isidor Bendiul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Berindei**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Ilie Bersan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Bilec**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Birău**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Bodnar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Boitor**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simeon Bondar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Bondar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Emilian Bordei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iustin Boşca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexandruţ Bostan**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Toader Brau**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Brândaş**, Regimentul 41, prizonier.
Glotaşul **Constantin Buburuzan**, Botoşana, Reg. 24, mort (1-10.06.1915).
Fruntaşul **Anton Bucevschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Buda**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **George Buz**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Buha**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Petru Bulbuc**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Nicolae Buliga**, Pârteştii de Jos, Reg. 24, mort (1-10.06.1915).
Infanteristul **Ion Buzneac**, Sinăuţii de Jos, Reg. 22, prizonier.
Infanteristul **Ion But**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Sofron Buta**, Regimentul 41, rănit[251].
Infanteristul **Grigore Macriş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Marcu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Matei**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Costan Mateuţă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Modeşan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Medveţchi**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Dumitru Mereniţă**, Regimentul 41, rănit.

[251] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 165 din 31 octombrie n. 1915, p. 2 - Supliment

Infanteristul **Tanasă Mezin**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul**Toader Mihaescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Mihalaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Mihalescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Mihalaş**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Mihalescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihail Miclea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Milan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Miriuţă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Miron Filip**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Ioan Mitu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Petru Mohan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Iacob Moisiciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Morar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Morar**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Gavril Moroşan**, Vatra Moldoviţei, Reg. 41, rănit.
Infanteristul **Iosif Moroşan**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Miron Motrescu**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Toader Muntean**, Batalionul 27, comp. 1, rănit
Fruntaşul **Vasile Muntean**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Mihai Mutescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Traian Nastasi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Neacu**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Vasile Neamţu**, Batalionul 27, rănit.
Infanteristul **George Negrea**, Regimentul 41, prizonier.
Glotaşul **Gavril Negriş**, Fundu Moldovei, Reg. 22, prizonier.
Infanteristul **Mihai Nichiforeac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Spiridon Nichiforeac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Nichiforiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ieremie Nichitean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolai Nicoraş**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul major **Ion Nimigean**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Ion Nistor**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Dumitru Oltean**, Stupca, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Oltean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Opriţa**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **Petru Ohrenciuc**, Batalionul 27, rănit.
Sergentul **Anton Osman**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Fruntaşul **Georgi Păduche**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Păduche**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Fruntaşul **Cosma Pahomi**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Teodor Pahomi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Simion Păcuş**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Fruntaşul **Constantin Palaghian**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Dumitru Papelea**, Ceahor, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Parscan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Alexandru Păscuţoi**, Valea Seacă, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Pauliuc**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Teodor Panţir**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Pelepcu**, Regimentul 41, rănit.

Corporalul **Ioan Pânzar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Perceac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Piatescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Piţul**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **Petru Pleşca**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Vasile Podeţ**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Aron Poenar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ignatie Polucuşer**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Teodor Popa**, Regimentul 41, rănit.
Rezervistul **Mihai Popadiuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Teodor Popescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Popescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Florea Porcar**, Regimentul 41, rănit.
Vânătorul **George Pojoga**, Batalionul 27, rănit.
Infanteristul **Iftemie Prelipcean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Prelipcean**, Reg. 41, mort (29.08-07-09.1915).
Infanteristul **Nicolae Prodanciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Puiu**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Petru Putnean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Raicu**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Vasile Raţu**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul **George Robaniuc**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Lazar Roşu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Rotar**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Ghenadie Ruznac**, Volcineţ, Reg. 22, mort (03.11.1914).
Infanteristul **Clementie Rusu**, Regimentul 41, prizonier.
Vânătorul **Chirilă Rusu**, Batalionul 27, rănit.
Infanteristul **Petru Rusu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Teofil Sahlean**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Samoil**, Reg. 24, mort (29.08-07.09.1915)
Infanteristul **Grigorie Şandru**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasilie Sauciuc**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Ştefan Şindelar**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Ilie Şlicu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Toader Şlicu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Şuiu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Seculici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Semeniuc**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Ion Serafincean**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Nicolae Serman**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Sidoriuc**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Vânătorul **Ambros Simionovici**, Batalionul 18, rănit.
Corporalul **Eugen Simionescu**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Schipor**, Regimentul 41, rănit.
Corporalul **Mihai Şcraba**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Gavril Şcrizovschi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Constantin Sofian**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Mihai Sofian**, Regimentul 41, prizonier.
Vânătorul **Silvestru Sofian**, Batalionul 27, rănit.
Infanteristul **George Socaciu**, Regimentul 41, rănit.

Infanteristul **Haralampie Stan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Stanescul**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Starciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Anton Ştefaroi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Stefciuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasilie Stoler**, Bălăceana, Regimentul 24, rănit.
Infanteristul **Ion Sucevanu**, Regimentul 41, rănit.
Fruntaşul **Orest Sufleţel**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Suliman**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Nicolae Tărâţă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Tâmpescu**, Regimentul 41, rănit.
Sergentul major **Constantin Timu**, Valea Seacă, Reg. 41, rănit.
Infanteristul **Ion Tipa**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ion Todosă**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Todosi**, Vicovu de Jos, Reg. 41, rănit.
Infanteristul **Petru Todosi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ilie Tomceac**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Costan Trifan**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Andrei Trufin**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Lazar Tudan**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Ţugui**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Anton Turbuc**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Vânătorul **Costan Turanschi**, Batalionul 27, rănit.
Infanteristul **Ioan Turturean**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Rezervistul **Emilian Ungurean**, Stăneştii de Jos, Reg. 24, mort (10.06.1915).
Infanteristul G**eorge Ungurean**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Sergentul **Artimon Urechea**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Vasile Ursachi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Vacariuc**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Varonică**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Andrei Vasca**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Ioan Visu**, Regimentul 41, prizonier.
Infanteristul **Florea Vasiloi**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Andrei Vasilovici**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Nicolai Vasilovici**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Dumitru Verciuc**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Toader Jancu**, Stulpicani, Regimentul 24, rănit.
Infanteristul **Ion Zlotar**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **Florea Zudic**, Reg. 41, mort (29.08-07.09.1915).
Infanteristul **Vasilie Zudic**, Regimentul 41, rănit.
Infanteristul **George Juravle**, Regimentul 41, prizonier.
Corporalul **Nicolae Juravle**, Regimentul 41, rănit.
Glotaşul **Petru Ţurcan**, Cernăuţi, Reg. 24, mort (01-10.06.1915).
Infanteristul **Toader Ţugui**, Regimentul 41, rănit[252].
Infanteristul **Mihai Albota**, Banila Mold., Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Zaharie Albu**, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Vasile Babiuc**, Rarancea, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **George Bodnar**, Breaza, Regimentul 22, prizonier.

---

[252] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 174 din 7 februarie n. 1916, p. 2

Infanteristul **Trifon Bodnar**, Arbore, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Onofrei Bodnarescu**, Plutoniţa, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Iustin Boca**, Bilca, Regimentul 22, prizonier.
Corporalul **George Bolboca**, Arbore, Bat. Legionari, mort (16-31.12.1915)
Rezervistul **Gavril Buburuzan**, Poieni, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **Petru Bucur**, Berchişeşti, Compania 3, rănit.
Infanteristul **George Burac**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Burla**, Cureş, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Alexandru Bujinca**, Voitinel, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **George Ceciuleac**, Breaza, , Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Gavril Cenuşă**, Vatra Moldoviţei, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Petru Cimpoieş**, Bălăceana, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Ignat Danilă**, Vicovu de Jos, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **George Davalciuc**, Arbore, Compania 4, rănit.
Rezervistul **Ion Dişovan**, Capu Codrului, Regimentul 22, prizonier.
Fruntaşul **Dumitru Duduţa**, Sf. Onufrie, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ion Fărtăieş**, Zahareşti, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **Ilie Filimon**, Câmpulung, Comp. 2, mort (25-27.12.1915).
Infanteristul **Silvestru Galan**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Constantin Halus**, Rădăuţi, Regimentul 22, prizonier.
Fruntaşul **George Hojbota**, Poieni, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Ioachim Hogea**, mort în Serbia.
Legionarul **Toader Hriţcu**, Ciocăneşti, Comp. 2, rănit.
Vânătorul **Tanasă Huţuleac**, Slobozia Comareşti, Bat. 30, rănit.
Rezervistul **Ilie Huţan**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Ioachim Iliesi**, Arbore, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **George Isopel**, Poiana Stampii, Comp. 4, rănit.
Legionarul **George Ieş**, Capu Codrului, Comp. 4, rănit.
Legionarul **Simion Căilean**, Frumosu, Comp. 4, rănit.
Legionarul **Luca Candrea**, Candreni, Comp. 2, mort (25-27.12.1915).
Legionarul **Toader Catargiu**, Capu Codrului, Comp. 4, rănit.
Infanteristul **Alexandru Cotruţă**, Stupca, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Chelba**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Petru Cârciu**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Ion Cârdeiu**, Putna, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Iosif Coroamă**, Voitinel, Regimentul 22, prizonier.
Fruntaşul **Grigorie Cramariuc**, Cernăuţi, Reg. 22, mort (16.11.1915).
Rezervistul **George Croitor**, Bosanci, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Dumitru Lăcustă**, Slobozia Comareşti, Reg. 30, prizonier.
Legionarul **Andrian Liteanu**, Valea Seacă, Comp. 3, rănit.
Infanteristul **Vasile Lupescu**, Valea Seacă, Reg. 22, mort (01-30.11.1915).
Infanteristul **Pamfil Macovei**, Regimentul 22, rănit.
Rezervistul **Andreiu Monoran**, Băişeşti, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **Ilie Moroşan**, Fundu Moldovei, Comp. 2, rănit.
Rezervistul **Nicolae Muscă**, Măzănăieşti, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **Ion Nedela**, Candreni, Comp. 1, mort (27.12.1915).
Legionarul **Roman Niga**, Frumosu, Comp. 4, mort (27-30.12.1915).
Infanteristul **Petru Nimciuc**, Davideni, Regimentul 22, rănit.
Corporalul Zaharie Nistor**, Vicovu de Sus**, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **George Opariuc**, Hatna, Regimentul 22, prizonier.

Rezervistul **Gavril Pinciuc**, Zahareşti, Regimentul 22, prizonier.
Corporalul **Petru Pitic**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **George Pleşca**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, prizonier.
Gradatul inferior **Ioan Plevan**, Cupca, Regimentul 22, prizonier.
Rezervistul **Dimitrie Polevca**, Vicovu de Sus, Reg. 22, prizonier.
Infanteristul **George Popadiuc**, Zadova, Reg. 22, mort (01-30.11.1915).
Rezervistul **Toma Prelipcean**, Horodnicu de Jos, Reg. 22, prizonier.
Rezervistul **Constantin Robu**, Botoşana, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Iftimie Rusu**, Bilca, Regimentul 22, prizonier.
Vânătorul **Ion a lui Constantin Rusu**, Bilca, Batalionul 30, rănit.
Rezervistul **Ignatie Sauciuc**, Lucăceşti, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Gavril Sbiera**, Horodnicu de Jos, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Mihaiu Sestun**, Ciumârna, Regimentul 22, prizonier.
Legionarul **Nicolai Strugar**, Iaslovăţ, Comp. 3, rănit.
Legionarul **Petrea Sturza**, Arbore, Comp. 2, rănit.
Legionarul **Costan Ţăran**, Câmpulung, Comp. 2, mort (25-27.12.1915).
Infanteristul **Ambros Teutul**, Capu Codrului, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ieremiţă Todorean**, Voloca, Regimentul 22, rănit.
Legionarul **George Tofan**, Cajvana, Comp. 2, rănit.
Rezervistul **Alexandru Tomiac**, Straja, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **Petru Tomiac**, Straja, Regimentul 22, prizonier.
Jandarmul **Leon Andronicescu**, Fundu Moldovei, Batalionul 3, rănit.
Rezervistul **Titus Jucan**, Măn. Humorului, Regimentul 22, prizonier.
Glotaşul **Ioan Greciuc**, Pătrăuţii Sucevei, Regimentul 22, prizonier.
Infanteristul **George Perhul**, Broscăuţii Noi, Reg. 58, prizonier.

Toţi prizonierii bucovineni fuseseră duşi în lagărul de la Moscova, şi doar ultimii doi la Orenburg şi, respectiv, Tjumen[253].

Stegarul **Victor Voronca**, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Dumitru Albu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Procop Ananie**, Cuciurmare, Regimentul 22, rănit.
Sergentul major **Dumitru Andrişan**, Burla, Reg. 22, mort (31.03-31.07.1915).
Infanteristul **Andron Andronicescul**, Fundu Moldovei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Lucan Androniuc**, Pârteştii de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Roman Androniuc**, Pârteştii de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Anchitin**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Mihai Arcălean**, Bălăceana, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Balan**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Teodor Balan**, Bilca, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Constantin Berculean**, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Toader Bârdei**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Filip Beşa**, Valea Seacă, Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915).
Infanteristul **George Bejenar**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petru Bistricean**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Bob**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolai Badali**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Andrei Bodinaş**, Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915).

---

[253] *Viaţă Nouă*, IV, nr. 175 din 5 martie n. 1916, p. 4

Corporalul **Nicolae Bodnarciuc**, Strileţchi Cut, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Bogdan**, Corovia, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ioan Bogdan**, Crasna Ilschi, Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915).
Infanteristul **Vasile Bogdan**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ioan Boghian**, Ilişeşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Valerian Boloca**, Cacica, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Bondar**, Bosanci, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Botezat**, Iaslovăţ, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Alexandru Bruja**, Crasna, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Ştefan Bruja**, Crasna, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolae Bucilă**, Frătăuţii Noi, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ştefan Buzec**, Valea Seacă, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Bujdei**, Gălăneşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Bujdei**, Tereblecea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Bulbuc**, Cuciurmare, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Buliga**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Bundar**, Drăgoieşti, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Constantin Burlă**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Buzilă**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Candrea**, Candreni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Cârdei**, Bilca, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **Simion Chiraş**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petru Cireş**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Chiş**, Frasin, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Chiţan**, Grăniceşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **E. Coca**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dionisie Cojocar**, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Ilie Cojocar**, Costişa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Colibaba**, Satu Mare, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Onofrei Costineanu**, Ropcea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Covaşă**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Iordachi Cerbu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Crescuţean**, Stupca, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Ciotu**, Ciocăneşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Cioban**, Horodnicu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Ciobotar**, Prisăcăreni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolae Cernobuleac**, Crasna Putnei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Victor Ciotar**, Valea Seacă, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Ciudin**, Suceava, Reg. 22 mort (01.03-31.07.1915).
Infanteristul **Ioan Calancea**, Vicovu de Sus, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Calancea**, Reg. 22, mort (01-03-31.07.1915).
Infanteristul **Titus Canceacea**, Marginea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Chirilă Candrea**, Candreni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Carpiuc**, Negostina, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Marcu Chiciuc**, Hliboca, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Grigorie Chiper**, Poieni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petru Chira**, Straja, Regimentul 22, rănit.
Corporalul **Filip Coca**, Volovăţ, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **George Colibaba**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Herman Costinean**, Ropcea, Regimentul 22, rănit.

Infanteristul **David Cotos**, Cuciurmare, Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915).
Infanteristul **Nicolae Coţofrei**, Marginea, Reg. 22, mort (01.03.31.07.1915).
Infanteristul **Ilie Cojocar**, Costişa, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Oto Cozub**, Oprişeni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Cojocar**, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Profir Cozul**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petru Crăciunescul**, Câmpulung, Reg. 22, rănit.
Fruntaşul **Nicanor Creţu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Crefeleanu**, Frumosu, Regimentul 22, rănit.
Sergentul major **George Croitor**, Pătrăuţii Sucevei, Bat. jandarmi 5, rănit.
Infanteristul **Ilie Cuciurean**, Boian, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **Titus Cuciurean**, Vicovu de Jos, Regimentul 22, rănit.
Sergentul **Vasile Cuciurean**, Ciudei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Cumăreaţă**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Cuşniriuc**, Mamorniţa, Reg. 22, mort (31.03-01.07.1915).
Infanteristul **Simion Dornean**, Rădăuţi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Procopie Derevlean**, Marginea, , Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915.
Sergentul major **Grigorie Doboş**, Ilişeşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Droniuc**, Breaza, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Andrei Drojdec**, Huta Veche, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Dumbravă**, Dorotea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Lazar Dzoruc**, Corceşti, Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915).
Fruntaşul **Mihai Facaşciuc**, Siret, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolai Fedorean**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Nicolai Finiş**, Botoşana, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Flocea**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Simion Flocea**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Vasile Flocea**, Stulpicani, Regimentul 22, rănit.
Fruntaşul **George Florescu**, Stăneşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Flucur**, Gura Humorului, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Frătăucean**, Molodia, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Mihai Galaţan**, Ilişeşti, Reg. 22, mort (01.03-31.07.1915).
Infanteristul **George Gavrilescu**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ilie Georgescu**, Vicovu de Jos, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Pavel Gogan**, Crasna Ilschi, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Roman Gogian**, Berchişeşti, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **George Haraga**, Pătrăuţii Sucevei, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Dumitru Herşan**, Marginea, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Hitul**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Petrea Hopulele**, Cacica, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Eusebie Horodnic**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Ion Hrăbinar**, Poieni, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Gherasim Hrehoreac**, Regimentul 22, rănit.
Infanteristul **Toader Hrenciuc**, Frătăuţii Vechi, Regimentul 22, rănit[254].

Bibliografie

[254] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 182, 4 iunie n. 1916, p. 8

Averescu, Mareşal Alexandru, *Notiţe zilnice din război / 1914-1916*, Institutul de Arte Grafice şi Editură *Apollo*, Bucureşti, 1937
Bălan, Teodor, *Bucovina în Războiul Mondial*, Institutul de Arte Grafice şi Editură *Glasul Bucovinei*, Cernăuţi, 1929
Bianu, Vasile, *Însemnări din războiul României Mari*, I, Institutul de Arte Grafice *Ardealul*, Cluj, 1926
Cancicov, Vasile Th., *Impresiuni şi păreri personale din timpul Războiului României*, Atelierele Societăţii *Universul*, Bucureşti, 1921
Grămadă, Ion, *Vremuri de bejenie*, în *Junimea literară*, nr. 1-3/1923
Iliescu, Leontin, *Universul literar*, XXXI, nr. 37, Bucureşti, 13 septembrie 1915
Iorga, Nicolae, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928
Koczynski, Dr. Stefan, *Die Hospodarenstadt Suczawa*, în *Gold gab ich fur Eisen Kalender*, pp. 84-91, tradus de Victor Morariu, *Viaţă Nouă*, IV, nr. 172 din 14 ianuarie n. 1916, Supliment, pp. 1-3
Marmeliuc, Dimitrie, *Amintiri răzleţe din Timpul Unirii*, broşură
Melin, A., *Unirea Poporului*, XXIX, nr. 137, Blaj, 3 iulie 1919
Morariu, Victor; Pavelescu, Ştefan, *Istoricul Reuiniunii muzical-dramatice „Ciprian Porumbescu" din Suceava / 1903-1938*, Suceava, 1939
Petrescu, Cezar, *Cartea Unirii*, 1918-1928, Editura *Luceafărul*, Bucureşti, 1928
Teodorescu, Dumitru, *Em. Grigorovitza / Viaţa. Opera*, Hyperion-Chişinău, 1995

Adevărul, 1914-1918
Albina, revistă enciclopedică populară, 1916
Gazeta Bucovinenilor, 1926
Gazeta Bucureştilor, 1916
Românul, Anul IV, 19141916
Săptămâna războiului, 1914-1917
Societatea de mâine, 1938
Viaţa Nouă, 1914-1918
Viaţa Bucovinei, 1933

Cuprins

Bibliografie